

บทความวิชาการ  
เรื่อง  
ภูมิปัญญาไทย วัฒนธรรมไทย

โดย

เตือนใจ ดีเทศน์

บทความวิชาการโดยทุนสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ  
ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๔๖

## คำนำจากผู้เขียน

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้สนับสนุนทุนแกดิฉันในการศึกษาข้อมูลด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวทางการพัฒนาชาวเขาที่เหมาะสมในสหัสวรรษใหม่ โดยใช้กรณีศึกษา กลุ่มน้ำแม่จัน - แม่สลองเป็นหลัก ซึ่งพี่น้องชาวเขาเผ่าลีซู (ลีซอ) ลาหู่ (มุเซอ) อาข่า(อีก้อ) เมี่ยน(เย้า) ได้ตั้งถิ่นฐานมานานกว่า ๕๐ – ๖๐ ปี ด้วยภูมิปัญญาและวิถีชีวิตที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างเคารพ และกตัญญู ทำการเกษตรแบบยังชีพ ใช้พันธุ์พืชท้องถิ่นที่คัดเลือกและสืบทอดกันมานานหลายชั่วคน แต่เมื่อได้รับอิทธิพลจากการพัฒนาสมัยใหม่ พี่น้องบนดอยจำเป็นต้องปรับตัวตามยุคสมัย คนบางกลุ่มรับแนวคิดการผลิตกระแสหลัก คือ ปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อส่งขาย ใช้สารเคมีในการกำจัดวัชพืชและศัตรูพืช ตามแรงกระตุ้นส่งเสริมและการโฆษณา จึงเกิดปัญหาในบางพื้นที่ คือ ความขัดแย้ง แย่งชิงทรัพยากร ระหว่างคนต้นน้ำกับคนท้ายน้ำ ที่ใช้น้ำจากแม่น้ำเดียวกัน ปัญหาเรื่องสถานะบุคคลตามกฎหมายมีความสำคัญมากขึ้น เพราะชาวเขาต้องการใช้สิทธิและทำหน้าที่ในฐานะพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ปัญหาอคติจากสังคมภายนอกที่มองชาวเขาเป็นผู้ออกปัญหาเรื่องยาเสพติด และการทำลายป่าต้นน้ำ ลำธาร อันเป็นประเด็นสำคัญของสังคม และภาครัฐต้องทำความเข้าใจบนฐานของเหตุผล และร่วมกันหาทางออกอย่างเป็นธรรม

ดิฉันจึงนำเสนอภาพวิถีชีวิตที่สงบสุขและความงดงามของชาวเขา ภาพของปัญหาที่กระหน่ำสู่ชุมชน และทางออกในสหัสวรรษใหม่ไว้ในหมวดที่หนึ่ง ที่มี ๖ บท ย่อย ซึ่งท่านผู้อ่านจะเห็นความพยายามที่จะรักษาภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ท่ามกลางกระแสเชี่ยวกรากของระบบทุนนิยม บริโภคนิยม และกระแสโลกาภิวัตน์กับการแสวงหาทางออกร่วมกัน ซึ่งต้องการความเข้าใจ ทศนคติที่เปิดกว้างของภาครัฐและทุกฝ่ายในสังคม

นอกจากนี้ ดิฉันได้นำเสนอประสบการณ์และทัศนะ จากการได้เข้าไปเยี่ยมเยียนชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มองค์กรต่าง ๆ จากการเข้าร่วมประชุมสัมมนา และจากหนังสือจากงานวิจัยเขียนเป็นบทความลงพิมพ์ในสยามรัฐรายวัน ฉบับวันอาทิตย์เป็นคอลัมน์ประจำชื่อ วิถีไทย ซึ่งบรรณาธิการ คือ คุณปิยะวรรณ แก้วศรี (น้ำหวาน) ได้กรุณานำมาจัดร้อยเรียงเป็นหมวดหมู่ รวมเป็น ๗ หมวด ได้แก่ หมวดแรกวัฒนธรรม คือการปรับตัวให้เหมาะกับยุคสมัย มี ๖ บท หมวดสองวัฒนธรรมคือธรรมแห่งศาสนามี ๓ บท หมวดสาม วัฒนธรรมคือภูมิปัญญาไทย มี ๔ บท หมวดสี่วัฒนธรรมคือความหลากหลายของวิถีชีวิต มี ๕ บท หมวดห้าวัฒนธรรมคือสิทธิในการปกป้องสิ่งแวดล้อม มี ๔ บท หมวดหกวัฒนธรรมคือความพร้อมสู่การพัฒนา มี ๖ บท และหมวดเจ็ดวัฒนธรรมคือช่วงเวลาที่เกิดความสุข มี ๕ บท รวมทั้งหมด ๓๓ บท ซึ่งแสดงให้เห็นความร่ำรวย

แห่งภูมิปัญญาของท้องถิ่นต่าง ๆ ทุกภาคของไทยทั้งภาคเหนือ อีสาน กลาง ตะวันออก ใต้ ที่คนไทยทุกคนควรเรียนรู้ และนำศักยภาพที่มีอยู่มากำหนดเป็นทิศทางการพัฒนาประเทศอย่างเหมาะสม โดยพ่อแม่ โรงเรียน สื่อมวลชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรปลูกฝังความภาคภูมิใจในความงามและประโยชน์ของภูมิปัญญาไทย ให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการสืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญาไทยอย่างเหมาะสมและเผยแพร่สู่ชาวโลกทั้งมวล

ขอขอบคุณกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน ที่ให้โอกาสให้เนื้อหาในการเผยแพร่ความรู้และแนวคิดในเวลาเกือบสองปีที่ผ่านมา ขอขอบคุณคุณจันทร์ภา นนทวาสี ผู้เป็นบรรณาธิการต้นฉบับทุกบท ขอขอบคุณคุณปิยะวรรณ แก้วศรี บรรณาธิการคัดเลือกและรวมเล่ม ขอขอบคุณน้องปิ๊ก (คุณไพลิน ธรรมมุสา) กับคุณวิโรจน์ วัฒนธาดากุล กองบรรณาธิการสยามรัฐรายวัน และขอขอบคุณอย่างยิ่งที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ โดยคุณกุลวดี เจริญศรี ที่ให้โอกาสในการทำการศึกษาค้นคว้าอย่างต่อเนื่อง จนรวบรวมเป็นเล่มได้สำเร็จ

แนวคิดทางวัฒนธรรมความเคารพภูมิปัญญาท้องถิ่นและชุมชน ที่ปลูกฝังอยู่ในใจของดิฉันมาโดยตลอด ได้จากคณาจารย์ผู้เป็นกัลยาณมิตร และประสิทธิประสาทสติปัญญาให้ดิฉันตลอดมา คือ ศาสตราจารย์ประเสริฐ แยมกสินธุ์ ศาสตราจารย์ ดร.พิทยา สายหู แห่งภาควิชาสังคมวิทยา มานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รศ.เฉลิมศรี ธรรมบุตร แห่งคณะสังคมวิทยา มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และศาสตราจารย์ ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง อดีตเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นผู้ก่อตั้งและเป็นประธานคนแรกของมูลนิธิพัฒนาชุมชนในเขตภูเขา (พชภ.) ศิษย์ขอกราบระลึกถึงพระคุณของคณาจารย์ทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ท้ายที่สุดนี้ดิฉันขอขอบคุณคณะกรรมการดำเนินงานของ พชภ. นำโดย ดร.กฤษณพงษ์ กীরติกร ประธานคนปัจจุบัน ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ พชภ.ทุกคน ขอขอบคุณพี่น้องประชาชนในเขตลุ่มน้ำแม่จัน-แม่สลอง และขอขอบคุณพี่น้องทุกแห่งที่ได้ให้โอกาสร่วมงาน ร่วมเรียนรู้แกดิฉัน ขอให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลอมรวมเป็นวัฒนธรรมไทยอันงดงาม จงเป็นแบบอย่างของชาวโลกในการใช้ชีวิตด้วยหลักความเคารพต่อธรรมชาติ และด้วยความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพชีวิตทั้งมวล เพื่อสานติสุขอันเป็นนิรันดร์

ด้วยจิตคารวะ

## สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำจากผู้เขียน	ก
หมวด ๑ วัฒนธรรมคือการปรับตัวให้เหมาะกับยุคสมัย	
วิถีชีวิตลี้ลับเมืองน่าน	๑
อาบฮอย แบบอย่างของความสุข ความดีงามแห่งลุ่มน้ำจัน	๔
พิธีกินข้าวโพดใหม่ ความกตัญญูของชาวสีซู่	๘
ฤดูฝนที่บนดอย	๑๒
ชนกลุ่มน้อยกับการพัฒนาในสหัสวรรษใหม่	๑๖
ทางรอดของชนเผ่า	๒๑
หมวด ๒ วัฒนธรรมคือธรรมแห่งศาสนา	
วิถีแห่งธรรมกับวิถีแห่งท้องทุ่ง	๒๕
เพื่อนรักชาวมุสลิม	๒๘
การบูชาบุคคลที่ควรบูชา	๓๒
หมวด ๓ วัฒนธรรมคือภูมิปัญญาของไทย	
แห่งพระเวดเวียงเชียงราย สายสัมพันธ์ชาวพุทธ ๓ ชาติ	๓๖
ควันทองสงกรานต์	๓๙
ด้วยปัญญาและความรัก สบายใจความสัมพันธ์ชนบทกับเมือง	๔๒
วิจัยไต่บ้าน : มหัจฉริยะความรู้ท้องถิ่น	๔๕
หมวด ๔ วัฒนธรรมคือความหลากหลายของวิถีชีวิต	
วัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง : วัฒนธรรมคนกับแม่น้ำ	๔๘
เลียบโขงมองลาว	๕๑
นักเรียนน้อยตามรอยตะเข็บชายแดน	๕๔
แม่ฮ่องสอน เมืองที่งดงามด้วยธรรมชาติและวัฒนธรรมฯ	๕๗
เธอคือโลก ทางเลือกใหม่ในการพัฒนา	๖๐
หมวด ๕ วัฒนธรรมคือสิทธิในการปกป้องสิ่งแวดล้อม	
นักอนุรักษ์น้อยแห่งเขากระโจม	๖๕
ชาวบ้านเปรีดโน ผู้รักษาป่าชายเลนผืนใหญ่ที่สุดของภาคตะวันออกเฉียง	๖๙
กลุ่มรักษ์ป่าดอยกุ่มเขี้ยว ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย	๗๓
อยากให้เมืองไทยไร้สารพิษ	๗๗

เรื่อง	หน้า
หมวด ๖ วัฒนธรรมคือความพร้อมสู่การพัฒนา	
วัฒนธรรมกับการพัฒนาประเทศ	๘๑
“ของดีใกล้ตัวคนไทย” ความหลากหลายทางชีวภาพ	๘๔
กลิ่นโคลนสาบควาย จารึกไว้ให้เล่าขาน	๘๙
วัฒนธรรมข้าว รากเหง้าสังคมไทย	๙๒
ผู้หญิงพะเยา : ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของหญิงไทย	๙๕
ผู้หญิงพะเยา (ตอนจบ)	๙๙
หมวด ๗ วัฒนธรรมก่อเกิดช่วงเวลาที่เป็นสุข	
ฤดูร้อนอันรื่นรมย์	๑๐๔
ความสุขของครอบครัวคือสันติสุขของสังคม	๑๐๘
สุขใจในลาว	๑๑๓
สุขแท้ที่แม่ฮ่องสอน	๑๑๗
สงกรานต์สุขสันต์ สุขภาวะสดใส	๑๒๒

## หมวด ๑

วัฒนธรรมคือการปรับตัวให้เหมาะกับยุคสมัย

## วิถีชีวิตของลัวะเมืองน่านในอุทยานแห่งชาติดอยภูคา

ดิฉันได้รับทราบเรื่อง "โครงการนำร่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติ" ซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดย รมช.ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ ได้มาจัดสัมมนาปรึกษากับชาวบ้านที่อยู่ในเขตอุทยานฯ ภาคเหนือ ที่จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อประมาณกลางปี ๒๕๔๔ ดิฉันมีความชื่นชมที่ผู้บริหารของกระทรวงเกษตรฯ มีวิสัยทัศน์ใหม่ ยอมรับการดำรงอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น ว่า ชุมชนอยู่มาก่อนการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ โดยมีวิถีชีวิตและภูมิปัญญาที่อยู่ร่วมกับป่าและสรรพสิ่งในธรรมชาติอย่างเคารพ รู้คุณค่า รักษาและเกื้อกูล จึงจัดโครงการนำร่องเพื่อส่งเสริม สนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืนขึ้น ๖ แห่งใน ๔ ภาค คือ ภาคเหนือที่อุทยานแห่งชาติดอยภูคา จังหวัดน่าน กับอุทยานแห่งชาติออบหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ภาคอีสาน ที่อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น ภาคกลางที่อุทยานแห่งชาติเฉลิมรัตนโกสินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี ภาคใต้ที่อุทยานแห่งชาติแหลมสน จังหวัดระนอง และอุทยานแห่งชาติทะเลบัน จังหวัดสตูล

โครงการนำร่องฯ มุ่งสร้างความเข้าใจ ประสานความร่วมมือของทุกฝ่ายที่มีส่วนได้เสีย ทั้งที่มีส่วนโดยตรง คือ ประชาชนที่ตั้งชุมชนอยู่ในเขตอุทยาน กับเจ้าหน้าที่อุทยาน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยอ้อม คือ ประชาคมในชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงมา และชาวไทยผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติทุกคน จึงจัดเวทีสัญจร เพื่อการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ หาระดมความคิด ความคาดหวัง เพื่อวางแผนการจัดการในเขตอุทยานอย่างยั่งยืนร่วมกัน โดยคุณจุฬารัตน์ นิรติศยสกุล (เสรีเชษฐพงษ์) ผู้จัดการบริษัทสื่อเกษตร เป็นผู้รับผิดชอบจัดเวทีสัญจรใน ๖ พื้นที่ และนำเสนอผ่านรายการรักป่า ทาง ITV ในวันอาทิตย์ เวลา ๐๖.๓๐-๐๗.๐๐ น.

เมื่อได้รับเชิญให้มาเป็นวิทยากรในเวทีสัญจรครั้งที่ ๓ ที่อุทยานแห่งชาติดอยภูคา จังหวัดน่าน ดิฉันจึงตอบรับด้วยความเต็มใจ เพราะสนใจวิถีชีวิตของชาวลัวะ สนใจธรรมชาติที่ดอยภูคามานานแล้ว ประกอบกับความชื่นชมกลุ่มอั้งเมืองน่าน (ซึ่งมีผลงานสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ป่าและแม่น้ำน่าน มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๓ จนตั้งเป็นมูลนิธิอั้งเมืองน่าน เมื่อปี ๒๕๔๑) ซึ่งจะเข้าร่วมเวทีสัญจรด้วย ทำให้องค์ประกอบของผู้เข้าร่วมเวทีสัญจร มีความหลากหลาย ครอบคลุมการเรียนรู้ร่วมกัน อันได้แก่ ตัวแทนชุมชนชาวลัวะ ชาวม้ง หัวหน้าอุทยานแห่งชาติดอยภูคา หัวหน้าอุทยานในโครงการนำร่องอีก ๕ แห่ง รวมทั้งบาทหลวงนิพนธ์ เทียนนิหาร ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งมีประสบการณ์ทำงานกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มากกว่า ๓๐ ปี

วันเสาร์ที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๔๕ คุณจุฬารัตน์และทีมงานสื่อเกษตร ได้นำดิฉันไปถึงที่ทำการอุทยานดอยภูคาช่วงบ่ายแก่ ๆ นายสกุลศักดิ์ วชิรานุวัฒน์ หัวหน้าอุทยานฯ ได้กรุณาบรรยายสรุปเรื่องอุทยานดอยภูคาว่า มีเนื้อที่มากที่สุดในอุทยานภาคเหนือคือ ๑,๐๖๕,๐๐๐ ไร่

ครอบครัว ๘ อำเภอในจังหวัดน่าน คือ บ่อเกลือ เจดิมพระเกียรติ ทุ่งช้าง เชียงกลาง ปัว ท่าวังผา สันติสุข และแม่จริม มีชุมชนลัวะอยู่กว่า ๒๐ ชุมชน มี ๒ ชุมชน เริ่มสำรวจพื้นที่เมื่อปี ๒๕๒๖ และประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ เมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๔๒ มีระบบนิเวศที่หลากหลาย มีพันธุ์พืชหายากที่เพิ่งพบคือ ต้นชมพูภูคา ซึ่งเป็นไม้ยืนต้นที่มีดอกสีชมพูเป็นช่อ งามจับใจ รวมทั้งต้นเตาร่างยักษ์ ซึ่งมีลำต้นใหญ่มากขนาดถึงน้ำมัน ๒๐๐ ลิตร สูงตระหง่านเสียดฟ้า

ชุมชนลัวะที่ดิฉันได้ไปเยี่ยมแห่งแรก คือ บ้านก้อกวง เป็นหมู่บ้านเล็กเพียง ๑๘ หลังคาเรือน มีเพิงตั้งข้างถนน ๓-๔ เพิง วางของที่หาได้จากป่า คือ หัวปลี เห็ดชนิดต่าง ๆ มะไฟป่า ตัวด้วงอ่อน ซึ่งอยู่ตามขอนไม้ผุของต้นมะกอก ส้มป่อย และเตาร่าง ดิฉันได้ถามผู้ชาย คือ เด็กหญิงเวียน (อายุ ๑๒ ปี) นางแก้ว นางคำ ซึ่งเป็นพี่น้องฝาแฝด อายุ ๔๐ กว่า ถึงความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ได้ทราบว่ามีปลูกข้าวไร่เป็นหลัก แต่ได้ข้าวพอกินเพียง ๓-๖ เดือน ที่เหลือต้องซื้อข้าวที่พ่อค้าเอามาวางไว้ให้ก่อน มีเงินเมื่อไหร่ค่อยจ่าย ชาวบ้านต้องหาของจากป่ามาขายตามฤดูกาล เช่น หน่อไม้ ผักกูด สมุนไพร คือ กำลังเสือโคร่ง จะค่านแดง ฮ่อสะพายควาย เป็นต้น ก่อให้เกิดรายได้วันละ ๓๐-๔๐ บาท เพื่อซื้อข้าวกิน

บ้านของชาวลัวะ ประกอบด้วย ๒ ส่วนต่อกัน คือ ส่วนที่เป็นเฉพาะห้องนอนกับส่วนที่เป็นเตาไฟ ห้องครัว และเป็นที่นั่งนอนด้วย ส่วนนี้มักมุงด้วยหญ้าคา พ่อเฒ่าเจ้าของบ้านบอกว่า "เราเป็นคนจน ก็อยู่กันไปอย่างนี้ มีอะไรก็กินกันไป ข้าวไม่มี ก็ขุดมันจากป่ามากิน" ดิฉันถามว่าเย็นนี้จะกินข้าวกับอะไร พ่อเฒ่าบอกว่ายังไม่รู้ พอดีเหลือบไปเห็นยอดมะระขึ้นก็ วางอยู่กำใหญ่ ดิฉันถามว่าจะทำอะไรกิน ลูกสะใภ้ของพ่อเฒ่าบอกว่า ทำแอ็บ (เอาผักห่อใบตอง โรยเกลือแล้วหมกไฟในกองขี้เถ้า) ถ้าไม่มีข้าว ไม่มีหัวมัน ก็เก็บผักพวกนี้มากินแก้หิว แล้วเธอก็กลับไปหยิบยอดมะระขึ้นมากิน ทำแอ็บให้พวกเรากิน ใช้เวลาแค่มีกินที่ เมื่อดิฉันเปิดห่อใบตองก็ได้กลิ่นหอมกรุ่น รสขมปนเค็ม เป็นครั้งแรกที่ดิฉันได้กินแอ็บแบบนี้ อร่อยจริง ๆ ค่ะ

หมู่บ้านนี้เพิ่งย้ายออกจากบ้านเก่า จึงยังไม่ได้ปลูกต้นไม้ใด ๆ เห็นหัวส้มสี่ขาวบนพื้นซีเมนต์ แต่ไม่มีฝา ไม่มีหลังคา อยู่ ๓-๔ แห่ง แสดงว่าไม่มีการใช้ประโยชน์ ตามเด็กหญิงเวียนว่าทำไมไม่ใช้ เด็กตอบว่า ไม่มีน้ำ

พวกเขาบอกชาวบ้านว่า พຽ່ງนี้เมีเวที่เสวนา ขอเชิญคนเฒ่าคนแก่ ผู้หญิง เยาวชน ไปร่วมปรากฎว่ามีผู้อาสาจะเล่นพิณและเล่นนิทานให้ฟังด้วย

จากนั้นก็ไปบ้านน้ำตัน ซึ่งมีลำธารน้ำใส (น้ำลงเดินเล่น) อยู่กลางหมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านใหญ่ มีผู้ใหญ่บ้านทางการที่กล้าคิดกล้าพูด ฉันได้ขึ้นเยี่ยมบ้าน ซึ่งเจ้าบ้านอายุราว ๒๐ กว่าปี บอกว่า ต้องไปทำงานไกลถึงพิจิตร เพราะอยู่ที่บ้านแล้วไม่มีงานทำ หลายครอบครัว ต้องไปกันทั้งพ่อแม่ลูก บางรายไปถึงกรุงเทพฯ มีคนมาชวนไป บ้างก็ไปทำงานก่อสร้าง หรือรับจ้างอื่น ๆ เพราะไม่มีความรู้

เวทีเสวนาวันอาทิตย์ที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๕ ฝนตกปรอย ๆ แต่เช้า หัวหน้าสกุลศักดิ์ บอกว่าดูฝุ่น สภาพอากาศจะเป็นเช่นนี้ บาทหลวงนิพนธ์ เป็นผู้เปิดเวทีเสวนา ด้วยแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสรรพสิ่งในโลก โดยผ่านทางความเชื่อและพิธีกรรม ซึ่งชาวลัวะมีความเคร่งครัดในความเชื่อนี้มากที่สุด การจะทำสิ่งใดจึงระมัดระวัง ไม่ให้ผิดผีซึ่งดูแลธรรมชาติ ต้นไม้ต่าง ๆ ภูเขา ลำธาร แผ่นดินและมนุษย์ วิถีชีวิตของชาวลัวะจึงเรียบง่าย ครอบคลุมธรรมชาติน้อยที่สุด มองตัวเองว่าเป็น "คนจน" ด้วยความอ่อนน้อมเสมอ ความเชื่อที่ทำให้คนเคารพธรรมชาติควรรักษาไว้และควรศึกษาให้เข้าใจเป็นระบบ

พระครูพิทักษ์นันทคุณ ประธานมูลนิธิรักษ์เมืองน่าน เล่าว่า คนสมัยนี้ "ใจแตก" เพราะการพัฒนา ยึดเอาเงินและวัตถุเป็นตัวตั้ง คนในชนบทเคยอยู่กินอย่างง่าย ๆ เดี่ยวนี้ ถนน ไฟฟ้า เข้าถึงเกือบทุกหมู่บ้าน เห็นคนอื่นมีรถมอเตอร์ไซด์ ตู้เย็น ทีวี ก็อยากมีกับเขาบ้าง การเพาะปลูกจึงเปลี่ยนไปเป็นปลูกเพื่อการตลาดแทนการปลูกเพื่อกิน มีการใช้สารเคมีมากขึ้น เคารพธรรมชาติน้อยลง

ผู้แทนชาวลัวะเล่าว่า ชาวลัวะตั้งถิ่นฐานมาหลายร้อยปี มีวัฒนธรรมเก่าแก่ แต่ขณะนี้มีปัญหาใหญ่คือ ที่ทำกินไม่พอ เพราะประชากรมากขึ้น ที่ดินเป็นพื้นที่ลาดชัน ไม่มีที่ราบ การปลูกข้าวไร่ซึ่งจะผสมพืชผักอาหารอื่น ๆ ด้วย จึงปลูกได้ผลดีแค่ ๑-๒ ปีแรก สมัยก่อนระบบไร่หมุนเวียนซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชาวลัวะ ใช้รอบหมุนเวียน ๕-๗ ปี แต่เดี๋ยวนี้ลดลงเหลือแค่ ๒-๓ ปี ดินจึงเสื่อมมาก อยากให้เจ้าหน้าที่กำหนดแนวเขตที่ชาวบ้านจะใช้เป็นที่ทำกิน เป็นป่าใช้สอย ป่าพิธีกรรม และป่าอนุรักษ์ให้ชัดเจน ควรช่วยหาอาชีพที่เหมาะสมให้กับชาวบ้าน บางหมู่บ้านได้มาร่วมงานปลูกป่า ดูแลป่ากับอุทยาน ซึ่งพอมีรายได้เลี้ยงครอบครัว แต่บางหมู่บ้านก็ไม่มีการทำเลย และที่สำคัญที่สุด ต้องให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการสำรวจ จำแนกพื้นที่ และวางแผนการจัดการอุทยานอย่างแท้จริงทุกขั้นตอน

บรรยากาศจบลงด้วยดี หัวหน้าอุทยานทุกคนยอมรับความสำคัญของชาวบ้านและการสร้างเครือข่ายพันธมิตรที่จะเรียนรู้และแสวงหาองค์ความรู้ร่วมกัน เพื่อให้เขตอุทยานเป็นที่อยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลของมนุษย์และธรรมชาติ ตลอดไป

## อาบออี แบบอย่างของความสุข ความดีงาม แห่งลุ่มน้ำแม่จัน

เขานี้ ดิฉันนั่งเขียนบทความที่สำนักกลางนักเรียนคริสเตียน (สนค.) เชียงสะพานหัวช้าง ราชเทวี ซึ่งดิฉันได้มาพำนักอาศัยอยู่ตั้งแต่เดือนสิงหาคม ๒๕๔๔ เพราะเป็นแหล่งที่ได้เกิดอุปเพาะบ่มขบวนการนักศึกษาหัวก้าวหน้า เป็นบ้านสัมนาขององค์กรที่ทำงาน เพื่อพิทักษ์สิทธิมนุษยชนมาเป็นเวลาเกือบ ๕๐ ปีแล้ว มีบรรยากาศที่ร่มรื่นด้วยไม้ใหญ่คือ จามจุรี ประดู่ มะม่วง ลั่นทม ฯลฯ พร้อมด้วยสนามหญ้ากว้างและลานบาสเกตบอล ทุกเช้าจึงมีนกกาเหว่า กา นกเขา และนกนานาชนิด ส่งเสียงร้องปลุกผู้คนให้ตื่นขึ้นอย่างร่าเริง เป็นพื้นที่สีเขียวอันแสนสวยแห่งเดียวในละแวกนี้ ที่อยู่ท่ามกลางตึกสูงตระหง่านและความจอแจบนท้องถนน แต่สภาพคริสตจักรแห่งประเทศไทยได้ตัดสินใจที่จะใช้พื้นที่ด้านในประมาณ ๒ ใน ๕ ส่วน เพื่อสร้างตึกสูง ๑๕ ชั้น ใช้เป็นสำนักงานของสภาฯ และให้เขาเป็นสำนักงาน ห้องพัก แม้นักศึกษาซึ่งรักและผูกพันกับธรรมชาติอันเป็นเอกลักษณ์ของ สนค. จะร่วมกันคัดค้านก็ไม่เป็นผล

เขานี้ดิฉันจึงขอไว้อาศัยกับต้นลั่นทมใหญ่ ต้นแก้ว ที่ส่งกลิ่นหอมกรุ่นยามเช้า ต้นมะขามเทศ มะม่วง และไม้อื่นๆ ที่ถูกตัดล้มลงกองอยู่กลางสนาม นื่อง ๆ ผู้อยู่ในเหตุการณ์เล่าว่า ผู่นกทั้งหลายพากันร้องดังลั่น มันคงทำรังไว้ในพุ่มไม้เหล่านี้ หรือบอกลาต้นไม้ที่เคยให้ความสุขแก่เหล่านกและกระรอกด้วยดีตลอดมา

ดิฉันขออธิษฐานให้มีเหตุมหัศจรรย์จากอำนาจของพระเจ้า ให้สภาคริสตจักรฯ เลื่อนการก่อสร้างออกไปอีกแสนนาน เพื่อให้เหล่าแม่ไม้ใหญ่ใน สนค. ที่ยังไม่ถูกตัด ได้ทำหน้าที่สร้างสรรคความสงบสุข ความร่มเย็น แก่นักศึกษาผู้พำนักอาศัยและทุกคนที่มาใช้บ้านสัมนา ให้บ้านสัมนาสนค. ได้คงความสงบ ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความเรียบง่าย การบริการด้วยความรักและมิตรภาพอันยิ่งใหญ่ ต่อมนุษย์ทุกเชื้อชาติและสรรพชีวิตตลอดไป ดิฉันเห็นว่าแผ่นดินของกรุงเทพมหานคร ต้องการพื้นที่สีเขียวให้ดำรงอยู่และเพิ่มมากขึ้น แต่ตึกสูงตระหง่านนั้น เราน่าจะมีมากเกินพอ ยังมีตึกที่ถูกทิ้งร้างสร้างไม่เสร็จ หรือเสร็จแล้วแต่คนยังเช่าไม่เต็มอีกมากมาย ผู้บริหาร กทม. และผู้พำนักอาศัยในกทม. ทุกคนควรช่วยกันกำหนดผังเมืองกทม. ให้มีธรรมชาติหล่อเลี้ยงจิตใจของผู้คนมากขึ้น สภาคริสตจักรฯ ทำความดีเพื่อสังคมไทยมามากแล้ว ขอให้ดำรงความดีของสนค. ไว้เพื่อบูชาพระเจ้าอีกสักอย่างนะคะ

ต่อจากนี้จะพาท่านผู้อ่านไปพบกับพ่อเฒ่าผู้เป็นแบบอย่างของความสุขและความดีงาม แห่งลุ่มน้ำแม่จัน ที่หมู่บ้านหล่อโย ต.ป่าตึง อ.แม่จัน จ.เชียงราย คือ "อาบออี" (อาบอ เป็นภาษาอาข่า แปลว่าพ่อเฒ่า) ดิฉันรู้จักอาบออีเกือบยี่สิบปีแล้ว ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๘ ที่เริ่มสำรวจข้อมูลในพื้นที่ซึ่งมูลนิธิพัฒนาชุมชนในเขตภูเขา (พชภ.) จะเข้ามาดำเนินงานในเขตชายแดนไทย พม่า อันเป็นแหล่งต้นน้ำแม่จัน แม่สลอง ดำเนินงานมาจนถึงปัจจุบัน



แต่เดิมนั้นโครงสร้างทางสังคมของชุมชนบนดอยจะมีกลุ่มผู้อาวุโสเป็นศูนย์กลางของการปกครองและจารีตประเพณี เป็นผู้กำหนดกติกาการอยู่ร่วมกันในชุมชน การแบ่งปันที่ดิน ทรัพยากร และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ด้วยหลักคุณธรรมที่สืบทอดกันมานาน ครั้นเมื่อระบบการปกครองและการพัฒนาภาครัฐเข้าไปถึงมีการแต่งตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. และหน่วยงานพัฒนาเข้าไปยังชุมชนชาวเขา ได้แก่ เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ครูตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) ครูอาสาของกรมการศึกษาชนออกโรงเรียน ครูของการประถมศึกษา เป็นต้น ระบบของการปกครองในชุมชนจึงเปลี่ยนไป คนที่สื่อสารด้วยภาษาไทยได้ คนรุ่นใหม่ที่จะการศึกษาจากโรงเรียนของรัฐ เข้ามาทำหน้าที่ในการติดต่อประสานงานกับตัวแทนหน่วยงานรัฐ และพ่อค้า ซึ่งนำระบบเศรษฐกิจการตลาดเข้ามา เจ้าหน้าที่รัฐเมื่อเข้ามาในชุมชนมักเข้าหาผู้นำรุ่นใหม่ เพราะสื่อสารด้วยภาษาไทยรู้เรื่อง ผู้อาวุโสที่เปี่ยมด้วยคุณธรรมและประสบการณ์ชีวิตถูกละเลยไม่ให้ความสำคัญ จารีตประเพณีที่เคยใช้เครื่องมือกำกับให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยมีวัฒนธรรมหล่อหลอมจิตใจของทุกคนในชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียวถูกมองข้าม โดยฝ่ายรัฐเห็นว่าเป็นความล้าหลัง เป็นความแตกต่าง ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาความมั่นคงของชาติ ศาสนาใหญ่ระดับโลกเข้ามาเผยแพร่โดยมีระบบการส่งเสริมสนับสนุนเป็นทุนการศึกษาเด็ก และเครือข่ายโยงใยอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดช่องว่างทางความคิดความเชื่อในชุมชน บางคนเปลี่ยนไปนับถือศาสนาใหม่ เพราะเห็นว่าการสืบทอดศาสนาของบรรพบุรุษทำได้ยาก ต้องใช้เวลากับพิธีกรรมหลายครั้งในรอบปี ต้องบูชาด้วยหมู ไก่ เหล้า ทำให้สิ้นเปลืองและเสียเวลาทำงานหาเงิน บางหมู่บ้านมีหลายศาสนาเข้ามาเผยแพร่ ทั้งคริสต์ เจ้าแม่กวนอิม แคทอลิก มุสลิม

หมู่บ้านหล่อโยของอาบอ่ยที่ผู้นำคนแรกชื่อหล่อโย มีพ่อเฒ่าที่เป็นหลักของชุมชนอยู่หลายคน ชาวบ้านเกือบ ๕๐ ครัวเรือนอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคี ได้ร่วมกันอนุรักษ์ป่าชุมชน และริเริ่มทำเกษตรยั่งยืนบนที่สูงโดยปลูกพืชตระกูลถั่วยืนต้น (กระถินยักษ์ กระถินอินโดนีเซีย แคฝรั่ง ถั่วมะแฮะ) เป็นเกษตรตามแนวระดับ เพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดิน (โดยรากพืชยึดดิน) และบำรุงดิน (โดยปุ๋ยของรากพืชตระกูลถั่ว ตรึงไนโตรเจนจากอากาศสู่ดิน และกิ่งใบช่วยบำรุงดิน)

รวมทั้งปลูกผักเพื่อยึดดินตามแนวพระราชดำริ ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำการเกษตรแบบยังชีพโดยปลูกข้าวไร่ ข้าวโพด ปนกับพืชอาหารทั้งถั่ว ผัก ถั่วฝักยาว พริก ผักทอง แตง พริก ผักกาด ฯลฯ โครงการจัดการที่ดินอย่างยั่งยืนเป็นความร่วมมือระหว่างชุมชนในเขตต้นน้ำแม่จัน แม่สลอง กับหน่วยงานราชการคือ โครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงพื้นที่แม่ฟ้าหลวง แม่จัน ของค่ายเม็งรายมหาราช กองทัพภาค ๓ ป่าไม้เขตและป่าไม้จังหวัดเชียงราย ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจ.เชียงราย โดยมีมูลนิธิพัฒนาชุมชนในเขตภูเขาเป็นองค์กรประสานงาน เพื่อให้มีการจัดการที่ดินน้ำ ป่า อย่างยั่งยืนมีการสำรวจที่ดินทำกินทุกแปลง และเขตป่าด้วยระบบ GIS (Geographic Information System) โดยภาควิชาภูมิศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีการวิจัยเพื่อปรับปรุงระบบเกษตรและศึกษาพันธุ์พืชท้องถิ่น โดยมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ศูนย์พันธุวิศวกรรมแห่งประเทศไทยและสวนพฤกษศาสตร์สิริกิติ์ เชียงใหม่ เพื่อให้การพัฒนาในลุ่มน้ำแม่จัน แม่สลอง มีฐานทางวิชาการและการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นหลัก มีแผนการพัฒนาของหน่วยงานต่าง ๆ อย่างชัดเจน เป็นระบบ

เกือบยี่สิบปีที่บ้านหล่อโยเปิดตัวรับกระแสการพัฒนา “อาบอयी” ยังคงดำรงตนเป็นแบบอย่างของผู้ที่ใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ใบหน้าของอาบอयी เปี่ยมด้วยรอยยิ้มอันบริสุทธิ์ บ้านของอาบอयीสร้างด้วยความร่วมมือของทุกคนในชุมชน โดยมีพื้นบ้านเป็นไม้เนื้อแข็ง ฝาเป็นไม้ไผ่สาน และหลังคามุงหญ้าคา ทุกเช้าอาบอयीจะตื่นตั้งแต่ก่อนสว่าง ไปไร่เพื่อปลูกข้าว ข้าวโพด ถั่วและพันธุ์พืชต่าง ๆ หรือไปดูแลกำจัดวัชพืช เก็บอาหารมากิน มีพันธุ์พืชที่เก็บสะสมไว้เองจากไร่ไม่ต่ำกว่า ๕๐ ชนิด เพื่อปลูกไว้ในไร่ข้าว และไร่ข้าวโพด วันอาทิตย์ที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๖ ที่ดินแม่เยี่ยมอาบอयी ได้เห็นพืชที่เป็นอาหารซึ่งเก็บจากไร่ของอาบอयीเองมากกว่า ๑๐ ชนิด เช่น ข้าวเหนียวดำ (ข้าวกำ ซึ่งอาบอयीบอกว่า บ้านอื่นไม่มีใครปลูกแล้ว ลำต้นข้าวกำ เามาต้มน้ำดื่มแก้ปวดเมื่อยเนื้อตัว และแก้โรคได้หลายชนิด) ใบชา ข้าวโพดข้าวเหนียว ผัก ถั่วลิสง แตงไข่ แตงกวา ถั่วลิสง เมล็ดทานตะวัน มะเขือเปราะ มะเขือยาว ถั่วฝักยาว พริก รวมทั้งเมล็ดพืชต่าง ๆ ที่เก็บโดยเขavnรมคว้นไว้เหนือเตาไฟ

อาบอयीมีความรัก มีพรสวรรค์ที่จะให้ความสุขแก่ตนเอง แก่คนในครอบครัวและทุก ๆ คน ได้หลายอย่าง ทั้งการปั่นฝ้าย ทอผ้า ปักผ้า ทำเสื่อ ถูยาม ซึ่งปกติเป็นงานของผู้หญิง แต่อาบอयीกลับเป็นผู้ที่ทอผ้า ปักลายเสื่อให้ลูกสาวด้วยตนเอง อาบอयीร้องเพลงภาษาอาข่า ซึ่งแสดงถึงความรักต่อเพื่อนมนุษย์ สรรพสัตว์และธรรมชาติได้อย่างมีพลัง แม้ผู้ฟังจะไม่เข้าใจภาษาอาข่า แต่ก็สัมผัสได้ถึงความเมตตาที่เป็นสากลของอาบอयी เมื่อมูลนิธิฯ จัดให้มีการศึกษาดูงานเครือข่ายเกษตรกรจากภาคเหนือสู่ภาคกลางและภาคใต้ อาบอयीเรียนรู้และสื่อสารได้ด้วยภาษาไทย บุคลิกและการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของอาบอयीได้รับความสนใจจากทุกคนที่ได้พบเห็น พันธุ์แข็งแรงที่เคลือบด้วยน้ำหมากสีดำ ผมเปียเล็กถักยาว กับผ้าโพกหัว กางเกง เสื่อแบบพื้นเมืองสีดำ ยิ่งเมื่อ

อาบอयीร้องเพลงด้วยเนื้อร้องที่แต่งสด ๆ เดิยนั้น แสดงความดีใจที่ได้มาเห็นทะเลกว้างใหญ่ สีคราม หาดทรายขาวสะอาด ชื่นชมพี่น้องชาวประมงพื้นบ้านที่รักษาป่าชายเลน ภูเขา ทะเลและปะการัง เพื่อฟื้นฟูชีวิตแห่งท้องทะเลที่จังหวัดตรัง (ส่งเสริมโดยสมาคมหยาดฝน ของพีพีซิสชูร์ ชาญ เสนาะ ผู้ที่ได้รับรางวัลสิ่งแวดล้อมระดับโลกของมูลนิธิ GOLDMAN แห่งสหรัฐอเมริกา) ชาวประมงก็พากันมาล้อมวงฟังเพลงของอาบอयीด้วยความซาบซึ้ง

งานรณรงค์เพื่อสันติภาพที่สวนลุมพินี ซึ่งศิลปินเพลงเพื่อชีวิตมากมายร่วมกับสมาชิกรุติสภา นำโดยอาจารย์ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ได้จัดขึ้นเมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ อาบอयीและพี่น้องชาวเขาจากลุ่มน้ำแม่จันก็มาร่วมด้วย เมื่อทุกคนได้จุดแสงเทียนแห่งสันติภาพจนสว่างไสวทั่วลานหญ้า อาบอयीได้ร้องเพลงอาข่า หลังจากทีนงา คาราวานร้องจบ เสียงเพลงของอาบอयीสะกดใจของผู้ฟังนับพัน และตากล้องจำนวนมาก เพราะกระแสจิตแห่งความรัก ความเมตตาอันเป็นสากลของอาบอयी

ขณะที่ถนน และไฟฟ้า นำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ชุมชนล่อโย และพื้นที่อื่น ๆ บนภูเขา ดุจน้ำที่ไหลบ่าตาโถม ผู้คนสร้างบ้านแบบใหม่ ชื่อทีวี วิทย์มาเปิดดู เปิดฟังแสดงถึงความเจริญแบบใหม่ รถกระบะนำอาหารต่าง ๆ



มาขายให้คนในหมู่บ้านรุ่มล้อมกันซื้อ แต่อาบอयीยังคงไว้ซึ่งชีวิตที่สงบสุข ด้วยจิตใจที่งดงาม อย่างมั่นคง ฟังตนเองได้ มีความสุขโดยไม่ต้องพึ่งวัตถุปรุงแต่งภายนอกที่ให้ความสุขแก่ตนเองและครอบครัว ให้ความรักต่อมนุษย์ทุกภาษาทุกวัย และให้ความเคารพต่อธรรมชาติ กระนั้นอาบอयीก็ยังให้สนใจในเรื่องสิทธิอันพึงมี ในวันที่พุธที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๔๖ อาบอयीได้เดินทางไปรับบัตรประจำตัวคนต่างด้าว ซึ่งแสดงสิทธิในการอยู่อาศัยในประเทศไทยได้อย่างถาวร ณ ที่ว่าการอำเภอแม่จัน แม้จะบ่นพึมพำว่า ไม่รู้จะมีชีวิตอยู่จนถึงอีก ๕ ปีข้างหน้าซึ่งสามารถมีสิทธิยื่นขอแปลงสัญชาติเป็นคนไทยโดยสมบูรณ์ แต่ใบหน้าอาบอयीก็ฉาบด้วยรอยยิ้มที่เปี่ยมสุขเช่นเคย ขอให้ความดีของอาบอयीเป็นอมตะ เป็นน้ำหล่อเลี้ยงใจของชาวไทยและมนุษย์ทุกคนที่ได้รู้จักอาบอयी

## พิธีกินข้าวโพดใหม่ความภาคภูมิใจของชาวลิซูต่อบรรพบุรุษและธรรมชาติ

ช่วงเดือนสิงหาคม เป็นกลางฤดูฝนที่ธรรมชาติให้ความชุ่มชื้นแก่พันธุ์พืชและสรรพสัตว์ทั้งหลาย บนดอยทางภาคเหนือ ข้าวโพดกำลังสุกพอเหมาะที่จะนำไปปิ้ง ต้ม หรือทำอาหารชนิดอื่น ๆ ชาวลิซู (LISU) จึงทำพิธี "ซื่อ เป๊ะ กั้ว" คือฉลองการกินข้าวโพดใหม่ โดยบูชาบรรพบุรุษที่หิ้งบูชาในบ้าน ด้วยข้าวโพด กล้วย อ้อย แดงกวา แดงไทย พืชอื่น ๆ และดอกไม้ชนิดต่าง ๆ ที่ปลูกไว้รอบบ้านหรือในไร่ เป็นการประดับตกแต่งอย่างเรียบง่าย เพื่อคารวะบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วและเทพเจ้าแห่งป่า เทพแห่งภูเขา เทวดาผู้คุ้มครองหมู่บ้านที่ช่วยให้พืชพันธุ์อุดมสมบูรณ์ สำหรับทุกคนในครอบครัว

แม่เฒ่าชาวลิซูบ้านปางสา ตำบลป่าตึง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เล่าถึงที่มาของพิธีกินข้าวโพดใหม่ว่า เมื่อครั้งโบราณชาวลิซูปลูกข้าวและข้าวโพด แต่มีอยู่ครั้งหนึ่งที่ข้าวในไร่ถูกหนูกินเกือบหมด คงจะไม่ได้เกี่ยวข้าวแน่นอน ซึ่งทำให้ต้องงดการทำพิธีกินข้าวใหม่ ผู้อาวุโสจึงหารื้อกันว่าแม่จะไม่ได้ทำพิธีกินข้าวใหม่แต่ก็มีข้าวโพดที่ปลูกไว้เป็นอาหารหลักแทนข้าวได้ จึงควรทำพิธีกินข้าวโพดใหม่เพื่อบูชาบรรพบุรุษเป็นครั้งแรก แล้วก็สืบทอดเป็นประเพณีประจำทุกปีตลอดมา

พิธีกินข้าวโพดใหม่ ใช้เวลา 3 วัน ซึ่งทุกวันผู้หญิงและเด็กจะช่วยกันไปเก็บดอกไม้มาตกแต่งหิ้งบูชาบรรพบุรุษให้สวยงาม บริเวณบ้านของชาวลิซูจึงมีดอกเทียนสีต่าง ๆ ขาว ชมพู ม่วง แดง ดอกบานชื่น ดอกดาวเรือง ปลูกประดับไว้เป็นเอกลักษณ์ ในช่วงนี้จะฆ่าหมูย่างรมควันไว้เป็นอาหารที่ใช้รับประทานสำหรับช่วงกลางฤดูฝน ซึ่งมีงานหนักคือ การถางหญ้าในไร่ข้าวโพด เนื้อหมูบางส่วนก็นำมาทำลาบกินกันในครอบครัว บางบ้านก็ถือโอกาสอันเป็นมงคลที่ได้หยุดพักจากงานหนักเป็นเวลา 3 วัน ทำพิธีเรียกขวัญสำหรับผู้ป่วยไปด้วย

ชาวลิซู เป็นชาวเขากลุ่มแรกที่ดิฉันได้รู้จัก สมัยที่ออกค่ายชาวเขาของชมรมศึกษาพุทธศาสตร์และประเพณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในเดือนพฤษภาคม 2514 ชาวค่าย 20 คน พักอยู่ที่บ้านลุ่ม ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงราย ซึ่งชาวลิซูบ้านลุ่มให้ความรักแก่ชาวค่ายทุกคนประดุจลูกหลาน เวลา 1 เดือนเต็มของการจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับเด็ก ผู้ใหญ่ กิจกรรมเน้นหนักการตอนหัวค้ำ และกิจกรรมเรียนรู้วิถีชีวิต การเกษตร สัตว์แพทย์ แพทย์ ของนิสิตคณะต่าง ๆ สร้างความผูกพันระหว่างนิสิตจากกรุงกับชาวลิซูทั้งหมู่บ้านอย่างลึกซึ้ง ดิฉันประทับใจในวัฒนธรรมของชาวลิซูซึ่งมีอัธยาศัยไมตรีต่อผู้มาเยือน มีบทเพลง ดนตรี การเต้นรำ พิธีเกี่ยวกับชีวิต คือ การเกิด แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ งานศพ ที่ทุกคนในชุมชนได้มาร่วมพิธีเพื่อให้ความรัก ให้กำลังใจแก่กัน ความประทับใจครั้งแรกนี้เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ดิฉันร่วมงานค่ายชาวเขาตลอด 4 ปี ในจุฬาฯ แล้วสมัครใจเป็นบัณฑิตอาสาของสำนักงานบัณฑิตอาสาสมัครมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (โดย ศ.ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นผู้ก่อตั้ง) มาทำงานที่ปางสา ตำบล

ป่าดิง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ตั้งแต่พ.ศ. 2517 จนก่อตั้งมูลนิธิพัฒนาชุมชนและเขตภูเขา (พชภ.) ใน พ.ศ. 2528 ถึงปัจจุบัน ได้ศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในลุ่มน้ำแม่จัน แม่สลอง แล้วขยายสู่เครือข่ายภาคต่าง ๆ จนถึงเครือข่ายชนเผ่า พื้นเมือง และนักอนุรักษ์ธรรมชาติ นักสิทธิมนุษยชนทั่วโลก ดิฉันจึงถือว่าชาวลีซู ชาวจีนฮ่อ ชาวปกากะญอ ชาวล่าหู่ ชาวม้ง ชาวเมี่ยน ชาวอาข่า ชาวขมุ ชาวลัวะ เป็นครู เป็นผู้จุดประกายให้ดิฉันได้เรียนรู้ชีวิต เรียนรู้ธรรมชาติ มุ่งมั่นที่จะทำงานเพื่อสร้างสังคมแห่งศานติสุขมาจนถึงปัจจุบันนี้

สามปีเศษของการทำหน้าที่สมาชิกวุฒิสภาซึ่งมีภาระหนัก ทำให้ดิฉันไม่ค่อยได้มีโอกาสเข้าชุมชนในลุ่มน้ำแม่จันได้บ่อยนัก ครั้งนี้ได้ทราบจากครูอาหลู เบียะผะ ว่าจะมีพิธีกินข้าวโพดใหม่ ช่วงวันที่ 9 - 10 - 11 สิงหาคม 2546 ซึ่งพอดีกับวันอาทิตย์ที่ 10 ดิฉันได้มีโอกาสกลับสู่จังหวัดเชียงราย จึงชวนคณะเจ้าหน้าที่มูลนิธิฯ ซึ่งประกอบด้วยหลายชนเผ่าคือ ครูอาหลู เบียะผะ ชาวลีซู ครูจื่ออ้อ (พัลลภ ลาบา) ชาวล่าหู่ ครูผิน สมเมือง (ชาวปกากะญอ) ครูแมว (จันทราภา นนทวาสิ) คนเมืองเชียงใหม่ พวกกันเดินทางไปร่วมพิธีที่บ้านลีซูเฮโก โดยชวนป่าเหล่า(คุณเฉลา ประสมศรี ผู้ปฏิบัติธรรมที่อาสาสมัครดูแลสำนักงานบ้านใกล้ฟ้า ของมูลนิธิฯ ที่บ้านป่าคาอุซใจ หมู่ 5 ต.แม่สลองนอก อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย จนเป็นสถานที่ที่งดงามเป็นระเบียบ ชื่นตา ชื่นใจ ของทุกคนที่ไปเยือน) ร่วมเดินทางไปด้วย

บ้านเฮโกยังคงความเป็นชุมชนที่รักษาเอกลักษณ์ของชาวลีซูไว้ได้อย่างดีเยี่ยม ลักษณะบ้านเรือนส่วนใหญ่ยังคงรูปแบบดั้งเดิม คือเป็นกระท่อมไม้ไผ่ มุงหญ้าคาหนา ติดดิน (ไม่ยกพื้น) มีบ้านสมัยใหม่ที่สร้างด้วยอิฐ ฉาบปูนอยู่ไม่กี่หลัง เด็กหญิงและผู้หญิงส่วนใหญ่นั่งชุดลีซูสีสดใส ที่ตัดเย็บเองอย่างปราณีต มีกองฟืนที่เรียงเป็นระเบียบอยู่ข้างบ้าน เพื่อไว้ใช้หุงต้มอาหาร และให้ความอบอุ่น ภาพเด็กหญิงที่เดินไปหยิบฟืนมาให้แม่ก่อไฟ เป็นภาพงานของการใช้พลังงานอย่างประหยัด เพราะใช้เพียงกิ่งไม้แห้งหรือไม้โตเร็วที่ปลูกไว้ใกล้หมู่บ้านเพื่อเป็นไม้ใช้สอย



เด็กลีซูรุ่นใหม่ที่รับหน้าที่สืบทอดวัฒนธรรมของบรรพบุรุษ โดยเด็กหญิงสามารถทอถุงย่าม ปักลาย เย็บส่วนประดับชุดลีซูได้ไม่แพ้รุ่นแม่ แม้เธอจะเข้าเรียนในโรงเรียนสมัยใหม่ แต่เมื่อกลับบ้านสู่บ้าน สู่ชุมชน เธอก็ได้เรียนรู้ภูมิปัญญาลีซูด้วยความภาคภูมิใจ ส่วนเด็กก็รู้จักช่วยพ่อแม่ทำงาน

แม้การทำกับข้าวเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระในบ้าน เด็กชายก็ทำได้ เป็นภาพที่คนจากเมืองเห็นแล้วชื่นใจ เพราะพ่อแม่ในเมืองมักเลี้ยงลูกอย่างเอาอกเอาใจ ให้ลูกเป็นหนึ่งในบ้าน ต้องได้ทุกอย่างทุกอย่างที่ต้องการ โดยลูกแทบไม่เคยต้องลงมือทำงาน ด้วยความพากเพียร ด้วยความอดทนอดกลั้นของตนเอง ไม่ฝึกให้ลูกต้องใช้ปัญญา ฝ่าฟันปัญหาอุปสรรค เพื่อสร้างความแข็งแกร่งในการเผชิญหน้ากับสังขรณ์ของชีวิต เด็กสี่ซุงจึงถูกฝึกให้รู้จักความจริงของชีวิต และรู้จักธรรมชาติตั้งแต่เริ่มรู้ความ

พ่อเผ่าอ่องอฮอ ซึ่งเป็นผู้นำหมู่บ้านคนแรก และพ่อเผ่าโซซี ชวนให้ไปตม่น้ำชาที่บ้าน หันแดงกวาดออยลูกโตให้กิน พร้อมทั้งตม่น้ำข้าวโพดไว้ให้ ซึ่งกว่าจะได้กินก็ต้องใส่ถุงให้กินในรถตอนขากลับ แล้วมากินข้าวที่บ้าน ซึ่งมีพิธีเรียกขวัญขอให้มัดมืออวยพรตามประเพณี อาหารเรียกขวัญมีเส้นก๋วยเตี๋ยว ตม่น้ำหมักกับข้าวโรนึ่งร้อนๆ หอมกรุ่น กับลาบหมูคั่วสุก แดงกวาดออยหันเป็นชิ้น ผู้มาเยือนทุกคนกินด้วยความรู้สึกอบอุ่นใจ



ผู้นำหมู่บ้านคนปัจจุบันชื่อท้อ ก้อ อายุ 29 ปี ยังเป็นโสด เป็นลูกของผู้เผ่าอ่องอฮอ เล่าถึงปัญหาในการได้มาซึ่งสถานะทางกฎหมายของคนในหมู่บ้านนี้ ซึ่งคนรุ่นพ่อแม่ส่วนใหญ่เกิดบนดอยแม่สลอง อยู่มาก่อนจีนฮ่อมาตั้งบ้านแม่สลอง แต่เมื่อมีการสำรวจโดยกรมประชาสงเคราะห์ เมื่อปี 2530 และโดยกรมการปกครอง ปี 2534-2535 หลักฐานของ 2 หน่วยงานกลับขัดกัน พ่อเผ่ากลับถูกระบุว่าเกิดในพม่า แม้จะได้แย้งชี้แจงกันเพียงใด เจ้าหน้าที่ก็บอกว่แก้ไขไม่ได้ พ่อเผ่าจึงต้องเข้าช่องสถานะคนต่างด้าว โดยลูกต้องได้สัญชาติไทย ด้วยการอนุมัติของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ตามมาตรา 7 ทวิ ของพระราชบัญญัติสัญชาติ แทนที่จะได้ลงรายการสัญชาติไทย โดยการอนุมัติของนายอำเภอท้องถิ่น

ครูแมวขออนุญาตถ่ายภาพหิ้งบูชาบรรพบุรุษ ที่ใช้ข้าวโพด พืชต่างๆ และดอกไม้ แต่ชาว ลีซูบ้านเฮโกเคร่งครัดกับประเพณีมาก บอกว่าถ่ายไม่ได้ ครูอาหลูกระซิบให้ไปถ่ายที่บ้านปางสา ซึ่ง อนุโลมให้เข้าไปกับบุคคลมัยได้มากกว่า

คณะเดินทางต่อมาที่บ้านปางสา หลังจากที่ต้องขอโทษขอโพย ที่ไม่ได้ไปเยี่ยมครอบครัว อื่นๆ ให้ทั่วถึง เพราะเวลาจำกัด ชาวบ้านปางสาอยู่แล้ว โดยพาไปบ้านแม่เฒ่า ซึ่งเป็นกลุ่มบ้าน 4-5 หลัง ที่เป็นลูกหลานของแม่เฒ่าทั้งหมด หน้าบ้านของแม่เฒ่ามีฝักข้าวโพดและธูปบูชาแม่ธรณี ที่ประดับด้วย รวมทั้งมีการบูชาเป็นพิเศษบนโต๊ะตัวเล็ก ซึ่งแม่เฒ่าอธิบายว่า แม่ของแม่เฒ่ามีแต่ลูก สาว 2 คน ไม่มีลูกชายทำบุญส่งไปให้ แม่เฒ่าจึงต้องบูชาให้ตัวเอง

แม่เฒ่าก็ลุกจูงตั้งโต๊ะหาอาหารให้กิน มีเนื้อหมูคั่ว "โหะ ซา เหลียง ฟิ่ง" คือ ซุปข้าวโพดที่ เคี้ยวจนขึ้นเป็นก้อนแข็งคล้ายเต้านู้นั้นเป็นชิ้นเล็กๆ ใส่พริก โรยด้วยผักชี กินกับข้าวอร่อยดี เป็น อาหารที่หากินได้ยาก

ครูแมวขออนุญาตถ่ายภาพหิ้งบูชาบรรพบุรุษได้ แต่กล้องไม่มีแฟลช จึงไม่มีภาพถ่ายมา ฝากท่านผู้อ่าน ขออภัยอย่างยิ่งค่ะ

เสร็จจากอาหารที่บ้านแม่เฒ่า ดิฉันเห็นว่าเป็นเวลาเย็นมากแล้ว จึงชักชวนคณะเดินทาง กลับ พี่น้องชาวบ้านปางสาหลายคน พวกกันเดินมาส่งที่รถ พร้อมของฝากอันประกอบไปด้วย พืช ผลจำพวกแตงกวา หลากรุ่น หลายขนาด พักทอง ข้าวโพด ฯลฯ การเย็บเยียน และร่วมพิธีกินข้าว โพดใหม่ในวันนั้น จึงอิมเอมทั้งกระเพาะอาหาร ด้วยอาหารตั้ง 4 มื้อ และปรีดีเปรมในใจ กับน้ำใจ ไปตริที่ไม่เคยแห้งเหือดของพี่น้องทั้ง 2 หมู่บ้าน

ขอแสดงความชื่นชมกับพี่น้องลีซู บ้านเฮโกและบ้านปางสา ที่ยังคงรักษาวัฒนธรรม ประเพณีของชนเผ่า แม้จะดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางกระแสความเจริญ ขออวยพรให้พี่น้องที่ ไม่สามารถไปเยี่ยมได้อย่างทั่วถึง ให้มีความสุขและมีพืชผลที่อุดมสมบูรณ์ตลอดไปนะคะ



ประโยชน์หลายอย่างเป็นทั้งเครื่องตัดหญ้า เป็นเครื่องสร้างปุ๋ยธรรมชาติ (จากขี้ควาย) เป็นแรงงานช่วยไถนา ทั้งยังเป็นธนาคารที่ให้ดอกเบี้ยสูงเนื่องจากแม่ควายจะตกลูกปีละ 1 ตัวเป็นประจำ ซึ่งเรื่องการเลี้ยงควายนี้อคุณสุพจน์ หลี่จา ประธานอบต.ป่าตึง อ.แม่จัน จ.เชียงราย เคยเสนอในที่ประชุมพชก.ว่า หากส่งเสริมเกษตรกรเลี้ยงวัว ควาย ไว้ใช้งานเพิ่มขึ้น การใช้สารเคมีในการเกษตรจะลดลงเพราะเกษตรกรจะเป็นห่วงเมื่อวัว ควาย ไปกินหญ้า กินน้ำ จะถูกสารเคมี จนเจ็บป่วยหรือตายได้ ซึ่งน่าจะเป็นกุศโลบายที่ช่วยให้สภาพธรรมชาติของชนบทดีขึ้น

ภาพที่เห็นเกษตรกรช่วยกันถอนกล้าข้าว และทำนาเป็นกลุ่มใหญ่ประมาณ 30 คน ด้วยใบหญ้ามัยมัยมีความสุข โดยไม่ต้องใช้เงินจ้างกัน แต่ผลัดเวียนกันไปช่วยงานในไร่นาของคนอื่นด้วยความสามัคคี นับเป็นสิ่งที่หาได้ยากในสังคมเมืองกรุง อากาศบดอบในช่วงฤดูฝน ชุ่มน้ำด้วยเมฆบนท้องฟ้า เจ้าของนาทำพิธีไหว้คารวะผีนา เจ้าป่าเจ้าเขา ขอให้อวยพรให้ข้าวในนางอกงามได้ผลผลิตดี และผู้คนสุขภาพดี

น้องนิกกับน้องก้องขอให้ช่วยถ่ายรูปด้วยความตื่นเต้นที่ได้มาทำนาครั้งแรกในชีวิต ทำให้เข้าใจถึงความเหนื่อยยากของเกษตรกร ต่อไปนี้จะต้องกินข้าวให้หมดทุกเมล็ด ดิฉันคิดถึงมักเรียนในประเทศเกาหลีเหนือที่มีหลักสูตรกำหนดให้ต้องไปช่วยเกษตรกรทำงานปีละ 2 - 4 สัปดาห์ ซึ่งระบบการศึกษาไทย ควรจัดให้โรงเรียนในชนบทปิดเทอมในฤดูทำนา ทั้งช่วงปลูกข้าวและเกี่ยวข้าวเพื่อลูก ๆ จะได้ช่วยพ่อ แม่ ทำงานและนักเรียนในเมืองกรุงจะได้ไปช่วยแรงงานให้เกษตรกรในชนบท เพื่อจะเห็นคุณค่าของชีวิตเกษตรกรต่อการสร้างอาหารให้คนทั้งประเทศมากขึ้น

ช่วงอาหารกลางวันทุกคนกลับมากินข้าวด้วยกันที่กระท่อมในนา เจ้าของนาจะทำอาหารเลี้ยงทุกคน โดยห่อข้าวด้วยใบตองมัดด้วยตอกมาจากบ้าน มีทั้งข้าวจ้าว และข้าวเหนียว มีข้าวเป็อะ คือข้าวต้มกับเนื้อหมูหรือเนื้อไก่และผักชนิดต่าง ๆ ที่มีตามฤดูกาลเช่น พักทอง ยอดผักทองหน่อไม้ ผักกาด เคี้ยวและคนให้เข้ากันจนเปื่อย กับน้ำพริก ผักต้ม เป็นอาหารที่อร่อยสดจากธรรมชาติ กินเสร็จคณะของเราก็ขอบคุณและอวยพรชาวบ้าน แล้วเดินทางต่อไปยังบ้านลีซอป่าตึง ซึ่งอยู่ใกล้ถนนเส้นทางเวียงป่าเป้า อำเภอพร้าว จ.เชียงใหม่

บ้านลีซอป่าตึงมีประมาณ 60 หลังคาเรือนมีอาชีพทำไร่ข้าวกับข้าวโพด ซึ่งเป็นพืชเชิงเดี่ยว พ่อปรีชาบอกว่าเดี๋ยวนี้บดอบไม่ค่อยได้ปลูกข้าวโพดพันธุ์พื้นเมืองแล้ว ใช้พันธุ์ 888 ซึ่งต้องซื้อจากบริษัทผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ทุกปี เพราะเป็นพันธุ์ที่เกษตรกรเก็บเองไม่ได้ ต้นทุนจึงสูงขึ้นทั้งค่าเมล็ดพันธุ์และค่าปุ๋ยซึ่งต้องใช้คู่กันไป หากส่งเสริมให้ปลูกไม้ยืนต้นเช่น ชา หรือไม้ผลแทนพืชไร่ จะช่วยให้พื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น

ช่วงฤดูฝนชาวบ้านไปไร่กันทุกวันในหมู่บ้านจึงมีคนไม่กี่คน คณะเราได้ไปเยี่ยมบ้านที่ พ่อแม่ ลูก กำลังพักผ่อนเพราะแม่ป่วย ปวดหัวลูกชายอายุ 9 ขวบกำลังคว่ำลูกกั่ง (ลูกดินปั้นไว้ยิงนก)

ในบ้านบนดอยพื้น พ่อปริชาอธิบายให้เด็กชายชาวกรุงเข้าใจชีวิตเด็กชายชนบท ที่พวกเขาอยู่กับหนังสือและลูกกึ่งเดินไปในป่า เพื่อยังนกกกลับมาเป็นอาหารที่บ้าน

ผู้หญิงสี่ชู้แต่งชุดประจำเผ่าสีสดใส นั่งอยู่หน้าบ้านไม่ว่าสังคมจะเปลี่ยนไปเพียงใดผู้หญิงมักเป็นผู้ที่อนุรักษ์วัฒนธรรมได้อย่างเหนียวแน่นเสมอ



คณะเดินทางต่อไปบ้านมุเซอห้วยทรายขาวซึ่งมี 10 กว่าครอบครัวเป็นสมาชิกของโครงการหลวงพัฒนาชาวเขา เห็นพื้นที่ปลูกผักเมืองหนาวโดยใช้พลาสติกใสเป็นหลังคลุมกันฝนและกรองแสงแดด คณะต้องเปลี่ยนไปใช้รถขับเคลื่อนสี่ล้ออีกครั้ง ขับจากถนนลาดยางลงไปสู่หมู่บ้านซึ่งมีลักษณะพิเศษคือมีกล้วยป่าขึ้นอยู่เป็นดงโดยทั่วไป ทั้งลำห้วยและ 2 ข้างทาง พ่อปริชาเล่าว่าเดิมบ้านนี้ชื่อบ้านปากกล้วยหลวง เพราะมีกล้วยป่าต้นใหญ่พิเศษขึ้นอยู่มาก แล้วมาเปลี่ยนชื่อเป็นบ้านห้วยทรายขาวตามชื่อลำห้วย

บ้านห้วยทรายขาวมีขนาดประมาณ 50 ครัวเรือนส่วนใหญ่สร้างด้วยไม้ไผ่ มุงคาและใบค้อ เป็นลักษณะบ้านแบบมุเซอ มีกระบุงใบใหญ่วางไว้ข้างทางในหมู่บ้าน ไล่ผัก คลุมด้วยใบตองมัดด้วยตอก ชาวบ้านบอกว่าฤดูนี้ผักปวยเล้งออกดี ส่งให้โครงการหลวงกิโลละ 36 บาท กระบุงหนึ่งประมาณ 20 - 30 กิโล ก็ได้หลายร้อยบาท ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกโครงการหลวงมีจึงมีรายได้ดีเลี้ยงตัวเองได้เพราะปลูกผักขายได้ตลอดปี ดิฉันขอให้ชาวบ้านพาไปดูแปลงปลูกผัก เพราะอยากเห็นวิธีเพาะปลูก ผู้นำจึงพาไปพบครอบครัว พ่อ แม่ ลูก แม่มีลูกอ่อนไว้ข้างหลังในเพิงมีถุงพลาสติกใสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชหลายชนิดถามว่าไม่ใช้ยาไม่ได้หรือ ได้รับคำตอบว่าไม่ได้เพราะแมลงเยอะ แต่เจ้าหน้าที่โครงการหลวงจะตรวจสอบผักก่อนรับซื้อทุกครั้งว่าตัดผักในระยะปลอดภัยหรือไม่ โดยกำหนดโควตาว่าช่วงใดจะซื้อผักชนิดใด ในปริมาณเท่าใดซึ่งเป็นระบบที่มีการวางแผนดี เกษตรกรไม่ต้องเสี่ยงกับราคาและพืชที่ล้มตลาด

ชาวบ้านที่มาด้วยกำลังเก็บผักชมตามธรรมชาติที่ขึ้นอยู่ในแปลงกะหล่ำปลีสีม่วง แต่เจ้าของแปลงผักบอกว่าเพิ่งพ่นยาไปเมื่อ 2 - 3 วันนี่ จึงต้องทิ้งผักที่เก็บอย่างน่าเสียดาย

นโยบายของรัฐบาลที่มุ่งให้ประเทศไทยเป็นครัวเกษตรอินทรีย์ของโลกจะไม่ได้ผลเลย ถ้าโครงการเกษตรยังไม่กำหนดนโยบายจำกัด ครอบคลุม การนำเข้าสารเคมีเพื่อการเกษตร และส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ที่ปลอดสารเคมีทุกชนิดอย่างจริงจัง ก็ผู้รังสรรงานด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของรางวัลโลกสีเขียว ได้ชัชชานบทกวีเมื่อวันแถลงข่าวครบรอบ 5 ปีของรางวัลนี้ เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2546 ว่าประเทศไทยมีสารพิษอยู่ทั่วไปทั้งในน้ำ ในดิน ในอากาศ ในอาหาร ก่อให้เกิดผลร้ายต่อสุขภาพมนุษย์ ต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมหันต์ แต่ความตระหนักถึงโทษภัยของสารพิษโดยประชาชนและการกำหนดนโยบายรณรงค์อย่างจริงจังเพื่อแก้ไขปัญหาในระดับชาติยังมีน้อยมาก ควรเร่งแก้ไขก่อนปัญหาจะลุกลามมากกว่านี้

กลับจากแปลงผักแล้วเรากลับมาเยี่ยมบ้านชาวบ้านที่กำลังล้อมกองไฟปิ้งข้าวโพดกินกัน ข้าวโพดเหลืองเหนียวนุ่ม หวาน ย่างด้วยฟืน กลิ่นหอมกรุ่น อร่อยจนอยากกินซ้ำอีกหลาย ๆ ด้ ชาวชุมชนบ้านห้วยทรายขาวชวนให้มาเยี่ยมเยือนหมู่บ้านอีกครั้งเพื่อจะได้มีเวลาพูดคุยเรื่องทุกข์สุขกัน ดิฉันรับปากว่าจะมาอีกแน่นอน คราวนี้ถือว่ามีมาทำความรู้จักกันครั้งแรกก่อน

กลับมาบ้านห้วยหินลาดใน น่องนิก น่องก่อง ตื่นเต้นกับป่าผืนใหญ่ที่อุดมสมบูรณ์ที่บ้านรักษาไว้ เป็นป่าดิบเขาที่หlananทั้งสองกำลังศึกษาในวิชาภูมิศาสตร์ พ่อปรีชาเก็บสนสามใบมาให้ดู บอกว่าสนสามใบขึ้นในพื้นที่สูง เปลือกหุ้มลำต้นจะบางกว่าต้นสนสองใบ จึงสังเกตได้ง่ายว่าสนสองใบจะขึ้นในพื้นที่ระดับต่ำกว่า หlananทั้งสองขอกิ่งต้นสนสามใบที่ร่วงอยู่ที่พื้นดินนำไปให้ลูกครูใช้ล่อนเด็กต่อไป

ถึงหมู่บ้านแล้วลูกหว่า นิก ก่อง ขอบไปอาบน้ำที่ลำห้วยในหมู่บ้านกลับมารายงานผลว่าน้ำเย็นใส อาบแล้วสดชื่น กินข้าวเย็นที่บ้านพ่อปรีชา แล้วพาเด็กไปเยี่ยมบ้านชาวบ้าน ดูนงยามวิงูหญิงทอไว้ใช้ ดูพืชผักในกระดิ่งที่เก็บมาวางไว้ ทั้งมะเขือ พริก ผักกาด และยอดผักทอง ถึงไม่มีเงินสักบาทชีวิตก็อยู่ได้อย่างมีความสุข

เข้ารุ่งขึ้นพ่อปรีชาและดิฉันพาหlananทั้งสามไปดูระบบไร่หมุนเวียนของชาวกะเหรี่ยง เป็นไร่ข้าวที่มีพืชผัก ถั่ว แตง เผือก มัน ปลูกปนไว้ประมาณ 80 ชนิด มีรอยเท้าหมูป่าเข้ามากัดกินไร่เผือกหมดไปหลายกอ แสดงถึงผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ แทรกด้วยไร่หมุนเวียนเป็นหย่อมเล็ก ๆ ป่าหว่าลูกไม้เล็ก ๆ ในธรรมชาติก็เติบโตขึ้นมาทำให้ไร่หมุนเวียนเขียวขจีพื้นที่ขึ้นมาเป็นผืนป่าใหญ่ นักวิจัยของคุณยี่ผีกอบรมวนศาสตร์ชุมชนเอเชียแปซิฟิก (RECFTC) กำลังมาศึกษาระบบไร่หมุนเวียนโดยชาวบ้านเป็นนักวิจัยร่วมด้วย

กินข้าวกับยอดผักทองเก็บสด ๆ ต้มเกลือกับน้ำมัน อาหารถั่วนี้มีคุณค่าทางโภชนาการและอร่อยล้ำ พ่อปรีชาจึงมอบเมล็ดผักทองให้หlananทั้งสามเอาไปปลูกที่บ้าน เพื่อจะได้มียอดผักทองกินตลอดทั้งปี เสร็จแล้วไปเยี่ยมหมู่บ้านขุนแจกับห้วยเกียงซาง ซึ่งคงจะหาโอกาสเล่าให้ฟังใหม่ นะคะ

## ชนกลุ่มน้อยกับการพัฒนาในสหสวรรษาใหม่

### การมองอย่างพุทธวิธี

นับเป็นเวลาร่วม ๓ ทศวรรษแห่งประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันของดิฉัน กับการทำงานในมูลนิธิพัฒนาชุมชนและเขตภูเขา องค์กรพัฒนาเอกชนอื่น ๆ และหน่วยงานของรัฐฝ่ายต่าง ๆ ในจังหวัด เชียงราย ได้กลั่นกรองความรู้ความเข้าใจ จนเป็นข้อสรุปที่ว่า "ศาสนาคือการเมืองที่ลึกซึ้งที่สุด" ยิ่ง กาลเวลาผ่านไปยิ่งทำให้มองเห็นชัดเจนยิ่งขึ้นว่า พุทธธรรมคือ แนวนที่เหมาะสมที่จะใช้วิเคราะห์ปัญหา และสังเคราะห์ทางแก้ปัญหา ทั้งโดยที่พุทธธรรมเป็นวิถีชีวิต ที่มองอะไรอย่างจำแนกแจ่มแจ้ง โดยไม่ยึด ติดในอคติใด ๆ และโดยที่ปัญญา-ญาณของพุทธธรรมนั้น จะต้องประกอบด้วยความรักหรือเมตตาธรรม อยู่ด้วยเสมอ จึงทำให้พุทธวิธีเป็นไปในวิถีแห่งการเรียนรู้อย่างเข้าไปมีส่วนร่วม และทำให้มีโอกาสเห็น ปัญหาจากจุดยืนของกลุ่มเป้าหมายแห่งการพัฒนา จึงสามารถก่อเกิดมุมมองที่คนๆ ที่ถูกต้องต่อ ชนกลุ่มน้อย และอาจเป็นทักษะและมุมมองที่สามารถขับเคลื่อนงานพัฒนาของพวกเขาได้จริง เพราะ สามารถเสริมสร้างแรงบันดาลใจ และการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายได้จริง ดิฉันจึงใคร่ขอเสนอ มุมมองของการพัฒนาชนกลุ่มน้อย ในมิติทางการเมืองและการพัฒนาอย่างใหม่สำหรับสหสวรรษาใหม่ ไว้ดังต่อไปนี้

ชนกลุ่มน้อยถูกมองจากสังคมไทยด้วยความหวาดระแวงตลอดมา ในทางการเมืองชนกลุ่มน้อย มักถูกมองว่าเป็นผู้ก่อปัญหาความมั่นคง เข้าร่วมกับผู้ก่อการร้ายพรรคคอมมิวนิสต์ (พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๒๖) เป็นผู้ปลุกผี เป็นผู้ทำลายป่าต้นน้ำลำธาร จนรัฐบาลไทยร่วมมือกับองค์การสหประชาชาติ สหรัฐอเมริกา และประเทศอื่น ๆ ที่มีปัญหายาเสพติด ทำการปราบผี และส่งเสริมให้ปลูกพืชอื่นเป็นพืช เศรษฐกิจทดแทนรายได้จากฝิ่น จนฝิ่นหมดไปจากประเทศไทย มาสู่ยุคปัจจุบันที่ชนกลุ่มน้อยยังถูกมอง ว่าเป็นผู้ก่อปัญหา คือ ปัญหายาบ้า เป็นผู้ลักลอบหนีเข้าเมือง และทำลายป่า ซึ่งการมองเช่นนี้เป็นการ มองแบบอัตตาธิปไตย คือ มองในแบบ "ตัวกู ของกู" "พรรคกู พวกกู" ด้วยการโยนปัญหาและต้นเหตุ ของปัญหาไปให้คนอื่น พวกอื่น ชนชาติอื่น ซึ่งไม่ใช่ตัวเรา พวกเรา เป็นการมองอย่างหา "แพะรับบาป" ซึ่งในที่สุด คนจน คนชนบท คนเล็กคนน้อย คนชายขอบ ซึ่งไม่มีพลัง ไม่มีอำนาจที่จะต่อสู้ก็ถูกชักทอดให้ เป็นผู้สร้างปัญหา

แท้ที่จริงแล้ว ชุมชนชนกลุ่มน้อยก็กำลังประสบปัญหาวิกฤต เช่นเดียวกับสังคมไทย อีกมุมหนึ่ง สังคมชนกลุ่มน้อยก็คือ ภาพจำลองของสังคมไทย พวกเขาจึงไม่ควรกลายเป็นแพะรับบาป หากเราควร ถือโอกาสเอาพวกเขาเป็นกระจกที่ส่องให้เห็นผลกระทบของการพัฒนา ซึ่งมีเหตุหลักมาจาก การมุ่ง ไปสู่ความเป็นสังคมบริโภค รายได้ต่อหัวและรายได้ประชาชาติเป็นตัวชี้วัดว่าประเทศใด พื้นที่ใด พัฒนาแล้วหรือยัง คือสังคมที่ให้ความสำคัญกับเงินตราเป็นหลัก โดยละเลยความเจริญทางจิตวิญญาณ ในชุมชนชนกลุ่มน้อยจึงมีทั้งผู้ก่อปัญหา และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหา ซึ่งล้วนแต่เป็นเหยื่อของ การพัฒนาแบบสังคมบริโภคเช่นเดียวกับภาพสังคมไทยโดยรวมนั่นเอง และเมื่อเราสามารถมองปัญหา อย่างไม่แบ่งเขาแบ่งเรา และสามารถมองปัญหาจากจุดยืนของชนกลุ่มน้อยได้ เราก็จะสามารถมองเห็น ศักยภาพและความดีงามที่พวกเขาจะสามารถเข้าร่วมกอบกู้และสร้างชาติร่วมกับชาวไทยทั้งหลายได้

โดยที่เราจะต้องเอาส่วนหนึ่งของเนื้อเพลงชาติไทย คือ "ประเทศไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย" มาทำให้เป็นจริงในทางปฏิบัติ เมื่อพวกเขา รู้สึกร่วมเป็นเจ้าของประเทศ เช่นเดียวกับที่พวกเรา รู้สึก เมื่อนั้นเองที่ทางแก้ปัญหาอย่างลึกซึ้งจริงจังจึงจะเปิดศักราชขึ้น



#### วิเคราะห์ความดี ความงามในสังคมชนกลุ่มน้อย

ภาพของสังคมชนกลุ่มน้อยที่ดิฉันพบที่ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ๒๕๑๔ หนึ่งเดือนเต็มในฐานะชาวค่ายอาสาสมัครของชมรมศึกษาพุทธศาสตร์และประเพณี สโมสรมนสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดิฉันได้เรียนรู้ว่า พี่น้องชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ทั้งชาวลีซอ (ลีซู) ชาวกะเหรี่ยง (ปกากะญอ) ชาวมูเซอ (ลาหู่) ชาวแม้ว (ม้ง) เป็นชุมชนที่มีความสุขสมบูรณ์ตามหลักของพุทธศาสนา คือ หนึ่ง มีวิถีชีวิตที่อยู่กับธรรมชาติ ฟังพาและเรียนรู้ธรรมะจากธรรมชาติ สอง ประกอบอาชีพและพิธีกรรม ประเพณีร่วมกับธรรมชาติอย่างสันติ สาม มีกัลยาณมิตร คือ ครอบครัว และชุมชนที่ร่วมคุณค่า ร่วมจิตสำนึกเดียวกัน โดยมีวัฒนธรรมเป็นพลังที่รวมความสมัครสมานสามัคคีของชุมชน เป็นหนึ่งเดียวกัน

วิถีชีวิตที่เรียบง่าย และเป็นธรรมดาสามัญของชุมชนชาวเขา คือ ครอบอยู่ในกระท่อมไม้ไผ่ (หรือกระท่อมฝาดินผสมกับฟางข้าว) มุงหญ้าคา กินอาหารที่ปลูกเองในไร่นาหรือหาจากป่า ล้วนเป็นของสด รสอร่อยตามธรรมชาติ แต่งตัวด้วยผ้าที่ทอเอง เย็บเอง ปักเอง ซึ่งมีสีสันสดใส สะอาดตา เครื่องมือเครื่องใช้ทำเอง เช่น กระด้างฝัดข้าว กระบุง ตะกร้าที่สานจากหวายหรือไม้ไผ่ อั่งตงงามมีศิลปะ มีดี พริ้วเดียว จอบ ทำโดยช่างดีเหล็กประจำหมู่บ้าน เครื่องประดับทำโดยช่างตีเงิน โลหะ เจ็บป่วยรักษาเองโดยสมุนไพร หรือเวทย์มนต์คาถา ทุกอย่างเป็นการพึ่งตนเองและพึ่งพากันในชุมชนด้วยระบบคุณธรรม ผู้นำคือผู้อาวุโส ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องจากชุมชนด้วยภูมิปัญญาและธรรมะ มีพิธีกรรม ประเพณี เป็นเครื่องมือ การเรียนรู้ การหล่อหลอมคุณค่าทางสังคม ร้อยรัดให้ทุกคนผูกพัน เกื้อกูลกัน ตั้งแต่เกิดจนตาย

ดิฉันชื่นชมในวิถีชีวิตเช่นนี้ ซึ่งห่างไกลจากอิทธิพลสังคมเมือง เป็นสังคมพึ่งตนเองตามความไม่ฝืน ดิฉันจึงร่วมงานค้าขายเขาอย่างต่อเนื่องตลอด ๔ ปี ในมหาวิทยาลัย โดยเลือกเรียนวิชาเอกสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เมื่อจบแล้วเลือกทำงานบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ของ ดร.ปวย อึ้งภากรณ์ สายงานชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์เป็นเวลา ๓ ปี จนเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ต้องเปลี่ยนสถานะมาร่วมงานกับกองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา ในโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จสำหรับชาวเขา (ริเริ่มโดย ดร.โกวิท วรพัฒน์ และ ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง) ทำงานในพื้นที่เดิมในลุ่มน้ำแม่จัน อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย จนพัฒนามาเป็นการก่อตั้งองค์การพัฒนาเอกชนนิติบุคคลคือ มูลนิธิพัฒนาชุมชนและเขตภูเขา จาก พ.ศ. ๒๕๒๔ ถึงปัจจุบัน

ความดี ความงาม ศักยภาพของชุมชนชนกลุ่มน้อยที่ยังดำรงอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งเป็นคุณค่าต่อสังคมไทย และต่อระบบนิเวศน์ของโลก คือ

๑. เอกลักษณะทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ความเป็นอยู่อย่างธรรมดาและเรียบง่าย ความสุขสงบของวิถีชีวิตชนกลุ่มน้อยชาติพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ความมีน้ำใจบริสุทธิ์ เมตตา กรุณาของผู้อาวุโส เป็นภาพที่ประทับใจคนภายนอกที่ได้ไปพบเห็น เป็นสีสันของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาสู่ภาคเหนือของประเทศไทย นำรายได้เข้าสู่ประเทศเป็นจำนวนมาก

๒. การอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเป็นผู้รักษาเกื้อกูล "ได้กินจากป่า ต้องรักษาป่า" ทำให้ภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งมีชาวเขาเป็นประชากรส่วนใหญ่ ยังมีป่าธรรมชาติซึ่งเป็นป่าต้นน้ำเหลืออยู่ถึง ๔๐ % เป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ของความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่หล่อเลี้ยงชีวิตของคนไทยทั้งชาติ ชนกลุ่มน้อยเผ่าต่าง ๆ มีความเชื่อผ่านนิทาน บทเพลง สุภาษิต คำสวด ที่สอนว่ามนุษย์ต้องอยู่ร่วมกับสรรพสัตว์อย่างเมตตา เพราะสัตว์ได้ช่วยเหลือมนุษย์มานาน เช่น ชาวกะเหรี่ยงปลูกข้าว ถั่ว พริก พืชต่าง ๆ จะใช้เมล็ดพันธุ์ครั้งละหลายเมล็ด เป็นการเผื่อให้สัตว์ต่าง ๆ ได้กินด้วย ชาวมูเซอ เมื่อหุงข้าวสุกใหม่ ๆ ต้องตักข้าวหน้าหม้อไว้ให้หมาที่เลี้ยงไว้ก่อน เพราะเชื่อว่าหมาได้ทำหน้าที่ดูแลความปลอดภัยให้ทุกคนในบ้าน ชุมชนชาวเขาเผ่าต่าง ๆ มีกฎกติกาจารีตประเพณีในการรักษาป่า และให้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืน เช่น แบ่งประเภทของป่าเป็นป่าอนุรักษ์ (เช่น ป่าช้า ป่าแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ ) ป่าชุมชน ใช้หน่อไม้ สมุนไพร พืชอาหาร เห็ดได้เฉพาะที่จำเป็น มีการทำแนวกันไฟเพื่อควบคุมไฟป่าทุกปี มีระบบเวรยามดูแลไฟ เมื่อเห็นไฟไหม้ก็จะระดมคนทั้งหมดบ้านมาช่วยดับไฟ มีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ ห้ามจับสัตว์น้ำในเขตที่เหมาะสม เป็นต้น

การแก้ปัญหาชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ภายในประเทศและสถานการณ์ในเวทีสากล จึงควรใช้หลักเอกลักษณ์ของประเทศสยามซึ่งกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงแสดงไว้ 3 ประการ คือ หนึ่ง ความรักอิสราภาพ สอง ความรักสันติ สาม การประสานประโยชน์ พร้อมกับหลักอิทัปปัตตยตา คือ มองเห็นความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของทุกปัญหา ในทางการเมืองต้องแก้ปัญหาสถานะบุคคลให้ชนกลุ่มน้อยทำหน้าที่และใช้สิทธิความเป็นพลเมืองได้สมบูรณ์ เพื่อให้มีความผูกพันเป็นเจ้าของประเทศ เต็มใจที่จะร่วมมือแก้ปัญหาหลักของประเทศ คือ ป้องกันการอพยพย้ายถิ่นจากเขตชายแดน

ร่วมอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า อย่างยั่งยืน ช่วยกันป้องกัน แก้ปัญหาเสียดินไม่ให้แพร่ระบาดยิ่งขึ้น ร่วมฟื้นฟูภูมิปัญญาและวัฒนธรรม นำวิถีชีวิตใหม่ที่ช่วยให้ประเทศหลุดจากกระแสบริโภคนิยม และวิกฤตเศรษฐกิจได้

ข้อเสนอแนะของดิฉันต่อการแก้ปัญหาชนกลุ่มน้อย โดยภาพรวม มีดังนี้

๑. วิถีคิดอย่างแม่' คือ มุ่งให้ทุกคนในครอบครัวมีความสุข ได้รับความสุข ได้รับประโยชน์ ไม่มีใครเสียประโยชน์ หรือได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อน (หลัก WIN WIN) รัฐในฐานะแม่ มองผู้ด้อยโอกาส เช่น เด็กเร่ร่อน แรงงานอพยพ เหมือนลูกคนหนึ่ง ที่ต้องดูแล คุ้มครอง ด้วยความเมตตากรุณา ให้มีสิทธิความเป็นพลเมืองเสมอกับคนกลุ่มอื่น ๆ ในประเทศ

๒. สร้างจิตสำนึกใหม่ร่วมกัน' โดยฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาของชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ด้วยความเคารพในความหลากหลายของวัฒนธรรมอันงดงาม ซึ่งเป็นรากฐานของสังคม จิตสำนึกร่วมบนพื้นฐานของวัฒนธรรม ประเพณี จะช่วยพัฒนาจิตวิญญาณ และสำนึกร่วมในการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ป่า ที่ดิน และสาธารณสถาน เช่น วัด โบสถ์ ถนน อย่างอนุรักษ์และรู้คุณค่า ซึ่งจะช่วยให้ชนกลุ่มน้อย โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ ภูมิใจในศักดิ์ศรีของตน พร้อมทั้งจะสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามต่อไป โดยการพัฒนาลัทธิศรัทธา ให้นักเรียนทุกระดับได้เรียนรู้และเคารพวัฒนธรรม ภูมิปัญญาอันหลากหลายของชนทุกเชื้อชาติ เพื่อให้เกิดความสมานฉันท์ของคนทุกเชื้อชาติ

๓. แต่ละหน่วยงานที่ทำงานกับชนกลุ่มน้อย ควรมุ่งพัฒนาองค์ความรู้ ศึกษาความจริงเชิงลึก ในด้านที่ตนถนัด โดยทำงานร่วมกับชุมชน ส่งเสริมศักยภาพชุมชน มองภาพการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงอย่างเชื่อมโยง เป็นองค์รวม เช่น หน่วยงานที่ส่งเสริมการเกษตรบนพื้นที่สูง ควรศึกษาระบบเกษตรตามประเพณีของชนกลุ่มน้อย ทั้งระบบไร่หมุนเวียนของชาวปกากะญอ ระบบการปลูกข้าวไร่ ข้าวโพด โดยผสมพันธุ์พืชพื้นเมือง เช่น ถั่วแดง พริก ผักต่าง ๆ มัน ขิง ข่า ปะปนในไร่ของชาวอาข่า ลีซู ลาหู่ เป็นต้น

๔. เชื่อมโยงการทำงานของหน่วยงาน ชุมชนที่มีศักยภาพในการพัฒนาจะเป็นเครือข่ายของทุกความเชี่ยวชาญที่สร้างเวทีร่วมกันคิดและเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่าย เช่น เครือข่ายลุ่มน้ำต่าง ๆ ของภาคเหนือ เรียนรู้ผ่านกิจกรรม ประสบการณ์ของเครือข่ายป่าชุมชนอีสาน เครือข่ายป่าชายเลนภาคใต้ ร่วมมือกับชุมชนเมืองเป็นเครือข่ายผู้บริโภคสีเขียว รัฐร่วมงานกับองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรภาคประชาชน ให้ทุนสนับสนุนการทำงาน

รัฐบาลไทยร่วมมือกับรัฐบาลของประเทศเพื่อนบ้าน คือ พม่า ลาว เขมร เวียดนาม จีน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ และแก้ไขปัญหาผู้อพยพ เป็นต้น

5. ใช้หลักสันติวิธี เพื่อแก้ปัญหาความมั่นคง นำไปสู่การเมือง การปกครองด้วยหลักธรรมาธิปไตย หรือหลักสันติประชาธรรม คือ มนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ มีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน บนฐานของธรรมะ ดังที่องค์การสหประชาชาติ มุ่งให้สหัฐวรรษใหม่ เป็นสหัฐวรรษแห่ง

<sup>1</sup> อาจารย์โสภณ สุภาพงษ์ บรรยายที่สถาบันพระปกเกล้า สำหรับนักศึกษา ปปร.4 พ.ศ. 2543

<sup>2</sup> อาจารย์ศรีศักดิ์ วัลลิโภคม บรรยายที่สถาบันพระปกเกล้า สำหรับนักศึกษา ปปร.4 พ.ศ. 2543

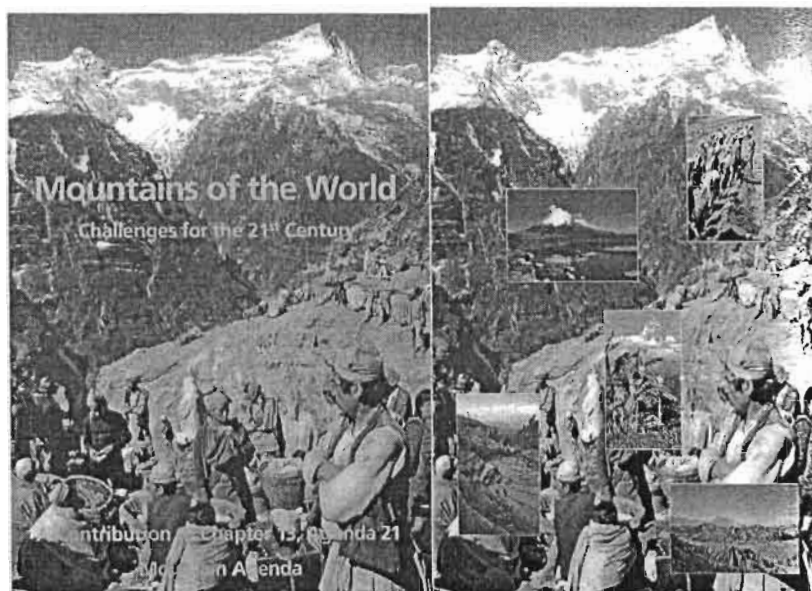
ศานติสุข ด้วยความร่วมมือของทุกศาสนา และทุกชนชาติ สร้างคุณค่าใหม่ให้ทุกคนมีความสงบเย็นภายในจิตใจ เป็นรากฐานของสันติภาพของโลก ดังที่ได้จัดการประชุม "World Millenium Peace Summit" เป็นครั้งแรกที่สำนักงานใหญ่สหประชาชาติ นครนิวยอร์ก เมื่อเดือนสิงหาคม ๒๕๔๓ และมีการประชุมต่อเนื่องเพื่อสร้างเครือข่ายสันติภาพในครอบครัว ชุมชน ของทุกประเทศ

หากทุกส่วนของสังคมร่วมมือกันด้วยความเกื้อกูล และจริงจังที่จะใช้แนวทางที่ดีจรรำเสนอ ด้วยจิตใจอันดีงาม ปัญหาชนกลุ่มน้อยที่เรื้อรังมานานแสนนาน คงคลี่คลายในไม่ช้าค่ะ

## ทางรอดของชนเผ่า

ในวันศุกร์ที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๕๖ ศูนย์ประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชาวไทยภูเขา (ศอช.) ได้จัดประชุมสมัชชาประจำปีขององค์กรสมาชิก ที่องค์การสวนพฤกษศาสตร์ อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีการอภิปรายเรื่องหนึ่ง คือ “ทางรอดของชนเผ่า” ซึ่งดิฉันเห็นว่ามีความสำคัญ เนื่องจากสถานการณ์ของพี่น้องชาวไทยภูเขาในประเทศไทย กำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ จึงมีข้อเสนอ ดังนี้

พี่น้องชาวไทยภูเขา ตั้งถิ่นฐานอยู่บนเขตภูเขาทางภาคเหนือ ตะวันตก อีสานและภาคกลาง รวม ๒๒ จังหวัด จำนวนประมาณ ๙๐๐,๐๐๐ คน ประกอบด้วย ๙ เผ่า คือ ปกาเกอญอ (กะเหรี่ยง), ม้ง(แม้ว), เมี่ยน(เย้า), อาข่า(อีโก้), ลาหู่(มุเซอ), ลีซู(ลีซอ), ลัวะ, ขมุ, มลา-รี (ตองเหลือง) โดยที่แต่ละกลุ่มมีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ทั้งภาษา ความเชื่อ เครื่องแต่งกาย ลักษณะบ้านเรือน เครื่องใช้ ฯลฯ ซึ่งเป็นหลักสำคัญที่ทำให้พี่น้องชาวไทยภูเขา มีความเคารพต่อธรรมชาติ ทั้งป่า ภูเขา แม่น้ำ พืชนา สรรพสัตว์ จึงมีวิถีชีวิตที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูล ยั่งยืน โดยมีอาชีพทำการเกษตรแบบยังชีพ ใช้พันธุ์พืชพื้นเมืองที่เก็บรักษาถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เป็นผลให้ป่าไม้ทางภาคเหนือภาคตะวันตกของประเทศได้รับการดูแลรักษาอย่างดี คือ เป็นปริมาณมากถึง ๕๐% ของปริมาณป่าไม้ทั่วประเทศ



เมื่อการพัฒนาประเทศและระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย เข้ามาสู่ชุมชนชาวเขา ตามนโยบายสงเคราะห์ชนในถิ่นกันดาร ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๙๙ โดยมีหน่วยงานรับผิดชอบหลาย หน่วย เช่น กรมการปกครอง, กรมประชาสงเคราะห์, ตำรวจตระเวนชายแดน กองทัพอากาศ เป็นต้น การปกครองในหมู่บ้านตามระบอบจารีตประเพณีโดยผู้อาวุโสที่มีคุณธรรม จึงเปลี่ยนเป็นการปกครองแบบใหม่ที่ใช้กฎหมายเป็นหลัก ทำให้คนรุ่นใหม่มีบทบาทเป็นผู้นำชุมชนแทนผู้อาวุโส เปิดรับกระแสการพัฒนาและค่านิยมกระแสหลัก ซึ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจ ทางวัตถุและเทคโนโลยี แทนแนวความคิดการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ พึ่งพาธรรมชาติดังที่เคยเป็นมาในอดีต ชุมชนชาวเขาเปิดรับการศึกษา การรักษาพยาบาล และระบบสังคมสมัยใหม่ มากน้อยต่างกันตามระดับความห่างไกลจากศูนย์กลางการพัฒนาและความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของชุมชน

ทางรอดของชาวไทยภูเขาจึงขึ้นกับปัจจัยหลัก ๒ ประการ คือ

๑. ปัจจัยภายใน คือ ความเข้มแข็งของชุมชนชาวเขา และการสร้างเครือข่ายทั้งเชิงลึกและเชิงกว้าง เพื่อสร้างพลังแห่งการเรียนรู้และอำนาจต่อรองบนหลัก การสันติวิธี
๒. ปัจจัยภายนอก คือ นโยบายของรัฐตามกรอบรัฐธรรมนูญ การออกกฎหมาย และตรวจสอบการบริหารของรัฐที่เกี่ยวกับชุมชนชาวเขา ระเบียบองค์กรนิติบัญญัติ คือ สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา รวมทั้งองค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญ ได้แก่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ทัศนคติของสาธารณชนต่อชุมชนชาวเขา รวมทั้งสนธิสัญญา กติกาสากลที่เกี่ยวข้องกับชนเผ่า ชนพื้นเมืองในระดับสากล

### ปัจจัยภายใน

๑. การรวมกลุ่มของชาวไทยภูเขา สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ศึกษาวิจัย วิเคราะห์ชุมชนเพื่อการรู้จักจุดอ่อน จุดแข็งของตนเองอย่างแท้จริง เพื่อนำไปสู่การวางแผนพัฒนาชุมชนอย่างเหมาะสม โดยรู้เท่าทันกระแสการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์ ไม่รับทุกอย่างที่ถูกเรียกว่า “ความเจริญ” โดยขาดการกลั่นกรอง ไตร่ตรองถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในระยะสั้นและระยะยาว

๒. ศึกษา พื้นฟู ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เหมาะสมกับยุคสมัย มุ่งสู่การเป็นสังคมที่มีรากเหง้า พึ่งตนเองได้ มีการถ่ายทอดคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามจากผู้อาวุโสสู่คนรุ่นใหม่ ผ่านประเพณี พิธีกรรม ศิลปะ อาชีพ เชื่อมโยงกับอาชีพที่สุจริตทั้งการเกษตร การค้าขาย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์และวัฒนธรรม เป็นต้น

๓. การจัดการลุ่มน้ำอย่างเป็นองค์รวม ทั้งการดูแลรักษาป่า ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร มีความหลากหลายทางชีวภาพ ที่เป็นแหล่งผลิตปัจจัย ๔ สำหรับชีวิต การป้องกันควบคุมไฟป่า การจัดการการใช้ประโยชน์จากที่ดินให้เหมาะสมกับระบบนิเวศวิทยา

การทำเกษตรบนพื้นที่ภูเขาซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ควรเน้นระบบการอนุรักษ์ดินและน้ำ มีมาตรการป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดิน มีการดูแลบำรุงดินด้วยระบบเกษตรอินทรีย์ การควบคุมพืชด้วยวิธีชีวภาพไม่ใช่สารเคมี เพราะสารพิษเหล่านี้จะสะสมในดิน น้ำ อากาศ เป็นผลเสียต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ทั้งยังก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคนต้นน้ำกับคนท้ายน้ำ เพื่อแก้ปัญหาการทำเกษตรที่ไม่เหมาะสมในเขตต้นน้ำลำธาร โดยการเปิดหน้าดินเพื่อปลูกพืชพาดินเชิงเดี่ยว ทั้งพืชไร่ เช่น ชิง กะหล่ำปลี ข้าวโพด รวมถึงไม้ผล ซึ่งต้องใช้สารเคมีเข้มข้นที่สุด คือ ส้ม

หากมีการสร้างเครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำของพี่น้องชาวไทยภูเขา ร่วมกับชาวไทยพื้นราบ อย่างเป็นระบบ ลุ่มน้ำทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ของไทย จะได้รับการฟื้นฟูสภาพอย่างสมบูรณ์เพื่อเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญของประเทศและของโลก

๔. การทำหน้าที่พลเมืองไทยและใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญ เครือข่ายชาวไทยภูเขาควร ร่วมกันศึกษารัฐธรรมนูญ นโยบายของรัฐและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เช่น พระราชบัญญัติ สัญชาติ เพื่อให้พี่น้องชาวไทยภูเขาได้สิทธิเสรีภาพ และทำหน้าที่ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดใน หมวด ๓ และหมวด ๔ ของรัฐธรรมนูญ รวมทั้งมีการเตรียมตัวเลือกสรรบุคคลที่มีคุณธรรมและคุณภาพเข้ารับการเลือกตั้งในการเมืองระดับท้องถิ่นคือ เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศมนตรี และ สส. ในจังหวัด

๕. การสร้างเครือข่ายระดับภูมิภาคและระดับโลก ในเวทีระดับโลกมีการกำหนดประเด็น เรื่องภูเขา เป็นเรื่องหลัก ในบทที่ ๑๓ ของ Agenda ๒๑ จากที่ประชุมสุดยอดของโลกด้าน สิ่งแวดล้อม ที่กรุงริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล ซึ่งระบุว่า "เขตภูเขาเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญของโลก ทั้งน้ำ พลังงาน ความหลากหลายทางชีวภาพ แร่ธาตุต่าง ๆ ผลิตภัณฑ์จากป่า ผลิตภัณฑ์ การเกษตร และแหล่งนันทนาการ สิ่งแวดล้อมของเขตภูเขามีความสำคัญต่อความอยู่รอดของ ระบบนิเวศของโลกเพราะเป็นระบบนิเวศหลักที่สำคัญ ที่มีความหลากหลายและเชื่อมโยงสัมพันธ์ กับระบบนิเวศของโลก นอกจากนี้เทือกเขาและพื้นที่สูงยังเป็นแหล่งกำเนิดอารยธรรมของ มนุษยชาติ ซึ่งมาจากความหลากหลายของกลุ่มชน เชื้อชาติ ต่าง ๆ ความท้าทายของศตวรรษที่ ๒๑ คือ รัฐบาลต้องส่งเสริมการพัฒนาในพื้นที่ภูเขาอย่างเหมาะสมและยั่งยืน เพราะ ๒๐ % ของ พื้นที่โลกเป็นเขตภูเขา และ ๑๐ % ของประชากรโลกอยู่ในเขตภูเขา"

นโยบายหลัก ๓ ประการที่เครือข่ายประชาชนในเขตภูเขาทั่วโลกต้องร่วมกันผลักดันให้ รัฐบาลเห็นความสำคัญคือ

๑. ตระหนักถึงความสำคัญของคนภูเขา ซึ่งให้กำเนิดแหล่งอารยธรรมของโลกและ ทรัพยากรที่หลากหลายในเขตภูเขาอันเป็นระบบนิเวศที่เปราะบางถูกทำลายได้ง่าย (fragile ecosystem)

๒. ลดและขจัดปัญหาความขัดแย้งทางทหารและการใช้อาวุธในพื้นที่ภูเขา ซึ่งก่อให้เกิด  
หายนะต่อธรรมชาติในเขตภูเขา
๓. ส่งเสริมความเท่าเทียม ความเสมอภาคของเขตภูเขากับพื้นราบ ก่อให้เกิดความ  
ร่วมมือที่ดีต่อกัน

### ปัจจัยภายนอก

นโยบายของรัฐและการดำเนินงานของรัฐต่อพื้นที่สูงและบุคคลบนพื้นที่สูง ต้อง  
ไม่เน้นเพียงด้านความมั่นคงของชาติ ซึ่งมุ่งแก้ปัญหาชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดน การแก้ปัญหา  
คนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง ลักลอบทำงานอันกระทบต่อความมั่นคงในประเทศ แต่ต้องส่งเสริม  
ให้บุคคลบนพื้นที่สูง เข้ามีส่วนร่วมในนโยบายด้านการเมืองการปกครอง และนโยบายด้านการ  
ศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๗๖ ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน  
ในการตัดสินใจทางการเมือง การพัฒนา การตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตย มาตรา ๗๘ กระจาย  
อำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเอง มาตรา ๗๙ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสงวนบำรุง  
รักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างสมดุล ยั่งยืนรวมทั้งส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการ  
จัดการศึกษาอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม และสร้างสังคมเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้

เรื่องราวของบุคคลพื้นที่สูงเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ที่สังคมภายนอกทั้งสังคมไทย  
และสังคมโลก ไม่ค่อยได้รับรู้ข้อมูลที่เป็นจริง อาจเป็นเพราะช่องว่างในการติดต่อข่าวสาร หรือ  
เพราะอยู่ห่างไกลกัน ทำให้เกิดทัศนคติเชิงลบต่อกัน จึงต้องแก้โดยการทำให้บุคคลบนพื้นที่สูงเข้า  
มามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาประเทศมากขึ้น และสื่อสารกันด้วยข้อมูลที่สร้างสรรบน  
พื้นฐานของความเมตตา เอื้ออาทร และความเคารพในสิทธิมนุษยชน เพื่อให้พี่น้องชาติพันธุ์ในเขต  
ภูเขาอยู่รอดได้อย่างมีคุณภาพ มีศักดิ์ศรี และอย่างยั่งยืน ขอให้ช่วยกันสร้างปัจจัยภายในของหิ  
น้องชนเผ่า และปัจจัยภายนอกคือภาครัฐและประชาชนให้ร่วมมือกันอย่างเข้มแข็งนะคะ

## หมวด ๒

วัฒนธรรมคือธรรมเนียมศาสนา

**วิถีแห่งธรรมกับวิถีแห่งท้องทุ่ง**

ดิฉันได้รับเชิญให้ไปเป็นวิทยากรในการสัมมนาเรื่อง “บทบาทของผู้หญิงในการประยุกต์ศาสนาธรรมเพื่อรับใช้สังคม” ที่โรงเรียนอังกะทองวิทยาคมร่วมกับท่านสามเณรวิมมะนันทา และดร.มาลี พงศ์พิศาวลี ผู้อำนวยการโครงการเยาวชนและสตรีศึกษา แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยพระเจษฎา พระสงฆ์สุปฏิปันโน ผู้สนใจในการเผยแผ่ธรรมให้เหมาะกับยุคสมัยเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการจัดสัมมนาครั้งสำคัญนี้

ดร.มาลีกับดิฉันได้แวะรับท่านสามเณรวิมมะนันทาที่วัดทรงธรรมกัลยาณี จังหวัดนครปฐม (ซึ่งท่านภิกษุณีรูปแรกของประเทศไทยผู้เป็นหลวงแม่ของท่านสามเณรวิฯ ได้บวชและจำพรรษาอยู่ที่วัดนี้มานานแล้ว) ท่านสามเณรวิมมะนันทา (อดีตดร.ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์) ได้เชิญคณะพวกเราแวะพักผ่อนสักครู่ เราขออนุญาตเข้าห้องน้ำ ซึ่งท่านสามเณรวิฯได้พาเดินไปตามเส้นทางเล็ก ๆ ไร้ยางหญ้า ทางเดินนี้ท่านกับคณะแม่ชีลงมือทำกันเอง ๕ คน ใช้เวลาเพียง ๔ ชั่วโมงในการแบกรวดมาเทและเรียงก้อนหินลงในทางเดิน ห้องน้ำที่สะอาดตาท่านก็ดูแลควบคุมการก่อสร้างกันเอง รวมทั้งต้นไม้ใหญ่ข้างทางหลายที่ดูร่มรื่นและมีประโยชน์ใช้สอย ท่านสามเณรวิฯกับคณะศิษย์ก็ปลูกและดูแลบำรุงรักษาด้วยกัน

ท่านสามเณรวิมมะนันทามีวัตรปฏิบัติที่สงบสำรวมอย่างเป็นธรรมชาติ ชวนให้ศรัทธาและเกิดความปิติที่ได้สนทนาธรรมกับท่าน ดิฉันได้เรียนถามท่านว่าในประเทศที่นับถือพุทธศาสนาทั่วโลกขณะนี้ มีภิกษุณีอยู่จำนวนเท่าใด และมีการสร้างเครือข่ายเพื่อเกื้อกูลในการเผยแผ่ธรรมอย่างไร ท่านตอบว่าขณะนี้ทั่วโลกมีภิกษุณีอยู่กว่าหนึ่งหมื่นรูป ประเทศที่บทบาทภิกษุณีก้าวหน้ามากคือ ไต้หวัน เกาหลี ศรีลังกา แม้ในยุโรปและอเมริกาก็มีภิกษุณีเผยแผ่พุทธธรรมอยู่ด้วย มีการรวมตัวเป็นเครือข่าย ประชุมพบกันเป็นประจำ โดยหมุนเวียนกันไปตามประเทศที่มีภิกษุณีอยู่ และเป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ภิกษุณีได้ช่วยปลดเปลื้องความทุกข์ของผู้หญิงโดยไม่มีช่องว่าง ผู้หญิงที่เป็นพุทธสาวิการู้สึกใกล้ชิดอบอุ่น สบายใจที่จะซักถามข้อข้องใจ ระบายความทุกข์กับภิกษุณี รวมทั้งได้ปฏิบัติธรรมโดยมีภิกษุณีชี้แนะวิถีแห่งธรรมด้วยความเมตตา

เมื่อมาถึงโรงเรียนอังกะทองวิทยาคม ได้พบพระเจษฎา ซึ่งเป็นเจ้าภาพจัดสัมมนาร่วมกับผู้อำนวยการโรงเรียน คณาจารย์และคณะกรรมการโรงเรียนในหอประชุมใหญ่ มีนักเรียนหญิง นักเรียนชายระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวนประมาณ ๖๐๐ คน นั่งอยู่เต็ม ท่ามกลางอากาศที่ร้อนอบอ้าว หอประชุมโรงเรียนไม่ได้ติดเครื่องปรับอากาศ มีพัดลมตัวใหญ่ระบายอากาศอยู่ไม่กี่เครื่อง นักเรียนนั่งโบกพัดด้วยกระดาษเท่าที่หาได้ด้วยความอดทนและตั้งใจฟังเมื่อคณะวิทยากรขึ้นสู่เวที

ท่านสามเณรวิมมะนันทาได้แสดงธรรมว่า องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงฝากภาระในการสืบทอดพระพุทธศาสนาไว้กับพุทธบริษัทสี่ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งพุทธบริษัทสี่ มีหน้าที่หลัก ๓ ประการ คือ หนึ่ง ศึกษาพระธรรมให้เข้าใจถ่องแท้ สอง นำหลักธรรมมาปฏิบัติในชีวิต และสาม ชี้แจง แก่ต่างให้ผู้นับถือศาสนาอื่นที่ไม่เข้าใจหรือมีอคติต่อพุทธศาสนาได้เข้าใจอย่างถูกต้อง

พุทธบริษัทสี่ ต้องรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนาอย่างเท่าเทียมกัน มิใช่ฝากความหวังไว้กับพระภิกษุหรือนักบวชหญิงที่ชาวไทยรู้จักเพียงแม่ชี โดยคำพังเพยที่ว่า “ชั่วช่างชี ดีช่างสงฆ์” แต่ทุกคนที่เป็นพุทธบริษัทสี่ต้องถือเป็นหน้าที่ที่จะสืบทอดและทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยมีใจที่เปิดกว้าง เป็นกัลยาณมิตรต่อผู้นับถือศาสนาอื่นด้วย เหตุสำคัญที่จะทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมมาจากพุทธบริษัทสี่ สร้างเหตุเอง ๓ ประการ คือ หนึ่ง ไม่เคารพพระรัตนตรัย สอง ไม่เคารพและไม่ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาคือศีล สมาธิ ปัญญา และสาม พุทธบริษัทสี่ ไม่เคารพซึ่งกันและกัน แยกกันเป็นฝักเป็นฝ่ายต่าง ๆ

นิทานธรรมะที่ท่านสามเณรเล่าให้นักเรียนฟัง สะกดให้นักเรียนฟังอย่างใจจดจ่อ ท่านเล่าเรื่องศีลห้าของหนุ่มชาวจีนชื่อ อาไค้ว เย็นวันหนึ่งอาไค้วนั่งกินเหล้าอยู่คนเดียวอย่างสบายอารมณ์ ท่านให้นักเรียนยกมือว่า อาไค้วกำลังผิดศีลข้อไหน นักเรียนยกมือ ๕ นิ้ว ตอบว่าศีลข้อห้า จากนั้นอาไค้วเหลือบไปเห็นเปิดตัวหนึ่งเดินทา โดยไม่มีเจ้าของ ไม่มีใครเห็น อาไค้ว คิดว่า จับมาต้มกินแก้ลมเหล้าท่าจะอร่อย จึงลุกไปจับเปิดมาที่ห้องครัว ท่านถามนักเรียนว่า อาไค้วกำลังทำผิดศีลข้อไหน นักเรียนชู ๒ นิ้ว ว่าผิดศีลข้อสองลักทรัพย์ของผู้อื่น จากนั้นอาไค้วก็เอาเปิดไปต้มกิน ท่านถามว่าผิดศีลข้อไหนต่อ นักเรียนยก ๑ นิ้ว ว่าผิดศีลข้อแรกฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เมื่อออกมานั่งกินเหล้าแก้ลมเปิด อาช้อข้างบ้านเดินมารามว่า “อาไค้ว ลือเห็นเปิดของอ้าวเดินมาทางนี้ไหม” อาไค้วตอบว่า “ไม่เห็น” ท่านถามนักเรียนว่า ผิดศีลข้อไหน นักเรียนยก ๔ นิ้ว ตอบว่าผิดศีลข้อสี่ พุดบด พุดเท็จ แล้วอาไค้วยังกระหม่อมใจด้วยความเมาหนัก เห็นว่าวันนี้อาช้อสวยเป็นพิเศษ น่าจะอุดมมานอนด้วย จึงโดดเข้าคว้าตัวอาช้อมาขึ้นใจ เพราะปลอดภัยคนอยู่หอดี เป็นอันว่าอาไค้วเริ่มจากผิดศีลข้อห้า ตีมสุราพาขาดสติแล้วผิดศีลข้ออื่น ๆ จนครบ ๕ ข้อ

จากนั้นนักเรียนพากันเขียนคำถามขึ้นมาถามวิทยากรกันมากมายกว่า ๓๐ คำถาม แสดงถึงความหวังใจต่อตัวเองและสังคม ยกตัวอย่างดังนี้

- ในปัจจุบันพฤติกรรมของวัยรุ่นน่าเป็นห่วง ต่างยึดติดค่านิยมของฝรั่ง จะทำอย่างไรดี
- พ่อแม่ไม่เข้าใจลูกเลย จะแก้อย่างไร
- ทำไมข้อเรียกร้องเรื่องปัญหาของสตรีไม่ได้รับความสนใจจากสังคม
- การหลอกหลวงเด็ก สตรี นับวันจะเป็นปัญหามากขึ้น ทางกรจะแก้ได้อย่างไร
- ผู้ชายจะร่วมมือกับผู้หญิงในการรับใช้สังคมได้อย่างไร
- ทำอย่างไรจะมีสมรรถภาพในการเรียนมากขึ้น
- เวลาเครียดจะทำอย่างไร นอกจากนั่งสมาธิ
- ทำไมคนเราต้องตาย ตายแล้วไปไหน
- เวลาสติแตก จะทำอย่างไร
- ทำไมคนต้องเป็นตุ๊ด

เวลาสองชั่วโมงครึ่งของการสนทนาธรรมเป็นไปอย่างมีคุณค่า ด้วยความอดทน พากเพียร การแก้ปัญหาด้วยปัญญาและเมตตาของวิทยากรทั้งสามท่าน

ขอแสดงความชื่นชมกับคณะกรรมการนักเรียนอ่างทองวิทยาคมในความริเริ่มอย่างสร้างสรรค์ที่ทำให้นักเรียนในโรงเรียนต่าง ๆ ของจังหวัดอ่างทอง เช่น วิทยาลัยนาฏศิลป์ และโรงเรียนอื่น ๆ ได้มาร่วมกิจกรรมที่ทำให้รู้จักตนเอง เข้าใจสังคม และนำวิถีแห่งธรรมมาประยุกต์เพื่อรับใช้ตนเอง ครอบครัวและสังคม ขอให้เป็นแบบอย่างสำหรับโรงเรียนทั่วประเทศ

การเดินทางขากลับอากาศเย็นสบายกว่ายามาซึ่งแดดร้อนระอุ ดิฉันมองผ่านหน้าต่างรถดูเห็นทุ่งนาเขียวขจีของจังหวัดอ่างทอง สุพรรณบุรี จนเข้าเขตนครปฐม ท้องทุ่งอันอุดมสมบูรณ์ มี ดงดอกโสนออกดอกเหลืองพราวต้นสลั้อยู่เป็นระยะระยะ ดิฉันชอบดอกโสนเป็นชีวิตจิตใจตั้งแต่สมัยเป็นเด็ก ๆ คุณยายทำขนมดอกโสนให้กิน โดยเอาเนื้อมะพร้าวขูดเป็นเส้น โรยด้วยน้ำตาลทรายและเกลือ มีคุณค่าทางอาหารทั้งคาร์โบไฮเดรต ไขมัน น้ำตาลและวิตามิน แง่ส้มดอกโสน ดอกโสนลวกจิ้มน้ำพริก ดอกโสนใส่ไข่เจียวก็แสนอร่อยมีวิตามินมาก ต้นโสนเองก็มีประโยชน์ในการปรับปรุงบำรุงดินให้อุดมเพราะเป็นพืชตระกูลถั่วที่รากตรึงไนโตรเจนจากอากาศมาเป็นปุ๋ยให้ดินได้ ลำต้นและใบโสนก็ย่อยสลายเป็นปุ๋ยให้ดินอย่างดี ทั้งยังขึ้นง่าย โตเร็วและขยายพันธุ์ง่าย เสียหายที่คนไทยละเลยคุณค่าของต้นโสน จนแทบจะไม่มีใครรู้จักและนำมาใช้ประโยชน์เท่าที่ควร

ท้องทุ่งยามเย็นเห็นชาวนาเดินเลาะลัดคันนา บ้างก็ถือไซจับปลา บ้างก็ดูแลกำจัดหญ้า วิถีแห่งท้องทุ่งดูสงบสุข มีดงตาลสลั้อยู่เป็นช่วง ๆ ดิฉันชอบกินขนมตาลที่ทำจากลูกตาลแก่จัด เนื้อเป็นสีเหลืองสด หอมหวาน ขนมตาลแท้ผสมแป้งข้าวเจ้ากับน้ำตาลรสหวานอ่อน ๆ โรยมะพร้าวหั่นใส่ใบตองหรือกระดาษใบตองหนึ่งในลึงถึง อร่อยเป็นที่สุด เดี่ยวนี้หากินยาก มีแต่ขนมตาลใส่สี ใสกลิ่นสังเคราะห์ที่ขายกันทั่วไป

ดอกบัวหลวงสีขาวสลัชมพูนานอยู่ในคูน้ำชายทุ่ง เมื่อก บอน ถั่ว บวบ พริก มะเขือ ดงฝรั่ง กล้วย สวนส้มโอ มะพร้าว มะม่วง ปลูกสลักับทุ่งนา ชาวนา ชาวสวนเป็นผู้ผลิตอาหารและปัจจัยสี่ให้คนในกรุงและคนทั่วโลกได้กินได้ใช้อย่างสุขสบาย หากรัฐบาลและคนในสังคมให้คุณค่ากับเกษตรกร ทำให้อาชีพเกษตรมีความมั่นคง ไม่ต้องพบกับความเสี่ยงมากมายทั้งต่อดินฟ้าอากาศ แมลง โรคศัตรูพืช ราคาที่ไม่แน่นอน และเสี่ยงต่อภัยจากสารเคมีที่ถูกโฆษณาให้ใช้ทั้งโดยภาคเอกชนและโดยการส่งเสริมของรัฐผ่านทางสื่อทุกชนิด ประเทศไทยคงจะเป็นครัวของโลกที่ผลิตโดยปลอดสารเคมี เป็นเกษตรอินทรีย์ได้อย่างแท้จริงตามที่รัฐบาลได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภาเมื่อกุมภาพันธ์ ๒๕๔๔ แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นปรัชญาหลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ คงจะเป็นได้จริง ถ้าเราใช้วิถีแห่งธรรมเป็นฐานในการศึกษาและใช้วิถีชีวิตเพื่อท้องทุ่งไทยจะคงวิถีแห่งความสงบสุขคู่สังคมไทยไปอีกร้าน ขอให้ชาวไทยทุกคนช่วยกันสานฝันให้เป็นจริงนะคะ

## เพื่อนรักชาวมุสลิม

“ขอสันติสุขและความเบิกบานจงมีแก่ท่าน “ถ้อยคำอันเป็นมงคลดูจน่าทึ่งพิศวงโลมใจเช่นนี้คือคำกล่าวของเพื่อนชาวมุสลิมทุกครั้งทีพบหน้าหรือเมื่อเริ่มการประชุมปรึกษา กัน ซึ่งดิฉันประทับใจยิ่งนัก

เมื่อช่วงต้นปี 2544 ท่านสว. บุญญา หลีเหลด และเพื่อนสว.ภาคใต้ ซึ่งเป็นทั้งชาวไทยมุสลิมกับไทยพุทธได้ร่วมกันเสนอญัตติเรื่องปัญหาความมั่นคงชายแดนภาคใต้ เพื่อให้วุฒิสภาแต่งตั้งคณะกรรมการวิสามัญศึกษาวิเคราะห์ปัญหา ต้นเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ซึ่งที่ประชุมเห็นชอบด้วย จึงตั้งคณะกรรมการซึ่งมีพลตำรวจเอกประทีน สันติภาพ เป็นประธาน ท่านสว.เด่น โต๊ะมีนา เป็นรองประธาน ท่าน สว.บุญญา หลีเหลด เป็นเลขานุการ รวมทั้งสว.ภาคใต้และภาคอื่น ๆ เช่น ท่านอุมาร์ ตอยิบ,ท่านพัศดุดี, บอดอ,ท่านมุขตาร์ มะทา,พลเอกหาญ สีนานนท์,ท่านอิมรอน มะลูลีม,อาจารย์แก้ววรร อดิโท๊ะ เป็นต้น ซึ่งดิฉันเสนอตัวขอเข้าร่วมเป็นกรรมาธิการด้วย เพราะสนใจเรื่องของพี่น้องมุสลิมมานานแล้ว จึงเป็นโอกาสให้ได้เรียนรู้ศึกษาข้อมูล ทั้งโดยการลงพื้นที่ ได้เห็น ได้ฟังจากประชาชน และฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยตรง การเชิญหน่วยงานมาให้ข้อมูล และจากการศึกษาเอกสาร

ดิฉันขอแบ่งปันประสบการณ์จากการลงพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ปี๒๕๓๖ ร่วมกับคณะกรรมการวิสามัญฯ เมื่อปลายปีที่ผ่านมามีข้อมูลยังทันสมัยอยู่โดยพบกับผู้นำศาสนา ครู ผู้นำปกครองท้องถิ่น กลุ่มสตรี เยาวชน ช่างราชการฝ่ายต่าง ๆ ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจปัญหา และเห็นทางออกในการแก้ปัญหาในระยะยาว เพื่อการพัฒนาภาคใต้อย่างยั่งยืนดังนี้ค่ะ

ปัญหาจากความเห็นของพี่น้องมุสลิมภาคใต้

1. ภาพลักษณ์ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นภาพของความไม่สงบ ความรุนแรง ความน่ากลัวทำให้ชาวไทยจากภาคอื่น ๆ เกิดความเข้าใจผิด ไม่อยากจะไปท่องเที่ยว เยี่ยมเยียนแม้กระทั่งไม่กล้าไปลงทุนในการค้าหรือกิจการอื่น ๆ ทั้ง ๆ ที่ปัญหาเช่นนี้สามารถเกิดขึ้นได้ในทุกพื้นที่
2. เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ส่งไปทำงาน 4 จังหวัดภาคใต้ มักไม่ใช่บุคคลในพื้นที่ หรืออาจถูกส่งไป เพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองจึงมีช่องว่างของความสัมพันธ์กับประชาชน ไม่เข้าใจหลักศาสนา วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของพี่น้องมุสลิม บางคนเมื่อถูกส่งไปแล้วก็ทำเรื่องขอย้าย จิตใจจึงไม่ได้จดจ่ออยู่กับการทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อประชาชน
3. รัฐไม่ค่อยลงทุนใน 3 จังหวัดภาคใต้ โครงการต่าง ๆ ไม่ค่อยปรากฏ เช่น จังหวัดนราธิวาสมีพื้นที่ติดชายแดนกว่า 100 กิโลเมตร แต่กลับไม่ได้รับการส่งเสริมให้เป็น

- เมืองชายแดน ไม่ลงทุนสร้างถนนดี ๆ เชื่อมชายแดน รวมทั้งไม่ลงทุนโครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ
4. รัฐมักเน้นเรื่องการพัฒนาทางวัตถุ เรื่องเศรษฐกิจการสร้างรายได้ มองข้ามความสำคัญทางการศึกษา สังคม วัฒนธรรม จึงทำให้โอกาสทางการศึกษาของเยาวชนและคนทั่วไปไม่ก้าวหน้า เมื่อเทียบกับภาคอื่น ๆ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเทียบกับมาเลเซีย ที่มีชายแดนติดกันทางรัฐกลันตัน) เช่นเดิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ตั้งอยู่ที่ปัตตานี ปัจจุบันเป็นเพียงวิทยาเขต ชาวบ้านอยากให้ตั้งสถาบันราชภัฏขึ้นหลายแห่ง เช่น ที่อำเภอสุไหงปาตี
  5. การส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้เกิดแหล่งบันเทิง โสเภณี บ่อนการพนัน ทั้งยังนำมาซึ่งการแพร่ระบาดของยาเสพติดในหมู่บ้าน เกิดค่านิยมการใช้ชีวิตที่ฟุ้งเฟ้อตามแบบสังคมบริโภคนิยม ซึ่งเป็นอิทธิพลของสื่อประเภทต่าง ๆ ที่กระตุ้นให้วัยรุ่นเปลี่ยนพฤติกรรมเลียนแบบสังคมสมัยใหม่ ซึ่งสร้างความหนักใจให้ผู้ปกครองและผู้นำศาสนาอย่างยิ่ง
  6. ปัญหาที่ทำกินของชาวบ้านในอำเภอระแงะ จะแนะ สุคีริน จ.นราธิวาส ประชาชนเคยทำสวนผลไม้ เป็นมรดกรตกทอดมานานหลายชั่วคน ต้นทุเรียน ลองกอง อายุนับร้อยปี ปลูกอยู่บนเทือกเขาบูโด และเขตรวนอุทยานน้ำตกซีโป สวนยางเก่าที่หมดอายุ ชาวบ้านจะโค่นลงเพื่อปลูกใหม่ก็ไม่ได้เพราะเขตอุทยานประกาศทับที่อยู่ที่ทำกินของชาวบ้าน แต่สวนยางขนาดใหญ่ของนายทุนกลับขอกันออกได้ ซึ่งรวมถึงปัญหาอุทยานทับที่ในจังหวัดอื่น ๆ ของภาคใต้ เช่น สุราษฎร์ธานี พัทลุง สตูล เป็นต้น
  7. ปัญหาอาชีพประมง พี่น้องมุสลิมภาคใต้ยึดอาชีพประมงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่พึ่งพาทรัพยากรทางทะเล ทั้งป่าชายเลน หญ้าทะเล ปะการัง เป็นอาชีพที่ใช้ภูมิปัญญาซึ่งสั่งสมมานับร้อยปี ใน 13 จังหวัดภาคใต้ที่ประกอบด้วยชายฝั่งทะเลยาว 1,672 กิโลเมตร เป็นวิถีชีวิตที่สงบสุข อยู่อย่างพอเพียง แต่กลับพบอุปสรรคสำคัญคือ ต้องต่อสู้กับเรือประมงอวนรุน ซึ่งเป็นอันตรายต่อทรัพยากรชายฝั่ง เกิดความสูญเสียต่อสัตว์น้ำ หญ้าทะเลและปะการังอย่างมาก เรืออวนรุนใช้อวนตาถี่ขนาด 0.5 เซนติเมตร กวาดสัตว์น้ำที่ยังโตไม่ได้ขนาดถึง 70% แทนที่จะปล่อยให้สัตว์เติบโต เพิ่มปริมาณและรายได้ให้มากขึ้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ระบุให้เลิกใช้อวนรุนทั้งหมด ที่จังหวัดปัตตานีมีการออกประกาศเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2541 ให้เลิกใช้อวนรุน แต่ไม่มีผลก้าวหน้าเพราะช่องว่างของกฎหมายที่ระบุว่าต้องจับขณะที่เรือกำลังใช้อวนรุนทำงานเท่านั้น

ตำรวจน้ำที่ทำหน้าที่ตรวจจับอวนรุนไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่ ทั้งเรือที่ใช้ก็มีน้อย อยู่ในสภาพที่ชำรุด งบประมาณก็น้ำมันก็ไม่พอเพียง การจับกุมจึงทำได้ยาก เรืออวนรุนมีประสิทธิภาพมากกว่า เมื่อพบตำรวจก็แล่นเรือหนีได้รวดเร็ว วิธีชีวิตประมงพื้นบ้านถูกทำลาย เพราะแก้ปัญหาเรือประมงอวนรุน และเรือปลากะตักปั่นไฟไม่ได้ ถูกรื้อทำลายฝั่งจากที่กฎหมายกำหนดให้เรืออวนรุนต้องออกนอกฝั่งอย่างน้อย 3 กิโลเมตร เรือปั่นไฟต้องห่างฝั่ง 7 กิโลเมตร แต่มีการละเมิดกฎหมายตลอดมา ชาวบ้านคุ้มครองตัวเองโดยการรวมกลุ่มกันต่อสู้ สู้ไม่ไหว สัตว์น้ำมีน้อยลง หากินไม่พอ เลี้ยงครอบครัวความเดือดร้อนของชาวประมงพื้นบ้านเป็นที่รับรู้กันมานานแต่รัฐก็ยังไม่เคยแก้ได้อย่างจริงจัง เพื่อจะทำให้ชาวประมงเรือใหญ่และชาวประมงพื้นบ้านอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยเคารพสิทธิของกันและกัน และทำตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

8. ปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงาน พี่น้องมุสลิมภาคใต้ทั้งจากภาคประมง ภาคเกษตร และวัยรุ่นในเมืองต้องดิ้นรนไปเป็นแรงงานที่มาเลเซีย ทั้งที่เป็นแรงงานเถื่อนหรือถูกต้องทำให้ครอบครัวและชุมชนเหลือแต่เด็กกับคนแก่ เพราะขาดการส่งเสริมอาชีพการสร้างงานที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

ทางออกที่พี่น้องมุสลิมเสนอแนะให้ร่วมมือกันแก้ไข มีดังนี้

1. สร้างความเข้าใจว่าชาวมุสลิมเป็นผู้มีศรัทธาในศาสนา รักความสงบ ไม่นิยมความรุนแรง เช่น จังหวัดปัตตานี มีอาชญากรรมเกิดขึ้นน้อยมาก
2. รัฐควรส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ และประชาชนทุกศาสนามีศรัทธาในธรรมะ ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา ให้เป็นประเทศที่ปกครองโดยหลักศาสนา มีการศึกษาหลักศาสนาเปรียบเทียบ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ความศรัทธาในศาสนาต่าง ๆ
3. รัฐควรปฏิรูประบบการคัดสรรเจ้าหน้าที่ที่มาปฏิบัติงานในภาคใต้ เลือกคนดี มีคุณธรรม ไม่ว่าจะเป็ชาวมุสลิมหรือชาวพุทธ โดยเน้นคนพื้นที่ภาคใต้ในสัดส่วนที่เหมาะสมและควรยุติการแก้ไขปัญหาด้วยความรุนแรงทั้งปวง รัฐบาลต้องจริงจังในการพัฒนาเพื่อชนทุกเชื้อชาติ ศาสนา และทุกพื้นที่ของประเทศอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งทางด้านการศึกษา ศาสนา สังคม เศรษฐกิจ
4. รัฐควรส่งเสริมการศึกษาและศาสนาของพี่น้องมุสลิมอย่างจริงจัง สนับสนุนโรงเรียนตาฎีกาตั้งงบประมาณรองรับทั้ง 3,000 มัสยิดทั่วประเทศ รวมทั้งอุดหนุนคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ซึ่งเป็นผู้ที่รู้หลักศาสนา หลักจริยธรรมและได้ช่วยแก้ปัญหาสังคมอย่างมีคุณภาพ ประสิทธิภาพตลอดมา โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนเพียงน้อยนิดเมื่อเทียบกับองค์กรปกครองท้องถิ่น เช่น อบต. อบจ.

5. ส่งเสริมการวิจัยและการลงทุนเรื่องการประมงชายฝั่งทั้งการเพาะเลี้ยงและการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง และใช้มาตรการทางกฎหมายแก้ปัญหาอย่างจริงจัง
6. แก้ไขปัญหาการทำมาหากินทั้งเรื่องที่ถูกอุทยานฯ ประกาศทับที่ทำกินของชาวบ้าน การแก้ไขปัญหาภาคเกษตรเช่น ดินเปรี้ยว ดินเค็ม การว่างงาน การส่งเสริมอาชีพที่สอดคล้องกับสภาพสังคม
7. การสร้างสถานศึกษาระดับสูงให้ทั่วถึงใน 4 จังหวัด ภาคใต้ ให้ทุนการศึกษาและแก้ไขปัญหาทางวัฒนธรรม

เพื่อน ๆ สตรีมุสลิมกล่าวว่า เธอภูมิใจในความเป็นมุสลิมภูมิใจที่อยู่ในแผ่นดินไทยที่อุดมสมบูรณ์ มีทั้งสวนผลไม้ สวนยาง มีทั้งอาชีพประมง และการทำนา เธออยากเห็นทุกคนในโลกอยู่ร่วมกันด้วยความรักอย่างสันติ เช่นเดียวกับที่ผู้ใหญ่บ้านท่านหนึ่งพูดว่า หากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มาอยู่ภาคใต้เข้าใจพี่น้องมุสลิม เข้าใจศาสนา ปฏิบัติตามหลักศาสนาของตน และเคารพศาสนาอื่น ๆ ประชาชนก็จะชื่นชอบ เมื่อประชาชนชอบเจ้าหน้าที่แล้วก็จะเชื่อ และก็จะช่วย ทั้งช่วยแก้ปัญหา ช่วยการพัฒนา ซึ่งจะนำมาซึ่งสันติสุขของสังคมของประเทศ และของโลก

ท่านสว.บุญญา หลีเหลด ได้ชวนให้ดิฉันได้เข้าปฏิบัติธรรมกับพี่น้องสตรีมุสลิม เช่น ร่วมถือศีลอด ร่วมทำละหมาด เพื่อให้เกิดความเข้าใจกันอย่างลึกซึ้งระหว่างศาสนา สมดังที่ท่านพุทธทาสภิกขุได้เชิญชวนให้ชาวโลกร่วมมือกันในภาคศาสนาเป็น UNITED RELIGIOUS ควบคู่กับ UNITED NATIONS ดิฉันหวังว่าคงจะมีโอกาสได้ทำตามคำชวนของท่าน สว.บุญญา ในไม่ช้านี้

ขอขอบคุณเพื่อน สว.ชาวมุสลิม ที่ทำให้ดิฉันได้มีโอกาสเรียนรู้และเกิดความรัก ความศรัทธาต่อเพื่อนชาวมุสลิมขอสันติสุขและความเบิกบานจงมีแก่ทุกท่านค่ะ

### การบูชาบุคคลที่ควรบูชา

มงคลสูตรในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักธรรมในการคบมิตรไว้ ๓ ประการ คือ การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต และการบูชาบุคคลที่ควรบูชา

ดิฉันจะขอบูชาบุคคลที่ควรบูชาในชีวิตของดิฉัน ซึ่งเป็นสุภาพสตรีที่ดำรงชีวิตด้วยหลักธรรมขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านเป็นครูผู้สร้าง ครูที่ดีมาก ทั้งยังเป็นผู้ที่ทุ่มเทจิตใจในการเผยแพร่ธรรมะ สมควรเป็นแบบอย่างแก่ชาวไทยและชาวโลกทั้งมวล ท่านคือ ศาสตราจารย์กิตติคุณอำไพ สุจริตกุล อดีตคณบดีคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้เป็นเสมือนคุณแม่คนที่สองที่ได้นำชีวิตของดิฉันและสมาชิกทุกคนในครอบครัวเข้าสู่เส้นทางสายเอกเพื่อความดับทุกข์ คือเส้นทางวิปัสสนากรรมฐาน



ศิษย์ของท่านมีมากมายทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ มีทั้งศิษย์ที่เรียนครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กับท่าน และศิษย์ที่ฝึกวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งล้วนศรัทธาและเคารพท่านอย่างสูง

ในโอกาสครบรอบหกสิบปี (อายุ ๗๒ ปี) ของศาสตราจารย์กิตติคุณอำไพ สุจริตกุล ศิษย์จึงได้จัดงานแสดงความกตัญญูทิวทัศน์ต่อท่านที่สวนภูมราภิรมย์ บ้านป่าจิว ตำบลรอบเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ในวันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๔๕ ซึ่งเป็นวันของศิษย์จากกรุงเทพฯ นำโดยอาจารย์นคร พงษ์น้อยผู้เป็นเจ้าของสถานที่ กับวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๔๕ ซึ่งเป็นวันของศิษย์และกัลยาณมิตรในเชียงราย โดยในงานมีพิธีสงฆ์สวดพุทธมนต์เป็นพรแก่อาจารย์ มีนิทรรศการชีวิตและงานของอาจารย์ มีการนำผ้าห่มไปมอบให้ผู้สูงอายุที่อำเภอเวียงเชียงรุ้ง อันนำมาซึ่งความอบอุ่นชุ่มชื่นใจทั้งผู้ให้และผู้รับ

ห้องที่จัดนิทรรศการและผลงานของศาสตราจารย์กิตติคุณอำไพ หอมกรุ่นด้วยดอกไม้ไทย คือ ดอกมะลิและดอกจำปี ผู้ที่เข้าไปอ่านและชมเรื่องราวในห้องนี้จะถูกอบร่ำด้วยกลิ่นหอมจรรู้อันที่เนื้อตัวและเสื้อผ้า ดิฉันจะขอนำเรื่องราวที่น่าประทับใจจากนิทรรศการมาถ่ายทอดสู่ท่านผู้อ่านโดยย่อ ดังนี้

ศาสตราจารย์กิตติคุณอำไพ สุจริตกุล ครูผู้ถักความรู้คู่คุณธรรม

ฟ้ามีอายุยาวนาน ดินมีอายุยาวนาน

เหตุเพราะฟ้าและดิน มิได้ดำรงอยู่เพื่อตัวเอง

จึงอาจอยู่ได้คงทน

ดังนั้น ปราชญ์ ย่อมตั้งตนอยู่ริ่งทำย และก็จะกลับกลายเป็นหน้าสุด

ละเลยตนเอง แต่กลับมีชีวิตอยู่ได้ด้วยดี

เพราะปราชญ์มิได้อยู่ด้วยตนเองหรือมิใช่

ตัวตนของท่านจึงถึงซึ่งความสมบูรณ์

คัมภีร์เต๋า บทที่ ๗

บุคคลที่อาจารย์อำเภอไพยกย่องนับถือ

- พระอาจารย์ที่เคารพ คือ ดร.ภัททันตะ อาสภมหาเถระ อัครมหาภิกษุฐานาจารย์  
พระอาจารย์ใหญ่วิปัสสนากัมมัฏฐาน มูลนิธิวิปัสสนาวิเวกอาศรม และวัดภัททันตะ  
อาสภเถรวาท
- คุณแม่ชีสัมฤทธิ์ ตรีสันเทียะ อาจารย์ที่เคารพรักอย่างยิ่ง สอนและลอบอารมณ์เมื่อ  
ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานด้วยความรักและเมตตาธรรม ยากยิ่งที่จะหาผู้ใดเสมอ  
เหมือน
- คุณแม่ดร.สิริ กรินชัย ความสุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี นตฺถิ สนฺติ ปรี ลฺหิ

ผลงานที่สำคัญของอาจารย์อำเภอ ไพ ซึ่งดิฉันได้มีโอกาสเรียนรู้และนำมาใช้ประโยชน์ใน

การทำงานจัดการศึกษาสำหรับชาวเขา คือแบบเรียนสำหรับนักเรียนชาวเขาในระดับประถมศึกษา  
ซึ่งมี ๕ วิชาหลัก คือ ภาษาไทย สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และสุขศึกษา อันเป็นการ  
ศึกษาวิจัยในชุมชน โดยท่านได้จัดหลักสูตรอบรมครูช่วยสอนชาวเขาของกองส่งเสริมชาวเขา  
กรมประชาสงเคราะห์ เพื่อให้ครูเข้าใจ สามารถนำแบบเรียนไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังมี  
แบบฝึกคัดลายมือซึ่งได้จากการวิจัยเช่นกัน เน้นแบบหัวกลม ตัวเหลี่ยม ทำให้นักเรียนเขียนหนังสือ  
ได้สวยงาม มีระเบียบ อ่านง่ายชัดเจน



เมื่อดิฉันทำงาน ในฐานะบัณฑิตอาสาสมัคร โครงการอาสาสมัครชั้นบัณฑิตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ซึ่งก่อตั้งโดยศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์) ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๗-๒๕๒๐ ได้ทำหน้าที่ครูสอนเด็กนักเรียนในภาคกลางวัน กับสอนการศึกษาผู้ใหญ่ในภาคกลางคืน โดยดิฉันเป็นบัณฑิตสาขาสังคมวิทยา-มานุษยวิทยาจากคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไม่มีพื้นฐานทางวิชาครู แต่มีใจรักที่จะเป็นครู (ดิฉันได้ทำงานร่วมกับศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงราย ตั้งแต่เมื่อเป็นชาวค่ายอาสาสมัครจากชมรมศึกษาและวิจัยชาวเขา สโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มาตั้งค่ายที่หมู่บ้านปางสา ตำบลป่าตึง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ช่วงค่ายกลางปีเดือนตุลาคม ๒๕๑๖ กับค่ายปลายปีเดือนเมษายน ๒๕๑๗) จึงได้เห็นประโยชน์ของแบบเรียนสำหรับนักเรียนชาวเขาซึ่งอาจารย์อำเภอไฟเป็นหัวหน้าคณะวิจัย ได้เป็นศิษย์ที่ทำงานช่วยนักเรียนชาวเขาตามแนวทางที่อาจารย์ได้ริเริ่มไว้ก่อนแล้ว

อาจารย์อำเภอไฟเป็นแบบอย่างของผู้หญิงที่มีสติปัญญาเฉียบแหลม เข้มแข็ง กล้าหาญที่จะต่อสู้กับความไม่ชอบธรรม ท่านไม่ย่อท้อต่อการทำงานหนักแม้ในพื้นที่ทุรกันดาร ท่านมีความสามารถในเชิงศิลปะ การแต่งบทกวี แต่งเพลง การขับร้องเพลงไทย การอ่านทำนองเสนาะ การเล่นละคร นาฏศิลป์ ท่านมีความสามารถรอบด้าน โดยท่านเน้นเรื่องความรู้คู่คุณธรรมตลอดมา ท่านพัฒนา “อำเภอไฟเทคนิค” สอนการปฏิบัติธรรมแก่เด็กเล็กได้เหมาะกับวัยของเด็ก จนเป็นหลักสูตรการอบรมครูผู้สอนธรรมแก่เด็กทั่วประเทศ

ท่านได้เมตตาได้รับเป็นประธานมูลนิธิพัฒนาชุมชนในเขตภูเขาต่อจาก ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง ซึ่งเป็นประธานท่านแรก โดยเป็นคณะกรรมการผู้ก่อตั้งร่วมกัน จึงนับเป็นบุญของดิฉันที่ได้ทำงานร่วมกับผู้ใหญ่ผู้เป็นแบบฉบับที่ดีของสังคม รวมทั้งอาจารย์สุนทร สุนันท์ชัย ปรมจารย์ด้านการศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษานอกระบบ ซึ่งเป็นกรรมการบริหารของมูลนิธิฯ ด้วย

ศาสตราจารย์กิตติคุณอำเภอไฟ ได้เมตตาชี้แนะให้ดิฉันเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานครั้งแรกเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ โดยคุณแม่ดร.สิริ กรินชัย เป็นผู้คิดพัฒนาหลักสูตรการสอนวิปัสสนากรรมฐานเป็นหมู่คณะใหญ่ ใช้เวลา ๗ วัน ๗ คืน ใช้ชื่อว่า “การพัฒนาจิตเพื่อให้เกิดปัญญาและสันติสุข” ซึ่งเมื่อดิฉันเข้าปฏิบัติครั้งแรกก็รู้สึกเสมือนว่า ได้เกิดใหม่ในเส้นทางธรรมขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะในช่วงชีวิตที่ผ่านมา ดิฉันปฏิบัติได้เพียงทานและศีล ส่วนภาวนานั้น ยังไม่เคยฝึกฝนอย่างจริงจัง คุณแม่ดร.สิริ กรินชัย จึงเป็นคุณครูและคุณแม่ทางธรรมที่ชี้แนะให้ดิฉันสู่เส้นทางสายเอก สูปัญญา สันติสุข เกิดศรัทธามุ่งมั่นที่จะปฏิบัติสู่ความดับทุกข์อย่างต่อเนือง

เมื่อเข้าปฏิบัติธรรมครั้งแรกแล้ว ดิฉันมีศรัทธาส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัว คือ คุณแม่ ลูกสาว ลูกชายและสามี รวมทั้งกัลยาณมิตร เจ้าหน้าที่มูลนิธิพัฒนาชุมชนในเขตภูเขา (พชภ.) ได้เข้าปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง จนมูลนิธิฯ ได้เป็นเจ้าภาพจัดปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานประจำปี

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๘ ถึงปัจจุบัน โดยส่งเสริมให้ผู้นำชุมชน เยาวชน และผู้มีศรัทธาได้เข้าปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ รุ่นละ ๔๐-๕๐ คน

ท่านแม่ชีสัมฤทธิ์ ตรีสันเทียะ เป็นวิปัสสนาจารย์ผู้เมตตาต่อศาสตราจารย์กิตติคุณอำไพ สุจริตกุล ดิฉันจึงมีบุญได้เข้าปฏิบัติธรรมกับท่านในเวลาต่อมา นับเป็นมหากุศลที่ได้พบปูชนียบุคคล โดยศาสตราจารย์กิตติคุณอำไพ สุจริตกุล เป็นผู้ให้แสงสว่างแก่ชีวิตของดิฉันเป็นท่านแรก จนดิฉันได้พบมงคลแห่งชีวิตที่แท้จริง ได้พบบุคคลที่ควรบูชาในทางธรรมท่านอื่น ๆ ได้แก่ แม่ชีชุตติมณฑล นาราศักดิ์ ศิษย์ของคุณแม่ชีสัมฤทธิ์ แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด แห่งเสถียรธรรมสถาน รศ.บุญทัน อยู่ชมบุญ แห่งสถาบันราชภัฏเชียงราย พี่พัชนี นาถประชา นักพัฒนาอาวุโสผู้ใฝ่ใจทางธรรม บุคคลผู้ควรบูชาเหล่านี้ได้เกื้อกูลให้ดิฉันได้ดำเนินชีวิตในเส้นทางธรรมตลอดมา

พระพุทธศาสนาจะสืบเนื่องและเจริญรุ่งเรืองได้ เพราะพุทธบริษัทสี่มีศรัทธาในพระรัตนตรัย ศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมอย่างสมบูรณ์ ดิฉันขอให้ชาวไทยเฝือกจิตใจให้ศึกษาเรียนรู้จากปูชนียบุคคลที่ควรบูชา (ซึ่งตัวท่านเองมิได้ต้องการการยกย่องสรรเสริญจากผู้ใดทั้งสิ้น ดังคำภีร์เต๋าที่ยกมาอ้างข้างต้น) เพื่อจิตใจของพุทธบริษัทจะบริสุทธิ์ สะอาด มุ่งสู่การขัดเกลาจิตใจเพื่อปัญญา สันติสุขและสู่ความอิสระอย่างแท้จริง นำประเทศชาติหลุดพ้นจากวิกฤตศรัทธาได้อย่างแท้จริงค่ะ

## หมวด ๓

วัฒนธรรมคือภูมิปัญญาของไทย

แห่พระเวดเวียงเชียงราย  
สายสัมพันธ์ชาวพุทธ ๓ ชาติ

พิธีการอันเป็นมหามงคลในโอกาสส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ของชาวเชียงราย เมื่อวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๕๕ คือ การจัด "แห่พระเวดเวียง" อัญเชิญพระพุทธรูป ๙ องค์จากวัดต่าง ๆ ในอำเภอรอบนอกและในอำเภอเมือง พร้อมขบวนแห่และเครื่องสักการะที่จัดแต่งด้วยศรัทธาอย่างประณีตงดงาม อลังการ เดินไปตามถนนสายต่าง ๆ ในเขตเทศบาลเมืองเชียงราย บ้านเรือน ร้านรวง บริษัทต่าง ๆ ก็จัดตั้งโต๊ะหมู่บูชา พร้อมทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ สาวหนุ่ม แต่งกายชุดล้านนา ถวายธูปเทียนใส่ข้าวตอกดอกไม้โปรยบูชาพระพุทธรูป และต้อนรับผู้คนในขบวนแห่ เป็นพิธีการอันนำมาซึ่งความปิติยินดีแก่ผู้ร่วมงาน เป็นแบบอย่างของการนำศาสนาและวัฒนธรรมมาเป็นหลักชัยในการเริ่มต้นปีใหม่ ด้วยการบำเพ็ญบุญทั้งทาน ศีล ภาวนาในวันสุดท้ายของปี เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติธรรมอย่างเป็นปกติในชีวิตประจำวัน



พระเทพรัตนมุนี รองเจ้าคณะภาค ๖ และพระราชาสิทธินายก เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ ได้นิมนต์ครูบาแสงหล้าแห่งวัดพระธาตุสายเมือง จังหวัดท่าขี้เหล็ก ประเทศพม่าซึ่งอยู่ติดกับอำเภอแม่สาย พร้อมคณะสงฆ์กับท่านเจ้าคณะแขวงบ่อแก้ว ประเทศลาว ซึ่งอยู่ติดกับอำเภอเชียงของ มาร่วมในพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์นี้ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนชาวเชียงราย ได้มีโอกาสได้น้อมคารวะพระสงฆ์ผู้ทรงศีลจากประเทศเพื่อนบ้าน เป็นการสร้างสายสัมพันธ์ทางจิตใจอย่างลึกซึ้งบนรากฐานของศาสนธรรม

หน่วยงานต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงรายที่ได้ร่วมมือกันสร้างสรรค์และสืบทอดพิธี "แม่พระเวดเวียง" อย่างเข้มแข็งเป็นปีที่ ๓ แล้ว ประกอบไปด้วย เทศบาลเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย จังหวัดทหารบกเชียงราย สภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย ฯลฯ โดยมีอาจารย์นคร พงษ์น้อย ผู้อำนวยการไร่แม่ฟ้าหลวง เป็นผู้ดูแลงานด้านเครื่องสักการะ ขบวนแห่และพิธีการทั้งหมด งานแม่พระเวดเวียงเชียงราย จึงสำเร็จผลอย่างราบรื่นด้วยอันสงฆ์แห่งผลบุญทั้งทาน ศีล ภาวนาของผู้ร่วมงานทุกคน ที่ก่อให้เกิดความสมานฉันท์ อิ่มเอิบใจของชาวพุทธทั้ง ๓ ชาติ คือ ไทย ลาว พม่า ซึ่งในอนาคตเจ้าภาพผู้ร่วมจัดงานมุ่งมั่นที่จะขยายความสัมพันธ์ด้านศาสนาและวัฒนธรรมในลุ่มแม่น้ำโขงสู่ประเทศอื่น ๆ ให้ครอบคลุมมากขึ้น

ขบวนแม่พระเวดเวียง ประกอบด้วย รถอัญเชิญพระสิงห์ซึ่งเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ประจำวัดพระสิงห์ ตามด้วยเสลี่ยงพระพุทธรูปของวัดต่าง ๆ อีก ๘ องค์ พร้อมคณะศรัทธาผู้เฒ่าผู้แก่หนุ่มสาวหนุ่มสาวมาร่วมรักษาศีล สวดมนต์ภาวนา



ตามด้วยขบวนแห่เครื่องสักการะพะญาเม็งราย ขบวนแห่ "เครื่องทิพย์บูชา" นำโดยนายชเลนทร์ กัลยาณมิตรซึ่งมีผู้ร่วมขบวนแห่และนักแสดง ๗๐ คน ขบวนแห่ "ไหว้สาศาสนาเวดเวียง" นำโดยนายปรีชา เกียรติปรีชา มีผู้ร่วมขบวนและนักแสดง ๗๐ คน ขบวนแห่ "แสนเสียงเกี๋ย" มีผู้ร่วมขบวนและนักแสดง ๗๐ คน นำโดย นายธงชัย บุญเจริญ

ขบวนแห่ "เครื่องทิพย์บูชา" ประกอบด้วยตัวแทนสิ่งวิเศษทั้งหลายที่ชาวล้านนาในอดีตเชื่อว่า เป็นสิ่งดีที่มาจากสรวงสวรรค์ ของที่ร่วมในขบวนจึงเป็นสิ่งที่จำลองมาอย่างวิจิตร ไม่ใช่ของจริง เช่น ดอกไม้ประดิษฐ์ เสียงดนตรีใช้เครื่องดนตรีโบราณ เช่น พิณเป็ยะ ซึ่งมีเสียงเบามาก จึงต้องซ่อนเครื่องขยายเสียงไว้ภายในตัวพิณเพื่อให้สาธุชนได้รับฟังเสียงอันไพเราะจับใจ มีการแสดงที่หน้าวิหาร ๑ ชุด เป็นเวลา ๑๐ นาที ผู้ร่วมขบวนคือ ทหารจากค่ายเม็งรายมหาราช นักเรียนหญิงจากโรงเรียนเทศบาล ๑ ศรีเกิด และนักดนตรี นักแสดง ๑๕ คน

ขบวนแห่ “ไหว้สาศาสนาเวดเวียง” ประกอบด้วย ตุงพระบฏ อันเป็นสัญลักษณ์ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำด้วยผ้า เมื่อถูกลมพัดจะแกว่งไกว พกยักษ์เหล่ามารมองเห็นก็จะเกรงกลัวพระเดชานุภาพ อันเป็นไปตามตำนานล้านนา ขบวนรถมีรูปสิงห์ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งการปกป้องคุ้มครองศาสนสถาน ระหว่างทางที่แห่ไป มีการขับขอมเกี่ยวกับการบูชาพระศาสนาโดยคณะขอมซึ่งใช้เสียงดนตรีสด ใช้ดอกไม้สดประดับแต่งขบวน โดยมีการแสดงหน้าพระวิหาร ๑ ชุดใช้เวลา ๑๐ นาที ผู้ร่วมขบวนคือ ทหารจากค่ายเม็งรายมหาราช นักเรียนหญิงจากโรงเรียนเทศบาล ๖ กับนักดนตรี นักแสดง ๑๕ คน

ขบวนแห่ “แสนเสียงเกรี” ประกอบด้วยกลองล้านนาหลายชนิด การแสดง “ฟ้อนเชิง” อันแสดงถึงพลังกำลังที่เข้มแข็ง ประกอบกับเครื่องดนตรีล้านนา ซึ่งทำให้การ “ฟ้อนเชิง” ยิ่งงดงามพร้อมกับการแสดงตีกลองในลีลาต่าง ๆ และเปล่งสรรพสำเนียงที่แสดงความห้าวหาญ มีการแสดงที่หน้าพระวิหาร ๑ ชุด ๑๐ นาที โดยผู้ร่วมขบวนคือ ทหารจากค่ายเม็งรายมหาราช นักเรียนหญิงจากโรงเรียนเทศบาล ๑ นักดนตรีและนักแสดง ๑๐ คน

เสร็จจากขบวนแห่เวดเวียงและการแสดงหน้าพระวิหารแล้ว สาธุชนเข้ามาพร้อมกันในศาลาใหญ่วัดพระแก้วเชียงราย เพื่อร่วมพิธีทางศาสนา คือ คณะสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา สวดสรรเสริญคุณพระรัตนตรัยและสมาทานศีล จากนั้นตัวแทนพุทธศาสนิกชนชาวเชียงรายทำการถวายสักการะพระพุทธรูป ๙ องค์ ถวายเครื่องสังฆทานคณะสงฆ์ ๑๙ รูป เพื่ออุทิศถวายเป็นราชกุศลแด่ดวงวิญญาณพ่อขุนเม็งรายมหาราช ผู้ทรงสถาปนาเมืองเชียงราย และในช่วงท้ายเป็นการสวดมนต์โดยคณะสงฆ์จากวัดพระธาตุสายเมือง จังหวัดท่าขี้เหล็ก ประเทศพม่า ซึ่งเป็นการสวดสาธยาย “เบิกบายรวายสี” สมโภชพระพุทธรูปที่หาได้ยากยิ่ง ใช้เวลาถึง ๑ ชั่วโมงครึ่ง โดยที่สาธุชนตั้งจิตเป็นสมาธิแน่วแน่อยู่กับเสียงสวดมนต์นับเป็นมหามงคลยิ่งนัก

งาน “แห่พระเวดเวียง” บนฐานของศาสนธรรมและวัฒนธรรมอันงดงามเพื่อส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ที่พุทธศาสนิกชนชาวเชียงรายและหน่วยงานต่าง ๆ ได้ร่วมกันจัดเป็นปีที่สาม เป็นแบบอย่างของงานเฉลิมฉลองปีใหม่อย่างสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดปิติสุขทางใจอย่างแท้จริงแก่ผู้ร่วมงานและผู้จัดงานทุกคน เป็นโอกาสที่พ่ออยู่แม่อยู่จากอำเภอรอบนอกที่อยู่ห่างไกลจะได้เข้ามาปฏิบัติธรรมที่พระอารามหลวงในตัวจังหวัด โดยลูกหลานนำมาด้วยความเต็มใจ ทำให้คนทั้งสามรุ่น คือ เด็ก ผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าได้รับสุนทรียภาพจากความงามของขบวนแห่ การจัดดอกไม้ เครื่องสักการะอันวิจิตร อลังการ รวมทั้งได้อรรถรส จิตใจชุ่มฉ่ำด้วยการฟังธรรมจากคณะสงฆ์ของ ๓ ประเทศ ทำให้เด็กและเยาวชนได้รับการหล่อหลอมให้ศรัทธาในศาสนธรรมและภูมิใจในวัฒนธรรมอันงดงามของล้านนา ดิฉันขอคารวะและชื่นชมผู้ที่เป็เจ้าภาพจัดงานนี้ทุกท่านค่ะ

## ควีนหลงสงกรานต์

ห้าวันของการหยุดงานเพื่อเทศกาลสงกรานต์และวันครอบครัว มีสถิติที่น่าสลดใจสำหรับชาวไทยและชาวโลกที่ได้ทราบข้อมูล เรื่องอุบัติเหตุทางรถที่ทำให้มีคนตายถึง ๕๗๐ คน บาดเจ็บเกือบ ๓,๐๐๐ คน ซึ่งมากกว่าความสูญเสียชีวิตในสงครามอิรักเสียอีก สังคมไทยต้องเรียนรู้จากปัญหาที่เกิดขึ้นซ้ำซากในช่วงเทศกาลวันหยุดยาวทั้งปีใหม่สากลและสงกรานต์ เพื่อหามาตรการป้องกันแก้ไขที่ได้ผลด้วยความร่วมมือจากทุกระดับ คือ ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ประชาสังคม และภาครัฐทั้งส่วนท้องถิ่น ส่วนภูมิภาค และส่วนกลาง ด้วยความตระหนักในความสำคัญของปัญหาอย่างแท้จริง

ผลจากการแพร่ระบาดของไข้หวัดซาร์ มิได้ทำให้มีการปรับพฤติกรรมการฉลองสงกรานต์ของคนส่วนใหญ่ รูปแบบของความสนุกยังเป็นเหมือนปีก่อน ๆ คือ แบบที่หนึ่ง การออกมาตั้งก๊วนอยู่ข้างถนนพร้อมถังน้ำมันขนาด ๒๐๐ ลิตร บรรจุน้ำเต็ม มีสายยางต่อน้ำเข้าได้เรื่อย ๆ พร้อมกับเปิดเครื่องเสียงดังสนั่น แบบที่สอง นั่งรถปิคอัพส่วนกระบะท้ายพร้อมถังน้ำ ๒๐๐ ลิตรตระเวนไปตามถนนต่าง ๆ ทั้งสองกลุ่มนี้จะคอยสาดน้ำใส่คนอื่น ๆ หรือ แบบที่สาม ซึ่งรถจักรยานยนต์เที่ยวโฉบไปมา บางคนก็เปิดท่อไอเสียให้เสียงแผดดังสนั่นหู ส่วนที่อันตรายมากคือ การตั้งก๊วนสาดน้ำกันข้างถนนซูปเปอร์ไฮเวย์ ซึ่งผู้ขับซึ่งส่วนใหญ่ใช้ความเร็วสูง บางกลุ่มยื่นสาดน้ำไล่จุดกลับรถซึ่งยิ่งเพิ่มความเสี่ยงอันตรายยิ่งขึ้น เพราะเป็นการสาดน้ำใส่หน้ารถด้วยน้ำถังใหญ่ ปริมาณมากทำให้กระจกหน้ารถพร่ามัวด้วยน้ำราว ๑-๒ วินาที กว่าคนขับรถจะปิดกระจกเอาน้ำออกได้หมด

สุรายาเมาเป็นปัจจัยสำคัญของการเล่นสงกรานต์ ความสนุกจึงมักเกินขอบเขตเพราะขาดสติควบคุมจิตและพฤติกรรม เด็กวัยรุ่นบางคนยอมหมกเป็นสีทอง สีเขียว สีแดง ดูแปลกสำหรับเมืองสงบอย่างเชียงใหม่ ความสนุกภายนอก ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย จึงเป็นสิ่งที่คนเราให้น้ำหนักกันมากกว่าความสุนทรีย์ภาพทางใจ คือ การแสดงออกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ภาพที่เห็นกันทั่วไปจึงเป็นการนั่งตีหมก ฟังเพลง ดิ้นเข้าจังหวะเพลง สาดน้ำอยู่ข้างถนน หรือนั่งรถตะลอนไปเข้ายันค้ำ สนุกสุดเหวี่ยง เนื้อตัวเปียกปอนท่ามกลางแดดจ้า โดยไม่กลัวเจ็บป่วยหรือไม่คิดถึงอุบัติเหตุ เป็นความสนุกอย่างขาดสติอยู่บนฐานของความประมาทโดยแท้ พ่อแม่ผู้ปกครองส่วนใหญ่ มิได้ดูแลอบรมสั่งสอนลูกหลานให้ใช้เวลาช่วงสงกรานต์อย่างสร้างสรรค์ แต่กลับปล่อยให้ลูกหลานสนุกคะนองไปตามวัย ผลจึงปรากฏว่า เด็กอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี เสียชีวิตจากอุบัติเหตุมอเตอร์ไซด์ถึง ๒๐% ของยอดทั้งหมด

นายกรัฐมนตรีให้สัมภาษณ์ทางโทรทัศน์ว่า การป้องกันควบคุมอุบัติเหตุช่วงสงกรานต์ปีนี้ได้ผลไม่ถึงเป้า เพราะเศรษฐกิจของชาติดีขึ้น คนฉลองสงกรานต์กันมาก และปริมาณรถมีมากขึ้น หากเศรษฐกิจของประเทศไทยโดยรวมดีขึ้น แต่คนไทยกลับขาดสติ ขาดปัญญา มัวหลงระเริงกับ

การมีเงินเพื่อจับจ่ายใช้สอย เพราะถูกกระตุ้นให้ผลิตและบริโภคมากขึ้นจนเสียสมดุล ทั้งสมดุลในชีวิตของตนเอง สมดุลย์ในความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ คือ มีช่องว่างระหว่างคนรวย (คนมีทรัพย์สิน) กับคนจน (คนไม่มี) มากขึ้น และเสียสมดุลย์ของธรรมชาติที่ถูกมนุษย์ทำลายเพื่อความสะดวกของมนุษย์อย่างเกินจำเป็น เช่นนี้จะถือเป็นความสำเร็จ เป็นความก้าวหน้าของประเทศหรือไม่

ความประทับใจอย่างยิ่งต่องานสงกรานต์ปี ๒๕๔๖ นี้ของดิฉัน คือ งานฉลองครบรอบ ๓ ปี ของวิฑูรย์ร่วมด้วยช่วยกันเชียงราย ณ สถานีวิฑูรย์กรมประมงเชียงราย ซึ่งมีคุณสุเวศน์ อินสันทราย เป็นผู้จัดการ คุณเรณู วงศ์สุวรรณ เป็นพิธีกรของงาน ช่วงของการสุมาคารวะผู้ใหญ่มี พ่อหนาน นิพนธ์ อ้ายชัย ซึ่งเป็นที่ปรึกษาของสภาวัฒนธรรมเชียงราย เป็นปราชญ์ด้านวัฒนธรรมเชียงราย ทำหน้าที่ดำเนินรายการ ผู้มาร่วมงานทั้งหมดได้แก่ คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมเชียงราย สื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ประธานหอการค้า นายธนาคาร นายกเทศมนตรี ได้ร่วมพิธีสุมาคารวะดำหัวผู้ใหญ่ ตามแบบฉบับล้านนาอย่างแท้จริง ซึ่งพ่อหนานอธิบายว่ามีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ คือ หนึ่งขอสุมา ขอโหสิกรรมต่อผู้ใหญ่ ซึ่งมีทั้งวัยวุฒิ คุณวุฒิ ชาติวุฒิ ในรอบปีที่ผ่านมาผู้น้อย อาจได้ล่วงเกินผู้ใหญ่ด้วยกายกรรม วาจกรรม มโนกรรม โดยตั้งใจก็ดี ไม่ตั้งใจก็ดี จึงขอโหสิกรรม ขอขมาลาโทษและข้อสองคือ "ขอปั้นปอน" (ขอพร) จากผู้ใหญ่

พ่อหนานชี้แจงว่า ประเพณีสุมาคารวะที่เท่านั้น ผู้น้อยจะนำน้ำอบ น้ำส้มป่อยใส่จอกใบน้อย (ขันน้ำจิว) มอบให้ผู้อาวุโสด้วยจิตคารวะ โดยไม่รดใส่มือ ผู้ใหญ่จะเอาน้ำมาจอกที่ผู้น้อยทั้งหลายนำมาคารวะรวมไว้ในสลุง (ขัน) แล้วจึงนำน้ำนี้มาประพรมใส่ศีรษะของท่าน ถือเป็นมงคลอย่างยิ่ง ที่ผ่านมามีคนทั่วไปมักเข้าใจผิดโดยนำน้ำส้มป่อยมารดมือผู้ใหญ่แล้วกล่าวให้พรผู้ใหญ่ ซึ่งไม่ถูกต้อง เพราะผู้น้อยอ่อนกว่าทั้งวัยวุฒิ คุณวุฒิ จึงไม่ควรให้พรแก่ผู้ใหญ่ แต่ต้องไปขอพรจากผู้ใหญ่ซึ่งมีพร้อมทั้งวัยวุฒิ และคุณวุฒิ

พ่อเลื่อน ธนะเพทย์ ประธานสภาวัฒนธรรมเชียงรายผู้มีอาวุโสทั้งวัยวุฒิ คุณวุฒิสูงสุดในงานได้ปั้นปอนแบบล้านนา ด้วยข้อความอันไพเราะและเป็นมงคลยิ่งเป็นภาษาบาลีและภาษาล้านนา ซึ่งดิฉันได้ขอบันทึกเทปจากรายการร่วมด้วยช่วยกัน เพื่อศึกษาเรียนรู้ให้เข้าใจประเพณีสงกรานต์ล้านนาอย่างลึกซึ้งและนำไปปฏิบัติให้ถูกต้องเพื่อเป็นศิริมงคลแก่สังคมต่อไป

พ่อหนาน นิพนธ์ อ้ายชัย กล่าวว่าชาวล้านนามีวัฒนธรรมที่เป็นอิสระสืบทอดกว่า 700 ปี มีภาษาพูดของตัวเอง (กำเมือง) มีตัวหนังสือล้านนา (ซึ่งปัจจุบันกำลังฟื้นฟูให้มีการศึกษาเล่าเรียนกันมากขึ้น เพราะเป็นแหล่งภูมิปัญญาโบราณที่ได้มีบันทึกแล้ว แต่ถูกละเลยไม่ได้สืบทอดให้คนรุ่นใหม่จนเกือบสูญหายไป) และมีวัฒนธรรม จารีตประเพณีที่อบอุ่น อ่อนโยนเป็นเอกลักษณ์ ผู้อาวุโสจึงต้องการสืบทอดวัฒนธรรมล้านนาสู่ลูกหลานให้เติบโตอย่างคนที่ "มีหัวมีหาง" ผ่านสภาเยาวชนระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน จึงควรพัฒนาเครือข่ายเยาวชนให้มีเป้าหมายยุทธศาสตร์

และการสนับสนุนทุกด้านอย่างชัดเจน โดยส่งเสริมให้เยาวชนมีความพร้อมภายใต้การสนับสนุนของผู้ใหญ่

ภาพวงล้อ ชื่อ “กาสะลองคำ” ซึ่งบรรเลงในงานโดยเยาวชนอายุ 8 – 18 ปี นุ่งชุดล้านนา เป็นภาพที่น่าชื่นชม เสียงเพลงไพเราะรื่นหู กีฬาแซมซ้อย กลิ่นดอกมะลิที่ร้อยเป็นพวงมาลัยคล้องคอหอมกรุ่นเป็นตัวอย่างของงานที่ให้สุนทรีย์ภาพทางใจ และประสาทสัมผัสทุกทางได้อย่างแท้จริง

หัวข้อสนทนาที่ร่วมกันวิเคราะห์ถึงสาเหตุของการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินในเทศกาลสงกรานต์ เห็นว่าภาครัฐพยายามแก้ปัญหาจากระดับบน คือการป้องกัน ลดอุบัติเหตุบนทางหลวงค่อนข้างได้ผล แต่ปัญหาเปลี่ยนมาเกิดในระดับท้องถิ่น ซึ่งแสดงถึงการขาดการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน และประชาสังคม ภาพการเฉลิมฉลองสงกรานต์ จึงเป็นการฉลองโดยเน้นความสนุกอย่างขาดรากเหง้าของศาสนาและวัฒนธรรม มีเพียงผู้เฒ่าผู้แก่และรุ่นพ่อแม่ที่เข้าวัดทำบุญ แต่ลูกหลานวัยรุ่นกลับสนุกสุดเหวี่ยงกันอยู่บนถนน ช้างถนน โดยใช้ความเร็วสูง ทั้งรถยนต์มอเตอร์ไซด์ ด้วยความมั่นใจ ขาดสติ วิทยุท้องถิ่นไม่ได้มีส่วนร่วมในการรณรงค์ให้คนทุกกลุ่มร่วมฉลองเทศกาลสงกรานต์อันเป็นมงคล ด้วยสติ ด้วยวัฒนธรรม อันงดงาม

ขอให้ทุกคน ทุกฝ่ายได้สรุปทบทวนจากความวิปโยคของสงกรานต์ปีนี้ ซึ่งเสียหายไม่น้อยกว่าสงครามระดับโลกที่ใช้อาวุธร้ายแรงทำลายกัน วางแผนด้วยปัญญา ด้วยความรอบคอบตั้งแต่เดิมนี่ เพื่อสงกรานต์ที่ดีกว่า สร้างสรรค์ และศักดิ์สิทธิ์ ทางจิตวิญญาณมากกว่าของปีหน้าและปีต่อ ๆ ไป เพื่อให้เมืองไทยเป็นเมืองที่งามทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริง ที่ใคร ๆ ทั่วโลกก็อยากมาเยี่ยมเยียนนะคะ

## ด้วยปัญญาและความรัก สายใยความสัมพันธ์ชนบทกับเมือง

ข้อมูลจากบอร์ดที่จัดแสดงในการประชุมเรื่อง ประชากรกับการพัฒนา (Population and Development) ที่ห้องประชุมใหญ่ตึกสหประชาชาติ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๔๕ ชี้ให้เห็นว่า มีพื้นที่ที่เป็นชุมชนเมืองอยู่ทั่วโลก ๓๙% โดยมีแนวโน้มที่พื้นที่ชุมชนเมืองจะขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็น ๔๘% ในปีพ.ศ. ๒๕๕๘ พื้นที่เกษตรในชนบทมีแนวโน้มจะเปลี่ยนจากเกษตรรายย่อยเป็นเกษตรรายใหญ่เชิงธุรกิจมากขึ้น

ตลอดสัปดาห์ที่ผ่านมา ประเด็นเรื่องเขื่อนปากมูน เป็นเรื่องที่คนไทยทั่วประเทศให้ความสนใจว่า รัฐบาลจะตัดสินใจอย่างไรกับข้อเสนอของชาวบ้านลุ่มน้ำแม่มูนผ่านงาน “วิจัยไต่บ้าน” ที่เสนอให้เปิดประตูเขื่อนตลอดไปเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศ วิถีชีวิต และชุมชนที่ได้รับผลกระทบ โดยให้ใช้ทางเลือกอื่น ๆ ในการจัดหากระแสไฟฟ้าทดแทนการผลิตจากเขื่อนปากมูน ซึ่งได้กระแสไฟฟ้าเพียง ๐.๕% ของปริมาณผลิตทั้งประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับทางเลือกที่ดีของงานวิจัยของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งเสนอว่า ควรเปิดประตูเขื่อนเป็นเวลา ๕ ปี เพื่อศึกษาแนวทางฟื้นฟูระบบนิเวศ วิถีชีวิต และชุมชน ตลอดสายแม่น้ำมูนและแม่น้ำชีใน ๑๕ จังหวัดของภาคอีสาน เพื่อให้ผู้คนที่ต้องอพยพทั้งถิ่นฐานจากชนบทอันอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ เข้ามาแออัดทำมาหากินที่กรุงเทพฯ ได้กลับสู่ครอบครัวและชุมชน สืบทอดวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติให้อยู่หากิน อย่างพอเหมาะพอดี



พ่อทองเจริญ ศรีหาธรรม ตัวแทนชาวบ้านปากมูน ได้มาพูดในรายการวิทยุรัฐสภา เมื่อวันที่ พฤศจิกายนที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๔๕ นี้ว่า แม่น้ำเป็นเสมือนสายเลือดของชาวบ้าน ธรรมชาติได้สร้างความพอดีไว้ให้กับสรรพสิ่ง ก่อนมีเขื่อน แม่น้ำมูน คือ มรดกที่ธรรมชาติมอบให้แก่มนุษย์ (มูน แปลว่า มรดก มิใช่ มูล ซึ่งแปลว่า ของเสียที่คนไม่ต้องการ ชื่อที่ถูกตั้งที่ชาวบ้านเรียกคือ แม่มูน) เพื่อหล่อเลี้ยงวิถีชีวิตชุมชน ทุกเช้า บ่าวสาวเฒ่านาง จะตื่นขึ้นมาด้วยความยิ้มแย้ม พวกกันไปทำหน้าที่

ในแม่น้ำมูน ผู้ชายหาปลา ผู้หญิงเก็บผัก เก็บหน่อไม้ สมุนไพร เพื่อเป็นอาหารและขายเป็นรายได้บ้าง ชีวิตเรียบง่าย ไม่มีการปรุงแต่ง ยามฤดูแล้ง ตรุษสงกรานต์ เกาะแกงผุดขึ้นมา ผู้คนก็มารื่นเริง ทำพิธีกรรมทางศาสนาพร้อมกัน ชุมชนมีความสามัคคี เพราะได้จัดสรรการใช้ประโยชน์จากน้ำแม่น้ำมูนร่วมกัน ชีวิตสงบสุข มั่นคงตลอดมา

๘ ปี ที่มีเขื่อนเกิดขึ้น (ทั้ง ๆ ที่ประชาชนคัดค้านการสร้างเขื่อนตั้งแต่เริ่มต้น) ธรรมชาติเปลี่ยน ชีวิตเปลี่ยน ครอบครัวและชุมชนล่มสลาย ลูกหลานต้องพลัดพรากจากบ้านเข้ามาทำงานในเมือง ผักปลาหายากขึ้น รายได้ก่อนสร้างเขื่อนหาปลาได้ปีละกว่า ๒๐,๐๐๐ บาทต่อครอบครัว ลดเหลือเพียง ๓,๐๐๐ บาท แต่เมื่อ กรม.มีมติให้ทดลองเปิดประตูเขื่อนเป็นเวลา ๑ ปี ในพ.ศ. ๒๕๔๔ รายได้ของชาวบ้านเพิ่มเป็น ๑๐,๐๐๐ กว่าบาท พันธุ์ปลาที่เคยไปกลับคืนมา ๑๒๔ ชนิด ชาวแม่มูนจึงเรียกร้องให้รัฐบาลทำตามผลงานวิจัยของชาวบ้านเอง ซึ่งเป็นงานวิจัยจากภูมิปัญญาและประสบการณ์ชีวิตของชาวบ้านล้วน ๆ ซึ่งดิฉันอยากให้ชาวกรุง ชนชั้นกลางทั้งหลาย และผู้บริหารบ้านเมืองทุกระดับได้หามาอ่าน รวมทั้งลงไปสัมผัสความจริงด้วยตนเอง จะได้ไตร่ตรองด้วยปัญญาและความรัก เพื่อหาทางออกที่เหมาะสมร่วมกัน

ชีวิตของเกษตรกรไทยในชนบท ถูกทอดทิ้งให้ต้องเผชิญกับความเสี่ยงทุกอย่างตลอดมา ทั้งความเสี่ยงจากภาวะของธรรมชาติ ความไม่มั่นคงในการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตทั้งที่ดิน น้ำ พันธุ์พืช อุปกรณ์การผลิตอื่น ๆ ความไม่มั่นคงด้านราคาพืชผลการเกษตร และค่าจ้างแรงงาน การขาดข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการผลิต การรวมกลุ่มเพื่อบริหารจัดการและสร้างอำนาจต่อรอง อาชีพเกษตรกรไทยจึงแทบไม่มีคนรุ่นใหม่อยากสืบทอดจากบรรพบุรุษ เมื่อเกษตรกรมีความทุกข์ มีปัญหา รุมเร้า จึงต้องรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นเครือข่ายเพื่อสร้างพลังในการเรียนรู้ ร่วมรณรงค์ให้คนในสังคมได้เข้าใจปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนในเมืองซึ่งเป็นผู้บริโภคปัจจัย ๔ จากชนบท และรัฐบาลผู้บริหารประเทศ การมีพี่เลี้ยงให้คำปรึกษา ให้ข้อมูลเชื่อมโยงเครือข่าย ทั้งนักวิชาการที่มีหัวใจเพื่อคนจนและนักพัฒนาจากองค์กรสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศจึงเป็นเรื่องจำเป็น ถือเป็นเรื่องปกติของสังคมประชาธิปไตยทั่วโลก

ปัญหาของเกษตรกรในปีนี้ คือสภาพอากาศผันแปรมาก ทางภาคเหนือที่เชียงราย ฝนยังตกอยู่จนถึงกลางเดือนธันวาคม ชาวนายังเกี่ยวข้าวไม่เสร็จจนขณะนี้ พื้นนาเปียกแฉะ ต้นข้าวล้ม ชาวนาต้องใช้รองเท้ายางย่ำน้ำ เกี่ยวข้าว เกี่ยวยากและช้ากว่าเดิม วันไหนแดดดีต้องระดมกำลังกันมาช่วยขนข้าวกองรวมกันไว้ ให้รถมาไม่ช้าว (แทนการตีข้าวด้วยแรงคน) ค่าจ้างเกี่ยวข้าวปีนี้ราคาแพงถึงวันละ ๑๓๐ บาทต่อคน เพราะใคร ๆ ก็ต้องการเร่งให้งานเสร็จเร็ว ดิฉันคุยกับสองสามีภรรยาที่กำลังเกี่ยวข้าวกัน ๒ คน ในพื้นที่นา ๒๐ ไร่ บอกว่า มีลูก ๒ คน เรียนที่สถาบันราชภัฏกับวิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงราย ลูกไม่ค่อยได้กลับบ้าน เมื่อกลับมาส่วนใหญ่ก็มาขอเงินไปลงทะเลเบียน ทุนที่กู้จากรัฐบาลได้ไม่พอใช้ ดิฉันคิดในใจว่า การศึกษาไทยยุคใหม่แยกลูกจากพ่อแม่ ทำให้ลูก

เปลี่ยนสภาพตนเองจากการเป็นผู้ผลิต ผู้ที่พึ่งตนเองได้ในชนบท กลายเป็นผู้ที่ต้องคอยขอเงินจากพ่อแม่เพื่อเป็นผู้บริโภคในเมือง เมื่อเรียนจบแล้วก็ทิ้งถิ่นชนบทไปสู่อำเภอเมือง น้อยรายที่นักเรียนนักศึกษาจะนึกถึงบ้านเกิดให้มีความรักถิ่นเกิดในชนบท

เกษตรกรบางรายบอกว่า ปีนี้น้ำท่วมนาทั้งหมด ลงทุนค่ารถไถ ค่าปุ๋ย ค่าจ้างคนไปหมิ่นกว่าบาท ไม่ได้ข้าวสักเม็ด ทางความช่วยเหลือโดยการให้พันธุ์ข้าวมา ๒ กระสอบ (ประมาณ ๒๐ กิโลกรัม) รายที่เก็บเกี่ยวข้าวได้ ก็พบปัญหาความชื้นสูง ต้องถูกกดราคาให้ต่ำ

ตลาดในอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย มีผลไม้ต่างชนิดเข้ามาประคบคู่กับผลไม้ท้องถิ่น คือ แอปเปิ้ลกับสาลี่ ด้วยราคาที่ดินชนบทซื้อได้ง่าย กลายเป็นผลไม้แบกะดินที่กลมกลืนสู่ชนบทไทยอย่างรวดเร็วเพราะขนส่งมาทางเรือจากประเทศจีนผ่านแม่น้ำโขงภายใต้โครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ



ส่วนด้านในตลาด มีแม่ค้าขายปลาน้ำจืดชนิดต่าง ๆ ที่หาได้จากแม่น้ำอิง ด้วยฝีมือของชาวประมงพื้นบ้านผู้หาปลาในเรือพาย ใช้เครื่องมือที่ตัวเองโดยสืบทอดกันมานาน เป็นชีวิตอันสงบสุขที่คนในเมืองยากจะเข้าใจได้

ใกล้จะหมดปี ๒๕๔๕ แล้ว เหลืออีกเพียง ๑ สัปดาห์เท่านั้น ดิฉันเขียนคอลัมน์วิถีไทมาครบ ๗ เดือนพอดี ด้วยเป้าหมายที่ต้องการเห็นสังคมไทยเป็นสังคมที่หล่อหลอมด้วยปัญญาและความรัก ความเมตตา เมื่อมีปัญหาใด ๆ เกิดขึ้นทั้งภาครัฐและประชาชนก็นหันหน้าเข้าหากัน เพื่อคลี่คลายปัญหาด้วยหลักสันติวิธี อยากเห็นภาคชนบทกับเมืองเข้าใจกัน เกื้อกูลกัน ลดช่องว่างของความไม่เข้าใจกันลง กำหนดอุดมการณ์ของชาติร่วมกัน บนพื้นฐานของวัฒนธรรม หลักศาสนา และศักยภาพทางธรรมชาติที่มีอยู่ โดยรู้เท่าทันกระแสโลกาภิวัตน์ อยู่ร่วมกับประชาคมโลกได้อย่างภาคภูมิใจและมีศักดิ์ศรี หวังว่าคงมีผู้อ่านสนใจอยู่บ้าง กรุณาส่งจดหมายติชมมาที่กองบรรณาธิการสยามรัฐเพื่อเป็นกำลังใจแก่ผู้เขียนและผู้ช่วยทุกคน และเพื่อปรับปรุงการเขียนให้มีประสิทธิภาพขึ้น ขอขอบคุณล่วงหน้าค่ะ

## วิจัยไต้หวัน : มหัศจรรย์ความรู้ท้องถิ่น

“เราเป็นเจ้าของปัญหา เป็นคนที่ได้รับผลกระทบ ทรัพยากรของเราถูกทำลาย ชีวิตของเราถูกทำลาย เมื่อเปิดเขื่อนปลากลับมา ธรรมชาติกลับมาชีวิตเราก็กลับมาด้วย ทำยังไงให้คนอื่นได้เห็น ได้เชื่อในสิ่งที่เราอยากจะบอก ก็เลยคิดว่าต้องจัดบันทึกต้องรวบรวมไว้เป็นหลักฐาน แต่ถ้าให้คนอื่นมาทำก็กลัวเขาจะทำได้ไม่ถูกต้องครบถ้วน เพราะคนในเมืองเขาไม่เข้าใจวิถีชีวิตของเรา ไม่รู้เรื่องปลา เรื่องแก่ง เรื่องแม่น้ำเหมือนเรา ก็ต้องมาถามเราอยู่ดี ก็เลยคิดว่าทำเองดีกว่า”

พ่อดำ ชาตะพันธ์ ตัวแทนนักวิจัยไต้หวันจากกลุ่มแม่น้ำมูน ได้มาเสนอผลงานวิจัยไต้หวัน ต่อคณะกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน นี้

อันสืบเนื่องจากการที่ตัวแทนชาวแม่น้ำมูนได้ยื่นหนังสือร้องเรียนต่อประธานวุฒิสภา และประธานกรรมาธิการการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้ตรวจสอบการบริหารงานของรัฐบาลซึ่งมีมติธรรมเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2545 ให้เปิดประตูเขื่อนปากมูล 4 เดือน ปิด 8 เดือน อันเป็นการตัดสินใจโดยมิได้ใช้พื้นฐานเหตุผลทางวิชาการ คณะกรรมาธิการการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเชิญนักวิจัย 2 คณะมาเสนอผลการวิจัยพร้อมกันคือ คณะวิจัยวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งรัฐบาลให้เงินสนับสนุนทำโครงการศึกษาวิจัยแนวทางการฟื้นฟูระบบนิเวศวิถีชีวิตและชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อนปากมูล เสนอต่อคณะทำงานทดลองการเปิดประตูระบายน้ำกรณีเขื่อนปากมูล โดยคำสั่งของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาสมัชชาคนจนที่ 21/2544 มาเสนอบทสรุปของการวิจัยคณะนักวิจัยไต้หวัน ซึ่งทำการวิจัยโดยรวบรวมความรู้ของชาวบ้านมีวิเคราะห้กันเอง ทั้ง ๆ ที่ไม่มีเงินสนับสนุนจากรัฐสักบาทเดียว



นักวิจัยไต้หวันพากันมาเต็มห้องประชุมด้วยบรรยายภาคที่อบอุ่น ดิฉันได้ฟังวัตถุประสงค์ของการวิจัย กระบวนการวิจัย และสรุปผลการวิจัย รวมทั้งได้เห็นผลการวิจัยที่ปรากฏเป็นหนังสือ

2 เล่ม คือ หนังสือ “แม่มูน การกลับมาของคนหาปลา” กับหนังสือภาพ บทสรุป และความรู้ เรื่องปลาของคนปากมูน ด้วยความชื่นชมและอัศจรรย์ใจในความพยายามของพ่อใหญ่ แม่ใหญ่ และลูกหลานชาวแม่มูนที่พยายามสื่อสารกับคนในสังคม โดยการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบ จึงขอเผยแพร่ต่อท่านผู้อ่านคอลัมน์วิถีไทย โดยย่อ ดังนี้ค่ะ

อาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ นักวิชาการผู้อยู่เคียงข้างประชาชนได้เขียนคำนำวิจัยที่บ้านไว้ว่า

คำนิยม

ม.ร.ว. อคิน รพีพัฒน์

9 ตุลาคม 2545

สิ่งที่ผมตั้งหน้าตั้งตารอคอยมาเป็นปี ๆ เกิดขึ้นแล้ว ผมสุดจะพรรณนาว่ามีความวิเศษเพียงใดที่ได้เห็นรายงาน “แม่มูน : การกลับมาของคนหาปลา” ซึ่งเป็นรายงานของคณะวิจัยที่บ้านสมัชชาคนจนกรณีปากมูน ผมคิดว่าเป็นสิ่งจำเป็นแล้วในปัจจุบันนี้ที่ชาวบ้านจะต้องศึกษาหาความจริงจากรอบตัว ซึ่งโดยมากก็เป็นสิ่งที่ชาวบ้านเองรู้ดีอยู่แล้ว แต่ต้องทำรายงานเผยแพร่ เพื่อโต้เถียงกับนักวิชาการ ในกรณีต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อตัวชาวบ้านเอง

สังคมเรายกย่องนักวิชาการมากเกินไป แล้วความผิดพลาดของนักวิชาการก็มีมากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อผมอยู่ที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านวิศวกรรมแหล่งน้ำคนหนึ่ง ได้เล่าให้ผมฟังถึงความผิดพลาดของพวกเขาในการสร้างเขื่อนขนาดเล็กแห่งหนึ่งใ้ภาคอีสาน เมื่อพวกเขาออกแบบเขื่อนเสร็จแล้ว พวกเขาได้นำไปให้ชาวบ้านดู มีแบบจำลองของเขื่อน แล้วพวกเขาก็ไปอธิบายให้ชาวบ้านที่อยู่ริมน้ำเหนือเขื่อนก็ส่ายหัวแล้วพูดว่า “อาจารย์ทำเขื่อนสูงอย่างนี้ น่าของพวกผมน้ำท่วมหมดแน่” พวกวิศวกรก็อธิบายให้ชาวบ้านฟังว่าเป็นไปไม่ได้ พวกเขาได้คำนวณมาแล้วเป็นอย่างดี น้ำไม่ท่วมแน่แต่เมื่อเขื่อนสร้างเสร็จแล้วภายหลังปรากฏว่า พวกเขาต้องรื้อเขื่อนทำให้เตี้ยลง เพราะชาวบ้านพูดถูกโดยไม่ต้องมาเสียเวลาวัดเวลาคำนวณเลย

ผู้เชี่ยวชาญด้านวิศวกรรมแหล่งน้ำผู้นั้นซึ่งเป็นคนดีมาก บอกว่าเขาได้รับบทเรียนที่สำคัญจากกรณีนี้ว่าพวกเรานักวิชาการต้องฟังคนในพื้นที่เพราะเขาอยู่กินนอนที่นั่นมานาน เขารู้จักพื้นที่ของเขาดีกว่า พวกเราที่รู้จักโดยอาศัยหลักวิชาการความผิดพลาดในกรณีนี้เป็นความผิดพลาดโดยมิได้มีเจตนาเลย ยิ่งรุนแรงถึงเพียงนี้หากมีอำนาจเงินมาจ้างจะรุนแรงเพียงใด

ผมจึงรู้สึกปลื้มใจและดีใจอย่างยิ่งที่ชาวปากมูนผู้อาศัยในพื้นที่เองได้ทำรายงานฉบับนี้ขึ้นมา

เนื้อหาของงานวิจัยที่บ้านมี 7 บท คือ

บทที่ 1 สังคมวัฒนธรรมปากมูน

บทที่ 2 เครื่องมือหาปลา

บทที่ 3 การกลับมาของปลา

บทที่ 4 ปากมูน : เมืองหลวงของปลา

บทที่ 5 พี่ชู้กรรมชาติริมมูน

บทที่ 6 เกษตรกิมมูน

บทที่ 7 ลูกแม่มูน

พร้อมกับบทสรุปสำหรับผู้บริหารรายชื่อนักวิจัยและผู้ช่วย แผนที่แสดงระบบนิเวศน์ย่อยระหว่างแก่งสะพือถึงโขงเจียม และแผนที่แสดงแก่งในบริเวณปากมูน

ผลงานวิจัยไต้หวันที่พิมพ์เพียง 1,000 เล่ม เพราะเงินทุนจำกัด และวางขายเพียง 2 แห่ง คือ ที่ "ร้านเล่า" ในอำเภอเมืองเชียงใหม่ กับ "ร้านหนังสือดี" จังหวัดอุบลราชธานี ท่านที่สนใจหนังสือทั้ง 2 เล่มนี้ติดต่อโดยตรงได้ที่ผู้ผลิตและจัดพิมพ์คือ เครือข่ายแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทย 78 หมู่ 10 ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง เชียงใหม่ 50300 โทร 0-5329-8334 และ 0-5328-0712 หรือโทรสาร 0-5328-3609

ขอให้พลังแห่งปัญญาของชุมชนท้องถิ่น จงได้รับการส่งเสริมจากชาวไทยทั้งหมด โดยมีงานวิจัยไต้หวันเป็นแบบอย่างอันมหัศจรรย์ที่จะแสดงต่อชาวโลกได้อย่างน่าภาคภูมิใจ

## หมวด ๔

วัฒนธรรมคือความหลากหลายของวิถีชีวิต

## วัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง : วัฒนธรรมคนกับแม่น้ำ

อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ที่มีชาวต่างชาตินิยมมาพักผ่อน โดยมีเพียงเกสต์เฮาส์เล็ก ๆ ที่สวยงาม อบอุ่น เหมือนอยู่บ้านตัวเอง ไว้คอยรับแขก ไม่มีโรงแรมใหญ่โตที่ขัดกับสภาพธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นอื่น ๆ

เสน่ห์ที่สำคัญของเชียงของ คือ การเป็นเมือง "น้ำโขง" ที่เราเรียกกันว่า "แม่น้ำโขง" ซึ่งเป็นแม่น้ำนานาชาติสายสำคัญ ภูมิประเทศสองฝั่งโขง มีทั้งป่าไม้ ชายหาด เกาะแก่งต่าง ๆ ที่งดงาม ทั้งยังเป็นอำเภอที่มีชนหลายกลุ่มชาติพันธุ์ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ได้แก่ ชาวไทยลื้อ ชาวขมุ ชาวล่าหู่ (มูเซอ) ชาวม้ง (แม้ว) ชาวอาข่า (อีเก้อ) มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน

วัฒนธรรมแม่น้ำที่คนพึ่งพาแม่น้ำโขงของอำเภอเชียงของ แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ กลุ่มชุมชนที่มีวิถีชีวิตและการผลิตที่พึ่งพาแม่น้ำเป็นหลัก ตั้งชุมชนอยู่บริเวณสองฝั่งน้ำ ทั้งไทยและลาว มีอาชีพประมง หาปลา



เก็บสาหร่าย (ไก) ซึ่งมีเฉพาะในลำน้ำโขงเพียงแห่งเดียว ทำการเกษตรริมฝั่งน้ำ วิ่งเรือรับจ้างพานักท่องเที่ยวชมแม่น้ำโขง หรือขนส่งสินค้า

ส่วนลักษณะที่สองคือ ชุมชนที่พึ่งพาที่ดินในการทำไร่ ทำสวนเป็นหลัก และใช้แม่น้ำโขงเป็นรอง คือ การเก็บไก และหาปลาเพื่อการบริโภค หรือเป็นอาชีพเสริม

---

\*ข้อมูลส่วนหนึ่งได้จาก "รายงานการสำรวจเบื้องต้นระบบนิเวศน์-สังคม และผลกระทบที่จะเกิดจากการระเบิดแก่งบริเวณแม่น้ำโขง ชายแดนไทย-ลาว เพื่อการเดินเรือพาณิชย์ โดยเครือข่ายแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้-ประเทศไทย และ โครงการแม่น้ำและชุมชน เมษายน ๒๕๔๕" รวมทั้งได้จากการฟังข้อมูลประชาชนโดยตรงของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม วุฒิสภา ที่บ้านหาดไคร้และบ้านหาดบ้าย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๔๕

ภูมิปัญญาไทย วัฒนธรรมไทย โดย เตือนใจ ดีเทศน์  
สนับสนุนโดย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

แหล่งอาหารและความมั่นคงทางอาหารของชุมชนคือ ลำน้ำโขง และสองฝั่งน้ำ ซึ่งชาวบ้านจะเก็บพืชที่มีอยู่ตามธรรมชาติเพื่อบริโภคและจำหน่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิงจะเก็บไถ่ได้ในช่วงเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคมของทุกปี มีรายได้เฉลี่ยถึงวันละ ๕๐๐-๖๐๐ บาท

ตลาดสดในหมู่บ้านและในอำเภอเชียงของจึงสะท้อนถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ทั้งปลาหลากหลายชนิด ปลาที่มีเกล็ดหรือปลาหนัง เช่น ปลาแซ่ ปลาข้าว ผักพื้นบ้านชนิดต่าง ๆ เช่น ผักไหม และสาหร่ายหรือไถ่ ซึ่งมีเฉพาะฤดูกาล ใครที่ได้มาเชียงของต้องถามหาปลาน้ำโขง ซึ่งคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมวุฒิสภา ได้ชิมตั้มยาปลาค้าว ปลาแซ่ รสเด็ด จากฝีมือกลุ่มแม่บ้านหาดบ้าย (ท่านประธานคณะกรรมการ อาจารย์พนัส ทศนียนนท์ ถึงกับกล่าวชื่นชมประธานกลุ่มแม่บ้านว่า: อาหารที่บ้านหาดบ้าย เมื่อต้นเดือนมิถุนายน เป็นมือที่มีทั้งคุณค่าทางจิตใจ รสชาติ และคุณค่าทางโภชนาการ ซึ่งดิฉันเห็นด้วยอย่างยิ่ง)

การทำเกษตรชายฝั่งริมโขง มีความสำคัญต่อชาวบ้านอย่างมากส่วนใหญ่จะมีที่ดินเพียงแปลงเล็ก ๆ ตั้งแต่ ๑ งานถึง ๒ ไร่ โดยสืบทอดกรรมสิทธิ์มาจากบรรพบุรุษ ดินแม่น้ำโขงช่วงฤดูน้ำลดประมาณ ๕-๘ เดือนต่อปี เป็นดินที่อุดมสมบูรณ์ด้วยปุ๋ยธรรมชาติ ที่แม่น้ำโขงพัดพามาสะสมไว้ในฤดูน้ำหลาก จึงใช้ปลูกผักชนิดต่าง ๆ ได้ โดยไม่ต้องใช้ปุ๋ยเคมี รายได้จากการปลูกพืชริมฝั่งโขงเฉลี่ยวันละ ๒๐๐-๓๐๐ บาทต่อครอบครัว เป็นค่าใช้จ่ายประจำวันและค่าเล่าเรียนของลูกได้อย่างพอเพียง

ความเชื่อซึ่งเป็นหัวใจหลักของวัฒนธรรมแม่น้ำโขง คือความเชื่อที่ว่า มนุษย์และธรรมชาติต้องพึ่งพาอาศัย เกื้อกูลกัน มนุษย์มิได้อยู่เหนือธรรมชาติ ทั้งมนุษย์และธรรมชาติล้วนอยู่ภายใต้การคุ้มครอง ปกป้องรักษาโดยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เหนือธรรมชาติ ความผูกพันของคนกับแม่น้ำจึงมีคุณค่าทางจิตใจ ที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และก่อให้เกิดความสัมพันธ์กันในระบบสังคม มิใช่มองแม่น้ำเพียงประโยชน์ในเชิงการค้าขาย การสร้างเงิน เศรษฐกิจ และการท่องเที่ยวอย่างที่การพัฒนากระแสหลักทั่วโลกกำลังหลงทางกัน

นอกเหนือจากนั้น แม่น้ำโขงยังเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นที่ซักผ้า อาบน้ำ เป็นที่ประกอบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับวิถีชีวิตและอาชีพ ระบบนิเวศน์แม่น้ำโขง มีลักษณะเฉพาะเป็นหลายระบบนิเวศน์ย่อย เช่น ระบบนิเวศน์แบบแก่ง ผา ดอน หาด หลง เป็นต้น ซึ่งมีรายละเอียดมากมายที่ควรอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นมรดกของลูกหลานในอนาคต



โครงการระเบิดแก่งและขุดลอกแม่น้ำโขงเป็นระยะทาง ๓๓๑ กิโลเมตร เริ่มต้นจากแม่น้ำหลานซาง หรือแม่น้ำโขงตอนบนบริเวณพรมแดนจีน-พม่า จนถึงบ้านห้วยทราย ตรงข้างอำเภอเชียงของ ฝั่งไทย เป็นการปรับปรุงลำน้ำโขงเพื่อให้สามารถเดินเรือเพื่อการค้าและการท่องเที่ยวได้ตลอดปี และด้วยขนาดเรือใหญ่ขึ้นจากระวาง ๕๐-๑๐๐ ตัน เป็น ๓๐๐-๕๐๐ ตัน โครงการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาพื้นที่สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจของสี่ประเทศ คือ จีน พม่า ไทย ลาว จึงเป็นโครงการที่จะส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงเป็นอย่างยิ่ง ข้อเสนอของประชาชนต่อรัฐบาลผ่านประธานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมของวุฒิสภา เมื่อต้นเดือนมิถุนายน คือ ขอให้ชะลอโครงการไว้ก่อน โดยศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสังคมให้รอบด้าน ทำประชาพิจารณ์เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมตัดสินใจ และเปิดเผยสัญญาข้อตกลงที่ทำไว้กับทั้ง ๔ ประเทศ ให้ประชาชนได้รับรู้อย่างโปร่งใส อย่าเพิ่งเร่งรีบดำเนินการเพราะจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ สังคมและวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงอย่างเหลือคณานับ

## เลียบโขงมองลาว

จากฝั่งโขงเขตไทยมองไปเขตลาวแถบเชียงแสน เชียงของ เวียงแก่น ดิฉันเห็นความแตกต่างของธรรมชาติสองฝั่งน้ำ ยามฤดูกาลดอกจ๊วบาน ฝั่งลาวมีต้นจ๊วสูงตระหง่านออกดอกแดงสดใส จำนวนนับร้อยนับพันต้น ธรรมชาติฝั่งลาวยังดูอุดมสมบูรณ์ วิถีชีวิตของผู้คนดูเรียบง่าย กลมกลืนกับธรรมชาติ ต่างกับฝั่งไทยซึ่งพื้นที่ริมฝั่งส่วนหนึ่งถูกสร้างตึกแถวพาณิชย์เพื่อการค้าขายโดยขาดเอกลักษณ์และความงามทางสถาปัตยกรรม ทั้งกำลังก่อสร้างท่าเรือขนาดใหญ่รุกล้ำพื้นที่แม่น้ำ พื้นที่ป่าธรรมชาติฝั่งไทยก็น้อยกว่า ยามนั่งเรือล่องแม่น้ำโขงมองไปฝั่งลาว แล้วคิดอยากไปเยี่ยมชุมชนริมโขงด้วยตัวเองสักครั้ง

เพื่อนที่เชียงของช่วยจัดการให้ได้เดินทางแบบเข้าไปเย็นกลับ โดยข้ามด่านตะเภาเปิดโมง เข้ากลับมาให้ทันด่านปิดตอน ๖ โมงเย็น เพื่อนตำรวจฝั่งไทยและฝั่งลาว (ซึ่งสนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีด้วยโครงการประสานความสัมพันธ์ชายแดนของสหประชาชาติ) ร่วมกันเป็นผู้นำทางคณะ ซึ่งมีพ่อแม่ลูก (ปีนี้ในปีแรกที่พ่อแม่และลูกชายได้อยู่พร้อมหน้าในวันเด็ก ปีก่อน ๆ แรกจะไม่มีวันเด็กปีไหนเลยที่แม่จะได้อยู่กับลูกปล่อยให้พ่อพาลูกชายเที่ยวงานวันเด็กเองทุกปี) และเพื่อนร่วมทางอีก ๒ คน ข้ามเรือจากเชียงของไปถึงบ้านห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว นั่งรถออกไปสักครู่ก็เป็นเขตชนบทผ่านชุมชนเล็ก ๆ หลายแห่ง หมอวดีสิทธิ์ จอดรถให้ดู "ต้นผึ้ง" ซึ่งเป็นต้นไม้สูงร่วม ๓๐ เมตร มีรังผึ้งเกาะอยู่หลายสิบรัง บอกว่าผึ้งชอบอยู่บนต้นไม้ชนิดนี้มาก

หมู่บ้านแรกที่แวะเยี่ยมคือ บ้านชาว "แล่นเต็น" (ซึ่งไม่มีในประเทศไทย) ดิฉันและคุณตาที่ได้เห็นการมุงหลังคาบ้านด้วยใบหวายเป็นครั้งแรก หมู่บ้านนี้มีเพียง ๒๐ กว่าครัวเรือน บ้านทุกหลังสร้างด้วยไม้ไผ่ เป็นทรงบ้านติดดินหน้าบ้านมีหญิงสาววัยรุ่นนั่งทอผ้ากันอยู่ แต่งชุดท้องถิ่นทำด้วยฝ้ายทอมือสีน้ำเงิน ตัวเสื้อยาวคลุมสะโพก นุ่งกางเกงไว้ข้างในมีผ้าพันแข้งสีขาว ดาดแหวด้วยสายรัดเส้นเล็ก ๆ สีแดง ทรงผมเกล้ามวยปักปิ่นเงิน



บางบ้านมีหญิงนั่งสานใบหวายเป็นตับ เพื่อไว้มุงหลังคา ผู้ชายบางคนกำลังตัดไม้เป็นท่อนทำฟืน เมื่อเข้าไปในตัวบ้านจะเห็นห้องโถง มีส่วนที่กั้นห้องนอนนอนอยู่ด้านริม คล้ายบ้านชาว ม้งทางเหนือของไทย แม่เฒ่าเอากะดาษพับคล้ายกระดาษสาขายให้ พับละ ๑๐ บาท ถามว่า ทำด้วยอะไร ลูกชายตอบว่าทำด้วยหน่อไม้ เด็กหญิงคนหนึ่งบอกว่าจะพาไปดู เขาทำกระดาษที่ลำ ห้วย

เดินตามเด็กหญิงไปตามทางในหมู่บ้านผ่านโรงเรียนซึ่งมี ๒ - ๓ ห้องเรียน ห้องเรียนมี เพียงโต๊ะ เก้าอี้เก่า ๆ กับกระดานดำ วันนี้เป็นวันเสาร์จึงไม่มีการสอน

สุดเขตหมู่บ้านเป็นลำธารน้ำใส มีฝายกั้นน้ำแบบพื้นบ้านทำด้วยไม้ไผ่ตอกยึดดินกับก้อน หินซ้อนเรียงไว้ มีหญิงสองคนยืนทำกระดาษอยู่กำลังดักน้ำเยื่อหน่อไม้ใส่ลงบนแผงผ้าที่ขึงไว้เธอชี้ ให้ดูกระสอบพลาสติกที่เอาเยื่อหน่อไม้ที่ตำละเอียดหมักแช่น้ำไว้ได้ลำธารทับด้วยก้อนหินเมื่อแช่ จนหน่อไม้เปื่อยได้ที่แล้ว เส้นใยหน่อไม้จะเปื่อยยุ่ยผสมน้ำในสัดส่วนที่เหมาะสม ก็ดักลงใส่แผง เพรหม โดยต้องเกลี่ยให้เยื่อไผ่จับบนแผงผ้าบางเสมอกัน ดากแดดไว้จนแห้งก็ลอกเป็นแผ่นกระดาษ สีธรรมชาติออกเหลืองนวล



แม่เฒ่าทำท่าทางบอกว่าเจ็บหลัง อยากให้ช่วยซื้อกระดาษ หญิงอีกคนมีลูกมัดติดหลังอยู่ มือก็ดักเยื่อไผ่ใส่แผงผ้าไปด้วย เป็นอาชีพที่ใช้ความเพียรและเทคโนโลยีพื้นบ้านล้วน ๆ

กลับเข้าหมู่บ้านเห็นร้านค้าสำหรับนักท่องเที่ยว มีเสื้อแบบชายชาวเส้นเดินแขนไว้ขาย ตัวละ ๒๐๐ บาท กับผ้าที่ย้อมด้วยครามเส้นด้านปั้นมือ ถามแม่หญิงผู้ดูแลร้าน บอกว่าการย้อมผ้า ต้องย้อมนับสิบครั้งจึงจะติดทนนาน วิธีรักษาให้สีไม่ตก คือให้ซักด้วยน้ำเปล่า ห้ามใช้สบู่หรือผงซัก ฟอก เป็นผ้าหน้าแคบเพราะพิมพ์เล็กขนาดประมาณ ๑ ศอก เธอม้วนเอาไว้อย่างดีขนาด ๖ วา ราคา ๕๐๐ บาท ลดให้เหลือ ๔๕๐ บาท

จากบ้านชาวเส้นเดิน พวกเราเดินทางต่อมา เยี่ยมหมู่บ้านที่ต้มเหล้าเป็นอาชีพ ได้หยุด เหล้าใสเป็นตาตักแทน เจ้าของบ้านอธิบายวิธีการด้วยหน้าตายิ้มแย้ม หมู่บ้านนี้ชาวบ้านเลี้ยงไก่ งวงกันทั่วไป อาหารกลางวันของเราจึงเป็นต้มยำไก่งวง ลาบไก่งวง ต้มหน่อไม้ขม (ซึ่งเป็นหน่อไม้ที่ ออกในฤดูแล้ง) กับน้ำพริก กินกับข้าวเหนียวหนึ่งอร่อยดี

หมวดสิทธิ์ พาไปหาผู้ใหญ่บ้าน (นายบ้าน) ที่หมู่บ้านริมแม่น้ำโขง แต่นายบ้านได้รับเชิญให้ไปงานปีใหม่ของชาวม้ง คณะเราจึงขอติดตามไปด้วย เพราะอยากรู้ว่าชาวบ้านในลาวกับไทยมีความเหมือนหรือต่างกันอย่างไร

ไปถึงก็พบว่าหมู่บ้านที่อยู่พื้นราบไม่ได้อยู่บนดอย ลักษณะบ้านคล้ายบ้านม้งในไทย คือเป็นกระท่อมติดดิน ต่างกันที่มุงด้วยหวายแทนหญ้าคา ที่ลานดินหน้าบ้านผู้นำ มีผู้คนนั่งอยู่เต็มทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ เด็ก ผู้ใหญ่ มีการร้องเพลงอวยพรกันตามประเพณี ที่พิเศษ คือ การเป่าแคนประกอบลีลาท่าทางที่งดงาม อันเป็นเอกลักษณ์พิเศษของชาวม้ง ซึ่งต้องผ่านการฝึกฝนด้วยใจรัก แต่ละหมู่บ้านจึงมีคนเป่าแคนม้งได้น้อยลง เพราะคนรุ่นใหม่มักสนใจวัฒนธรรมแบบใหม่มากกว่า

หมู่บ้านสุดท้ายคณะเรากลับมาที่บ้านริมโขงตามเดิม แดดคล้อยลงแล้ว ดิฉันเดินลงตลิ่งสูงสู่มแม่น้ำโขง (ซึ่งฝั่งไทย คือ จุดผ่อนปรนบ้านจอมป่อง) หมู่บ้านนี้มีชาวประมงที่จับปลาในแม่น้ำโขงด้วยเรือพายกันหลายคน ผักที่ปลูกริมโขงกำลังงามด้วยน้ำค้างฤดูหนาวที่ชุ่มฉ่ำ ยามค่ำจะถึงช่วงเข่าก่อนตะวันแรง ชาวบ้านทั้งหญิง/ชาย พวกเขามาซักผ้าและอาบน้ำริมโขง เด็กหญิงกำลังยกยอหาปลา บนฝั่งมีคู่สามีภรรยา กำลังยืนเฝ้าหลุมใหญ่ที่กำลังเผาถ่านอยู่ เป็นชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติและอยู่อย่างพอเพียงจริง ๆ

ใกล้บ้านนายบ้านเป็นกระท่อมไม้ไผ่ต่างกับบ้านของนายบ้านที่เป็นตึกใหญ่ เหมือนฝั่งไทย หญิงเจ้าของบ้านออกตัวว่าเป็นคนจนไม่มีบ้านดี ๆ อยู่ เพราะเธอกับสามีมีอาชีพหาปลาริมโขงหาเงินได้ไม่มาก

คนงาน ๒ คนกำลังง่วนกับกองลูกตำ(ลูกชิตที่กินกับน้ำแข็งใส่น้ำเชื่อมทำจากลูกตำ)ซึ่งฝั่งลาวมีต้นตำวามากมายในป่า) โดยใช้เท้าคนลูกตำที่หนักไว้ ก่อนจะนำลงแช่ไซด้าไฟในกะละมังเพื่อพอกให้ขาว ก่อนที่จะใส่กระสอบสังขยาฝั่งไทย (เพราะผู้บริโภคไทยมักนิยมกินอาหารที่ดูพอกนุ่มลิ้น ด้วยสี ด้วยสารเคมี เพื่อให้ขาว หรือมีสีสังขยา กิน เช่น น้ำตาลทรายขาว น้ำตาลปี๊บขาว วุ้นเส้นขาว ละมุดย้อมสี ผลไม้ดอง แซ่ส้มย้อมสี เป็นต้น)

เยือนลาวครั้งนี้เป็นการ “มองลาว” จริง ๆ เพราะได้พูดคุยกับชาวบ้านและนายบ้านอย่างเปิดเผย อย่างที่อยากรู้ ลูกชายบอกว่าชอบเมืองลาวเพราะเป็นชนบทดี ไม่มีความเจริญทางวัตถุ แสงสีมากนักขึ้นชมอัยาศัยของทุกคนที่ได้ไปพบแม้เป็นเวลาสั้น ๆ เพียงวันเดียว จึงตั้งใจไว้ว่าจะขอไปเยือนลาวอีก โดยไปแบบง่าย ๆ ไม่เป็นทางการอย่างครั้งนี้ เพื่อให้เข้าใจเพื่อนบ้านใกล้ชิดติดกันมากขึ้น จะได้สร้างสายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นบนฐานของความเคารพในความเสมอภาคและมีศักดิ์ศรี

ขอขอบคุณพี่น้องลาวริมฝั่งโขงและคณะผู้นำทางทุกคนค่ะ

## นักเรียนน้อยตามรอยตะเข็บชายแดน

ดิฉันได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมสัมมนาผู้บริหารโรงเรียนสังกัดกองศึกษาสงเคราะห์กรมสามัญศึกษาตามนโยบายเตรียมความพร้อมให้กับโรงเรียนเพื่อรองรับการกระจายอำนาจตามรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นพื้นฐานโดยได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็น "การจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนต่างวัฒนธรรม" มีสาระสำคัญที่น่าสนใจที่อยากนำเสนอเพื่อให้ชาวไทยได้ร่วมกันคิดดังนี้

นายสวัสดิ์ บรรจงภาค ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ จากโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เขาพนม จังหวัดกระบี่ ได้เล่าถึงกลุ่มนักเรียนที่เป็นชาวเลซึ่งอยู่ในท้องทะเลฝั่งอันดามัน ในจังหวัดภูเก็ต พังงา กระบี่ ระนอง ชาวเลมักไม่นิยมส่งลูกมาเข้าโรงเรียน เนื่องจากมีความเชื่อว่าตราบิดที่มีท้องทะเลที่สมบูรณ์ ชาวเลจะไม่อดตาย พ่อแม่กลัวว่าถ้าลูกมาเข้าโรงเรียน จะไม่รู้วิถีชีวิตที่บรรพบุรุษได้สืบทอดกันมานาน ลูกจะทำมาหากินไม่เป็น กลัวลูกจะถูกรังแกเพราะชาวเลเป็นผู้ที่รักสงบ สันโดษ จึงถูกคนข้างนอกหาว่าเป็นคนขี้แพ้ ไม่สู้คน กลุ่มชาวเลเป็นผู้ที่ไม่สะสม หาบปลาได้เท่าไรก็เอาไปแลกอาหารกับพ่อค้าในราคาถูก จึงตกเป็นเครื่องมือจกฉวยผลประโยชน์จากนายทุน ซึ่งให้เรือ ให้เครื่องมือหาปลา ซึ่งมักเป็นเครื่องมือที่ผิดกฎหมาย เช่น แหวนที่มีตาข่ายที่ถี่และเล็กมากซึ่งเป็นอันตรายต่อสัตว์น้ำ หรือให้ใช้ระเบิดจับปลา เป็นต้น

นอกจากนี้บางแห่งนายทุนอาศัยความไม่รู้กฎหมายของชาวเลบุกรุกเข้าครอบครองชายหาดซึ่งเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวเล ทำให้ชุมชนชาวเลถูกบีบบังคับให้อยู่ในพื้นที่แคบๆ แออัด โดยไม่ถูกสุขลักษณะ เพราะชาวเลยังไม่ค่อยได้ใช้ส้วม จึงขับถ่ายบนพื้นดินตามธรรมชาติ เป็นแหล่งแพร่เชื้อโรคได้ง่าย

นักเรียนชาวเลมีภาษาพูดของตนเอง นับถือบรรพบุรุษและธรรมชาติ เมื่อมาเข้าโรงเรียนใหม่ ๆ มักคิดถึงบ้าน ครูจึงต้องไปส่งและรับกลับจนนักเรียนปรับตัวได้ อาหารก็เป็นปัญหาหนึ่งเพราะนักเรียนชาวเลคุ้นกับการกินปลา อาหารทะเล แต่อาหารที่ทางโรงเรียนจัดให้ต่างไปจากที่บ้าน นักเรียนจึงต้องอดทนกับการเปลี่ยนแปลงระหว่างบ้านกับโรงเรียน

ชาวเลมีลักษณะเด่น คือ สันโดษ ซื่อสัตย์ ไม่สะสม ดิฉันเองเคยไปสำรวจชุมชนชาวเล ที่หมู่เกาะสุรินทร์เมื่อ 4-5 ปีก่อน ร่วมกับสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดิฉันประทับใจกับวิถีชีวิตของชาวเลมาก เพราะเป็นชีวิตที่เรียบง่ายที่สุด ทรัพย์สินสมบัติทั้งหมดอยู่ในเรือลำเดียว ซึ่งใช้เป็นพาหนะในการพาไปมเหยมือเสือ และปลิงทะเล เพื่อนำมาขายให้พ่อค้า ชาวเลดำน้ำลึกได้เก่ง โดยไม่ต้องใช้เครื่องช่วยดำน้ำใดๆ ทั้งสิ้น การที่เขาใช้ชีวิตเร่ร่อนเพื่อมเหยมือ หาปลาในท้องทะเลอันดามันนานนับเดือนหรือหลายเดือน ซึ่งไม่รู้ว่าท้องทะเลนั้นเป็นเขตไทยหรือเขตพม่า จึงเป็นปัญหาเรื่องสถานะบุคคลตามกฎหมายว่าเขาเป็นคนสัญชาติใด พม่าหรือไทย แม้ชาวเลส่วน

ใหญ่จะมีกระท่อมหลังน้อยริมทะเลเป็นสมบัติคู่กับเรือที่ใช้หาปลาโดยอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเล็กๆ ริมทะเล ในแถบเขตจังหวัด ภูเก็ต พังงา สตูล ระนอง เป็นต้น แต่กระท่อมน้อยที่สร้างอย่างเรียบง่ายด้วยวัสดุในท้องถิ่น ก็ไม่อาจพิสูจน์ความเป็นชุมชนท้องถิ่นของประเทศไทยได้ ปัญหาเรื่องการไม่มีหลักฐานพิสูจน์ตน การไม่เชื่อในทะเบียนราษฎรของนักเรียนชาวเล จึงเป็นสิ่งที่คุณครูหนักใจ แม้ว่าจะมีการประสานงานเพื่อแก้ไข ระหว่างอำเภอ โรงเรียนและเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ซึ่งชาวเล ได้รับอนุโลมให้พำนักอยู่ก็ตาม

นักเรียนชาวตองเหลืองจังหวัดน่าน แพร่ ได้มาเข้าเรียนราชประชานุเคราะห์ จังหวัดน่าน ซึ่งอดีตผู้อำนวยการโรงเรียน คือ อาจารย์ปราณี หนูนิ่ม ได้ให้ข้อมูลว่า ช่วงที่อาจารย์เป็นผู้อำนวยการอยู่ได้นัดคณะอาจารย์เข้าสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนชาวตองเหลืองอย่างใกล้ชิด ชาวตองเหลืองมีวิถีชีวิตที่เป็นธรรมชาติมากที่สุด ดูแลรักษาป่าเป็นอย่างดี หาดอาหารจากป่า และล่าสัตว์ด้วยวิธีดั้งเดิม ไม่ใช่เครื่องมือที่รุนแรง จึงได้สัตว์เฉพาะตัวที่ตั้งใจล่าจริงๆ ทุกครอบครัวจะเลี้ยงหมาไว้ช่วยล่าสัตว์ และรักษาความปลอดภัย อาศัยอยู่ในเพิง กระท่อมแบบง่ายด้วยใบไม้ในป่า ทุกคนนอนอยู่ในห้องเดียวกัน มีกองไฟที่ก่อไว้ตลอดเวลาเพื่อไล่แมลง นอกจากการหาอาหารจากป่าแล้ว บางช่วงก็พากันมารับจ้างทำงานในไร่ในสวน โดยมักจะไม่รับเงินแต่จะขอเป็นข้าว หมูเป็นตัวหรืออาหารอย่างอื่น แล้วมาแบ่งปันกันกิน

ชาวตองเหลืองกับชาวเลมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ ชื่อสัตย์ สันโดษ ไม่สะสม ในเพิงที่หามีสมบัติที่จำเป็นในการดำรงชีวิตเท่านั้น เช่น หม้อหุงต้มใบเดียว หุงเสร็จก็เทใส่กระบอกลูกไม้ไฟหรือใบตอง บางคนก็ยังจุดไฟแบบดั้งเดิม คือ เอาไม้มาถักกันให้เกิดประกายไฟ ใส่เสื้อผ้าชุดเดียวจนคุ้แล้วจึงเปลี่ยนชุดใหม่ที่มีผู้ให้มา ผู้ชายบางคนนุ่งเพียงผ้าเตี่ยวปิดอวัยวะ

การเดินทางเข้าสู่ชุมชนต้องผ่านเส้นทางที่เป็นป่าดง อาจต้องใช้รถขับเคลื่อน 4 ล้อ หรือพันโซ่ เพราะตองเหลืองมักอยู่ในเขตป่าลึกที่ห่างไกล จากชุมชนอื่น บางครั้งพ่อแม่ออกไปรับจ้างหรือหาอาหารในที่ไกลๆ นานหลายวันเด็กๆ ก็ไม่มีอาหารกิน หัวหน้าหมู่บ้านก็ต้องดูแล

นักเรียนชาวตองเหลืองที่เข้าเรียนในโรงเรียนราชประชานุเคราะห์สามารถเรียนรู้ได้ดี มิ วินัย เมื่อกลับสู่ชุมชนก็สามารถช่วยเหลือตนเองได้ และเป็นผู้ที่แนะนำในเรื่องสุขภาพอนามัยให้คนในชุมชนได้ดีกว่าเจ้าหน้าที่จากภายนอก รวมทั้งแนะนำเพื่อการเข้าใจสังคมภายนอกได้ดี นับว่าเป็นการสร้างผู้นำที่มีคุณภาพคืนสู่ชุมชนได้อย่างเหมาะสม

คุณครูสุณี พลอยคำ จากฝ่ายแผนงาน โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ จ.ศรีสะเกษ นำเสนอประเด็นที่น่าสนใจว่า นักเรียนในโรงเรียนนี้มาจากแนวตะเข็บชายแดน ที่มีภาษาถิ่น 4 ภาษา คือ ลาว ส่วย เยอและเขมร ส่วนใหญ่มาจากครอบครัวยากจน ทำอาชีพเกษตรเป็นหลัก ช่วงฤดูฝนที่ต้องทำนาทำไร่ นักเรียนจะขอลากลับไปช่วยพ่อแม่ เพราะเป็นช่วงที่ทุกคนในครอบครัว ในชุมชนจะกลับมาอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากัน หลังจากช่วงฤดูแล้งพ่อแม่ได้ย้ายถิ่นไปรับจ้างทำงานในเมือง

ใหญ่ต่างๆ ปล่อยลูกไว้กับคนเฒ่าคนแก่ หรืออยู่กันเองตามลำพัง ซึ่งเด็กก็ไม่มีกิจกรรมอะไร และอยู่อย่างอดๆอยากๆ คุณครู สุณี พลอยคำ ทั้งประเด็นคำถามใหญ่ไว้ว่า “ทำไมระบบการศึกษาไทยจึงให้นักเรียนปิดเทอมในช่วงฤดูร้อน แทนที่จะปิดเทอมตามความกับสภาพท้องถิ่น หากโรงเรียนปิดเทอมในช่วงปลูกข้าว เกี่ยวข้าว จะเป็นโอกาสให้นักเรียนได้อยู่ใกล้ชิดกับครอบครัวและชุมชน ได้เรียนรู้จากครอบครัวและชุมชน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ที่สุด” สร้างความเอื้ออาทรต่อกัน สร้างสำนึกของการอยู่ร่วมกันในครอบครัวและชุมชน ความรักความมีน้ำใจจะถูกปลูกฝังตั้งแต่เยาว์วัย รวมทั้งความภูมิใจในภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น จะถูกหล่อหลอมได้อย่างใกล้ชิด ความอบอุ่น เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ ของครอบครัวและชุมชนก็จะกลับคืนมา ความร่วมมือของบ้าน วัด โรงเรียน จะฟื้นคืนชีวิตขึ้น

ข้อมูลข้อเสนอแนะจากคุณครูของ 3 โรงเรียน ที่สอนนักเรียนน้อยตามรอยตะเข็บชายแดน จาก เหนือ ใต้ อีสาน รวมทั้งนักเรียนที่เป็นเด็กด้อยโอกาสจากทุกภาค รวม 42 โรงเรียน ใน 38 จังหวัด เป็นเพียงตัวอย่างให้เห็นว่า สังคมไทยเป็นสังคมที่ร้าวรอยทางวัฒนธรรมและชาติอันอุดม ..แต่กลับมีความด้อยโอกาสเกิดขึ้น อันเนื่องมาจากปัญหาเรื่องทัศนคติของคนในสังคม ก็ยังมีการเบียดเบียนกัน รวมทั้งแนวคิด นโยบาย ทิศทางการบริหารประเทศที่ไม่เหมาะสม ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง ไม่เป็นประโยชน์ต่อคนที่เสียเปรียบในสังคมซึ่งเป็นคนในระดับรากหญ้า

ดิฉันขอเป็นกำลังใจให้กับคุณครูและผู้บริหารในโรงเรียนตามแนวชายแดน ขอให้รัฐบาลส่งเสริมและช่วยแก้ไขปัญหอย่างจริงจังด้วยค่ะ

ขอขอบคุณ อาจารย์ ประหยัดศักดิ์ บัวงา ผู้อำนวยการกองการศึกษาลงเคราะห์ กรมสามัญศึกษาที่กรุณาให้โอกาส เชิญดิฉันไปร่วมสัมมนาและได้เชิญอาจารย์หลายท่านมาสนทนาในรายการ สว. ฟังประชาชน ทางสถานีวิทยุรัฐสภา ขอชื่นชมเป็นอย่างยิ่งค่ะ

## แม่ฮ่องสอน เมืองที่งามด้วยธรรมชาติและวัฒนธรรมกับปัญหาชายแดน

คณะกรรมการการต่างประเทศวุฒิสภา โดยนายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ พลเอกบัณฑิตยมลายอริสุรย์ และนายวิญญู อุฟารกุล และดิฉันเป็นผู้ร่วมคณะได้ไปรับทราบสถานการณ์ชายแดนไทย – พม่า ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อวันที่ ๑๑ – ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๕ มีสาระที่น่าสนใจหลายประการซึ่งดิฉันจะเล่าให้ฟังดังนี้

ท่านผู้ว่าราชการจังหวัด คือ นายสุพจน์ เลาว์ณย์ศิริ กับคณะพันเอกวิษณุ วัชรโรภาส รอง ผบ.ฉก.ร.๑๗ (กรมทหารราบที่ ๑๗) และคณะได้กรุณาให้การดูแลและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อคณะกรรมการการฯ ขอขอบคุณอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้

จังหวัดแม่ฮ่องสอนในเดือนนี้ สภาพอากาศกำลังเย็นสบายเพราะภูมิประเทศของแม่ฮ่องสอนยังมีป่าธรรมชาติอยู่มากประชากรในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นกลุ่มชนเชื้อชาติต่างๆ ที่มีวัฒนธรรมอันหลากหลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ได้แก่ ชาวไทยใหญ่ ชาวมูเซอ ชาวลีซอ ชาวม้ง ชาวลัวะ ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ ๗ อำเภอ ซึ่งเป็นเขตชายแดนติดต่อกับพม่า ยาวถึง ๔๘๔ กิโลเมตร นับว่าเป็นจังหวัดที่มีเขตชายแดนยาวที่สุด

ภูมิประเทศของแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่ เป็นเขตภูเขาการเดินทางส่วนใหญ่เป็นถนนบนไหล่เขา จากเชียงใหม่ สู่แม่สะเรียงหรือเชียงใหม่ – ปาย เส้นทางที่ใช้ได้ตลอดปีมีไม่ถึง ๕๐ % นอกนั้นเป็นถนนลูกรังที่ใช้การไม่ได้ในฤดูฝน ๔๘ % ของชุมชนยังไม่มีไฟฟ้าใช้ เพราะการส่งไฟฟ้าด้วยสายส่งทำให้ยาก ต้นทุนสูง มีการใช้แผ่นรับแสงอาทิตย์ (Solar Cell) ในบางพื้นที่

ตัวจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีวัดที่งามด้วยสถาปัตยกรรมแบบไทยใหญ่อยู่มาก เช่น วัดพระธาตุคอกยงมู วัดจองคำ วัดจองกลาง วัดพระนอน เป็นต้น ชาวแม่ฮ่องสอนมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีวิถีชีวิตที่สงบสุข เรียบง่าย ในตัวเมืองจะเห็นสภาพสตรีแต่งชุดพื้นเมือง นุ่งซิ่นใส่เสื้อป้ายหน้า มุ่นมวยผมถือตะกร้าสาน เดินไปตลาด ดูแล้วน่าชื่นใจ

ในตลาดเช้ามีชาวบ้านจากรอบนอก นำพืชผักพื้นเมืองจากไร่จากสวนมาวางขายริมทาง เช่น ถั่วพู พริกขี้หนู ผักกาดเมือง ผักหนาม ผักกูด ข้าวโพดต้ม ถั่วต้ม โดยใช้ใบตอง ใบตองตึง เป็นภาชนะห่อหุ้ม ราคาก็ถูกน่าใจหาย เช่น ถั่วพูสดห่อใหญ่ ราคาแค่ ๕ บาท

คณะกรรมการการต่างประเทศได้ทราบข้อมูลจากฝ่ายปกครองและฝ่ายทหารถึงปัญหาชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ ปัญหาการอพยพ การลี้ภัยจากบริเวณชายแดน ซึ่งมีค่ายพักพิงชั่วคราวถึง ๔ แห่ง คือที่อำเภอแม่สะเรียง มีประชากรประมาณหมื่นคน อีก ๔ ค่าย คือค่ายบ้านในสอยปางควาย อำเภอเมืองมีประชากร ๑๖,๐๐๐ คน ค่ายแม่สุริน ที่อำเภอขุนยวม ค่ายบ้านแม่กองคา อำเภอแม่สะเรียง และค่ายบ้านแม่ลามาหลวง อำเภอสบเมย ค่ายพักพิงเหล่านี้ องค์กรผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNGCR) ดูแลอยู่รวมทั้งมีองค์กรต่างประเทศให้ความช่วยเหลือเรื่องที่พักและทหารเป็นผู้ดูแล

ประชากรในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่อยู่ถาวร ซึ่งมีจำนวน ๒๓๐,๐๐๐ คน โดยมี "ประชากรแฝง" ซึ่งได้แก่ผู้ลี้ภัยจากการสู้รบ ผู้พลัดถิ่น ผู้หลบหนีเข้าเมืองอีกประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ คน ปัญหาผู้อพยพเป็นปัญหาสังคมจิตวิทยา ซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ ต้องให้บริการขั้นพื้นฐานทั้งด้านการรักษาพยาบาล การศึกษาและอื่น ๆ

จังหวัดแม่ฮ่องสอน พยายามแก้ไขปัญหามาโดยการควบคุมการเข้า - ออกบริเวณชายแดน ไม่ให้ผู้เข้ามาเกินระยะ ๑๒ กิโลเมตรจากเขตชายแดนสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนบ้าน ใช้การเจรจาเป็นหลักเมื่อเกิดความขัดแย้ง

ค่ายพักพิงบ้านปางควาย คณะกรรมการได้เข้าเยี่ยมโดยทหารราบที่ ๑๗ มีฐานประจำคอยดูแลมีกำลัง ๑๐ นาย โดยมีภารกิจหลัก คือการรักษาความปลอดภัย จัดระเบียบชุมชน และควบคุมกำกับดูแลให้เกิดความปกติสุข

ค่ายพักพิงบ้านปางควาย เข้ามาตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นกลุ่มชาวกะเหรี่ยงแดงเป็นหลัก ประกอบด้วย ๑๕ หมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้านเป็นตัวแทนชาวบ้าน รวมกันเป็นคณะกรรมการของค่ายพักพิง สภาพพื้นที่เป็นป่าเบญจพรรณ มีลำน้ำห้วยโป่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญ

การสร้างบ้านเรือน มีการวางแผนอย่างเป็นระเบียบ บ้านสร้างด้วยไม้ไผ่หลังคาด้วยตองติง รักษาความสะอาดได้ค่อนข้างดี มีโรงเรียน St.Mary's School ทำหน้าที่ให้ความรู้แก่นักเรียน มีหอพักสำหรับนักเรียนกำพร้า ซึ่งมีอาหารเลี้ยงทั้ง ๓ มื้อ มื้อที่คณะฯ ได้เห็นคือข้าวจ้าวหุงแฉะ ๆ กับผักทอดผัด และน้ำแกงใส ๆ ๑ ถ้วย นักเรียนจะสวดบูชาพระเจ้าก่อนกินอาหาร

ผู้นำหมู่บ้านได้ให้ข้อมูลว่า เดิมพวกเขาอยู่ในรัฐคะยา มีไร่นา ไร่ ไร่ควายอย่างอุดมสมบูรณ์ แต่ถูกทหารพม่าจัดการให้ย้ายที่อยู่ ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน จึงต้องทิ้งบ้านเรือนทรัพย์สินหลบหนีเข้ามาฝั่งไทย

ประธานคณะกรรมการต่างประเทศให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนว่า การเดินทางมาครั้งนี้เพื่อมารับข้อมูลสถานการณ์ชายแดนไทย - พม่า ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อรวบรวมวิเคราะห์สถานการณ์ไทย-พม่าทั้งหมด ศึกษาสาเหตุของปัญหาและหาแนวทางแก้ไข แล้วนำเสนอต่อวุฒิสภาเพื่อเสนอต่อรัฐบาลต่อไป ปัญหาที่พบขณะนี้คือ มีผู้ลี้ภัยเข้ามาสู่ประเทศไทยหลายแห่ง เฉพาะที่แม่ฮ่องสอน ในค่ายพักพิงชั่วคราวประมาณ ๔ - ๕๐,๐๐๐ คน ที่จังหวัดอื่น ๆ เช่น กาญจนบุรี ตาก เชียงใหม่ ก็มีค่ายพักพิงอีกมาก ดังนั้นองค์การสหประชาชาติจึงควรเข้ามาดูแล กอดันให้รัฐบาลพม่าสร้างความปรองดองระหว่างกลุ่มชนเชื้อชาติต่าง ๆ ในพม่าให้ได้ รัฐบาลไทยต้องผลักดันให้สหประชาชาติเข้ามาช่วยอย่างเต็มตัว และทำให้ประเทศต่าง ๆ ระดับสากลช่วยกันกดดันรัฐบาลพม่า เพื่อให้ยอมรับชนเชื้อชาติต่าง ๆ เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของประเทศพม่าควรอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยไม่ต้องปราบปรามกันอย่างรุนแรงเช่นที่เป็นอยู่ เพื่อให้ประชาชนที่ลี้ภัยเข้ามาอยู่

ในค่ายพักพิง ได้มีความหวังที่จะกลับคืนสู่ถิ่นฐานเดิม โดยมีการเตรียมการร่วมกันอย่างดีทั้งโดยประเทศต้นทางคือพม่าประเทศปลายทางคือไทย และองค์การต่าง ๆ ที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือ

จุดผ่อนปรนชายแดนที่บ้านห้วยผึ้งนามน เป็นอีกแห่งที่คณะกรรมการการไปศึกษาข้อมูล มีฐานปฏิบัติการ ร้อยร.๑๗๓๓ โดยร้อยโทวิรุฬห์ ชัยวัง เป็นผู้ดูแลที่ตั้งฐานอยู่ห่างจากชายแดน ๕๐๐ เมตร มีหน่วยงานร่วมกันอีก ๒ หน่วย คือ ศุลกากร และตรวจคนเข้าเมือง

ภารกิจของกองทหารราบ ร้อยร.๑๗๓๓ คือเป็นจุดตรวจสกัดกั้น ตรวจการลักลอบนำยาเสพติดเข้าสู่ไทย ตรวจวัดตะระเบิด (มีสุนัขทำหน้าที่ตรวจยาเสพติด และวัดตะระเบิดอย่างละ ๑ ตัว) ตรวจการเข้าออกของประชาชนทั้ง ๒ ฝ่าย หาข่าว และป้องกันชายแดน

คนฝั่งพม่าที่ผ่านด่านนี้ ส่วนใหญ่จะเข้ามาซื้อสินค้าหรือมารับรักษาตัวในโรงพยาบาล ซึ่งต้องได้รับอนุญาตเป็นพิเศษ

สินค้าที่ผ่านจุดผ่อนปรน ได้แก่ วัว ควาย เปลือกปอสา เครื่องเงิน ไม้แกะสลัก พระพุทธรูป แกะสลักด้วยไม้หรือหินอ่อน

ส่วนสินค้าออกจากเขตไทย คือน้ำมันเบนซิน น้ำมันดีเซล น้ำมันพืช รถจักรยานถีบ รถจักรยานยนต์ รองเท้าฟองน้ำ ผ้าขนหนู เป็นต้น

สภาพที่เห็นที่จุดผ่อนปรน คือเมื่อมีรถนำสินค้ามาลงที่ด่าน กองทัพหมดซึ่งมีตั้งแต่เด็กอายุ ๔ ขวบ จนถึงอายุ ๔๐ - ๕๐ ปี มานั่งรออยู่ตั้งแต่เช้า ก็จะเข้ามาแบ่งของเพื่อแบกไปยังหมู่บ้านนวมหรือจุดรับสินค้าอื่น ๆ ทางฝั่งพม่า เด็กน้อยอายุ ๔ - ๕ ขวบก็แบกของเป็นกล่อง ๆ ที่น้ำหนักเบา เช่น บะหมี่สำเร็จรูป ผู้ใหญ่ก็แบกของหนักขึ้นตามส่วน

คณะกรรมการกินอาหารกลางวันพื้นฐาน ร้อยร.๑๗๓๓ ซึ่งทหารไทยใจอารีได้ทำแกงผักกาดจอบ น้ำพริกกะปิที่แสนอร่อยให้พวกเรากินกัน อาจารย์ไกรศักดิ์ และท่านพลเอกบัณฑิต ได้เหมามาหมกหมน ไช้ไก่ และอาหารอื่น ๆ ที่แม่ค้านำมาขาย ให้เป็นของขวัญแก่ทหาร จึงมีหมกหมนไช้แถมมาอีก ๑ จาน ด้วยบรรยากาศที่อบอุ่นยิ่งนัก

สภาพความเป็นอยู่ของทหารในฐาน มีการขุดร่องขนาดใหญ่เหมือนร่องน้ำ(แห้ง) ล้อมรอบ มีบังเกอร์พร้อมทหารประจำที่ห้องครัว ห้องนอนเล็ก ๆ สร้างด้วยไม้ไผ่ ทหารนอนบนแคร่แคบ ๆ มีผ้าห่มรองนอน กับมุ้งกันตัวคั่นซึ่งกัดเจ็บและอึกเสบนาน (ถ้ามีอาการแพ้) ห้องน้ำก็ต้องหุ้มด้วยผ้าพลาสติกกันแมลงเข้า น้ำใช้ต้องไปแบกมาจากแหล่งน้ำข้างล่าง

ข้าราชการที่รับใช้ชาติตามเขตแนวชายแดนเหล่านี้ต้องจากครอบครัวอันเป็นที่รักไปอยู่ในพื้นที่ห่างไกลเป็นเวลานานปีกว่าจะครบวาระแล้วต้องสลับเปลี่ยนไปอยู่จุดชายแดนที่อื่นอีก รัฐบาลต้องให้ความสำคัญกับการทำหน้าที่อันทรงคุณค่าเหล่านี้ จัดเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพเพื่อรักษาความปลอดภัยได้เต็มที่ และให้สวัสดิการให้โอกาสก้าวหน้าอย่างเหมาะสมเพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่ทหารและข้าราชการชายแดนทุกฝ่ายค่ะ

## เธอคือโลก ทางเลือกใหม่ในการพัฒนา

ดิฉันกำลังนั่งอยู่ท่ามกลางโลกที่สงบ แวดล้อมด้วยสายน้ำสะอาด แมกไม้ เสียงนกเล็ก ๆ ร้องเพลงเจรจากัน เสียงนกกระปูดแทรกมาเป็นบางครั้ง เสียงปลาผุดจากน้ำขึ้นหายใจ ในมุมหนึ่งของบ้านป่าจิว ตำบลรอบเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เมื่อก้าวย่างกลับจากเมืองหลวงอันแออัด กลับสู่อ้อมกอดของธรรมชาติที่เชียงราย มักทำให้ดิฉันเกิดสมาธิและปัญญา มีการทบทวนร้อยเรียงเรื่องที่จะเขียนเพื่อสื่อสารกับผู้อ่านในวันอาทิตย์ที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖ (ซึ่งเป็นช่วงแห่งเทศกาลตรุษจีนอันเป็นมงคล) ด้วยจิตใจจดจ่อ



มีเหตุการณ์หลายอย่างที่ได้อ่านและทำหน้าที่ตลอดสัปดาห์ที่ผ่านมา เพื่อให้เกิดความรัก ความเข้าใจและความเป็นธรรมในสังคมของชาวไทยและชาวโลกทั้งมวล ทั้งการไปสอบสวน ศึกษาข้อมูลต่อกรณีการใช้ความรุนแรงของรัฐต่อกลุ่มผู้ชุมนุมคัดค้านโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซียที่จังหวัดสงขลา โดยคณะกรรมการการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา การไปเป็นประธานเปิดงานและแสดงปาฐกถาในงานรวมใจชุมชนคนรักซ์ป่า ที่บ้านห้วยหินดำ อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี การไปส่งพ่อใหญ่แม่ใหญ่ ลูกเล็กเด็กแดง ชาวสมัชชาคนจนจากเพื่อนปากมูน เชื่อนราชีไศล เชื่อนสิริทร เดินทางกลับจังหวัดอุบลราชธานีที่ขานขาลาสถานีรถไฟหัวลำโพง (เพราะถูกรัฐบาลและกทม.ทับไล่เหมือนเป็น “ขยะ” ที่เกะกะพื้นที่ของเมืองเวทดา) การจัดรายการวิทยุรัฐสภาในหัวข้อสิทธิในการพัฒนากับทางเลือกการพัฒนาแนวมนุษยนิยม ธรรมชาตินิยม การร่วมรายการทีวีของรัฐสภาในประเด็นการเพิกถอนชื่อจากทะเบียนราษฎรไทยที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ และการติดตามสถานการณ์การจูดชนวนให้เกิดความเกลียดชังกันของคนกลุ่มหนึ่งในเขมรต่อคนไทย ด้วยความหนักแน่น ให้อภัย วิเคราะห์เหตุด้วยปัญญาและเมตตา

ชื่อหนังสือ “เธอคือโลก” เขียนโดยกฤษณมูรติ แปลโดยเนตรดาว แพทย์กุล พิมพ์โดยสำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง ที่ได้รับมาเป็นของขวัญจึงเป็นประโยคที่จับใจ ซึ่งดิฉันขอยืมมาเป็นชื่อเรื่อง ที่อยากคุยกับท่านผู้อ่านในวันหยุดพักผ่อนวันนี้ เพราะอยากเห็นมนุษย์ทุกคนในโลกและรัฐบาลของประเทศ หันมาทบทวนตัวเอง ทบทวนผลการพัฒนาของประเทศในอดีต ปัจจุบัน

และมองไปสู่อนาคต สารของหนังสือเล่มนี้คือ เรื่องความทุกข์ในรูปแบบต่าง ๆ ของชีวิตที่มนุษย์ทุกคนไม่อาจเลี่ยงพ้น ความเข้าใจความทุกข์รูปแบบต่าง ๆ ในชีวิต และการจัดการกับความทุกข์ซ้ำซากเหล่านั้นด้วยปัญญา พร้อมทั้งการแสวงหาคคุณค่าจากการใช้ชีวิตในฐานะที่เป็นมนุษย์ และเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลก หากทุกคนคิดว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของโลก ไม่มีฉัน ของฉัน มีแต่โลก ความขัดแย้ง ความรุนแรงในสังคมทั้งระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับโลก คงลดลงไปมาก

ที่ลานหอยเสียบ กลุ่มผู้หญิงผู้คัดค้านโครงการโรงแยกก๊าซ ท่อส่งก๊าซไทย-มาเลเซีย เล่าให้ดิฉันฟังว่า ชาวบ้านศึกษาโครงการนี้มา ๕ ปีแล้ว จนเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นว่าเป็นโครงการที่ไม่โปร่งใส ไม่เปิดเผยข้อมูลทั้งหมดให้ประชาชนรับรู้ ประเทศไทยจะไม่ได้รับประโยชน์คุ้มครองลงทุนคนในพื้นที่จะได้รับมลพิษทางทะเล เพราะจะมีการสูบน้ำเข้ามาหล่อความร้อนของเครื่องยนต์แล้วปล่อยคืนสู่ทะเล อุณหภูมิของน้ำจะร้อนขึ้น น้ำมีมลพิษปะปน สัตว์น้ำจะอยู่ไม่ได้ ทะเลอันอุดมสมบูรณ์จะถูกทำลาย ดินจะเสีย เหมือนที่โรงงานอุตสาหกรรมยางในจังหวัดสงขลาซึ่งมีโรงงานแค่ ๕ โรง ปล่อยน้ำเสีย ทำลายพื้นที่เกษตรซึ่งเป็นเสมือนหม้อข้าวของชาวบ้านไปแล้วกว่าหมื่นไร่ แต่ไม่มีหน่วยงานใดของรัฐแสดงความรับผิดชอบแก้ไขปัญหมาให้ อากาศจะมีมลพิษเจือปน จนลูกหลานไม่มีอากาศบริสุทธิ์ไว้หายใจ นกเขาชวา ซึ่งเป็นนกที่เลี้ยงเป็นรายได้หลักที่อำเภอจะนะ เป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมานาน มีความอ่อนไหว เปราะบางต่อความบริสุทธิ์ของสิ่งแวดล้อม อาชีพนี้จะทำต่อไม่ได้ ชาวบ้านพยายามคัดค้านด้วยเหตุผล แต่ทั้งรัฐบาลชุดก่อนและรัฐบาลนี้ ไม่ยอมรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมคิดร่วมตัดสินใจ มุ่งจะเปลี่ยนวิถีชีวิตที่เคยสงบสุขพึ่งตนเองได้ พึ่งพาธรรมชาติได้ ชีวิตที่ชาวบ้านไม่ต้องการพึ่งพาปัจจัยภายนอก ให้เป็นเขตอุตสาหกรรม ซึ่งจะทำให้คนในครอบครัวที่เคยทำอาชีพร่วมกันได้อย่างอบอุ่นทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ คนแก่ เมื่อมีโรงแยกก๊าซและโรงงานอุตสาหกรรม ความสงบสุขก็จะเปลี่ยนไป มีคนต่างถิ่นเข้ามาอยู่ในเขตอุตสาหกรรมมากขึ้น เฉพาะคนหนุ่มสาวที่จะได้เข้าไปเป็นแรงงานราคาถูก เด็กและคนแก่จะกลายเป็นคนไม่มีค่า ว่างงาน รายได้จากค่าจ้างแรงงานจะไม่พอใช้จ่ายในครอบครัว

อาหารกลางวันในเพิงกะพ้อริมหาด ที่กลุ่มผู้หญิงจัดให้คณะกรรมการวิชาการ ท่ามกลางสายลมเย็นจากทะเล ทำด้วยกุ้ง ปลา ปลาหมึก ปู หอย ที่จับโดยชาวประมงพื้นบ้าน ยอดปรงลวก ลูกกล้วยอ่อน หัวปลี และผักอื่น ๆ ล้วนเก็บได้ในพื้นที่ รสชาติจึงแสนอร่อย ยังมีขนมที่ทำด้วยข้าวเหนียวกะทิห่อด้วยใบกะพ้อสีเขียวอ่อน เสียบไม้ย่างบนเตาถ่านจึงได้รสมัน หอมหวาน ที่เด็กสมัยใหม่ในเมืองไม่เคยได้ลิ้มรส

เมื่อถึงดอนเมืองตอนสี่ทุ่มครึ่ง คุณพรงค์ ศรีทอง (ผู้เป็น Ashoka Fellow ด้านสิ่งแวดล้อม ทำงานด้านเกษตรอินทรีย์และการสร้างเครือข่ายป่าชุมชนที่จังหวัดสุพรรณบุรีกว่า ๑๐ ปี) จัดรถตู้มารับไปบ้านห้วยหินดำ อำเภอด่านช้าง ถึงที่พักเวลาตีสองพอดี ดิฉันหลับสนิทในมุ้งหลังใหญ่ ท่ามกลางกัลยาณมิตรที่เดินทางไปด้วยกัน คือ คุณสินี จักรธรานนท์ ผู้แทน Ashoka ประจำ

ประเทศไทย และผู้ร่วมงานอีก ๒ คน ตื่นเช้าเมื่อไก่ขันและตะวันส่องตา คุณพยองค์พาไปดูแปลงเกษตรอินทรีย์ของชาวบ้านที่ได้รับการรับรองมาตรฐานจากมูลนิธิเกษตรกรรมอินทรีย์แห่งประเทศไทย (มกอ.) ซึ่งใช้มาตรฐานเดียวกับ International Federation on Organic Agriculture Movement (IFOAM) ซึ่งดิฉันเคยได้รับเชิญไปบรรยายในการประชุมระดับโลกที่กรุงโคเปนเฮเกน ประเทศเดนมาร์ก และประชุมระดับภูมิภาคที่เมือง Bangalore ประเทศอินเดียมาแล้ว การรวมกลุ่มเกษตรกรที่ใช้แนวทางเกษตรอินทรีย์ได้คัดเลือกผู้ที่มีแนวคิดชัดเจน มีการฝึกอบรมและตรวจสอบมาตรฐานของกระบวนการผลิตอย่างสม่ำเสมอ ปลูกผักหลากหลายชนิด โดยเกษตรกรได้รับการประกันราคาที่ดีตลอดปี ไม่ต้องเสี่ยงต่อการขึ้นลงของราคาตลาด

ในการสัมมนาเครือข่ายชุมชนคนรักป่า มีนิทรรศการผลงาน แสดงความเชื่อของชุมชนกะเหรี่ยงว่า “ถ้ารักษาต้นไม้อยู่ได้ ชีวิตจะยืนยาว” “ผู้หญิงจะสื่อกับแม่ธรณีได้ดีกว่าผู้ชาย” “อาหารของคนคือข้าว คืองา กับสัตว์ตัวเล็กตัวน้อยตามหัวไร่ปลายนา” ชาวกะเหรี่ยงอยู่กับธรรมชาติที่สะอาด สมบูรณ์ มาตลอด เมื่อสังคมเปลี่ยนไป มีถนนเข้าถึง คนภายนอกเข้ามาใช้พื้นที่ปลูกข้าวโพด ปลูกอ้อย พืชเศรษฐกิจอื่น ๆ มีการสัมปทานตัดไม้ ทำให้ไม้ใหญ่ถูกตัดไปมาก รวมทั้งมีการประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติพุเตย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๑ ชาวบ้านจึงรวมตัวกัน ๔ หมู่บ้าน เพื่อดูแลรักษาป่าชุมชนจำนวน ๙,๐๐๐ ไร่ โดยมีการเรียนรู้กับเครือข่ายป่าชุมชนแห่งอื่น ได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการจาก Recoft (ศูนย์ความหลากหลายทางชีวภาพเอเชียแปซิฟิก)

กลับมาถึงกรุงเทพฯ ตอนเย็น รู้ข่าวว่าผู้ว่ากทม. นำตำรวจเทศกิจจับพันไร่ที่บ้านแม่มูน มั่นยืน ที่พอใหญ่แม่ใหญ่พร้อมลูกหลานสมัชชาคนจนเพียงจำนวน ๒๐๐-๓๐๐ คน ที่มาชุมนุมหน้าทำเนียบรัฐบาลราว ๓ เดือน เพื่อขอคำตอบจากรัฐบาลต่อผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และงานวิจัยไต้หวันที่เสนอให้รัฐบาลเปิดประตูเขื่อนปากมูลตลอดปีเป็นเวลา ๓ ปี เพื่อศึกษาการฟื้นฟูระบบนิเวศของแม่น้ำมูลอย่างสมบูรณ์ในทุกแง่มุม แล้วนำมาพิจารณากันใหม่ ก็รู้สึกสลดใจที่เกิดช่องว่างของความเข้าใจระหว่างรัฐบาลผู้มีอำนาจและคนในเมืองกับชาวชนบท ทำให้คนเล็กคนน้อย ผู้ต้องการสิทธิในการเลือกวิถีชีวิตของตนเองถูกกันออกไปจากสังคม กลายเป็นกลุ่มคนผู้ไม่มีที่ยืนในสังคม เป็นผู้ก้มมองว่าขีดขวางการพัฒนา ขัดขวางความเจริญของชาติ ถูกกวาดต้อนกลับบ้านเกิด โดยไม่มีหลักประกันใด ๆ กับความเสี่ยงในชีวิต ถูกเรียกร้องให้ต้อง “ปรับตัว” ต้อง “เสียสละ” เพื่อผลประโยชน์ของ “คนส่วนใหญ่” ดิฉันอยากแสวงหาทางออกให้สังคมไทยและสังคมโลก เพื่อมีทางเลือกในการพัฒนาที่หลากหลาย ที่เหมาะสมและเป็นธรรมต่อคนทุกกลุ่ม และต่อสรรพชีวิตในโลกใบเดียวกันนี้

ทางเลือกของการพัฒนาในสังคมไทย ที่มุ่งสู่ความยั่งยืน สู่นิติภาพระยะยาวของคนทุกกลุ่มในสังคมคืออะไร รองศาสตราจารย์ ดร.วิวัฒน์ชัย อัทธการ แห่งคณะพัฒนาการเศรษฐกิจ

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ได้พูดในรายการสว.ฟังประชาชนทางสถานีวิทยุรัฐสภา เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๔๖ ซึ่งดิฉันขอสรุปความมาสู่ท่านผู้อ่าน ดังนี้

ผลของการพัฒนา ๕๐ ปีในโลก มุ่งสู่กระแสหลักคือ อุตสาหกรรมนิยม ส่งเสริมการบริโภคที่ฟุ่มเฟือยอย่างไม่มีการจำกัด จึงต้องการแหล่งพลังงานและทรัพยากรอย่างไม่สิ้นสุด โดยมีศูนย์กลางที่การสร้างสินค้าและบริการให้เติบโต เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product) ให้สูงขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคม และการทำลายธรรมชาติอย่างมหาดศาล ยุทธศาสตร์การพัฒนาของไทยในอดีตมี ๓ องค์ประกอบ คือ ๑.เน้นการพัฒนาเมืองหลวงเมืองใหญ่ก่อน โดยหวังว่าภาคชนบทจะได้รับประโยชน์ตามมา จึงเป็นการพัฒนาที่ไม่สมดุล ๒.เน้นการมองภายนอกเป็นหลัก คือ การส่งออกสินค้าและการท่องเที่ยวสู่ตลาดโลก แทนการให้ความสำคัญกับสิ่งดี ๆ และภูมิปัญญาภายใน แต่กลับเดินตามความรู้ที่ไม่สอดคล้องกับวิถีไทย ๓.เน้นการเข้าสู่ระบบเสรี โดยขาดความระมัดระวังและขาดการจำแนก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑-๘ ของไทย อยู่บนฐานของแนวคิด ทฤษฎี และยุทธศาสตร์ที่ผิดพลาด จึงเกิดวิกฤตของโครงสร้างการพัฒนา มิใช่วิกฤตทางเศรษฐกิจเฉพาะหน้า เฉพาะช่วงสั้น ๆ อย่างที่เข้าใจกัน เป็นแนวคิดแบบ"คุณพ่อรู้ดี" รัฐรู้ดีกว่าประชาชน กำหนดนโยบายและแผนแบบครอบงำจากบนลงล่างตลอดมา การพัฒนามุ่งสู่อุตสาหกรรมนิยม บริโภคนิยม โลกาภิวัตน์นิยม มั่งคั่ง มนุษย์ ชุมชน และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอยู่ลำดับท้ายสุด

กรอบการพัฒนาที่ผิดทิศทางเช่นนี้ นำสู่โครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่สร้างความขัดแย้ง สร้างรอยร้าว เป็นแผลในใจระหว่างรัฐกับประชาชนตลอดมา ตั้งแต่โครงการเขื่อนต่าง ๆ ในแม่น้ำโขง ทั้งปากมูน ราชสีเส็ด หัวนา สิรินคร โครงการโรงไฟฟ้าบ่อนอก บ้านกรูด โครงการโรงบำบัดน้ำเสียคลองด่าน สมุทรปราการ โครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย ฯลฯ



ทางเลือกใหม่ของการพัฒนาที่เริ่มแพร่หลายในหมู่นักวิชาการและรัฐบาลในระดับโลกมากขึ้น คือ แนวทางมนุษยนิยมและชาตินิยม มองการพัฒนาอย่างเป็นพลวัต และเป็นองค์รวม ไม่มองการพัฒนาอย่างหยุดนิ่ง แยกส่วน ต้องมองย้อนหลังไป ๔๐-๕๐ ปี และมองไปข้างหน้าสู่

อนาคตอีก ๕๐-๕๐ ปี คำนึงถึงต้นทุนทางสังคม สิ่งแวดล้อม ที่ต้องสูญเสียไปกับการพัฒนา โรคภัยที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษ กระจายและแบ่งปันผลการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีผู้ถูกกระทำในสังคม เปิดกว้างให้ประชาชนทุกหมู่เหล่าเข้ามามีส่วนร่วม สร้างฉันทามติบนฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น และความหลากหลายของวิถีชีวิตวัฒนธรรม มีความโปร่งใส เป็นธรรม สร้างศาสนิตสุขของประชาชนในวงกว้าง บนพื้นฐานของการพึ่งตนเองและความพอเพียง โดยรัฐต้องกำหนดนโยบายสาธารณะบนพื้นฐานของการวิจัยตามหลักวิชาการที่ถูกต้อง บนฐานของกรอบคิดที่เน้นมนุษยนิยม ธรรมชาตินิยม ไม่ผูกพันกับกลุ่มผลประโยชน์ใด ไม่มีการเลือกปฏิบัติ แม้โครงการพัฒนาที่ทำได้แล้ว แต่ก่อให้เกิดปัญหาอย่างต่อเนื่อง ไม่สมประโยชน์ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ รัฐบาลก็ต้องกล้าหาญที่จะทบทวน โดยให้มีการศึกษาวิเคราะห์อย่างครบถ้วนทุกองค์ประกอบ เรียนรู้จากการพัฒนาที่ผิดพลาด พลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส เพราะเธอคือโลก เราทุกคนคือโลกที่ต้องอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลตลอดไปค่ะ

## หมวด ๕

วัฒนธรรมคือสิทธิในการปกป้องสิ่งแวดล้อม

## นักอนุรักษ์น้อยแห่งเขากระโจม

เมื่อวันจันทร์ ที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๔๖ นี้ ดิฉันในฐานะที่ปรึกษาจิตติมศักดิ์<sup>1</sup> ของมูลนิธิกระต่ายในดวงจันทร์ ได้มีโอกาสไปเป็นประธานในพิธีมอบเกียรติบัตรชมรมผู้พิทักษ์โลกปีการศึกษา ๒๕๔๕ ของโรงเรียนสินแร่สยาม ตำบลบ้านสวนฝั่ง อ.สวนฝั่ง จ.ราชบุรี ซึ่งดิฉันได้รับทราบจากคณะกรรมการของมูลนิธิกระต่ายในดวงจันทร์ ถึงงานกิจหลักคือโครงการฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำเขากระโจม โครงการศึกษาธรรมชาติโดยศิลปวิธีและโครงการสร้างอาชีพชุมชน ซึ่งประธานมูลนิธิ คือคุณชาญชัย พันทุเสน ได้อุทิศตนเพื่อการศึกษาและอนุรักษ์ป่าเขากระโจมชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ ร่วมกันมาเป็นเวลานานกว่า ๑๐ ปีแล้ว ก่อนที่จะได้ร่วมกับกัลยาณมิตรก่อตั้งมูลนิธิกระต่ายในดวงจันทร์ขึ้นสำเร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๓

ผู้อำนวยการและคณะครูอาจารย์แห่งโรงเรียนสินแร่สยามมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาศิษย์ด้วยความรักความเมตตามีการไปเยี่ยมเยียนถึงบ้านนักเรียน เพื่อทราบสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวนักเรียน คุณครูเล่าว่านักเรียนโรงเรียนนี้กว่า ๖๐ % ยังไม่มีสัญชาติไทย พ่อแม่มีเชื้อชาติที่หลากหลายทั้งปากีสถาน มอญ กะเหรี่ยง เกือบทั้งหมดไม่มีพื้นที่ทำกิน ต้องทำงานรับจ้างรายวัน ส่วนใหญ่ฐานะยากจนบางบ้านอยู่กันลำพังพี่น้อง เพราะพ่อแม่ต้องดิ้นรนไปหางานทำที่จังหวัดอื่น ๆ เด็กส่วนหนึ่งอยู่บ้านไม่มีข้าวกิน ต้องอาศัยกินข้าวมื้อกลางวันที่โรงเรียนจัดให้ ซึ่งครูส่งเสริมให้เด็กปลูกผัก เพาะเห็ด เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ที่โรงเรียน เป็นการฝึกอาชีพไปในตัว และทำให้นักเรียนได้กินอาหารที่มีคุณภาพดังนั้นในช่วงวันหยุด และปิดเทอม นักเรียนจึงลำบากมาก เพราะต้องหาอาหารกินตามมีตามเกิด (นักเรียนอยากให้โรงเรียนเปิดทุกวัน)

โครงการศึกษาธรรมชาติโดยศิลปวิธีของมูลนิธิกระต่ายในดวงจันทร์เป็นการทูนชีวิตให้เด็กนักเรียนโรงเรียนสินแร่สยามได้ใช้ศักยภาพของตนอย่างสมบูรณ์ แม้นักเรียนจะมาจากครอบครัวยากจน แต่คณะกรรมการมูลนิธิ อาสาสมัครและเจ้าหน้าที่ได้ให้ความรักความอบอุ่นและแนวทางแห่งศิลปวิธี ดึงพลังสร้างสรรค์ของเด็กให้ฉายแสงเจิดจ้า ตลอดช่วงเวลา ๑ ปี ของการศึกษานิวเคลียร์พื้นฐาน ซึ่งคัดเลือกจากชั้นประถม ๔,๕,๖ รวม ๓๐ คน มาเข้ากระบวนการค่ายธรรมชาติ ๕ ครั้ง

<sup>1</sup> มูลนิธิกระต่ายในดวงจันทร์ มีที่ปรึกษาจิตติมศักดิ์ ๙ คนเช่น เจ้ากอแก้ว ประกายกาวิล

ณ เชียงใหม่ ดร.สายสุรีย์ จตุกุล อาจารย์อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ มีคณะกรรมการ ๑๒ คน คือ นายชาญชัย พันทุเสน เป็นประธานกรรมการ น.ส. วริศรา ลีธีระกุล น.ส.อรนุช เตชะมณฑพันธ์ เป็นต้น ติดต่อมูลนิธิกระต่ายในดวงจันทร์ได้ที่ อาคารอภิพรชัยหินอ่อนและแกรนิต ชั้น ๗ ๓๓๘/๑ ถนนรัชดาภิเษก แขวงสามเสนนอก เขตห้วยขวาง กทม. ๑๐๓๐๐ โทร ๐-๒๒๗๕-๒๒๖๒ โทรสาร ๐-๒๒๗๕-๒๒๖๑ email : rabbit.foundation@hotmail.com

เนื้อหาการศึกษาของแต่ละค่ายแบ่งตามองค์ประกอบของระบบนิเวศ คือ ค่ายผู้ผลิต (ศึกษาเรื่องพืช) ค่ายผู้บริโภค (สัตว์) ผู้ย่อยสลาย (จุลินทรีย์) ค่ายป่าต้นน้ำ ค่ายป่าชายเลน ซึ่งนักเรียนจะศึกษาจากของจริงคือห้องเรียนในธรรมชาติและมีการศึกษานอกพื้นที่ เพื่อให้เข้าใจระบบนิเวศที่หลากหลาย

นักอนุรักษ์น้อยรุ่นแรก ๓๐ คนนี้ จึงซึมซับความรัก ความรู้ ความเข้าใจระบบนิเวศ กล้าแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ มีกระบวนการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มอย่างดี และมีความสุขความร่าเริงแจ่มใส ผ่านประกายตาและรอยยิ้มอันเบิกบานตลอดเวลาที่ดิฉันได้ทำกิจกรรมคุยกับเด็กในช่วงสั้น ๆ ราว ๒๐ นาที หลังพิธีมอบเกียรติบัตร เด็ก ๆ แสดงตนว่ารู้จักพันธุ์พืชที่เป็นอาหารทั้งผัก ผลไม้ป่า แห่งเขากระโจมอย่างดี และได้ใช้ช่วงวันหยุดเรียนไปหาอาหารจากป่ามาเลี้ยงชีวิตด้วยความรู้คุณค่า เด็ก ๆ จึงดูแลสุขภาพดีและใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเป็นมิตร

เสร็จจากงานที่โรงเรียนสินแร่สยามแล้ว ลุงอ้อยของเด็ก ๆ (คุณชาญชัย พิณฑุเสน) พี่น้อย (อรนุช เตชะมหพันธ์) คุณวิเชียร เจษฎากานต์ (กรรมการมูลนิธิ - เจ้าของรถ ๔ WD และไซเฟอร์ อาสาสมัคร) ได้นำดิฉันขึ้นไปศึกษาป่าเขากระโจมซึ่งเป็นแหล่งธรรมชาติที่หล่อเลี้ยงชีวิตของผู้คนในเขตสวนผึ้ง ลุงอ้อยได้พาดูพื้นที่ที่เป็นห้องเรียนธรรมชาติของนักอนุรักษ์น้อย ดูพื้นที่โครงการฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำเขากระโจมซึ่งมีโครงการควบคุมไฟป่า โดยชาวบ้าน ๑๖ คน ที่รู้จักป่าอย่างดี ๕ เดือนตั้งแต่ มกราคมถึง พฤษภาคม กลุ่มผู้ควบคุมไฟป่าทั้ง ๑๖ คนนี้จะเดินเวรยามและสังเกตการณ์ในหอดูไฟซึ่งกระจายอยู่ทั่วป่าพร้อมกับสังเกต ศึกษาพันธุ์พืชในป่าอย่างเป็นระบบทางวิทยาศาสตร์มีการติดป้ายหมายเลขประจำต้นไม้ เพื่อการดูแลเติบโตของพืชชนิดต่าง ๆ ทั้งไม้ใหญ่และลูกไม้เล็ก ๆ ที่เพิ่งเริ่มเกิดใหม่ และมีการทำแนวกันไฟรอบผืนป่า ในช่วง ๒ ปีที่ผ่านมาจึงควบคุมไฟป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ และตัวย่อยสลายคือปลวก รา จุลินทรีย์ต่าง ๆ ก็ทำหน้าที่ย่อยสลายใบไม้ในป่า ทำให้ไม่มีเชื้อเพลิงสะสมอยู่ในป่ามากเกินไป

เสียงนก เสียงแมลงในอากาศที่สดชื่น ทำให้ดิฉันผ่อนคลายจากภารกิจที่มีต้องประชุมอยู่ในห้องสี่เหลี่ยมอยู่สัปดาห์ละ ๔ - ๕ เม็ดจึงแบ่งกันกินรสฝาดของมะขามป้อมเมื่อกลิ่นจะชุ่มคอแก้กระหายน้ำ พวกเราจึงหยุดพักได้รวมมะขามป้อมแล้วพากันเก็บมะขามป้อมใส่หมวกได้หลายเม็ด บางคนก็ว่าอย่าเก็บหมดนะเหลือให้แก่งกินบ้าง

เมื่อเดินไปถึงจุดที่เป็นบริเวณที่กางเต็นท์ ของนักท่องเที่ยวลุงอ้อยส่งกล้องให้ดิฉันดูน้ำตกนระฐานที่ตั้ง ตชด.ตั้งอยู่บนเนิน ๑,๐๐๐ (เนินที่สูงที่สุดคือ ๑,๐๐๐ เมตรจากระดับน้ำทะเล) เป็นเขตสุดท้ายแดนด้านตะวันตก ดิฉันชวนคณะทั้งหมดไปเยี่ยม ตชด.ด้วยกัน

ดิฉันย้ายมานั่งที่กระบะรถเพื่อคุยกับคณะครูโรงเรียนสินแร่สยามได้ทราบว่าคุณครูบางท่านอยู่ที่โรงเรียนนี้มานาน ๑๐-๑๕ ปีนี้ด้วยความรักและผูกพันกับเด็ก คุณครูเล่าว่าเมื่อมาอยู่ใหม่ ๆ โรงเรียนยังไม่มีน้ำ ไม่มีไฟฟ้า ต้องตักน้ำจากบ่อมาใช้ มีแค่อาคารเรียนชั่วคราว รถเมล์มีเพียงวัน

ละเที่ยว ในอดีตครอบครัวของนักเรียนส่วนใหญ่อาศัยทำกินกับแร่ดีบุก เมื่อแร่ราคาตก เหมือนแร่ปิดลง ฐานะของชาวบ้านจึงขาดสนลงมาก กลายเป็นผู้รับจ้างประเภทแรงงานตามแต่จะมีคนจ้าง การเข้ามาสนับสนุนการอนุรักษ์ป่าเขากระโจมของมูลนิธิกระต่ายในดวงจันทร์ด้วยวิธีสร้างสรรค์คือ ให้นำแนวทางศิลปะและสันติวิธีซึ่งช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน และทำให้โรงเรียนดินแร่สยามมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับถึงศักยภาพของนักเรียนและครูอาจารย์ทุกคน ที่ได้ร่วมงานกันอย่างแข็งขัน

คุณวิเชียรพาพวกเราขับรถได้เส้นทางอันสูงชัน ท่ามกลางเสียงร้องเชียร์ให้กำลังใจของคุณครู จนถึงฐานเนินพัน ซึ่งเป็นหมวด ดชด. ๑๓๗๕ กองร้อย ดชด.๑๓๗ กองกำกับการ ดชด. ที่ ๑๓ จังหวัดกาญจนบุรี รับผิดชอบพื้นที่เขากระโจม มีเจ้าสิบตรีอำพร กองแก้ว เป็นรองผู้บังคับหมวดที่ชาวราชบุรี โดยมีผู้ร่วมฐานเช่นสิบตำรวจโทชรินทร์ เทพนิมิตร ชาวนครสวรรค์ และสิบตำรวจโทมานพ ทองเพชร ชาวจังหวัดเลย

ธรรมชาติบนฐานเนินพันสงบสุขและงดงาม ดวงอาทิตย์กำลังจะลับขอบฟ้าท่ามกลางเทือกเขาเขตแดนไทย-พม่า ดชด.ทั้ง ๓ ท่านเล่าถึงภารกิจชายแดนซึ่งต้องเดินลาดตระเวนหาข่าว และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับทหารพม่า(ส่งกล่องมองเห็นลับ ๆ ) เพื่อความสงบสุขของทั้ง ๒ ประเทศ ยามนอนก็ต้องนอนในฐานเล็ก ๆ ที่ขุดลงไปเป็นที่กำบัง กางมุ้งกันแมลง บางคืนอาจมีงูเห่า งูจงอาง มาบุกถึงที่นอน จึงจัดระบบให้ ดชด.นอนเป็นคู่เพื่อช่วยดูแลคุ้มครองให้กันและกัน ดชด. เหล่านี้ต้องจากครอบครัวซึ่งอยู่ภาคอีสานบ้าง ภาคกลางบ้าง มาคุ้มครองประเทศในเขตสุดชายแดนตะวันตก เดือนละ ๒๐ วัน เป็นอย่างน้อย ด้วยจิตใจที่เสียสละเพื่อชาติ และทรหดอดทน สมดังเนื้อเพลงตำรวจชายแดน ซึ่งคนไทยอาจจะลืมภารกิจของตำรวจ ทหารชายแดน ผู้ทำงานปิดทองหลังพระป้องกันเขตแดนให้คนไทยทุกคนไปแล้ว ดิฉันจึงขอนำเพลงมาฝากดังนี้

#### เพลงตำรวจตระเวนชายแดน

ไอ้ชีวิตเธอ อยู่กลางเขาลำเนาป่า

ตระเวนชายแดน เหมือนดังพรานล่องพงา

ต้องนอนกลางดิน ต้องกินล้วนอาหารมีในป่า

สุดทรม่าเพียงใด เธอไม่ท้อเลย

(สร้อย) เมื่อยามค่ำคืน มีเพียงนวลแสงจันทร์ส่อง

หิ่งเรไรร้อง ทำนองดนตรีที่เคย

ตกตึงเหน็บหนาวปานใดไม่เห็นเธอเอือนเอ่ย

ไฉนนำชมเขยสมเป็นยอดตำรวจชายแดน

หากเธอระทม นอนอชมเพราะพิษไข้ป่า

อยู่แดนกันดาร ร้าวรานน่าเบื่อระอา  
ขาดคนเอาใจห่างไกลล้วนมวลมิตรสนิหน้า  
อยู่ตามประสา เชื้อชายชาติอาษาไทย  
(สร้อย)

คณะตชด.ที่ได้พบทั้ง ๓ ท่านชวนให้พวกเราพักค้างคืนที่ฐาน เพื่อจะได้พูดคุยสนทนาเป็นกำลังใจให้แก่กันแต่พวกเราจำเป็นต้องกลับเพราะมีภารกิจรออยู่จึงลากันด้วยความซาบซึ้งใจ รถลงเนินชันมาได้สักครู่ฝนก็ตกใหญ่ รดค่อย ๆ ไต่ลงสู่ตีนเขาส่งคุณครูที่โรงเรียน แล้วมาทานข้าวเย็นที่สำนักงานมูลนิธิกระต่ายในดวงจันทร์ ซึ่งเป็นอาคารสร้างง่าย ๆ ด้วยวัสดุท้องถิ่นมีประโยชน์ใช้สอยเป็นที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างลงตัวระหว่างที่นั่งกินข้าว คุณวิศรา ลีธีระกุล (น้องโรส) และกรรมการมูลนิธิ ได้เล่าแผนงานที่จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนรุ่นแรกที่กำลังจะเรียนจบ ป.๖ ได้ทำงานอนุรักษ์เขากระโจมอย่างต่อเนื่อง เพราะได้ทราบจากนักเรียนว่าพ่อแม่ส่วนใหญ่ไม่ต้องการให้ลูกเรียนต่ออยากให้ลูกทำงานช่วยพ่อแม่มากกว่า (เด็กรุ่นนี้เพียงไม่เกิน ๓๐ % เท่านั้นที่จะได้เรียนด้วยความเต็มใจของพ่อแม่) คุณโรสจึงคิดจะตั้งสหกรณ์ ให้ชาวบ้านเป็นเจ้าของหุ้น จัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์รอบเขากระโจม ซึ่งมีให้เลือกถึง ๗ เส้นทาง ที่มีระบบนิเวศน์ต่างกันตั้งแต่ทุกวันเดียว จนถึงทั่ววันนอนในป่า ๓ วัน ฝึกนักอนุรักษ์น้อยรุ่นนี้ให้เป็นมัคคุเทศก์ ฝึกลูกหาบ ผู้นำทางผู้ทำอาหารทำของที่ระลึกตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ฝึกนวดผ่อนคลายเส้น กล้ามเนื้อ หลังจากให้นักท่องเที่ยวเดินป่ากลับมาแล้ว ซึ่งอาชีพเหล่านี้จะยิ่งเพิ่มความสัมพันธ์ระหว่างคนในท้องถิ่นกับธรรมชาติแห่งเขากระโจมยิ่งขึ้น

มาเขียนมูลนิธิกระต่ายในดวงจันทร์ครั้งนี้ได้รับความศรัทธาชื่นชมในเพื่อนมนุษย์อย่างเต็มเปี่ยม นักอนุรักษ์น้อยนักเรียนโรงเรียนสินแร่สยาม คณะครูอาจารย์ของโรงเรียนคณะกรรมการมูลนิธิ และเจ้าหน้าที่ผู้ทำงานอนุรักษ์ผ่านเด็ก ผ่านชุมชน ผ่านคณะครู ผ่านการร่วมงานกับ ตชด. และหน่วยงานราชการ องค์การปกครองท้องถิ่นอย่างสร้างสรรค์ เคาะพ มีส่วนร่วมและให้เกียรติ เสียหายที่มีเวลาจำกัดจึงไม่ได้เยี่ยมเยียนดูชีวิตของผู้คนในชุมชนต่าง ๆ ซึ่งเป็นบ้านของนักเรียนดิฉัน หวังว่าจะได้มีโอกาสกลับไปเยี่ยมอีก และหวังว่าความงามความสมบูรณ์ของธรรมชาติเขากระโจมจะดำรงอยู่ตลอดไป ปัญหาต่าง ๆ จะได้รับการแก้ไข คลี่คลายด้วยความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ขอขอบคุณทุกท่านที่ทำให้เกิดวันดี ๆ เช่นวันนี้ขอให้มีความสุขนะคะ

## ชาวบ้านเปรี๊ตโน ผู้รักษาป่าชายเลนผืนใหญ่ที่สุดของภาคตะวันออก

หมู่บ้านเปรี๊ตโน หมู่ที่ ๒ ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด เป็นหมู่บ้านที่รักษาป่าชายเลนไว้ได้ถึง ๑๒,๐๐๐ ไร่ นับว่าเป็นป่าชายเลน ผืนใหญ่ที่สุดของภาคตะวันออก จนได้รางวัลสมควรรับการยกย่องให้เป็นชุมชนรักษาป่าดีเด่นตามแนวคิด “ฟื้นผืนป่า วิถีชีวิตชุมชน” ของโครงการลูกโลกสีเขียวในการประกวดครั้งที่ ๑ ประจำปี ๒๕๔๒

ดิฉันได้มีโอกาสไปเยี่ยมเยือนหมู่บ้านเปรี๊ตโน เมื่อวันที่ ๗-๘ พฤษภาคม ๒๕๔๖ โดยนักวิชาการของโครงการสนับสนุนความร่วมมือในประเทศไทย ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (RECOFT) คือ นางสาววิณา นำเจริญสมบัติ เป็นผู้ประสานงาน

ดิฉัน ได้พักค้างคืนที่บ้านของป้าแ้ว ซึ่งเป็นบ้านไม้สองชั้น ชั้นบนเป็นลานโล่ง และมีห้องนอนอยู่ด้านใน ป้าแ้วปูเสื่อ กางมุ้งไว้ให้ดิฉันนอนอย่างสบาย และตื่นนอนแต่เช้าก่อนหกโมง เพราะแสงอาทิตย์สว่างเร็วมาก จึงออกไปเดินชมบรรยากาศ วิถีชีวิตของชุมชน ได้เห็นชาวบ้านที่นี้อายุวัยกลางคนมีร่างกายสูงสง่า แข็งแรง แม้อายุ ๖๐ กว่าปีก็ยังทำงานอย่างสม่ำเสมอ สามีของป้าแ้ว รดน้ำต้นเงาะที่กำลังออกลูกเป็นพวง เกือบสุกแล้ว พี่สาวของป้าแ้วอยู่บ้านถัดไป บอกว่าทุกวันจะออกไปที่ชายทะเล กะเทาะหอยนางรมเอามาใส่ขวดเหล้าขนาดแบนดองเอาไว้ขาย เพื่อที่บ้านอีกกลุ่มหนึ่งตื่นตั้งแต่เที่ยงคืน เพื่อกรีดยางในสวนแล้วออกมาเก็บน้ำยางช่วงเกือบสว่าง ฤดูที่ป้าแ้วปลูกกล้วยสีงาช้างพันธุ์พระราชทานเอามาต้มขาย ใส่ถุง ๆ ละ ๑๐ บาท ส่งขายตามร้าน วันหนึ่งมีรายได้มากกว่าพันบาท ในช่วงที่กล้วยให้ผลผลิต ยังมีสวนลองกอง มังคุด เงาะ ทุเรียน ซึ่งเก็บลูกขายได้ทุกปี รวมรายได้เฉลี่ยจากการขาย ผลไม้ ถั่วและผักอื่น ๆ ปีละไม่น้อยกว่า สองสามแสนบาท

หลังเดินชมวิถีชีวิตในหมู่บ้านแล้ว ดิฉันกลับมาคุยกับป้าแ้ว เจ้าของบ้านผู้อารี ซึ่งให้ที่นอนที่กิน ป้าแ้วกำลังทำกับข้าวอย่างคล่องแคล่ว โดยทุบหัวปลีแล้วหันใส่ลงในหม้อแกงที่กำลังเดือดอยู่บนเตา ป้าแ้วทำแกงเลียงใส่ปลีกล้วย ยอดชะอม กับเนื้อระกำ ซึ่งดิฉันชื่นชมที่ชาวชนบทรู้จักใช้พืชที่มีตามฤดูกาลในท้องถิ่นเพื่อทำอาหาร เช่น ฤดูร้อน มะนาวมีน้อยและไม่มีน้ำ ก็ใช้มะม่วงเปรี้ยว ระกำ มะขาม ตะลิงปลิง มะกอก ซึ่งได้รสชาติและคุณค่าอาหารที่หลากหลาย อาหารมื้อเช้ามีแกงดอกขี้เหล็ก เนื้อปูทะเลต้มกะใส่น้ำพริกกระป๋องกับแกงเลียง แถมด้วยลองกองต้นที่รสหวานขึ้นชื่อกับเงาะอีก ๑ จาน นับเป็นอาหารชั้นเลิศ นอกจากทำอาหารเก่งเป็นเยี่ยมแล้ว ป้าแ้วยังทำกะปิจากเคยล้วน ๆ ไม่ใส่สารกันบูดหรือสิ่งเจือปนอื่น ๆ แล้วยังเย็บหมวกจากใบจากเป็นรูปทรงกลม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของบ้านเปรี๊ตโน กันได้ทั้งแดดและฝน ล้วนเป็นภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดกันมาหลายชั่วคน

ชาวบ้านเปรีดิโนจึงนับว่า มีอาชีพที่หลากหลายทั้งการประมง คือ จับปลาในคลองที่มีป่าชายเลนปกคลุมอยู่อย่างสมบูรณ์ มีคลองหลัก ๑๒ คลอง คลองย่อย ๖ คลอง จับปูแสม ปูทะเล ทำนา กุ้งแบบธรรมชาติ เลี้ยงปลาเก๋า เลี้ยงปูทะเล ทำสวนยาง ทำสวนผลไม้ ไร่ข้าวและค้าขาย รายได้เฉลี่ยของชาวบ้านเปรีดิโน มีสามระดับคือ กลุ่มมีรายได้น้อย (รายได้น้อยกว่าปีละแสนบาท) กลุ่มปานกลาง (รายได้ตั้งแต่ ๑๕๐,๐๐๐ บาทขึ้นไป) กลุ่มดี (รายได้ตั้งแต่ ๓๐๐,๐๐๐ บาทขึ้นไป) นับว่าเป็นชุมชนที่มีเศรษฐกิจดี เพราะอยู่ในภูมิภาคที่อุดมสมบูรณ์ มีทั้งทรัพยากรในทะเล ทรัพยากรจากป่าชายเลน และทรัพยากรจากสวนยาง นา กุ้ง ไร่ข้าว

เหตุที่ทำให้ชาวบ้านเปรีดิโนอยู่ท่ามกลางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์เช่นนี้ เป็นเพราะการรวมพลัง ต่อสู้เพื่อคุ้มครองป่าชายเลนมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๖ โดยต่อสู้กับนายทุนที่เข้ามาบุกรุกป่า เพื่อทำนา กุ้ง ชาวบ้านจึงรวมตัวกันต่อต้านนายทุนอิทธิพลอย่างจริงจัง โดยมีนักการเมือง ข้าราชการป่าไม้ ทหารเรือ ตำรวจ เข้ามาช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง ถึงขนาดต่อสู้อย่างตาต่อตา ฟันต่อฟัน จนถึงขั้นขับไล่ นายทุน ออกไปได้ในปี ๒๕๓๐ จากนั้น จึงร่วมกันดูแลป่าและปลูกป่าเพิ่ม รวมทั้งรณรงค์ห้ามตัดไม้ในป่ามาทำค้ำเตียงกวาโดยชาวบ้านเอง และให้ใช้ไม้ไผ่ทำค้ำเตียงกวาแทน

ปี ๒๕๓๘ ได้เริ่มตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อคุณธรรมครบวงจรชีวิต โดยพระสุบิน ปณีโต จากวัดไผ่ล้อมเป็นที่ปรึกษา และนายอำพร แพทย์ศาสตร์ ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน แล้วพัฒนามาเป็นกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนชุมชนบ้านเปรีดิโน เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๔๑ โดยชาวบ้านเปรีดิโนทุกคนเป็นสมาชิก แบ่งเป็น ๖ กลุ่มย่อย กลุ่มละ ๒๐ ครัวเรือน แบ่งพื้นที่กันดูแลป่า ทำให้ป่าฟื้นสภาพเป็นผืนใหญ่ถึง ๑๒,๐๐๐ ไร่ มีความสมบูรณ์ด้วยพันธุ์ไม้หลายชั้น หลายลักษณะ ทั้งส่วนที่เป็นดินเลน ส่วนที่น้ำท่วมเป็นดินพรุ เป็นที่ดอน มีส่วนที่ป่าสมบูรณ์และป่ากำลังฟื้นตัว เป็นกอกำเนิดอาหาร ทั้งหอยชนิดต่าง ๆ ๘ ชนิด ปูแสม ปูทะเล ปลาน้ำกร่อย ปลาน้ำทะเล ผักป่าที่กินได้ ที่เป็นสมุนไพร รวมทั้งสัตว์บก สัตว์ปีก คือ นกชนิดต่าง ๆ เสือปลา หิ่งห้อย ผีเสื้อ เป็นต้น

อิ่มข้าวแล้ว คุณวิณากับน้องหนึ่งซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ชุมชนของ RECOFT มาพาไปลงเรือแล่นไปตามคลอง เพื่อชมพื้นที่ป่าชายเลนผืนใหญ่ที่สุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ น้ำกำลังลง นายท้ายจึงต้องขับเรือด้วยความระมัดระวัง เพราะคลองมีสภาพคดเคี้ยวเหมือนคลองโคกขาม เห็นป่าอันอุดมสมบูรณ์ มีนกกินปลา เหยี่ยว บินว่อนอยู่ เห็นปูแสม ปลาตีน ปูก้ามดาบอยู่ตามพื้นเลน เป็นความชื่นใจอย่างยิ่ง จากคลอง เรือออกสู่ทะเลเพื่อดูภาพรวมของพื้นที่ป่าชายเลนทั้งหมด ดูบริเวณป่าด้านริมทะเลที่มีปัญหาเรือคราดหอยบุกรุก

จากนั้นทีมงานได้พาดิฉันเข้ามาที่ศาลาริมทะเล ซึ่งกลุ่มอนุรักษ์ฯ สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นจุดพักเวลาที่มาตรวจป่า ในเวลา ๑๐.๐๐ น. เพื่อประชุมร่วมกับคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนชุดเดิม ซึ่งทำงานตั้งแต่ปี ๒๕๔๑-๒๕๔๕ กับคณะกรรมการชุดใหม่ ดำเนินการ พ.ศ.๒๕๔๕-๒๕๕๐ เพื่อวิเคราะห์ปัญหา และหาแนวทางแก้ไขปัญหาย่างเหมาะสม โดย RECOFT ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เข้ามาให้ความรู้เรื่องการจัดการป่าให้เป็นป่าชุมชนแก่กลุ่มอนุรักษ์ฯ เป็นผู้ประสานงานให้เกิดการประชุมในวันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๔๖ โดยได้เชิญประมงจังหวัดตราดหัวหน้าอุทยานทางทะเล ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบเรื่องป่าชายเลน และการดูแลเรื่องประมงเข้ามาร่วมประชุมด้วย ในการประชุมคราวนี้ มีกลุ่มอนุรักษ์ฯ ทั้งพ่อเฒ่าอายุ ๗๐ กว่าปี ที่รักษาป่ามาตั้งแต่วัยหนุ่มจนแก่ แม่เฒ่า คนวัยกลางคน คนหนุ่มสาว มานั่งประชุมกันเต็มศาลา จำนวนสัก ๔๐-๕๐ คน

ปัญหาที่เกิดกับชาวบ้านเปรีดิโนขณะนี้ คือ แนวทางในการอนุรักษ์ป่าชายเลนให้ยั่งยืน เพราะมีการบุกรุก ละเมิดจากนายทุน ผู้ใช้เครื่องมือประมงที่ทำลายธรรมชาติและทำลายพันธุ์สัตว์น้ำ ได้แก่ เครื่องมือคราดหอย อวนรุน อวนลาก เข้ามาล้วงล้าพื้นที่ชายฝั่งเกิน ๓.๐๐๐ เมตร ทำให้ตลิ่งริมทะเลพังเข้ามามาก ซึ่งเป็นปัญหาต่อพื้นที่ป่าชายเลนซึ่งถูกน้ำทะเลเซาะเข้ามาเรื่อย ๆ สัตว์น้ำที่ชาวบ้านจับด้วยวิธีพื้นบ้านถูกกวาดจับตั้งแต่ตัวเล็ก แทนที่จะได้จับในช่วงที่มีอายุและขนาดเหมาะสม ได้ราคาดี ปริมาณสัตว์น้ำก็ลดลงเรื่อย ๆ ถ้าไม่มีการแก้ไข

ประมงจังหวัดตราดแจ้งว่า กฎหมายประมงมีปัญหาเพราะไม่สามารถเอาความผิดได้ ถ้าไม่ได้ใช้เครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมายอยู่ในขณะที่เจ้าหน้าที่ตรวจพบ ซึ่งกำลังเจ้าหน้าที่ก็มีน้อย ต้องรับผิดชอบพื้นที่กว้างทุกเกาะในจังหวัดตราด เรือที่ใช้ตรวจการมีไม่พอ งบประมาณน้ำมันก็มีจำกัด แต่จะพยายามจัดสรรกำลังคนมาช่วยชาวบ้านตรวจจับเรือประมงผิดกฎหมายที่มีอิทธิพลเหล่านี้ อย่างเต็มที่

ดิฉันจึงให้ความเห็นในที่ประชุมว่า การใช้เครื่องมือผิดกฎหมายทั้งอวนรุน อวนลาก เรือปั่นไฟปลากะตัก เป็นปัญหาต่อท้องทะเลอ่าวไทยและอันดามัน ทำให้สัตว์น้ำถูกจับไปทำปลาป่น ผสมเป็นอาหารสัตว์แทนที่จะรอให้โตเพื่อเป็นอาหารคน ทำให้สัตว์น้ำทางทะเลหายากเข้าทุกที คณะกรรมการสิ่งแวดล้อม และคณะกรรมการวิสามัญศึกษาปัญหาความมั่นคงภาคใต้ถูกร้องเรียนปัญหานี้มาตลอด แต่ยังไม่พบว่ามีการแก้ไขกฎหมายหรือหามาตราการเร่งด่วนใด ๆ จึงควรเสนอแก้ไขกฎหมายให้ปฏิบัติได้จริง

บรรยากาศการประชุมหารือ มีการถกเถียงกันเรื่องมาตรการที่จับกุมเด็ดขาด และการศึกษาวิจัยมาตรการอนุรักษ์อื่น ๆ ซึ่งเป็นความเสียหายของกลุ่มอนุรักษ์ฯ ที่พร้อมจะเผชิญหน้ากับผู้ที่มีอิทธิพลที่ทำผิดกฎหมาย

ดิฉันสังเกตเห็นขยะ ขวดน้ำพลาสติก ถุง โฟม ติดค้างอยู่ในป่าชายเลนจำนวนมาก ชาวบ้านบอกว่า เป็นขยะที่มาจากเกาะช้าง จึงขอฝากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้กำหนดมาตรการจัดการขยะตามเกาะแก่งให้เป็นระบบที่มีมาตรฐานด้วย มิฉะนั้น ทะเลไทยจะถูกทำลายอีกมาก



ขอชื่นชมชาวบ้านเปรี๊ตโนที่มีพลังความสามัคคี และมุ่งมั่นรักษาป่าชายเลน จนเป็นแหล่งเลี้ยงลูกหลานได้อย่างอุดมสมบูรณ์ ขอให้เป็นแบบอย่างของการรักษาป่าชายเลนทั่วอ่าวไทยและทะเลอันดามัน ตลอดไปนะคะ

## กลุ่มรักษ์ป่าดอยกู่เบ็ญ ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ดิฉันซึ่งชมในแนวนโยบาย และการดำเนินงานของคุณยี่โกบรรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (RECOFT) มานานแล้ว ตั้งแต่ครั้งที่ ดร.สมศักดิ์ สุขวงศ์ ทำหน้าที่ผู้อำนวยการ เพิ่งได้เข้าไปเรียนรู้การทำงานของ Recoft ในการเป็นที่ปรึกษาด้านวิชาการ ส่งเสริมองค์กรชุมชน ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เป็นครั้งแรกที่บ้านเป็ดใน อ.เมือง จ.ตราด เมื่อวันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๔๖ นี้ โดยคุณวีณา นำเจริญสมบัติ นักวิชาการ Recoft เป็นผู้ประสานงาน ครั้งนี้ จึงได้นัดหมายที่จะเข้าไปเรียนรู้และให้กำลังใจแก่กลุ่มรักษ์ป่าดอยกู่เบ็ญ ที่ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ในวันที่ ๒๕ พฤษภาคม โดยคุณวีณา เป็นผู้ประสานงานอีกเช่นเคย

คณะเจ้าหน้าที่มูลนิธิพัฒนาชุมชนและเขตภูเขา กับ ดิฉัน นัดพบกลุ่มรักษ์ป่าดอยกู่เบ็ญ ที่โรงเรียนอนุบาลเวียงกาหลง เวลา ๘.๓๐ น. มีกลุ่มนักเรียนน้อยชั้น ป.๕, ป.๖ จนถึงมัธยมต้น



พร้อมคณะครู อาจารย์ และผู้อาวุโส กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธาน อบต. มารออยู่ที่โรงเรียน ประมาณ ๓๐-๔๐ คน เมื่อทักทายแนะนำตัวกันแล้ว ก็ชวนกันเดินทางไปดูพื้นที่ป่าของกลุ่มอนุรักษ์ป่าดอยกู่เบ็ญ โดยขึ้นรถไปลงที่ทางขึ้นพระธาตุดอยกู่เบ็ญ เดินขึ้นบันได ๓๙๕ ขั้น จนถึงองค์พระธาตุ ซึ่งสร้างอย่างเรียบง่าย ขนาดองค์เล็กพอประมาณ พ่อเฒ่าอายุ ๗๘ ปี เล่าถึงเหตุที่ตั้งชื่อดอยกู่เบ็ญเพราะว่าพบหอยเบ็ญที่ใช้เป็นเงินสมัยโบราณอยู่มาก ต่อมาเมื่อ ๑๐ กว่าปีที่แล้ว พบพระพุทธรูปเก่าแก่องค์เล็ก ๆ ก้อนอิฐโบราณจำนวนมาก ชาวบ้านเห็นว่าควรรักษาไว้ ไม่ให้มีใครมาขุดเอาไปเป็นสมบัติส่วนตัว ซึ่งไม่เกิดประโยชน์ และเป็นเหตุแห่งความแตกแยกในชุมชน จึงสร้างองค์พระธาตุครอบไว้ เพื่อเป็นศูนย์รวมแห่งความศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีพระสงฆ์ ๑ รูป ดูแลรักษาพระธาตุ ถือว่าเป็นจุดนัดพบ เป็นศูนย์กลางของโครงการรักษ์ป่าดอยกู่เบ็ญ

เมื่อกราบนมัสการพระธาตุแล้ว กลุ่มรักษ์ป่าฯ จึงนำดิฉันเดินชมสภาพป่า ซึ่งแม้จะเพิ่งรักษามาได้ไม่นาน โดยชุมชน ๓ หมู่บ้าน คือ บ้านแม่ห่าง หมู่ ๖ หมู่ ๑๐ และบ้านร่องนอด หมู่

๙ ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จ.เชียงราย รวมพื้นที่ ประมาณ ๑,๐๐๐ ไร่ แต่สภาพป่าเริ่มฟื้นตัวอย่างรวดเร็ว ชาวบ้านเล่าว่าเดิมเป็นป่าเสื่อมโทรมเพราะมีการเข้าไปใช้สอยเป็นพื้นที่เพาะปลูก หาพื้นที่และเผาถ่านของประชาชนทั้งในและนอกพื้นที่ โดยไม่ได้จัดระบบการควบคุม ทำให้เกิดปัญหาแหล่งต้นน้ำเริ่มแห้งแล้ง อาหารและไม้ใช้สอยที่เคยหาได้ลดน้อยลง ชาวบ้าน ๓ หมู่บ้านนี้จึงร่วมกันคิด โครงการอนุรักษ์ป่าชุมชนดอยกุ่มเบ็ญขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๕ เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติคงอยู่อย่างยั่งยืน โดยร่วมกันสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่ประชาชน เรื่องการใช้ทรัพยากรและพลังงานเชื้อเพลิงอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความเข้มแข็งในการจัดระบบป่าชุมชนรักษาระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพก่อให้เกิดการประสานงานและร่วมกันวางแผนแก้ไขปัญหา พัฒนาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น อันจะส่งผลไปถึงสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้นของโลก

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการริเริ่มและวางแผน เริ่มด้วยการประชุมผู้นำทั้ง ๓ หมู่บ้าน เพื่อทำความเข้าใจร่วมกัน จากนั้นผู้นำจัดประชุมชาวบ้านทั้งผู้อาวุโส กลุ่มประชาชนชาย หญิง เด็กและเยาวชน เข้าร่วมให้ความคิดเห็น กำหนดแนวคิด แนวทางจัดการป่าชุมชน จัดตั้งคณะกรรมการ จัดทำแผนงานจัดการป่าชุมชนร่วมกัน โดยมีหน่วยงานที่ร่วมดำเนินงาน คือ Recoft จัดกิจกรรมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนด้านการจัดการทรัพยากร YMCA จัดกิจกรรมพัฒนาอาชีพเสริม อบรม ศึกษาดูงาน สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (PDA) ส่งเสริมทำเกษตรผสมผสาน ป้องกันเยาวชนสตรีไม่ให้เข้าสู่อาชีพขายบริการ และวัดพระธาตุมะเจดีย์ ทำกิจกรรมพุทธศาสนากับการรักษาป่าไม้ เป็นที่ปรึกษาและให้สถานที่ฝึกอบรม

ช่วงเวลาเกือบ ๓ ชั่วโมงของการเดินป่าดอยกุ่มเบ็ญ อากาศบริสุทธิ์ สดชื่น ผู้นำได้ชี้ให้เห็นความหลากหลายของพันธุ์พืชที่เพิ่มขึ้น เช่น เห็ด ชนิดต่าง ๆ ทั้งเห็ดหูหนูที่ขึ้นบนขอนไม้ เห็ดถอบที่ขึ้นบนดินที่ชุ่มชื้น มะไฟป่ารสหวานอร่อยขึ้นอยู่ใกล้ลำห้วย ผลไม้ป่าผลใหญ่กว่าส้มเขียวหวานผิวสีเหลืองนวล ข้างในมีเนื้อชมพูหวาน ผักป่าชนิดต่าง ๆ เช่น ยอดมันปู ยอดมันปลา เตี้ยจักจั่น และแมลงต่าง ๆ ดังเหมือนดนตรีธรรมชาติที่ซบกล่อมพวกเราไปทุกอย่างก้าวที่เดินในป่า เมื่อพวกเราเงียบเสียงพูดคุยก็ได้ยินเสียงนกร้องโต้ตอบกัน นักเรียนน้อยเดินดูป่าอย่างร่าเริง ปอกมะม่วงแบ่งกันกินด้วยความเอื้ออาทร แกนนำรักษาป่าดอยกุ่มเบ็ญ ผลัดกันชวนคุย ชี้ชมพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ด้วยความภูมิใจ บอกว่าตาน้ำที่เคยแห้งไปเพราะป่าถูกถางทำไร่ เมื่อป่าฟื้นตัว ก็เริ่มมีน้ำซึมออกจากร่องหินเห็นได้ชัดเจน คณะกรรมการจึงอยากเชิญชวนให้ชาวบ้านตำบลใกล้เคียง ช่วยกันขยายพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น โดยสละพื้นที่ที่ปลูกพืชไร่อยู่ ดูแลให้ป่าคืนสภาพสมบูรณ์ต่อเนื่องเป็นผืนใหญ่ ให้เป็นสมบัติ เป็นแหล่งเลี้ยงชีวิตของลูกหลานในอนาคต

ถึงทางลงเขาค่อนข้างชันขึ้น เห็นต้น "ไม้ลุง" ซึ่งมีขนาดใหญ่ที่สุดในป่านี้ (ขนาด ๖ คนโอบ) เป็นไม้ที่มีรากใหญ่ค้ำยันต้นแม่ไว้ ลำต้นโค่นลงมาเพราะหมดอายุ



ส่วนที่เป็นโคนมีรากสาขาขนาดกว้างมากเท่าห้อง ๓๐-๔๐ ตารางเมตร เกิดเป็นพื้นที่ว่างรับแสงแดดได้มากขึ้น คุณวีณาเล่าว่าในทฤษฎีความสัมพันธ์ของป่า เชื่อว่าพืชในป่ามีชีวิตจิตใจ มีการประชุมตกลงกันว่า จะให้ต้นอ่อนต้นโตเติบโตขึ้นได้หรือไม่ เพื่อเสริมระบบป่าให้สมบูรณ์ ไม่ให้มีพืชอยู่หนาแน่นเกินที่ระบบนิเวศจะรองรับได้ หากมนุษย์เปิดใจยอมรับว่าทุกชีวิตในธรรมชาติต้องพึ่งพาอิงอาศัยกัน อยู่ใกล้ชิด เข้าใจและรู้ระบบธรรมชาติมากขึ้น โลกนี้คงมีสมดุลย์ของชีวิตในธรรมชาติ ไม่เกิดปัญหาสภาพดินฟ้าอากาศแปรปรวน เกิดการแย่งชิงทรัพยากรดิน น้ำ ป่า กันทั่วโลกอย่างที่เป็นอยู่

เดินต่อมาถึงบริเวณที่เป็นพื้นราบ ผู้นำชี้ให้ดูป่าไผ่ที่พื้นจากพื้นที่ไร่เชิงเก่า มีไม้อื่นๆ ขึ้นแซมป่าไผ่ภายในเวลา ๗ ปี โดยไม่ต้องปลูกไม้ใดๆ มีตาน้ำธรรมชาติ ๒ บ่อ ที่คนเดินป่าดักกินได้ อย่างสนิทใจว่าสะอาดบริสุทธิ์ และมีบ่อน้ำเปรียบกับบ่อน้ำหวานอีกอย่างละบ่อ เป็นความอัศจรรย์ที่ธรรมชาติมอบให้แก่มนุษย์ผู้รักษาธรรมชาติ

เสร็จจากการเดินศึกษาสภาพป่าแล้ว ทุกคนขึ้นรถไปที่วัดแม่ห่าง ซึ่งมีอุโบสถที่กว้าง จุคนได้มาก อากาศในโบสถ์เย็นสบาย กราบพระพุทธรูปที่สร้างด้วยปูนปั้น พระพักตร์ยิ้มงาม ชวนให้ใจสงบสุข เป็นมงคล และกราบท่านเจ้าอาวาสซึ่งเมตตาเป็นประธานในที่ประชุมแล้ว กลุ่มแม่บ้านทำอาหารมาเลี้ยงดูกัน มีผักกาดจอบ คือ ผักกาดพื้นเมืองต้มกับน้ำมะขามเปรี้ยว กระตูดหมู น้ำแกงอร่อย ชุ่มคอ มีน้ำพริกตาแดงกับน้ำพริกปลาร้าจิ้มผักที่เก็บมาจากป่า เป็นอาหารพื้นบ้านที่กินกันอร่อยถ้วนหน้า

กินข้าวกลางวันแล้ว เป็นการประชุมร่วมกัน ผู้นำกลุ่มเล่าว่า กิจกรรมที่จะดำเนินการต่อไป คือ จัดทำศูนย์ข้อมูลป่าชุมชน พัฒนากฎระเบียบป่าชุมชน สำรวจแนวเขตพื้นที่ป่าและพื้นที่ทำกิน ทำป้ายกำหนดแนวเขตป่าให้ชัดเจนเพื่อป้องกันการบุกรุก ทำแนวกันไฟป่า อบรมการจัดการไฟป่า จัดหาอุปกรณ์ดับไฟ ทำพิธีบวชป่าซึ่งเป็นการประยุกต์ธรรมะในพระพุทธศาสนาใช้ในการอนุรักษ์ธรรมชาติ จัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ หลักสูตรการเรียนรู้ธรรมชาติ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมป่าชุมชน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน ทำให้รักษาป่าได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

กิจกรรมเด่นอีกอย่างหนึ่ง ที่น่าจะขยายผลครอบคลุมพื้นที่ที่ใช้พื้นที่ป่าและถ่านเป็นเชื้อเพลิง คือ การสำรวจรวบรวมข้อมูลการใช้เชื้อเพลิงในครัวเรือน ส่งเสริมให้หันมาใช้เตาประสิทธิภาพซึ่งประหยัดเชื้อเพลิงคือถ่านและฟืน ทำให้เกิดอาชีพปั้นเตาประสิทธิภาพขึ้น ทำให้ชาวบ้านใช้ถ่านและฟืนน้อยลง เป็นโอกาสให้ไม้ในป่าได้เติบโตได้มากขึ้น

แม้จะมีความมุ่งมั่นที่จะร่วมกันรักษาป่าดอยกู่เบี๋ยอย่างเข้มแข็ง และมีแผนงานที่ชัดเจน แต่ปัญหาที่ก่อให้เกิดความหนักใจแก่ชาวบ้านก็มีอยู่ คือ การที่เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้เลือกปฏิบัติใช้กฎหมายอย่างไม่เท่าเทียมกัน นายทุนข้างนอกมาซื้อที่จากชาวบ้าน สามารถใช้รถไถขนาดใหญ่ปรับที่ดินได้ แต่ชาวบ้านที่ทำไร่ ทำสวน อยู่มานานหลายสิบปีใช้รถไถแล้วถูกจับ นอกจากนี้ พื้นที่ที่ชาวบ้านอยู่มาก่อนได้ถูกประกาศเป็นเขตอุทยาน ๒ แห่ง คือ อุทยานแห่งชาติดอยหลวง และอุทยานแห่งชาติขุนแจ ซึ่งครอบคลุมทุกตำบลในเขตอำเภอเวียงป่าเป้า โดยยังไม่มีการทำแนวเขตแยกพื้นที่ป่าในอุทยาน กับที่อยู่ที่ทำกินของชาวบ้านให้ชัดเจน ชาวบ้านเสนอให้หัวหน้าอุทยานทั้ง ๒ แห่ง เข้ามาทำความเข้าใจกัน เพื่อแบ่งพื้นที่และร่วมมือกันรักษาป่าโดยมีกฎเกณฑ์กติกาที่แน่นอน

อีกปัญหาหนึ่งที่ชาวบ้านและ อบต.เวียงกาหลง มีความกังวลมาก คือ การที่บริษัทเครื่องปั้นดินเผาของญี่ปุ่น (ซึ่งร่วมมือกับคนไทย) เข้ามาสำรวจเนื้อดินในเขตเวียงกาหลง แล้วพบว่าระดับ ๒๐ เมตรจากผิวดินลงไปมีดินดำและดินขาวชนิดพิเศษ ซึ่งเหมาะแก่การทำเครื่องปั้นดินเผา จึงมาขอรื้อที่ดินจากชาวบ้านและผู้ไม่รู้เท่าทัน และขอสัมปทานขุดดินไปใช้ที่โรงงานในจังหวัดลำปาง จึงเกิดสภาพที่ดินถูกตัดออกไป เอาส่วนที่เหลือขึ้นมากองไว้ระเกะระกะเป็นบริเวณกว้าง ซึ่งอาจก่อผลต่อแหล่งน้ำใต้ดิน หรือเกิดผลกระทบอื่น ๆ ตามมา โดยอบต.และประชาชนในพื้นที่ไม่มีส่วนรู้เห็นและไม่ได้ร่วมตัดสินใจเลย

ดิฉันขอให้หน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง เข้าช่วยแก้ปัญหาที่ชาวบ้านโดยลำพังแก้ไขเองไม่ได้ และช่วยส่งเสริมให้งานของกลุ่มรักษ์ป่าดอยกู่เบี๋ย ได้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง โดยมีแผนงานและงบประมาณมาหนุนเสริม เพื่อให้ชุมชน องค์กรปกครองท้องถิ่น โรงเรียน วัด และองค์กรภาครัฐ เอกชน ได้ช่วยให้กระบวนการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติด้วยความเคารพและเกื้อกูล เกิดผลสำเร็จเป็นแบบอย่างของชุมชนที่อยู่กับป่าทั่วประเทศและทั่วโลก ดิฉันขอเป็นกำลังใจและยินดีสนับสนุนเสมอค่ะ

## อยากให้เมืองไทยไร้สารพิษ

สังคมไทยในอดีตมีลักษณะเป็นสังคมชนบทที่มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติด้วยความเคารพ ด้วยความกตัญญูรู้คุณ รวมทั้งมีความสัมพันธ์ที่มีเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ ด้วยหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่มุ่งให้มนุษย์ละเว้นความชั่ว ทำความดี และพัฒนาจิตให้บริสุทธิ์ หลุดพ้นจากการครอบงำของกิเลสคือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง (ความไม่รู้ถึงแก่นสัจธรรม) ความกลัวต่อบาป (หิริ) ความละอายต่อบาป (โอตปฺปะ) จึงปลูกฝังอยู่ในจิตใจของทุกคนตั้งแต่เด็ก จนแก่ รวมทั้งการรู้ประมาณในการกิน การอยู่พอใจในชีวิตที่กินอยู่อย่างเรียบง่าย เป็นธรรมชาติ ดิน น้ำ อากาศ อาหาร และสิ่งแวดล้อมทุกอย่างจึงบริสุทธิ์ สุขภาพของมนุษย์จึงสมบูรณ์ทั้งใจ และกาย ผู้คนอายุยืนยาว ไม่มีปัญหาเรื่องโรคร้ายไข้เจ็บ เหมือนคนยุคปัจจุบัน

การพัฒนาในรอบเกือบ 50 ปี ที่ผ่านมาได้เปลี่ยนวิถีคิด และพฤติกรรมของชาวไทยจาก แก่นแท้ของพระพุทธศาสนาไปมาก โดยคล้อยตามกระแสหลักของอารยธรรมของมนุษย์สมัย ปัจจุบันซึ่งมีมัจฉาทิฎฐิ<sup>1</sup> คือความเห็นผิดสำคัญที่ครอบงำอารยธรรมของมนุษย์ สมัยปัจจุบัน อยู่ 3 ประการคือ

1. ทิฎฐิต่อธรรมชาติ / การมองตัวมนุษย์แยกต่างหากจากธรรมชาติ โดยมีฐานคิดที่จะไปเป็นเจ้าของผู้ครอบครองพิชิตธรรมชาติ และจัดการกับธรรมชาติตามความปรารถนาของตน
2. ทิฎฐิในการมองมนุษย์ด้วยกัน การมองเพื่อนมนุษย์แบบแบ่งแยกว่าเป็นมนุษย์พวกโน้น พวกนี้ โดยมีตัวกำหนดแบ่งแยกต่าง ๆ ที่จะแก่งแย่ง ครอบงำ เป็นใหญ่เหนือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน
3. ทิฎฐิต่อจุดหมายของชีวิตของตัวมนุษย์เอง คือการมองความสุขว่าเกิดจากการมีวัตถุบำรุงบำเรอตนให้เต็มที่ โดยเข้าใจว่ามนุษย์จะมีความสุขได้ต้องมีวัตถุให้เสพได้มากที่สุด

วิทยาการซึ่งเป็นที่มาความเจริญของโลกยุคปัจจุบันจึงสร้างสรรบนรากฐานที่เป็นปัญหา ทั้งด้านวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ( Natural Sciences) ที่มุ่งแยกมนุษย์ออกจากธรรมชาติ พยายามที่จะพิชิตธรรมชาติ ด้านสังคมศาสตร์ (Social Sciences) ที่มองมนุษย์อย่างไม่เป็นเพื่อนมนุษย์ มุ่งแต่อำนาจ แก่งแย่งช่วงชิง ครอบครอง เน้นระบบการแข่งขันเป็นหลัก และด้านมนุษยศาสตร์ (Humanities) มองอิสรภาพเป็นจุดหมายของชีวิตคือ อิสรภาพที่จะเป็นใหญ่เหนือสิ่งภายนอก เอาสิ่งภายนอกมาบำเรอตน วิทยาการต่าง ๆ จึงเน้นการพัฒนาศักยภาพที่จะสนองความโลภ เอาสิ่งต่าง ๆ เข้ามาบำเรอความสุขของตน แบบเห็นแก่ตัว มุ่งอำนาจที่จะเป็นใหญ่เหนือธรรมชาติและมนุษย์อื่น

<sup>1</sup> เก็บความจากหนังสือ พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ 21 ของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) หน้า 6 ถึง 8

ด้วยการคล้อยตามทฤษฎีเหล่านี้ตามกระแสหลักของโลก ประเทศไทยจึงพัฒนาบนฐานของการขยายตัวทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม เกษตรกรรม ตั้งแต่เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 9 ในปัจจุบัน มีการใช้สารเคมีอย่างแพร่หลายในชีวิตประจำวัน ทั้งในภาคเกษตร ในบ้านเรือน ในภาคอุตสาหกรรม และในการรักษาโรค ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ มีการปนเปื้อนและตกค้างของสารเคมีในห่วงโซ่อาหารตามธรรมชาติ ทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพ ที่เป็นฐานทรัพยากรสำคัญของไทยถูกทำลาย ชาวบ้านเกือบทุกภาคสะท้อนปัญหาว่า การใช้สารเคมีในการเกษตรกลายเป็นความจำเป็น ต้องใช้ยาฆ่าหญ้า ฆ่าหอยเชอรี่ ฆ่าปูนา และศัตรูพืชทุกชนิด เพราะเกษตรกรถูกกระตุ้นด้วยการโฆษณาและระบบการตลาดทุกรูปแบบ รวมถึงจากเจ้าหน้าที่รัฐ ทำให้แหล่งอาหารธรรมชาติที่เป็นความมั่นคงในชีวิตของชาวชนบทถูกทำลาย กุ้ง หอย ปู ปลา กบ เขียด ไนนาในหนอง ในแหล่งน้ำธรรมชาติมีน้อย แม้แต่ปลิงก็ยังอยู่ไม่ได้ พืชผักจากธรรมชาติที่เคยเก็บกินหมุนเวียนไปตามฤดูกาลต่าง ๆ หาได้ยากขึ้น น้ำดื่มที่เคยได้พึ่งแหล่งน้ำธรรมชาติก็ไม่สะอาดพอ ต้องซื้อน้ำขวดกินแม้แต่หมู่บ้านบนดอยสูงก็มีรถปิคอัพนำน้ำขวด 20 ลิตรไปส่งขาย (โดยไม่แน่ว่ามีระบบกรองน้ำที่ปลอดภัยจริงหรือไม่)

การปนเปื้อน/ตกค้างของสารเคมีในสิ่งแวดล้อมในบ้าน ในรถ ในที่ทำงาน เป็นอันตรายต่อสุขภาพของคนไทยอย่างยิ่ง ทำให้เกิดภาวะเป็นพิษจากสารเคมี และจากการใช้ยาขึ้น ทั้งภาวะพิษเฉียบพลันและภาวะเรื้อรัง



ซึ่งอาจสะสมเป็นสารก่อมะเร็งจึงเป็นหน้าที่ของแพทย์ บุคลากรทางการแพทย์ ที่ต้องเป็นผู้ให้การวินิจฉัย รักษาอาการป่วยจากภาวะเป็นพิษ ซึ่งปัญหาการเกิดพิษมักเป็นกรณีฉุกเฉินที่ต้องการการวินิจฉัยและให้การรักษาอย่างรวดเร็วจากแพทย์ซึ่งต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ทางพิษวิทยาและเภสัชวิทยาคลินิกเป็นอย่างดีจึงจะช่วยชีวิตผู้ป่วยได้

คณะกรรมการวิสามัญศึกษาปัญหาและหาแนวทางป้องกันปัญหาสารพิษและกากสารพิษของวุฒิสภา โดยแพทย์หญิงมาลินี สุขเวชวรกิจ เป็นผู้เสนอญัตตินี้ต่อที่ประชุมวุฒิสภา และได้รับ

เลือกตั้งให้เป็นประธานของคณะกรรมการฯ ได้เชิญผู้ผู้เชี่ยวชาญเข้ามาเป็นคณะกรรมการ และที่ปรึกษาหลายท่าน ได้จัดประชุมและศึกษาดูงานปัญหาสารพิษในหลายพื้นที่ทั้งในโรงงาน อุตสาหกรรม ท่าเรือคลองเตยและที่อื่น ๆ การประชุมครั้งล่าสุดเมื่อวันพุธที่ 5 มีนาคม 2546 ได้เชิญศาสตราจารย์นายแพทย์สมิง เก่าเจริญ ผู้อำนวยการศูนย์พิษวิทยา โรงพยาบาลรามาธิบดี มาให้ข้อมูลมีสาระที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ซึ่งคณะกรรมการได้ซักถาม เพื่อให้ชัดเจนถึง สภาพปัญหาแนวทางแก้ไขพอสรุปได้ดังนี้

ศูนย์พิษวิทยา<sup>2</sup>เป็นโครงการหนึ่งในอาคารศูนย์การแพทย์ศิริกิติ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล เปิดให้บริการ 24 ชั่วโมง โดยมุ่งเป็นแหล่งให้ข้อมูล คำปรึกษาที่ถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญอย่างรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์เพื่อให้แพทย์และบุคลากรทางการแพทย์ที่เกี่ยวข้อง ใช้ประกอบการวินิจฉัยรักษาผู้ที่ได้รับพิษอย่างถูกต้องทันท่วงที มีวัตถุประสงค์หลัก 6 ข้อคือ

1. เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหอันตรายที่เกิดจากสารเคมี ยา สารพิษต่าง ๆ โดยให้คำปรึกษาแนะนำ บริการข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นพิษ เกิดพิษ การวินิจฉัยบำบัดรักษาเบื้องต้นแก่แพทย์ และบุคลากรทางการแพทย์

2. เพื่อให้การรักษาผู้ป่วยที่ได้รับสารพิษและรับโอนย้ายผู้ป่วยหนักจากการได้รับสารพิษ เพื่อรักษาต่อ

3. เผยแพร่ข้อมูลทางด้านพิษวิทยาและเภสัชวิทยา

4. เพื่อให้บริการตรวจวินิจฉัยสารพิษและวัดระดับยาทางห้องปฏิบัติการ

5. เพื่อรวบรวมสถิติ อุบัติการณ์การเกิดภาวะเป็นพิษ

6. เพื่อฝึกอบรมแพทย์และบุคลากรทางการแพทย์เกี่ยวกับสารพิษการวินิจฉัยรักษา

จากสถิติ พ.ศ.2541- 2545 พบว่าผู้ที่โทรเข้ามาปรึกษาส่วนใหญ่เป็นแพทย์ บุคลากรทางการแพทย์ นักศึกษา หรือหน่วยงาน แต่ประชาชนอาจไม่รู้จักศูนย์พิษวิทยาจึงโทรเข้ามาปรึกษาน้อยมาก สาเหตุของสภาวะสารพิษที่ปรึกษาเข้ามาในปี 2545 มี 3 กลุ่มใหญ่ คือภาวะพิษจากสารเคมี การเกษตร 1,197 ราย ภาวะพิษจากการใช้ยารักษาโรค 251 ราย และจากการใช้สารเคมีในบ้านเรือน 425 ราย

ทั้งนี้ยังมีปัญหาอุบัติเหตุจากสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อคนหมู่มาก เช่น ในโรงอุตสาหกรรม สารเคมีที่ระเบิดที่ครองเตย เป็นต้น รวมทั้งอาจมีการใช้สารพิษเพื่อทำร้ายคนหมู่มากในที่

<sup>2</sup> จากเอกสารศูนย์พิษวิทยา โทร.02-246-8282 , 02-201-1083 โทรทั่วประเทศ 1367 ครั้งละ 3 บาท

สารพิษ เช่น ในอุโมงค์รถไฟใต้ดินที่เกาหลีใต้ ซึ่งเป็นชาวเร็วๆนี้ ในกรุงเทพกำลังจะได้ใช้รถไฟใต้ดินในอนาคตอันใกล้ ซึ่งต้องเตรียมการล่วงหน้า ให้มีมาตรการป้องกันที่มีประสิทธิภาพ

ความรู้เท่าทันต่อการใช้สารเคมี สารพิษเหล่านี้ของประชาชนทุกระดับซึ่งเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคจึงเป็นเรื่องจำเป็นที่หน่วยงานต่าง ๆ ต้องใช้ช่องทางสื่อสารทุกชนิดในการให้การศึกษาภาคประชาชน สร้างเครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภค เพื่อเฝ้าระวังภัยจากสารพิษทั่วประเทศรวมทั้งมีกฎหมายที่เหมาะสมเพื่อป้องกันและควบคุมไม่ให้มีการใช้สารเคมีกันอย่างเกินเลยจนกลายเป็นสารพิษ ทั้งกฎหมายเกี่ยวกับยา อาหาร เครื่องสำอางต้องมีการบังคับใช้ลงโทษผู้ฝ่าฝืนอย่างจริงจัง และมีหน่วยงานที่รับผิดชอบชัดเจน

รัฐบาลตั้งเป้าหมายที่จะให้ไทยเป็นครัวผลิตอาหารของโลก แต่อาหารที่เรากินกันอยู่ทุกวันยังปนเปื้อนด้วยสารพิษอันตราย ตั้งแต่การเพาะในไร่นาสวน การเลี้ยงสัตว์โดยเร่งสารเคมีในอาหาร การใช้ผงชูรสมากเกินไป รวมทั้งสารกันบูด สารปรุงแต่งสี กลิ่น รส ( เช่นสารฟอกขาวในน้ำตาล แป้ง ) การย้อมสีอาหารให้น่ากิน ฯลฯ

ท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข (คุณสุดำรัตน์ เกตุราพันธ์) ต้องเอาจริงเอาจัง และเร่งรัดให้มีนโยบายมาตรการควบคุมของกระทรวงสาธารณสุขโดยเร็วนะค่ะ เพื่อให้ครัวไทยเป็นครัวสะอาดปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับผู้บริโภคทุกคนโดยเฉพาะอย่างยิ่งครัวข้างถนน ร้านก๋วยเตี๋ยว ร้านอาหารแผงลอยต่างๆ ที่คนจนได้กินประทังชีวิตให้อาหารทะเลไทยปลอดภัยอย่าอาศัย ให้พืชผัก ผลไม้ และอาหารทุกชนิดปลอดสารเคมี ให้เมืองไทยไร้สารพิษจริงๆ เพื่อสุขภาพของคนไทยทุกคนค่ะ

## หมวด ๖

วัฒนธรรมคือความพร้อมสู่การพัฒนา

## วัฒนธรรมกับการพัฒนาประเทศ

ในโอกาสที่ประเทศไทยได้มีกระทรวงวัฒนธรรมขึ้นเป็นครั้งแรก จากผลของการปฏิรูประบบราชการโดยพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พุทธศักราช ๒๕๔๕ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลและรัฐสภาชุดนี้ให้คุณค่ากับวัฒนธรรมว่ามีผลสำคัญต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างยิ่ง

รายการวิทยุรัฐสภาเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๗ ตุลาคม ศกนี้ ได้เรียนเชิญอาจารย์ล้อม เพ็งแก้ว ที่ปรึกษาสถาบันราชภัฏเพชรบุรี มาเป็นวิทยากรในรายการ สว.ฟังประชาชน รวมทั้งมีข้อคิดเห็นจากประชาชนผู้โทรศัพท์เข้ามาในรายการ มีสาระที่น่าสนใจ ควรแก่การเผยแพร่เพื่อนำไปไตร่ตรองโดยรัฐบาล กระทรวงที่รับผิดชอบและชาวไทยทั้งมวล ดังนี้ค่ะ

ความหมายของวัฒนธรรม ทำให้เข้าใจได้ง่าย คือ

๑. ความเป็นอยู่                    ๒. การทำมาหากิน อาชีพ                    ๓. ความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม

วัฒนธรรมไทยมีความเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เนื่องจากการศึกษามีส่วนในการทำลายวัฒนธรรม การศึกษาทำให้คนทั้งถิ่น เข้ามาตกคลั่งกันในเมือง และเมืองใหญ่ ทำให้คนมุ่งเข้าสู่ระบบราชการ ธุรกิจ อุตสาหกรรม สร้างให้คนกลายเป็นมนุษย์เงินเดือน ซึ่งไม่มีความมั่นคงทางจิตใจ จึงเกิดวัฒนธรรมที่ขาดความเอื้ออาทรต่อกัน มุ่งหาความสนุกสนานกับการกินอยู่ การเที่ยวเตร่ไปวัน ๆ แม้อยู่บ้านติดกันก็ไม่สนใจที่จะรู้จักหรือเอื้อเฟื้อกัน คนที่ยังอยู่ในท้องถิ่นจึงมักเป็นคนเผ่าคนแก่กับคนที่มีความรู้น้อย ดันรนไปอยู่ที่อื่นไม่ได้ การสืบทอดวัฒนธรรมที่ดั่งงามให้ดำรงอยู่และพัฒนาต่อไปจึงทำได้ยาก

ปัญหาอีกอย่างหนึ่งคือ การศึกษาสมัยใหม่ทำให้คนลืมกำเนิดของตัวเอง เพราะเป้าหมายการจัดการศึกษาและสาระสำคัญของหลักสูตรมิได้เน้นให้คนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับท้องถิ่นของตน ตัวอย่างเช่น จังหวัดเพชรบุรี เคยมีชื่อเสียงเรื่องการทำน้ำตาลจากต้นตาล มีต้นตาลมาก แต่ปัจจุบันนี้ หาคอนขึ้นต้นตาลเพื่อปาดจาวตาลได้น้อยมาก เพราะการศึกษาในโรงเรียนไม่เคยฝึกให้เด็กได้เรียนรู้เรื่องการขึ้นต้นตาลและกระบวนการผลิตน้ำตาลซึ่งเคยเป็นอาชีพหลักมานมนาน

การสอบเข้ามหาวิทยาลัยหรือสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นปัจจัยดึงคนออกจากท้องถิ่นที่สำคัญเพราะการสอบคัดเลือกไม่เคยเน้นเรื่องความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น แต่เป็นการแข่งขันความรู้ทางวิชาการที่ไม่เชื่อมโยงกับความรู้เรื่องท้องถิ่น

---

อดีตอาจารย์ผู้สอนวิชาภาษาไทยและวรรณคดี ทำงานด้านวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องกว่า ๔๐ ปี มีผลงานเขียนเผยแพร่ เช่น เขียนบทความลงนิตยสารศิลปวัฒนธรรมเป็นประจำ เขียนหนังสือเรื่อง "ภาษาสยาม ล้านวนไทย" "ค้นคำ ค้นความ" เป็นต้น

---

ภูมิปัญญาไทย วัฒนธรรมไทย โดย เตือนใจ ดีเทศน์  
สนับสนุนโดย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ทางแกี่ที่จะทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีวัฒนธรรมที่เข้มแข็งคือ กำหนดให้การศึกษามีเป้าหมายให้คนรักท้องถิ่น อยากรอยู่ในท้องถิ่น จัดปัจจัยให้เอื้อต่อการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น

นอกจากปัญหาจากผลของการศึกษาแล้ว แนวทางการพัฒนาประเทศได้ทอดทิ้งมิติทางวัฒนธรรมมานาน แต่กลับใช้วัฒนธรรมที่นำเข้ามาจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ จึงเกิดช่องว่างของความเข้าใจหรือความขัดแย้งระหว่างข้าราชการกับชาวบ้านในท้องถิ่น เช่น กรณีวัฒนธรรมเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากต้นตาลในจังหวัดเพชรบุรี เมื่อราชการเห็นว่าจำนวนต้นตาลลดลงมากจนน่าเป็นห่วงว่าจะขาดเอกลักษณ์ของจังหวัดเพชรบุรี จึงส่งเสริมให้ปลูกต้นตาลเพิ่มเติมยังขาดความเชื่อมโยงให้ครบถ้วนว่า พะองที่ใช้ป็นขึ้นต้นตาลหาได้ยาก เพราะพะองต้องทำจากไม้ไผ่ สมัยก่อนในจังหวัดเพชรบุรีมีป่าไผ่อยู่ทั่วไป แต่การพัฒนาทำให้พื้นที่ป่าไผ่ถูกใช้ประโยชน์อย่างอื่น ชาวเพชรบุรีจึงต้องไปซื้อไม้ไผ่จากจังหวัดกาญจนบุรีซึ่งอยู่ใกล้ ต่อมาพื้นที่ป่าไผ่จังหวัดกาญจนบุรีถูกเปลี่ยนเป็นไร่อ้อย ชาวเพชรบุรีจึงต้องขยับไปซื้อไม้ไผ่จากพม่า การส่งเสริมอาชีพจากต้นตาลของราชการจึงไม่ครบวงจรเพราะขาดความเข้าใจวัฒนธรรมทั้งระบบ

การพัฒนาที่มุ่งเน้นเรื่องเงินและเศรษฐกิจเป็นการทำลายวัฒนธรรม เพราะเป็นการเพิ่มกิเลส ตัณหา ทำให้เกิดความแตกแยกขัดแย้งในชุมชน เงินไม่ใช่ตัวชี้วัดความสุขและความมั่นคงในชีวิต เช่น คนกรุงเทพฯมีรายได้มากกว่าชนบท แต่คนในกรุงเทพฯ มีความสุข มีความมั่นคงในชีวิตมากกว่าคนชนบทหรือไม่

รายได้จากการท่องเที่ยวทำให้รัฐมุ่งส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยมิได้คัดเลือกคุณภาพของนักท่องเที่ยว ไม่จำแนกประเภทของนักท่องเที่ยว ไม่ให้ความสำคัญกับมิติทางวัฒนธรรมจึงทำให้การท่องเที่ยวกลายเป็นสิ่งแปลกปลอมของชุมชน มีแหล่งท่องเที่ยวที่ไหน จึงมีขยะปริมาณมหาศาลที่นั่น ค่าครองชีพในท้องถิ่นก็เพิ่มขึ้น ทำให้คนในท้องถิ่นอยู่ลำบากขึ้น

บทบาทของกระทรวงวัฒนธรรม จึงควรส่งเสริมการแตกหน่อของวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยไม่ครอบงำความคิดของชาวบ้าน จึงเป็นวัฒนธรรมที่ยั่งยืน และกระทรวงวัฒนธรรมต้องทำงานเชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดอยุธยา รมรงค์ใช้คำขวัญว่า "ลูกอยุธยา ยิ้มไหว้ทักทายกัน" ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดีให้เยาวชนหันมาทักทายกันด้วยความอ่อนน้อม ซึ่งควรจะขยายวงการรมรงค์ให้เป็นระดับชาติ หรือการเผยแพร่วัฒนธรรมการไหว้แบบไทยผ่านทางนักกีฬาที่เข้าร่วมการแข่งขันระดับนานาชาติ เช่น เอเชียนเกมส์ โอลิมปิก โดยให้นักกีฬาไทยยกมือไหว้ทุกครั้งในการแข่งขันและเมื่อได้รับรางวัล

กระทรวงวัฒนธรรมควรส่งเสริมให้ชุมชนและเอกชน ดำเนินการด้านวัฒนธรรม โดยรัฐตั้งงบประมาณ เช่น งานพิพิธภัณฑ์อุบคำที่เชียงรายได้ พิพิธภัณฑ์จำทวี ซึ่งกำลังเป็นกรณีโด่งดังในขณะนี้ รวมทั้งส่งเสริมให้งานวัด งานประเพณีต่าง ๆ มีการแสดงของท้องถิ่น เช่น ลิเก จำเข็ง หมอลำ มิวสละล้อขอขง แสดงในงานแทนที่จะมีแต่วงดนตรีสตริงแบบวัยรุ่น

สิ่งที่ดีที่มีอยู่ เช่น วงปีพาทย์ ครูช่างประเภทต่าง ๆ วงลิเก ลำตัด กระจงวงวัฒนธรรมควรสำรวจผู้มีความรู้เหล่านี้ แล้วดำเนินการตั้งงบประมาณสนับสนุนให้กำลังใจ ส่งเสริมอยู่ห่าง ๆ โดยไม่เข้าไปครอบงำ ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องใกล้ชิดเกินไป ตัวอย่างเช่น งานช่างปูนปั้นที่เพชรบุรี ครูช่างชาวบ้านได้ทำหน้าที่ฝึกฝนอบรมให้เกิดช่างท้องถิ่นเป็นการสร้างงาน สร้างคนรุ่นใหม่ ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากเด็กที่ขาดโอกาสอย่างมีคุณภาพ

ครูโนราทางใต้ ได้ฝึกเด็กรุ่นใหม่ให้รำโนราอย่างมีชีวิตชีวา แต่กรมศิลปากรกลับสอนและกำหนดท่ารำที่ต่างไปจากชาวบ้าน

วัดเคยมีบทบาทที่สำคัญต่อชุมชน ทั้งด้านการศึกษา การรักษาโรค การเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ แต่บทบาทวัดถูกลด ถูกดึงออกมาสู่โรงเรียน โรงพยาบาล และแหล่งอื่น ๆ วัดจึงไม่เป็นพระเอก ไม่เป็นหนึ่งเดียวกับชุมชน มีแต่คนแก่ที่เข้าวัด วัดถูกทุนนิยมเข้าแทรกแซง กลายเป็นที่ที่มีสมบัติ มีวัดมามาก ราชการและฝ่ายการเมืองส่วนใหญ่ สนใจเข้าวัดเพื่อหาผลประโยชน์จากวัด เช่น หาผลประโยชน์จากสมณศักดิ์ หาคะแนนนิยม เป็นต้น



ทางแก้งจึงควรส่งเสริมให้วัดกลับคืนสู่บทบาทที่เป็นศูนย์รวมทางจิตใจและวัฒนธรรมของชุมชน ให้วัดเป็นหลักชัย เป็นเนื้อเดียวกับชุมชนและสังคม ซึ่งผู้มีอำนาจต้องเข้าใจหลักกรรมอย่างลึกซึ้ง จึงจะส่งเสริมบทบาทของวัดในการพัฒนาสังคม พัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสม ตัวอย่างเช่น ที่เพชรบุรี พระสงฆ์ใช้วิทยุในการสื่อสารส่งเสริมธรรมะ นำคนเข้าวัดอย่างได้ผล ทำให้คลื่นวิทยุเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟังมากกว่าการเปิดแต่เพลงสมัยใหม่

ดิฉันหวังว่าแนวคิดเหล่านี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติ ให้เป็นสิ่งหล่อหลอมจิตใจของชาวไทยทั้งมวล สมกับที่ประเทศไทยมีเมืองที่เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมโดยองค์การ UNESCO คือ เมืองอยุธยา กำแพงเพชร สุโขทัย ซึ่งเกิดจากความร่วมมือของคนในท้องถิ่นกับวัด และฝ่ายรัฐ จึงทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นของไทยได้เผยแพร่สู่ความชื่นชมของชาวโลกทั้งมวล

## “ของดีใกล้ตัวของคนไทย” ความหลากหลายทางชีวภาพ

ความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นคำที่เป็นวิชาการ ชาวบ้านไม่ค่อยเข้าใจ ที่จริง ความมีอยู่ของความหลากหลายทางชีวภาพมีอยู่ในชนบทมาก แต่พอเราเอา concept ของฝรั่งมาใช้ คำว่า Biodiversity แล้วเรามาแปลเป็นความหลากหลายทางชีวภาพก็เลยเป็นคำที่ขึ้นหิ้ง เป็นศัพท์วิชาการ ซึ่งชาวบ้านที่อยู่กับความหลากหลายอยู่แล้วไม่เข้าใจ ทั้งที่เขาอยู่กับสิ่งเหล่านี้ เพราะฉะนั้น สิ่งที่เราที่อยู่ทั้งโดยธรรมชาติ ในป่า ในสวน ในลำน้ำ ในทุ่ง ซึ่งทำให้ประเทศไทยเราเป็นประเทศที่มีความร่ำรวย ทั้งในเรื่องของการเป็นแหล่งผลิตอาหาร ยา หรือวัตถุดิบต่าง ๆ ทำให้ชีวิตของเรามีความอุดมสมบูรณ์อยู่ตลอดมา ไม่ว่าจะเป็พืชพันธุ์ พันธุ์สัตว์น้ำที่มีอยู่มาก แต่เรามองข้ามความสำคัญสิ่งเหล่านี้ สถานการณ์ปัจจุบันของความหลากหลายทางชีวภาพ ยิ่งเราเข้ามาสู่ยุคโลกาภิวัตน์และการค้าเสรี สองอย่างนี้ทำลายความรู้ ความเข้าใจ การใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติและวิถีชีวิตของเรา การโฆษณาทำให้เด็กยุคใหม่หรือคนรุ่นใหม่ หันไปบริโภคสิ่งที่ผลิตมาจากแนวทางกระแสหลัก จากโรงงาน จากสิ่งที่เห็นในการโฆษณา เช่น เชียงรายมีพิชซ่าฮัท ส่งไปทางมอเตอร์ไซด์ ทั้ง ๆ ที่เรามีอาหารพื้นบ้านที่มีคุณค่าอาหาร มีคุณค่าทางจิตใจและวัฒนธรรม



สถานการณ์ปัจจุบันจึงเป็นสถานการณ์ที่อันตรายต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ทำให้คนนิยมบริโภคสิ่งที่เหมือน ๆ กัน ละเลยสิ่งที่เป็นภูมิปัญญา สิ่งที่เป็นความหลากหลายที่มีอยู่เดิม การค้าเสรีเป็นอีกเหตุหนึ่งที่เข้ากับยุคโลกาภิวัตน์ การค้ากระแสหลักทำให้การค้าที่เป็นของท้องถิ่นซึ่งเป็นการแพร่กระจายและขยายความรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพหายไป เช่น การที่เรามี Big C, Lotus อยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ทำให้คนชนบทจากอำเภอรอบนอกเห่อกันไปห้างฯ เหล่านี้ แทนที่จะไปตลาดสด แทนที่จะพายเรือไปเก็บผักในท้องทุ่งหรือไปสวน ไปตลาดธรรมดาที่มีคนเฒ่าคนแก่ ชาวนาชาวสวนเอาของพื้นบ้านมาขาย แล้วก็มีความสัมพันธ์ มีการพูดคุยแลกเปลี่ยน นี่เป็นสถานการณ์ที่อันตรายมาก ยังมีเหตุจากนโยบายของรัฐที่ว่า รัฐบาลส่งเสริมนโยบายการส่งออกสินค้าที่เป็นวัตถุดิบ ทำให้เกษตรกรปลูกแต่พืชเชิงเดี่ยว แทนที่จะปลูกทุกอย่างที่กินได้และใช้ประโยชน์ได้ไว้ก่อน จนเกิดเป็นปัญหาซ้ำซากที่ว่า ต้นทุนสูงเกินไป ราคาผลผลิตตกต่ำ เกษตรกรมี

หนึ่งลิน สามสิ่งนี้เป็นอันตรายต่อการเห็นคุณค่าและต่อการสืบทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งสัมพันธ์กับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ดิฉันเห็นว่าเกษตรกรนี้แหละ คือผู้ที่จะสามารถรักษาความหลากหลายทางชีวภาพไว้ได้ดีที่สุด ขณะที่รัฐบาลไม่ให้ความสำคัญกับอาชีพเกษตรกร เราไปมองว่าเดี๋ยวนี้รายได้จากภาคเกษตรนี้เป็นอันดับที่เท่าไรไม่รู้ แต่อันดับที่หนึ่งคือการท่องเที่ยว เราไม่ได้เชื่อมโยงกันว่า คนเขาจะมาเที่ยวประเทศไทย ถ้าประเทศไทยเป็นประเทศที่รักษาภูมิปัญญา รักษาชีวิตที่ดั้งเดิมของเรา รักษาคุณภาพของอาหารที่มีความหลากหลายและเป็นธรรมชาติที่สุด ตอนนี้มีผลการวิจัยออกมาว่า พืชที่เป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองที่มาจากป่า ยังมีคุณค่าต่อต้านมะเร็ง ทำให้เราแข็งแรงเพราะเรากินพืชที่มาจากธรรมชาติและเติบโตจากธรรมชาติ ชนบทและภาคเกษตรนี้แหละ ที่จะช่วยให้ความหลากหลายทางชีวภาพดำรงอยู่ ยกตัวอย่างเช่น เชียงราย อะไรที่เป็นคำว่า "เมือง" ก็คือคำว่าท้องถิ่น เช่น ไก่เมือง ก็คือไก่ท้องถิ่น ปลาเมือง ผักเมือง อะไรเมืองทั้งหลาย ซึ่งคนเดี๋ยวนี้ ถ้าคนในเมืองก็จะบอกว่า "โบราณ" กวядเดียวโบราณ อะไรโบราณที่หันกลับมานิยมแต่ยังนิยมแบบรักตัวเอง นโยบายของรัฐยังไม่ได้สนับสนุนการศึกษาของเรา ทำให้เด็กรู้สึกภูมิใจหรือชื่นชมอาชีพหรือสิ่งที่ดีที่พ่อแม่ ปู่ย่า ตายายมีอยู่ แต่กลับมองว่าสิ่งที่เราทำจากบ้านนี้มันบ้านนอก แต่ว่าของที่ผลิตจากโรงงานเป็นของดี ทำอย่างไรที่จะทำให้คนไทยรู้เท่าทันว่าเรามีของดีอยู่ และต้องพัฒนาคุณภาพมาตรฐาน เช่น กระจ่างที่ผลิตจากวัสดุท้องถิ่นที่สวยงามเพราะเป็นวัสดุจากธรรมชาติ เช่น กระจ่าง หวาย กก แต่มีจุดอ่อนที่ว่าใช้ไม่ทน สามเดือนขาดแล้ว คนจึงไม่นิยม การขยายตัวของเมืองก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่ง การที่เราไม่กำหนดการโซนนิ่ง การใช้พื้นที่ให้มันสอดคล้องกับศักยภาพที่มีอยู่ก็เป็นเหตุของการทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น กรุงเทพฯและธนบุรีเป็นเมืองที่ควรจะเป็นสวน เป็นที่ผลิตผลไม้ที่ดีที่สุดของประเทศ แต่เรากลับสร้างเป็นเมืองหลวง

สรุปว่า หนึ่ง การเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์และสื่อสมัยใหม่จะเป็นสิ่งที่ทำให้คนคิดอย่างเดียวกัน บริโภคอย่างเดียวกัน มีค่านิยมแบบเดียวกัน สอง การค้าเสรี ทำให้เกษตรกรไทยและการค้าเล็ก ๆ ของไทยซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความหลากหลายจะตายไป อันที่สาม นโยบายของรัฐมิได้ส่งเสริมให้เกษตรกรและชนบทมีความภูมิใจและความเข้มแข็ง แต่กลับไปทำให้พันธุ์พืชที่มีอยู่ตามชนบทหายไป เช่น ข้าวโพด เดี่ยวนี้ชาวบ้านหันมาปลูกข้าวโพดดองแปดของซีพี แทนที่จะปลูกข้าวโพดพันธุ์พื้นเมืองที่เราบริโภคกันหลากหลาย หรือว่าพันธุ์ข้าว คุณเดชา ศิริพัฒน์ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านข้าว เคยวิจัยไว้เกี่ยวกับเรื่อง ข้าวประดับดิน บอกว่าไทยเคยมีพันธุ์ข้าวถึง ๒,๐๐๐ ชนิดทั่วประเทศ แต่เดี๋ยวนี้มีแค่ กข. ไม่ก็อย่าง นี้คือนโยบายของรัฐที่ทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพหายไป พอมาดูหลักสูตรของโรงเรียน ก็ไม่ได้เชื่อมโยงให้เด็กนักเรียนตั้งแต่เล็กจนถึงอุดมศึกษามีความภูมิใจหรือใช้ชีวิตที่มีอยู่กับธรรมชาติหรือเคารพในธรรมชาติ จากเดิมที่เรามีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของบ้าน วัด โรงเรียน เมื่อ ๓๐-๔๐ ปีก่อน หากมีคนป่วยก็จะไปวัดไปหาพระ พระก็จะ

ให้ยาหม้อ ซึ่งประกอบด้วยต้นไม้ รากไม้ต่าง ๆ ปัจจุบันความสัมพันธ์เหล่านี้หายไป เพราะเราพัฒนาตามฝรั่งมากเกินไป ทำให้สถานการณ์เรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติหายไป ที่จริงแล้ว ธรรมชาติกับเกษตรกรรมเป็นสิ่งที่ต้องเกื้อกูลกัน เกษตรกรต้องยึดถือความเคารพต่อแม่ธรณี ต่อแม่คงคา ต่อแม่โพสพ ต่อเทพารักษ์ ซึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ ไม่เอาชนะธรรมชาติ พอวิธีคิดเปลี่ยนไป คิดแบบตะวันตกกว่าได้แผ่นดินมีวัตถุที่ขุดขึ้นมาใช้ ป่าคือต้นไม้หรือสิ่งที่เอาไปขายได้ประโยชน์ ทำให้ต้นทุนต่ำที่สุดแล้วได้กำไรสูงที่สุด เป็นวิธีคิดที่ผิดพลาด เป็นมิชฌาติฐิ พุทธศาสนาเน้นว่ามนุษย์ควรเคารพธรรมชาติ พอเกษตรกรเปลี่ยนวิธีคิดก็เห็นแผ่นดินเป็นแค่ที่จะปลูกพืชให้ออกขึ้นมา แล้วให้ผลที่เราต้องการ สิ่งที่เราไม่ต้องการเรียกว่าวัชพืช ที่แล้วแล้วไม่มีวัชพืช ทุกอย่างเกื้อกูลกันหมด จากความคิดที่เชื่อว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ กลายเป็นว่าเราต้องชนะธรรมชาติ ซึ่งจริง ๆ แล้ว เราทำอย่างนั้นไม่ได้เพราะเมื่อเราทำลายธรรมชาติ ธรรมชาติจะทำลายตอบสนองเราเช่นเดี๋ยวนี

การบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในอนาคตต้องเป็นนโยบายของประเทศว่า ประเทศไทยจะเป็นศูนย์กลางที่ผลิตอาหาร ผลิตยาที่ดีที่สุดในโลก เราต้องมีทิศทางว่า เกษตรกรและภาคชนบทต้องได้รับความสำคัญ ไม่ใช่แค่ตัดถนนไป เอาไฟฟ้าไปให้ แต่ดูว่าศักยภาพของเราที่มีอยู่ทั้งในเมืองและชนบทคืออะไร



โครงการพัฒนาใด ๆ ก็ตามต้องคำนึงถึงสิ่งที่มีอยู่ และทำลายสิ่งที่มีอยู่เดิมน้อยที่สุด นโยบายเรื่อง การจัดการพลังงานและทรัพยากรธรรมชาติต้องเปลี่ยนความคิดที่ว่าพัฒนาต้องแลกกับการ ต้องเปลี่ยนแปลงธรรมชาติหรือทำให้สิ่งแวดล้อมเสียหาย การกระจายอำนาจลงไปสู่ท้องถิ่น ต้องกระจายอำนาจและความรู้ลงไปด้วย ไม่ใช่ทำให้แต่อำนาจ แต่ไม่มีองค์ความรู้หรือไม่มีการ สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ การบริหารงานให้เชื่อมโยงกัน เช่น การท่องเที่ยวกับการจัดการ ทรัพยากรต้องไปด้วยกัน ใครเขาจะมาท่องเที่ยวเมืองที่มีแต่ตึกรามสมัยใหม่ เขาก็อยากเห็นสิ่งที่ เขาไม่มี กระทั่งอาหารใครเขาอยากกินแต่พิชซ่า เขาก็อยากรู้ว่าท้องถิ่นนั้นกินอะไร แล้วก็กินโดย มีความสะอาดและถูกสุขลักษณะ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเพื่อชมธรรมชาติหรือ Eco tour เขา

พยายามจะอยู่แบบธรรมชาติที่สุด เราไม่ต้องไปเอาใจโดยตัดถนน สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกมากเกินไป แต่ให้มีความปลอดภัยและมีการเผยแพร่ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมากกว่า ไม่ใช่ว่านักท่องเที่ยวมาแล้วต้องกินเนสกาแฟ ทำไมไม่กินชาสมุนไพร ซึ่งมีอยู่ต่างกันในแต่ละภูมิภาค ทั้งหมดจึงต้องเป็นนโยบายของชาติว่า ความหลากหลายทางชีวภาพ คือวิถีชีวิต คือวัฒนธรรม คือการผลิตที่เหมาะสม คือการพัฒนาทุกอย่างที่เหมาะสม ต้องทำให้คนทั้งชาติเห็นว่า เรามีสิ่งดีอยู่ไม่รู้จักแสนกี่ล้านอย่าง ศูนย์ความหลากหลายทางชีวภาพเล็กเกินไปที่จะทำหน้าที่นี้ ศูนย์ฯ นี้อาจจะเป็นศูนย์ที่ทำการศึกษาวิจัยและรวบรวมองค์ความรู้ แต่ต้องมีหน่วยงานที่กำหนดนโยบายและเชื่อมโยงกัน เช่น การดูแลรักษาป่า การจัดการลุ่มน้ำ ป่าทั้งหมดตั้งแต่ป่าบนภูเขา ป่าชายเลน ป่าทุ่ง ป่าทาม ป่าพรุ หรือแม้กระทั่งภูมินิเวศต่าง ๆ ของเกษตรต้องเอามารวมกัน ชนบทและภาคเกษตรเป็นแหล่งที่สร้างความรู้ ทำให้ความหลากหลายอยู่ในวิถีชีวิต การผลิต การบริโภคของคนภายในประเทศ

นโยบายระดับชาติต้องเป็นความร่วมมือของทุกหน่วยงาน ทุกกระทรวง กระทรวงศึกษาฯ หรือกระทรวงสาธารณสุขต้องสัมพันธ์กันว่า การสาธารณสุขของเราจะดีได้ ถ้าประชาชนมีชีวิตอยู่อยากใกล้ธรรมชาติที่สุด บริโภคอาหารที่ปลอดภัยที่สุด คนไทยต้องฟื้นฟูร่วมกับกระทรวงเกษตรถึงการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์พืชพื้นเมือง กระทรวงคมนาคมต้องคำนึงว่า ทำอย่างไรถนนหนทางจะไม่ไปทำให้สิ่งที่อุดมสมบูรณ์เสียหาย แทนที่จะเน้นการจราจรทางบกซึ่งใช้พลังงานมาก น่าจะเน้นการจราจรทางน้ำซึ่งทำให้แหล่งน้ำมีมากขึ้น ความหลากหลายของพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ที่มีอยู่ในน้ำก็ได้รับการฟื้นฟู การจราจรหรือการเดินทางที่ไม่รบกวนความสงบของสรรพชีวิตที่มีอยู่ในนั้น เช่น การจราจรทางเรือ ก็ไม่ต้องเป็นเรือใหญ่หรือเรือที่ใช้ความเร็วสูงเกินไป กระทรวงศึกษาธิการ ต้องบรรจุเป็นหลักสูตรการศึกษา การสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ การบันเทิงต่าง ๆ น่าจะต้องมีเรื่องนี้เข้าไปอยู่ให้คนไทยเห็นเป็นความเคยชินว่า ประเทศของเราเป็นประเทศที่ร่ำรวยในเรื่องของวัฒนธรรมและองค์ความรู้ที่มีความหลากหลาย ซึ่งจะนำมาสู่การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างเป็นจริง ไม่เอาไว้บนหิ้ง เช่น เด็กปัจจุบันไม่รู้จักกินกระฉับ กระฉับก็หายไปแล้ว หรือว่าพันธุ์พืชพื้นเมือง เช่น มันชนิดต่าง ๆ มันมือเสือ มันอะไรก็หายไปหมด ตรงนี้คนรุ่นกลางอายุ ๔๐ ปีขึ้นไป ต้องเป็นตัวอย่าง หากเราตื่นต้นกับความมั่งมีทางวัตถุ หลงไปตามกระแสบริโภค กระแสหลัก จะไม่มีคนสืบทอดองค์ความรู้ที่เป็นวิถีชีวิตจริง ๆ ให้กับลูกหลาน จะเห็นได้ว่า เด็กที่อยู่กับคุณปู่ คุณย่า คุณตา คุณยายที่กินอาหารไทย กินอาหารพื้นบ้าน เขาก็จะเป็นอย่างนั้น ถ้าอยู่กับพ่อแม่ เมื่อไหร่ก็พาไปห้างฯ เขาก็จะเป็นแบบนั้น ฉะนั้นจึงเป็นสิ่งที่จะต้องกระตุ้นให้คนทำหน้าที่สืบทอดระหว่างวัย ระหว่างช่วงอายุ ซึ่งต้องทำหน้าที่ให้ดีที่สุด

หลักที่สำคัญที่สุดที่จะรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ คือ ถ้าเราอยู่กับเพื่อนมนุษย์ด้วยกันด้วยความเมตตากรุณา ด้วยความแบ่งปันและเอื้ออาทร อยู่กับธรรมชาติด้วยความเคารพ

และกตัญญู อยู่อย่างค้ำชูความเป็นธรรมดาและความเรียบง่ายให้มากที่สุด ความสุขที่แท้จริงไม่ใช่จากการได้มาหรือการครอบครอง แต่เป็นความสุขจากการแบ่งปันและทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้กับเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติมากที่สุด สุดท้ายคืออยากจะทำให้ความเข้าใจเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพมาสู่ชนบท มาสู่วิถีของคนส่วนใหญ่ของประเทศ การรู้จักความหลากหลายทางชีวภาพ ไม่ใช่เรื่องที่เข้าใจยากแล้ว เราต้องมีการจัดการทรัพยากรและพลังงานที่อยู่บนฐานของสิ่งที่มีจริง การจัดการลุ่มน้ำต้องไม่คิดแค่การสร้างเขื่อน แต่ต้องคิดที่จะกระจายลงไปสู่การบริหารจัดการโดยชุมชนบนพื้นฐานของการมีองค์ความรู้และการบริหารจัดการได้ แต่ที่สำคัญที่สุดคือต้องตัดผลประโยชน์และความโลภออกไป เพราะว่าถ้าการจะส่งเสริมให้ความหลากหลายของกระบวนการผลิตในท้องถิ่นจะไม่มีค่าคอมมิชชั่นหรือรายได้จากการนำเข้าต่าง ๆ หากแต่เป็นความยั่งยืนในการดำรงชีวิตของคนทั้งชาติ ขอแสดงความชื่นชมต่อศูนย์ความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งเป็นหน่วยงานเล็ก ๆ ที่ทำงานด้วยความเข้มแข็งและต่อเนื่อง จนปรากฏผลงานมากมายที่ยังประโยชน์แก่ประเทศไทยของเราค่ะ

## กลืนโคลนสาปควาย จารึกไว้ให้เล่าขาน ปัจจุบันมีแต่รถไถกับสารเคมี

ช่วงเดือนกรกฎาคมเป็นเวลาที่ฝนตกชุก ทางภาคเหนือจากน่านถึงเชียงราย แลทางไหนก็เห็นความเขียวชอุ่มของทุ่งนาและขุนเขา สองฝั่งถนนในชนบทจะเห็นชาวนากำลังช่วยกันถอนกล้า บักดำกันอยู่เป็นกลุ่ม ๆ สัก ๑๐-๒๐ คน ดูแล้วอบอุ่น ซึ้งใจที่เห็นการทำงานรวมกลุ่มด้วยความเอื้ออาทร แต่สิ่งที่เปลี่ยนไปที่ติดจิ้นสังเกตเห็นคือ ฤดูทำนาปีนี้ ไม่มีควาย มีแต่รถไถเดินตาม

ถามเพื่อนร่วมงานคือ คุณผิน สมเมือง ซึ่งเป็นชาวปกากะญอ อยู่บ้านห้วยสัก กิ่งอำเภอ ดอยหลวง จังหวัดเชียงราย ได้ความว่า ชาวนาแถวบ้านเขาเปลี่ยนจากใช้ควายมาใช้รถไถเดินตาม ได้สัก ๑๐ ปีแล้ว เพราะการใช้ควายไถนาเป็นภาระมาก ต้องเลี้ยงควายทั้งปี



เพื่อใช้งานเฉพาะฤดูไถนาไม่กี่วัน การใช้ควายไถนา ผู้ไถจะเหนื่อยและปวดหลัง ปวดเนื้อตัว ต้องใช้เวลาหลายวันกว่าจะไถเสร็จ ทั้งต้องทำงานแต่เช้าตรู่ซึ่งแดดไม่ร้อน ควายจะไม่เหนื่อยเร็ว ไม่ดีคือ สาย ๆ ก็พัก แล้วเริ่มอีกครั้งในช่วงบ่ายแก่ ๆ สักบ่ายโมง ชาวนาจึงหันมาใช้รถไถเดินตามคันละ ๔ หินบาทใช้แทนควาย บางคนก็ใช้วิธีเช่า ซึ่งราคาก็ไม่แพงนัก

อีกภาพที่เหมือนกันของชาวนาทุกกลุ่มคือ จะมีการโปรยปุ๋ยเคมีใส่ผืนนา คุณสมเกียรติ เชื้อนเชียงสา ผู้ร่วมงานซึ่งเป็นชาวอำเภอเทิง จังหวัดเชียงรายโดยกำเนิด ให้ข้อมูลว่า ยุคนี้ เกษตรกรถูกอิทธิพลของการโฆษณาทุกรูปแบบทั้งทางทีวี วิทยุ โปสเตอร์ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ส่งเสริม เกษตร ที่แนะนำให้ใช้สารเคมีเป็นกระแสหลัก การโฆษณาใช้รถไถและเครื่องจักรในการเกษตรก็ เข้มข้นมาก ทั้งแรงงานในครอบครัว ในชุมชนก็น้อยลง ทำให้ค่าจ้างทำงานรายวันสูงขึ้น เกษตรกร จึงต้องหันมาใช้สารเคมีแทน ตั้งแต่ยาฆ่าหญ้า ซึ่งคุณจันทราภา นนทวาสี สาวนักพัฒนาระดับ รากหญ้า ให้ข้อคิดว่าบริษัทขายยาบางแห่ง ใช้วิธีราดยาฆ่าหญ้าลงบนไหล่ถนน แล้วปักป้าย โฆษณาว่าหญ้าตายเรียบอย่างนี้เพราะใช้ยาดีหอนี้ เป็นยุทธศาสตร์การโฆษณาประชิดตัว จนถึง การสร้างแรงจูงใจในการใช้ผลิตภัณฑ์ แล้วสามารถส่งชิ้นส่วนของสารเคมีประเภทต่าง ๆ ซิงโซค

รับรางวัล เป็นเหตุให้ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าเชื้อรา ยาฆ่าปู หอยเชอร์รี่และอื่น ๆ ที่ถูกเรียกว่าเป็นศัตรูพืช ซึ่งล้นแล้วแต่เป็นการนำสารเคมีที่มีอันตรายมาสู่แม่ธรณี แม่คงคา แม่โพสพ ซึ่งชาวไทยเคยนับถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีพระคุณ ให้กำเนิดและหล่อเลี้ยงชีวิตมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลาย

เพราะเหตุที่สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบตามหลักอริยมรรค ๘ ประการในพุทธศาสนา) ของรัฐไทย เปลี่ยนไป ชาวไทยส่วนใหญ่จึงถูกจูงใจให้คิดตามผู้นำของประเทศ นับตั้งแต่เราเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑ เมื่อ ๔๕ ปีก่อน ความเห็นที่เคยเคารพ กตัญญูต่อธรรมชาติ เปลี่ยนเป็นคิดแบบกระแสหลักของโลก คือ ทุนนิยม การค้าเสรี ที่เห็นธรรมชาติและแรงงานความสามารถของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เป็นเพียงต้นทุนการผลิต ซึ่งต้องควบคุมให้ลงทุนต่ำที่สุด และให้ได้ประโยชน์สูงสุด เกษตรกรไทยซึ่งเคยเพาะปลูกเพียงพอพออยู่พอกิน ใช้พันธุ์พืชพื้นเมืองที่สั่งสมพัฒนากันมาอย่างเป็นธรรมชาติทั้งข้าวพื้นเมือง ข้าวโพด ถั่ว พริก ผัก พักทอง พักเขียว เผือก มัน อ้อย ฯลฯ



ซึ่งล้นแล้วแต่เป็นพันธุ์ที่แข็งแรง ทนทาน เหมาะกับสภาพภูมิอากาศและเก็บพันธุ์ไว้ปลูกในฤดูต่อไปได้ โดยไม่ต้องใช้เครื่องจักรและสารเคมีใด ๆ ใช้เพียงแรงงานในครอบครัว หรือการลงแขกในชุมชน มีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับปฏิทินการเกษตรเพื่อร้อยรัดดวงใจทุกดวงให้ศรัทธาในสิ่งเดียวกัน เป็นขวัญ กำลังใจให้ผู้คนมั่นใจว่าเทพ เทวดา เจ้าป่า เจ้าเขา แม่ธรณี แม่คงคา จะคุ้มครองให้ผู้คนสัตว์เลี้ยง สุขภาพดี มีความสุขและพืชผลเจริญงอกงาม

บัดนี้ เกษตรกรไทยพึ่งตนเองได้น้อยลง พันธุ์ข้าวพื้นเมืองซึ่งเคยมีมากมายเป็นหมื่นชนิด ทั้งข้าวไร่ ข้าวดอย ข้าวนา เหลือเพียงพันธุ์กข.ไม่กี่อย่าง กับข้าวหอมมะลิ พันธุ์ข้าวพื้นเมืองคงเหลือแต่บนดอยของพี่น้องชาวเขากลุ่มต่าง ๆ หรือเขตชนบทที่ห่างไกล ข้าวโพดพื้นเมืองที่กินอร่อย ผักเล็ก ก็กลายเป็นข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ซึ่งต้องซื้อจากบริษัทผู้ผลิต เก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้อีกไม่ได้ พืชผักอื่น ๆ ที่เป็นกับข้าว เป็นสมุนไพรก็ลดน้อยลงมาก ตัวเลขรายจ่ายของเกษตรกรจึงหนักไปทางอาหาร เพราะกุ้ง หอย ปู ปลา กบ เขียด สัตว์เล็กสัตว์น้อย พันธุ์พืชต่าง ๆ ที่เคยหาได้ตามห้วยหนอง คลอง บึง หรือตามป่า ถูกสารเคมีฆ่าตายไปมาก บางอย่างถึงกับใกล้สูญพันธุ์ เกษตรกรจึงมี

ร้ายจ่ายมากขึ้น เพราะพึงธรรมชาติได้น้อยลง อันเนื่องมาจากวิธีการเพาะปลูกได้ทำลายธรรมชาติไป โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์

เพลงกลืนโคลนสาปควาย ของครูชาญ เย็นแซ ที่สะท้อนชีวิตชาวนาให้คนกรุงเข้าใจด้วย ภาษาที่ไพเราะกินใจ และเพลงคนกับควายของหงา คาราวาน ซึ่งเคยกระตุ้นจิตสำนึกให้บัณฑิต นักศึกษา คนเดือนตุลา สมัยปี ๒๕๑๖-๒๕๑๙ เห็นคุณค่าของเกษตรกรและมุ่งมั่นศรัทธาที่จะใช้ชีวิต เพื่อผู้ถูกเอาเปรียบในสังคม อาจจะกลายเป็นตำนานที่เด็กรุ่นใหม่ฟังไม่เข้าใจ เพราะไม่ค่อยมี สถานีวิทยุ โทรทัศน์ช่องไหนเปิดกัน

กลืนโคลนสาปควาย	คนกับควาย
<p>อย่าดูหมิ่นชาวนาเหมือนดังตาสี เอาฝันนาเป็นที่ พำนักพักพิงร่างกาย ชีวิตเคยไม่เคยสบายฝ่าเปลว แดดแผดร้อนแทบตาย ไล่ควายไถนาป่าดอน เหงื่อ รินหยด หลังลงรดแผ่นดินไทย จนผิวพรรณเกรียม ไหม้ แดดเผามิได้อุทธรณ์ เฟิงพักกายมีควายเคียง นอน กลืนควายสาปโคลนเคล้าไสยอ่อน ยามนอน หลับแล้วไผ่ฝัน กลืนโคลนสาปควายเคล้ากายหนุ่ม สาวแห่งชาวบ้านนา ไม่เลอเลิศฟ้าเหมือนชาวสวรรค์ หอมกลิ่นน้ำปรงคลุ้งอยู่ทุกวัน กลิ่นกระแจะจันทร์ หอมเคยผิวพรรณนั้นต่างชาวนา อย่าดูหมิ่นชาวนา เห็นว่าอับเฉา มือถือเคียวคันเก่า ปลูกข้าวเลี้ยงเรา ผ่านมา ชีวิตคนนั้นมีราคา ต่างกันแต่ชีวิตชาวนา บูชากลืนโคลนสาปควาย</p>	<p>คนก็คนทำนาประสาคน คนกับควายทำนา ประสาควาย คนกับควายความหมายมันลึกล้ำ ลึกล้ำทำนามาเนิ่นนาน แข็งขันการงานมาเนิ่นนาน สำราญเรื่อยมา พอสุขใจ ไปเกิดไปพวกเราไปเกิดไป ไปแบกฟืนแบกไถไปทำนา ยากจนหม่นหมอง มานานัก นานนักน้ำตามันตกใน ยากแค้นรำเคียด ในหัวใจ ร้อนรุ่มเพียงใดไม่หวั่นเกรง เป็นบทเพลง เสียงเพลงแห่งความตาย ความเป็นคนสลายลงไป พลัน กรรมผูกพันแรงแบ่งชนชั้น ชนชั้นชาวนาจึงต่ำ ลง เหยียดหยามชาวนาว่าป่าดง สำคัญมันคงคือ ความตาย</p>

ขอฝากเนื้อเพลงทั้ง ๒ เพลงนี้ไว้ เพื่อให้รัฐบาลและชาวไทยใคร่ครวญว่า เราเปลี่ยนแปลง  
ความคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศเร็วเกินไปหรือไม่ ถ้าซ้าสักนิด ไตร่ตรองให้รอบคอบมากขึ้น  
เคารพธรรมชาติ เมตตาต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพชีวิตให้มากขึ้น สร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อเป็น  
ฐานให้เกิดความเข้มแข็ง ความพร้อม การมีส่วนร่วมของประชาชนทุกระดับให้มากขึ้น ให้รู้เท่าทัน  
ที่จะอยู่กับกระแสโลกาภิวัตน์ การค้าเสรี โดยมีรากฐานที่มั่นคงตามหลักศาสนาและวัฒนธรรม  
ไทย มีกฎหมายและกลไกของรัฐรองรับ ให้คนทุกอาชีพในสังคมได้รับการส่งเสริมคุ้มครอง อย่าง  
เป็นธรรมทั่วหน้ากัน ขอให้วิทยุและโทรทัศน์นำเพลง ๒ เพลงนี้ หรือเพลงอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับคนกับ  
ควาย มาเปิดให้ฟังกันบ่อย ๆ ในฤดูทำนาคนี้ เพื่อเตือนสติให้เห็นคุณค่าของเกษตรกร ถ้าทำนผ่านไป  
ทางไหนที่เห็นชาวนากำลังทำนา ปลูกข้าวกันอยู่ ก็แวะหยุดพักทหาย ช่วยदानา ปลูกข้าวกันบ้าง  
จะได้รู้ว่า กว่าจะได้ข้าวสักเมล็ดนั้น เหนื่อยยากเพียงใด ยามกินข้าวจะได้ระลึกถึงชาวนา และรู้  
คุณค่าของข้าวทุกเมล็ด

## วัฒนธรรมข้าว รากเหง้าสังคมไทย

เมื่อวันอาทิตย์ที่แล้ว ดิฉันได้ตั้งข้อสังเกตว่าชาวนาไทยปัจจุบันต้องใช้ปัจจัยภายนอกในการทำนา ซึ่งเป็นการเปลี่ยนวิถีการพึ่งตนเองอย่างสำคัญยิ่ง ได้แก่ การเปลี่ยนพันธุ์ข้าวจากพันธุ์ดั้งเดิมเป็นพันธุ์ใหม่ การใช้สารเคมีเพื่อกำจัดทุกสิ่งที่ถูกเรียกว่าเป็นศัตรูพืช ได้แก่ หญ้า โรคพืช และแมลงต่าง ๆ การใช้เครื่องจักร เช่น รถไถ หรือ เครื่องนวดข้าว รวมทั้งการพึ่งพาระบบตลาดทั้งตลาดในประเทศและตลาดโลก ดังนั้น เพื่อให้เข้าใจสาเหตุที่แท้จริงของการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและชาวนาไทย ดิฉันจึงได้เชิญคุณเดชา ศิริภัทร ผู้อำนวยการมูลนิธิข้าวขวัญ แห่งจังหวัดสุพรรณบุรี และคุณเรือง สุขสวัสดิ์ เลขานุการสมาคมเพื่อนร่วมพัฒนาจังหวัดชัยนาท (ซึ่งทั้งสองท่านนี้เป็นนักพัฒนาอาวุโสที่ทำงานคลุกคลีกับชาวนาไทยต่อเนื่องกว่าสามสิบปี) มาเป็นวิทยากรรายการ สว ฟังประชาชน ทางสถานีวิทยุรัฐสภา เมื่อสัปดาห์ก่อน มีสาระที่เป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์สังคมไทย เพื่อหาทางออกร่วมกัน จึงขอเล่าให้ฟังดังนี้ค่ะ

คุณเดชา ศิริภัทร นำเสนอว่า ข้าวกับคนไทย มีความผูกพันกันมานานมาก วัฒนธรรมไทยมีรากเหง้ามาจากการปลูกข้าว คนไทยจึงมักตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้แม่น้ำลำธาร ซึ่งเป็นที่ราบใช้ทำนาได้ ข้าวมีสถานะสูงในสังคมไทย คนไทยเคารพข้าว เรียกข้าวว่าแม่โพสพ เช่นเดียวกับที่เคารพแม่ธรณี (แผ่นดิน) แม่คงคา (น้ำ) ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้กำเนิดและหล่อเลี้ยงชีวิตในโลก สังคมไทยเป็นสังคมปลูกข้าว การปลูกข้าวจึงเป็นวิถีชีวิต เป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทย มีพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำงาน เช่น ทำขวัญข้าว รับข้าวเข้ายุ้ง พิธีกรรมสำคัญทุกอย่างต้องมีข้าวเป็นหลัก เช่น บายศรีสู่ขวัญ บาย แปลว่า ข้าว ศรี แปลว่า มงคล เหล้าซึ่งใช้ในพิธีกรรมก็ทำจากข้าว ข้าวเป็นตัวแทนอาหารทั้งหมด คนไทยจะมีคำพูดติดปากว่า "กินข้าวหรือยัง" "หิวข้าว" ขนมทั้งหลายก็ทำจากข้าว การกำหนดสถานะในสังคมก็ใช้ศักดินา คือ เทียบว่ามีนากี่ไร่

ปัจจัยที่ใช้ในการทำนาล้วนเป็นปัจจัยภายในที่ชาวนามีอยู่พร้อมทั้งองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทำนา ความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ข้าว ซึ่งมีหลากหลายเป็นหมื่นชนิด เหมาะกับสภาพพื้นที่เฉพาะแห่งจากเหนือสุด ที่ราบภาคกลาง ภาคอีสาน จนถึงภาคใต้



เพื่อสนองการใช้ประโยชน์ที่ต่างกัน เช่น เพื่อหุง นึ่ง เพื่อทำขนมจีน เพื่อทำเหล้า เพื่อทำข้าวเม่า หรือขนมชนิดต่าง ๆ เวลาที่ปลูกและเก็บเกี่ยวข้าวพันธุ์ต่าง ๆ ก็ต่างกัน โดยใช้ควายช่วยในขั้นตอนต่าง ๆ ของการทำนา ซึ่งล้วนเป็นทุนที่ชาวนาได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ

การเปลี่ยนแปลงฐานคิดความเชื่อของสังคมไทย เกิดขึ้นเมื่อมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ ๑ เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๐๔ - ๓๐ กันยายน ๒๕๐๙ ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีการตั้งกระทรวงพัฒนาเศรษฐกิจขึ้น โดยจอมพลสฤษดิ์ เป็นเจ้ากระทรวงเอง ใช้แนวทางที่ธนาคารโลกเสนอจากการเข้ามาทำวิจัยในไทย หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งอเมริกาเข้ามามีบทบาทในการชี้นำทิศทางการพัฒนาของไทย งานวิจัยระบุว่า ไทยเป็นประเทศด้อยพัฒนา จำเป็นต้องเร่งพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเปลี่ยนทิศทางการพัฒนาให้ภาคเกษตรสำคัญน้อยลง เพื่อเป็นขั้นตอนผ่านสู่ระบบอุตสาหกรรม เน้นการผลิตเพื่อส่งออก ทั้งข้าว ปอ มันสำปะหลัง ยาง ข้าวโพด ราคาผลผลิตการเกษตรถูกกดให้ต่ำ แต่ส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง เช่น ส่งเสริมการลงทุน ลดภาษีเกษตรกรถูกจูงใจให้เข้ามาเป็นแรงงานราคาถูกในภาคอุตสาหกรรม แนวคิด “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข” ถูกบรรจุให้เป็นนโยบายรัฐ ผ่านระบบการศึกษา และระบบราชการ

ชาวนาไทยถูกส่งเสริมให้ปลูกข้าวพันธุ์ใหม่ในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๙-๒๕๑๒ โดยใช้พันธุ์ กข. ของกรมการข้าว ซึ่งการใช้พันธุ์ข้าวชนิดใหม่ถือเป็นการปฏิวัติความคิดความเชื่อของชาวนา ให้เห็นว่า ข้าวเป็นเพียงสินค้าเพื่อเงิน มิใช่เป็นแม่โพสพที่เคารพอีกต่อไป ข้าวพันธุ์ใหม่ปลูกได้ทั้งปี ขึ้นกับมีน้ำจากระบบชลประทานหรือไม่ เป็นพันธุ์ข้าวที่ชาวนาปลูกเหมือน ๆ กัน ในฐานะพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวชนิดเดียวเพื่อส่งออก แม้จะได้ปริมาณมาก แต่ก็เกิดศัตรูพืชระบาดได้ง่าย ทั้งแมลงและโรคพืชต่าง ๆ เช่น โรคจุด โรคขอบใบไหม้ ความเสียหายจึงเกิดขึ้นทั่วทั้งภาคหรือประเทศที่ใช้พันธุ์ชนิดเดียวกัน ทั้งต้องใช้ปัจจัยภายนอกเข้ามาแทน มีหุ้นส่วนต่างชาติ เข้ามาเอากำไรออกไปนอกประเทศ เหลือเพียงหนี้สินทิ้งไว้ให้เกษตรกร ได้แก่ รถไถ น้ำมัน เครื่องนวดข้าว สารเคมีในการเกษตร ยิ่งเกษตรกรปลูกข้าวได้มากเท่าไร คุณภาพข้าวก็ยิ่งต่ำลง เช่น ความชื้นสูง มีเชื้อรา ราคาที่ต่ำ ยิ่งปลูกข้าวปีละหลายครั้งหนี้สินของชาวนาก็ยิ่งมากขึ้น



ฐานะของชาวนาต่ำลงตามฐานะของข้าว ทั้งรัฐบาลและสังคมไทยล้วนไม่สนใจอาชีพของชาวนา คำเตือนของพระบิดาแห่งการเกษตรของไทย คือ หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร ที่ว่า “เงินทอง

เป็นของมาया ข้าวปลาเป็นของจริง" ถูกมองข้าม นโยบายของรัฐกำหนดขึ้นตามผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจ แต่ความเสียหายตกแก่ชาวนาและทุกคนในสังคม มีการนำเข้าสารเคมีในการเกษตรโดยไม่คำนึงถึงผลเสีย แม้นักวิชาการเกษตรก็ไม่รู้อย่างถ่องแท้ว่าสารเคมีบางอย่างตกค้างในดิน ตั้งแต่ ๖๐-๑๐๐ ปี เกษตรกรผู้ใช้สารเคมีได้รับผลโดยตรงต่อระบบหายใจ ต่อปอด ต่ออวัยวะต่าง ๆ จนถึงเสียชีวิต การโฆษณาให้รู้เพียงประโยชน์ที่จะได้ ไม่บอกด้านลบ ด้านมืดของสารเคมี ประเทศไทยนำเข้าสารเคมีชนิดต่าง ๆ ถึงปีละ ๙ ล้านตัน แต่ไม่มีมาตรการควบคุมการทำให้ปลอดภัยได้อย่างทั่วถึง

ทางแก้เพื่อทำให้รากเหง้าของสังคมไทยกลับคืนมา คือ รัฐและสังคมไทยต้องให้ความสำคัญแก่ชาวนา ปัญหาที่ชาวนาเสนอต่อสังคม ต้องนำมาแก้ไขอย่างต่อเนื่องเพราะปัญหาที่เกิดขึ้นถูกสั่งสมมายาวนานกว่า ๓๐ ปี รัฐบาลนี้ต้องทำตามนโยบายที่แถลงไว้ คือ ช่วยให้เกษตรกรรายย่อยมีปัจจัยการผลิตอย่างพอเพียงทั้งที่ดิน น้ำ โดยเน้นการฟื้นฟูองค์ความรู้ในการผลิตด้วยความเข้าใจต่อธรรมชาติ สนองความต้องการของชาวนาและสังคมไทย พึ่งปัจจัยภายนอกน้อยที่สุด มีทางเลือกในการปรับปรุงดิน ปรับปรุงพันธุ์พืช ลดการใช้สารเคมี ควบคุมการนำเข้าสารเคมีที่เป็นโทษต่อสิ่งแวดล้อมและมนุษย์ ควบคุมการโฆษณาสารเคมีที่เกินจริง จัดการการตลาดให้เป็นธรรม สร้างอุดมการณ์ของชาติ สร้างผู้นำที่มีอุดมการณ์ในทุกส่วนของสังคม ส่งเสริมกระบวนการภาคประชาชนให้เข้มแข็ง ด้วยการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดสติปัญญาบนฐานของรากเหง้าวัฒนธรรมไทย

ผู้หญิงพะเยา: ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของหญิงไทยจากอดีตสู่ปัจจุบัน  
(ตอนที่๑)

การศึกษาเรื่อง "ผู้หญิงพะเยา" โดยโครงการพะเยาเพื่อการพัฒนา มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบค้นภาพลักษณ์ของผู้หญิงพะเยาในอดีตเชื่อมโยงกับการกำเนิดของสาวดอกคำใต้สู่ภาพลักษณ์ของผู้หญิงพะเยาในปัจจุบันการมีส่วนร่วมของผู้หญิงพะเยาอาชีพต่าง ๆ ที่มีบทบาทเด่นในชุมชนและสังคม ใช้วิธีการศึกษา ๒ แนวทาง คือ ศึกษาจากเอกสารงานวิจัย หนังสือ บทความในหนังสือพิมพ์ วารสารต่าง ๆ และโดยการสัมภาษณ์ผู้หญิงพะเยาที่มีบทบาทเด่นในชุมชนและสังคมในสาขาอาชีพต่าง ๆ คือ นักการเมือง ข้าราชการ สื่อมวลชน ผู้นำสตรีรวม ๗ คน

ดิฉันได้อ่านสาระของงานศึกษานี้แล้ว รู้สึกชื่นชมที่คณะผู้ศึกษาสามารถสืบสาวประวัติศาสตร์ของพะเยา บทบาทของผู้หญิงในอดีตจนเข้ายุคผันเปลี่ยนจากผลของนโยบายการพัฒนาประเทศนำสู่ข้อเสนอแนะถึงแนวทางที่ควรจะเป็นในอนาคต ประทับใจในส่วนแรกคือบทนำที่นำบทวีของ จิตร ภูมิศักดิ์ (ใช้นามปากกาศรีนาคร) ที่เขียนไว้ในหนังสือ "ผู้หญิงในทัศนะ จิตร ภูมิศักดิ์" ว่าด้วยความสวยของผู้หญิงดังนี้

สหายเอ๋ย.....  
 สวยที่ตาซึ่งงามหวามหัวใจ  
 สวยที่โอษฐ์เต็มอ้มยิ้มนำจูบ  
 สวยที่อกอันชายต้องร้องอู่ฮู  
 บ้างว่าสวยพร้อมพรายอายเหนียม  
 บ้างว่าสวยพร้อมสรรพเมื่อดับเทียน  
 สวยเพราะแสนรักผัวกลัวจนหงอ  
 สวยเพราะผัวมีเมียน้อยปล่อยตามเคย

สหายเอ๋ย.....  
 สวยเพราะทำงานแข่งกร้านแกร่งไกร  
 เพื่อช่วยให้เขาได้มีที่เรียนร่ำ  
 มีบ้านอยู่อย่างมีความสุขทุกคน  
 สวยเพราะเป็นเท้าน้ำขวาหรือซ่าย  
 ไข่แขวนซีฟไว้กับผัวชั่วตาปี  
 จงตื่นเถิด รู้ว่าตนสามารถ  
 แม่แห่งลูก แม่แห่งโลก แม่แห่งธรรม  
 เธอจักสวยเพราะค่านิ่งซึ่งในสิทธิ์

วานเฉลยว่าสตรีสวยที่ไหน  
 สวยที่แก้มพร้อมอำไพ่องชมพู  
 สวยที่รูปร่างระหงทรงเพรียวหุ  
 สวยตะโพกผายชวนดูเดินแนบเนียน  
 บ้างว่าเยี่ยมก็ตรงตองนอนปวดเคียร  
 บ้างว่าสวยเพราะเธอเพียงให้ชมเชย  
 สวยเพราะรอเป็นเท้าหลังฟังเฉยเฉย  
 สวยเพราะเป็นทาสเคลยเสมอไป  
 คำเฉลยต่อไปนี้เข้าที่ไหม  
 เพื่อช่วยมวลชนชาวไทยที่มีดมน  
 มีงานทำมีเงินจ่ายหายขัดสน  
 งานเพื่อชนทั้งล้นอยู่กินดี  
 เท้าเทียมชาย....เชิดความรักในศักดิ์ศรี  
 ใช้ความสามารถที่มีกอบกกิจกรรม  
 จงองอาจอย่ายอมให้ใครเหยียบย่ำ  
 สองมือแน่นแม่แลคำโลกและคน  
 ที่ควรมีเสมอมิตรทุกแห่งหน

สิทธิ์...หะหา...เธอจงปองสิทธิ์ของตน สวดด้วยศักดิ์ศรีเสรีชนไซ้เซเลย

จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความสวยของผู้หญิงว่า มีไต่อยู่ที่รูปร่างหน้าตา หรือ ยอมตามผู้ชายทุกอย่าง แต่อยู่ที่การใช้ความรู้ความสามารถในการช่วยเหลือผู้อื่น และการมีศักดิ์ศรี มีเสรีภาพเท่าเทียมผู้ชาย

เนื้อหาของงานศึกษานี้แบ่งเป็น ๕ ส่วน ได้แก่

1. ภาพลักษณ์ของผู้หญิงพะเยาในอดีต
2. การกำเนิดของสาวดอกคำใต้
3. ภาพลักษณ์ของผู้หญิงดอกคำใต้ในงานเขียนและงานวิจัย
4. ภาพลักษณ์ของผู้หญิงพะเยาในปัจจุบัน
5. บทส่งท้าย



ภาพลักษณ์ของผู้หญิงพะเยาเริ่มจากการสร้างเมืองพะเยาในพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ตำนานเล่าว่าพญาลาวเงินแห่งเมืองเงินยางได้ส่งเจ้าราชบุตร ขุนจอมธรรมมาสร้างเมืองพะเยา ลำดับกษัตริย์ราชวงศ์พะเยาสืบเชื้อสาย ตั้งแต่ขุนจอมคำส่งพญาคำลือ มี ๑๔ องค์ จึงถูกรวมเข้ากับอาณาจักรล้านนา ภาพของผู้หญิงพะเยาที่ปรากฏในประวัติศาสตร์เมืองพะเยา กล่าวถึงผู้หญิงในฐานะแม่และเมีย ซึ่งไม่มีบทบาทสำคัญ แต่เน้นเรื่องราวที่ดั่งามของกษัตริย์โดยเฉพาะพญาจ่าเมือง ทั้งยังเสนอภาพลักษณ์ของผู้หญิงชั้นปกครองคือแม่และเมียของกษัตริย์ ไม่ได้กล่าวถึงผู้หญิงชาวบ้านที่มีบทบาทในระดับครัวเรือนและชุมชน(โดยดูแลด้านเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของครอบครัวที่เน้นการพึ่งตนเอง คือการทำมาหากิน การทอผ้า การหาปลา และบทบาทด้านวัฒนธรรมประเพณี คือการไปทำบุญที่วัด ส่วนผู้ชายมีบทบาทในการเข้าร่วมงานกับทางราชการด้านการปกครอง และพัฒนาชุมชน)

### ๑. บทบาทในอดีตของผู้หญิงพะเยาด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม

โครงสร้างสังคมในอดีตของล้านนา ประกอบด้วยชนชั้นกษัตริย์เจ้าเมือง ขุนนาง พระภิกษุ ไพร่เมือง และทาส โดยไพร่เมืองซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ถือเป็นขุมกำลังในการผลิตและสงคราม

ไพร่ชายถูกเกณฑ์แรงงานปีละ ๖ เดือน เพื่อไปทำงานให้บ้านเมืองหักล้างถางพงเพื่อทำนา ทำไร่ หรือออกไปทำศึกสงคราม บางครั้งไม่กลับมาหรือเสียชีวิต ทำให้มีการสืบเชื้อสายฝ่ายมารดา ที่ดินทำนาอยู่ในความดูแลของผู้หญิงและผู้สูงอายุซึ่งอยู่ติดที่

ด้านเศรษฐกิจผู้หญิงเป็นผู้ผลิตคู่กับผู้ชายเพื่อเลี้ยงครอบครัวและสงเคราะห์ให้ราชธานี รวมทั้งการทอผ้า หาฝืน ค้าขาย และการเป็นหลักในด้านวัฒนธรรมประเพณีและการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ผู้หญิงไปวัดและทำบุญมากกว่าผู้ชาย บ้างก็บวชเป็นแม่ชีโดยเชื่อว่ากุลจะส่งให้เกิดเป็นผู้ชายในชาติต่อไป

## ๒. การกำเนิดของสาวดอกคำใต้

ดอกคำใต้เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดพะเยา ตั้งอยู่ที่ราบเชิงเขาลุ่มน้ำอิงและแม่น้ำร่องช้าง ตั้งเป็นชุมชนตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานีคู่กับเมืองปุกามยาว(พะเยา) เพราะเขตแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ ชื่อดอกคำใต้เพราะมีต้นดอกคำใต้อยู่สองฝั่งน้ำร่องช้างอยู่มาก โดยยกฐานะเป็นอำเภอตั้งแต่ พศ. ๒๓๙๗ แล้วถูกยุบเป็นตำบล ชัยบเป็นกิ่งอำเภอ จนยกฐานะเป็นอำเภออีกครั้งใน พศ. ๒๕๐๘ จนปัจจุบัน

พศ. ๒๔๐๐ บริษัทของชาวอังกฤษได้รับสัมปทานนำไม้แก่น้ำยมตะวันตกและบริษัทเดนมาร์กได้รับสัมปทานฝั่งแม่น้ำยมตะวันออก จึงตัดทางรถไฟเพื่อชักลากไม้ ผ่านเมืองดอกคำใต้ ทำให้เกิดชุมชนตามเส้นทางรถไฟเพิ่มขึ้นหลายหมู่บ้าน

อำเภอดอกคำใต้ถูกเล่าลือว่ามีสาวงาม พ่อแม่นิยมขายลูกสาวเข้าสู่บริการธุรกิจทางเพศ สาวดอกคำใต้จึงมีชื่อติดปากนักท่องเที่ยวโดยลำดับประวัติศาสตร์และพัฒนาการค้าประเวณีของหญิงสาวในดอกคำใต้เป็น ๔ ยุคสมัยดังนี้

### 1. ยุคแม่สำเพ็งจะไปเมืองไทย (พศ.๒๔๗๕ - ๒๕๐๐)

ยุคที่มีการสัมปทานไม้ของต่างชาติ มีคนต่างถิ่นเข้ามาเกี่ยวข้องกับการทำไม้และการค้าขาย ทั้งนายห้างฝรั่ง พ่อเลี้ยงช้าง ควาญช้าง คนตัดไม้ เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อผู้หญิงในชุมชน คือไปทำงานที่ปางช้าง เป็นเมียนายห้าง เป็นเมียคนต่างถิ่น เมื่อคนเหล่านี้เดินทางกลับประเทศผู้หญิงเหล่านี้ก็เป็นม่าย จึงหนีออกจากชุมชนตามพวกคนทำไม้ลงไปทางใต้ ซึ่งเรียกว่า "ไปเมืองไทย"

### 2. ยุคสาวหนีโดยล้อ (พศ.๒๕๐๐ - ๒๕๑๒)

เมื่อการทำสัมปทานไม้ของบริษัทอังกฤษลดลง มีการเปิดเส้นทางถนนติดต่อกับชุมชนภายนอก มีพ่อค้าเร่ล้อเกวียนเข้ามาเป็นกลุ่ม เอาหนึ่งเข้ามาฉายให้ชาวบ้านดูแล้วขายยา เมื่อถนนดีขึ้นก็เปลี่ยนจากล้อเกวียนเป็นรถฉายหนังขายยา หรือจัดงานรื่นเริงเช่นรำวง ชกมวยขึ้นในหมู่บ้านมีการพบปะของหนุ่มสาวในงาน โดยชายต่างถิ่นไม่ต้องไปหาหญิงสาว

ที่บ้านตามประเพณี หญิงสาวถูกชักจูงให้ทิ้งไร่นาหนีตามชายต่างถิ่นออกไปจากหมู่บ้าน โดยหนีตามขบวนล้อที่เข้ามาขายหนังเรียกว่า “สาวหนีโดยล้อ”



สองยุคแรกนี้เป็นยุคผู้หญิงใจแตกไม่เกี่ยวกับพ่อแม่

### 3. ยุคสาวล่องกรุง หนีมุล่องกอง (พศ.๒๕๑๒- ๒๕๒๐)

ยุคนี้เด็กสาวไปขายบริการทางเพศมากขึ้นกว่าเดิม โดยเปลี่ยนรูปแบบจากหนีตามผู้ชาย หรือถูกล่อลวงเป็นการถูกชักชวนจากเอเยนต์ซึ่งเป็นคนภายนอก มาติดต่อพ่อแม่ของผู้หญิง โดยมีเงิน สิ่งของเป็นเครื่องล่อใจ ชวนเชื่อเรื่องความสะดวกสบายและชีวิตที่ดีขึ้น พ่อแม่บางคนบังคับลูกที่เพิ่งเรียนจบชั้นประถมให้ไปขายตัว

ผู้หญิงที่เคยไปขายตัวในเมืองกรุง เมื่อกลับมาก็ชวนเอาเด็กสาวที่เพิ่งเรียนจบกลับไปขายตัวด้วย เพราะเห็นหญิงที่ไปมาแล้วมีเงินทองมาให้พ่อแม่สร้างบ้านหลังใหม่ มีรถขับ จึงเลียนแบบตามกัน

### 4. ยุคสาวหาเงิน (พศ.๒๕๒๐ – ปัจจุบัน)

ความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนคือ การแข่งขันความมั่งมีทางวัตถุของพ่อแม่ จากกรณีที่หญิงล่องได้กลับมาอยู่หมู่บ้าน แต่งงานอยู่กับชายในหมู่บ้าน สาวหาเงินก้าวสู่การเป็นสาวนอกไปญี่ปุ่นเก็บเงินส่งให้ครอบครัว สะท้อนค่านิยมที่ให้ความสำคัญกับเงินและวัตถุ เป็นสิ่งจูงใจให้ผู้หญิงดิ้นรนไปญี่ปุ่นแม้มีการแพร่ระบาดของเอชไอวีก็ตาม

กำเนิดสาวดอกคำใต้จึงสัมพันธ์กับการพัฒนาประเทศ ซึ่งเริ่มจากการให้สัมปทานแก่บริษัททำไม้ต่างประเทศเมื่อ พศ. ๒๔๗๕ จนมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับ ๑ สืบทอดถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปัจจุบัน

อีก ๓ บท ที่ว่าด้วยภาพลักษณ์ของผู้หญิงพะเยาในงานเขียนและงานวิจัยภาพลักษณ์ของผู้หญิงพะเยาในปัจจุบัน และบทสุดท้ายผู้หญิงพะเยาเธอต้องกล้าที่จะเปลี่ยนแปลง เป็นส่วนที่ท้าทายต่อการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนบทบาทของหญิงไทยอันเป็นผลจากการพัฒนาของแต่ละยุคสมัย ดิฉันจะนำมาเล่าต่อในวันอาทิตย์หน้านะคะ ขอชื่นชมคณะผู้ทำการศึกษาคือ โครงการพะเยาเพื่อการพัฒนา ต่อจากอันมีคุณค่าอย่างยิ่งชิ้นนี้ค่ะ

## ผู้หญิงพะเยา : ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของหญิงไทยจากอดีตสู่ปัจจุบัน (ตอนจบ)

เมื่อวันอาทิตย์ที่แล้ว ดิฉันได้เขียนถึงรายงานการศึกษาเรื่อง “ผู้หญิงพะเยา” โดยโครงการพะเยาเพื่อการพัฒนา โดยสรุปสาระของสองส่วนแรกไปแล้ว คือ ภาพลักษณ์ของผู้หญิงพะเยาในอดีต กับกำเนิดของสาวดอกคำใต้ วันนี้ จึงขอนำเสนอบางส่วน ของ ๓ บทหลัง ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้ค่ะ

ภาพลักษณ์ของผู้หญิงพะเยาในงานเขียนและงานวิจัย จากการรวบรวมงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ รายงานการประชุม สัมมนาของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนรวม ๒๓ ชิ้น มีข้อสรุปที่ชี้ว่า ปัจจัยหลักที่ทำให้หญิงในชนบทภาคเหนือเข้าสู่อาชีพบริการทางเพศ คือ การพัฒนาที่ล้มเหลว ผลกระทบจากการพัฒนาตั้งแต่การสัมปทานป่าไม้ นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อนำรายได้เข้าประเทศตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๑๐ นโยบายเกษตรที่มุ่งให้เกษตรกรปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อส่งออก ใช้เครื่องจักรแทนคน และให้สารเคมี ทำให้ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรสูงขึ้น แต่ราคากลับตกต่ำ ทำให้อาชีพเกษตรไม่มั่นคง ระบบนิเวศเสื่อมลง เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทผู้หญิงพะเยา จากการมีบทบาทเคียงบ่าเคียงไหล่ผู้ชายในการผลิต เป็นผู้รวบรวม รักษา สืบทอด พันธุ์พืชพื้นเมือง ควบคุมรายรับรายจ่ายในครอบครัว เป็นแกนกลางของครอบครัว ผู้หญิงถูกผลักออกจากฐานะการเป็นผู้ผลิตหลักภาคเกษตร กลายมาเป็นแรงงานเสริมในภาคเกษตรหรือไปขายบริการ ทำให้ศักดิ์ศรีของผู้หญิงต่ำลง การค้าประเวณีกลายเป็นทางเลือกใหม่เพื่อยุทธฐานะครอบครัว ทว่ารัฐบาลยังไม่เคยมีนโยบายที่แน่นอนในการแก้ไขปัญหาการขายบริการทางเพศอย่างจริงจัง ไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาใฝ่เกษียณโดยตรง แต่รับเป็นเสมือนงานฝากซึ่งมีงบประมาณน้อยมาก เมื่อเทียบกับงบประมาณทั้งหมดของหน่วยงาน จึงขึ้นกับความสนใจของบุคคล ประกอบกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลบางส่วนมีบทบาททำให้ธุรกิจการขายบริการทางเพศขยายตัว



ผลของการพัฒนาที่ขาดความสมดุล คือ มีความก้าวหน้าในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ถนน ไฟฟ้า ประปา การติดต่อสื่อสาร อิทธิพลของสื่อมวลชนที่เผยแพร่ค่านิยมทางวัตถุ

และอิทธิพลของวัฒนธรรมแบบสังคมเมือง แต่ศักยภาพทางเศรษฐกิจไม่พัฒนาหรือยิ่งลดน้อยถอยลงกว่าเดิม ประชาชนในภาคการเกษตรส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำ เพราะขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรอย่างทั่วถึง มีที่ดินไม่เพียงพอ ต้องเสี่ยงกับปัจจัยทางธรรมชาติและศัตรูพืช ปัญหาการตลาดและราคาพืชผล

ปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรม คือ ลัทธิบูชาเงินและบริโภคนิยม ครอบครัวและญาติยินยอมให้ลูกสาว "ล่องใต้" เพื่อแลกกับเงิน ยกฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวที่ยากจน ผู้นำชุมชนที่มีอิทธิพลเป็นเอเยนต์จัดส่งเด็กสาวเข้าสู่อาชีพทางเพศ วัด โรงเรียน ไม่สามารถทำหน้าที่เป็นที่พึ่งทางใจของคนในชุมชนได้ เมื่อเด็กหญิงเรียนจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว มักไม่ได้เรียนต่อและถูกดึงเข้าเป็นสินค้าป้อนธุรกิจทางเพศ เพราะระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพถูกทำลายโดยกลไกสังคมบริโภค ทำให้ชุมชนแตกแยก แข่งขัน ดิ้นรน เพื่อยกฐานะของตนและครอบครัว ศักยภาพภายในชุมชนลดลง

ภาพลักษณ์ของผู้หญิงพะเยาในปัจจุบัน รายงานฉบับนี้ได้สัมภาษณ์ผู้หญิงพะเยา ๗ คน ที่ประสบความสำเร็จในอาชีพต่างกัน มีบทบาทในสังคมระดับชุมชนและระดับชาติ ดิฉันขอแนะนำตัวอย่างการสัมภาษณ์ คุณสุกัญญา หาญตระกูล นักวิชาการอิสระ ซึ่งทำงานแปลและเขียนบทความในหนังสือกรุงเทพธุรกิจ เนชั่นสุดสัปดาห์ Nation มีสาระที่น่าสนใจ ดังนี้ค่ะ

ความเห็นของคุณสุกัญญา เกี่ยวกับภาพลักษณ์ของผู้หญิงพะเยาและสาวดอกคำใต้ ภาพของสาวดอกคำใต้กลายเป็นตัวแทนของผู้ที่ค้าประเวณี ซึ่งเริ่มจากยุคประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๐ ที่มีกรอบความคิดว่า ผู้หญิงที่ขายตัวมีสติปัญญาต่ำ ยากจน มีความเป็ยเบนทางเพศ เมื่อถูกจับได้จะถูกส่งมาอยู่สถานฟื้นฟูของกรมประชาสงเคราะห์ ต่อมามีการวิจัยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นต้นมาพบว่า เหตุที่หญิงต้องขายตัวเพราะความกตัญญู เพราะสังคมคาดหวังบทบาทของลูกสาวให้ต้องเลี้ยงดูครอบครัว และเพราะความจำเป็นทางเศรษฐกิจ

ปัจจุบันสังคมรับรู้เรื่องการค้าประเวณีว่า มีหลายกลุ่มเกี่ยวข้องทั้งเป็นผู้ซื้อบริการ พ่อเล้า แม่เล้า แมงดา ตำรวจ นักการเมือง กระบวนการยุติธรรม การค้าหญิงข้ามชาติ มีการรณรงค์เพื่อแก้ไขปัญหาโรคติดต่อทางเพศ มีการเคลื่อนไหวจากนักสิทธิสตรี ทำให้ภาพลักษณ์ที่ชั่วร้ายของการค้าประเวณีลดน้อยลง

ในส่วนของความเห็นต่อบทบาทของผู้นำสตรีในชุมชน คุณสุกัญญาให้ความสำคัญกับลักษณะการเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Participatory Leadership) คือ จัดโครงสร้างการทำงานให้คนในกลุ่ม มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ตรวจสอบความโปร่งใสได้ โดยใช้หลักการของชุมชนดั้งเดิมซึ่งมีความสัมพันธ์กัน ฟังความเห็นจากหลายฝ่าย จากผู้เฒ่าผู้แก่ จากหลวงพ่ที่วัด จากครูบาอาจารย์ จากความเชื่อเรื่องผี ความกลัว อายต่อเทวดาฟ้าดิน ซึ่งช่วยให้เกิดความยับยั้งชั่งใจ ไม่เอาตัวเป็นใหญ่ว่า มีความชอบธรรมในฐานะผู้นำ จะทำอะไรก็ได้ โดยสร้างระบบการยับยั้งชั่งใจ

รับผิดชอบร่วมกัน ตัดสินใจร่วมกัน (Shared responsibility shared decision) อำนาจของชุมชน  
 ควรมาจากการแต่งตั้งภายในชุมชนให้มากที่สุด รวมกลุ่มกันแบบเล็ก ๆ ยืดหยุ่นดีกว่าโครงสร้างที่  
 ตายตัว ใ้กรอบที่ถูกสั่งจากส่วนกลาง ซึ่งใช้ไม่ได้กับทุกชุมชน ผู้นำชุมชนควรมีธรรมชาติ  
 เหมือนใบไม้บนต้นไม้ คือร่วมกันอยู่กับใบไม้ใบอื่น ๆ มีการผลัดใบ เปลี่ยนหน้าที่กัน  
 ทำงานได้ กระบวนการตัดสินใจในการทำงานมีความหลากหลาย เช่น บางเรื่องต้องเป็นมติ  
 เอกฉันท์ บางกรณีต้องใช้เสียงส่วนมาก

ปัญหาและข้อจำกัดของการเป็นผู้นำสตรีในชุมชน คือการยอมรับรูปแบบโครงสร้างการ  
 เมืองจากส่วนกลาง ซึ่งเป็นการรวมศูนย์ ทำให้ขาดความเป็นอิสระในการตัดสินใจ ขาดความเป็น  
 ปัจเจกในคุณค่าของตัวคนและชุมชน

ผู้นำและชุมชนต้องรักษาอิสรภาพในความคิด การตัดสินใจ การบริหารงาน การเป็นอยู่ที่  
 เป็นธรรมชาติของชุมชน เช่น วิถีการผลิตอาหาร การแต่งกาย ซึ่งหลายอย่างได้หายไปแล้ว โดยมี  
 สาเหตุจากโครงสร้างอำนาจการเมืองของรัฐและเอกชนที่เข้ามาครอบงำ

การมองบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงพะเยาในปัจจุบันและอนาคต คุณสุกัญญา มอง  
 ว่า ผู้หญิงยังมีบทบาทการผลิตและการดูแลในครัวเรือน ซึ่งควรกระตุ้นให้ผู้ชายในครอบครัว คือ  
 พ่อ สามี พี่ชาย น้องชาย เข้ามามีส่วนร่วมสูงขึ้น ปัจจุบันสังคมมีความเปลี่ยนแปลงสูงขึ้น ต้องใช้  
 ความรู้เป็นฐานในการผลิตสูงขึ้น ในภาคเกษตรผู้หญิงต้องรู้วิธีลดต้นทุนการผลิต เพิ่มมูลค่าให้ผล  
 ผลิต ไม่เดินตามแนวทางการบริโภคสูงสุด ซึ่งจะนำหายนะมาสู่ทรัพยากรและชีวิตในที่สุด ต้อง  
 รู้เรื่องการทำเกษตรผสมผสาน การลด เลิกใช้สารเคมี เป็นต้น

ผู้หญิงต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ต้องรู้เรื่องโครงสร้างอำนาจการเมืองการปกครองทุก  
 ระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับชาติ ระดับโลก ต้องทำให้การเมืองมีผู้นำแบบมี  
 ส่วนร่วมในระดับชุมชนมากกว่าพึง สจ. สส. สว. หรือนักการเมืองอื่น ๆ ซึ่งเป็นข้างหนึ่ง ด้วยการ  
 ทำให้ขาค้างหนึ่งของประชาธิปไตยสมบูรณ์ คือ ขาภาคประชาชนที่ร่วมใช้อำนาจตาม  
 รัฐธรรมนูญด้วยการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและตรวจสอบทุกระดับ เช่น สิทธิการตัดสินใจด้าน  
 ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ตรวจสอบการทำงานภาครัฐทุกระดับ อยากเห็นผู้นำสตรีอยู่ใน  
 โครงสร้างกลุ่มประชาชนให้มากและทั่วถึง

ด้านวัฒนธรรมประเพณี ผู้หญิงมักถูกคาดหวังให้อยู่ในกรอบ ให้มีหน้าที่หลักในการถ่าย  
 ทอดประเพณีวัฒนธรรม ซึ่งควรเป็นหน้าที่ของผู้ชายต้องร่วมรับผิดชอบด้วย

โครงการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระดับจังหวัดและระดับภาค มีเพียงคนกลุ่มหนึ่งที่ได้รับ  
 ประโยชน์ คนระดับรากหญ้าไม่มีโอกาสที่แท้จริง เกิดปัญหาต้องขายที่ทำกิน ร่นเข้าไปอยู่ลึกขึ้น  
 เรื่อย ๆ ตัวอย่างการปรับปรุงรอบกว๊านพะเยา เห็นชัดเจนว่า ชาวประมงขนาดเล็กไม่มีแม้กระทั่ง  
 ทำเรือที่จะขึ้นดงและขายปลาที่จับได้ ปราบกฎการณณ์เช่นนี้จะรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ คนที่โอกาสน้อยจะ

ขาดโอกาสต่อไป คนที่ได้โอกาสนี้จะได้เพิ่มขึ้น เมื่อไม่มีทางเลือก สุดท้ายอาจต้องกลับไปขายที่ทำกิน ขายตัวและขายวิญญาณในที่สุด

**ผู้หญิงพะเยา :** เธอต้องกล้าที่จะเปลี่ยนแปลง จากบทบาทของผู้หญิงพะเยาในประวัติศาสตร์ ยุคศักดินา มีการกล่าวถึงผู้หญิงในฐานะชายาของกษัตริย์อยู่บ้าง จนถึงยุคที่กล่าวถึงบทบาทผู้หญิงในชนชั้นปกครอง ในฐานะเจ้าจอมมารดา บทบาทของแม่ที่ช่วยพระสงฆ์ ทนุบำรุงพระศาสนา และบทบาทของผู้หญิงชาวบ้านที่ช่วยการผลิต ในไร่นาและเศรษฐกิจครัวเรือน จนถึงยุคที่ประเทศไทยพัฒนาให้ทันสมัย ผลกระทบของการพัฒนาส่งผลต่อผู้หญิงชนบท จากบทบาทการช่วยผู้ชายในการผลิต ในไร่นา การเก็บเมล็ดพันธุ์แบบยังชีพ มาสู่การผลิตเพื่อขายในระบบทุนนิยม นำเทคโนโลยีมาใช้แทนแรงงานคน ใช้เมล็ดพันธุ์เชิงพาณิชย์แทนพันธุ์พืชพื้นเมืองดั้งเดิม ใช้สารเคมีมากขึ้น บทบาทหญิงที่เคียงคู่ชายในภาคเกษตร จึงจางหายไป มีการว่างงานในภาคเกษตร ผู้หญิงเข้ามาเป็นแรงงานในภาคเกษตรแผนใหม่และภาคอุตสาหกรรม บางส่วนเข้าสู่ภาคบริการตามนโยบายการท่องเที่ยว ซึ่งเอื้อให้เกิดการขยายตัวของการค้าประเวณีในสังคมไทย ใช้ร่างกายเป็นสินค้าตามกลไกบริโภคนิยม

ภาพของดอกคำใต้หรือสาวเหนือที่ออกจากหมู่บ้านได้ค้าประเวณีมีผู้เข้ามาศึกษาวิจัยเพื่ออธิบายสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหามากมาย ซึ่งการทำความเข้าใจปรากฏการณ์นี้ ต้องพิจารณารอบด้านถึงบริบท เงื่อนไขทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ประเพณีทั้งในระดับชุมชน จนถึงระดับนโยบาย



ปัจจุบันการไปค้าประเวณีของสาวเหนือและสาวดอกคำใต้ได้ลดลง แต่ภาพลักษณ์เดิมนั้นยังอยู่ในความทรงจำของคนในชุมชน บทบาทและสถานภาพของผู้หญิงพะเยาในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างมาก ผู้หญิงพะเยาได้แสดงศักยภาพให้สังคมยอมรับ ทั้งในฐานะนักการเมือง สื่อมวลชน นักวิชาการ ครูบาอาจารย์ ผู้นำสตรี ซึ่งมีรากฐานพื้นเพจากชาวบ้าน

ธรรมดา ผ่านการสังขมประสบการณ์ ปัญหา อุปสรรค จนทำให้ชุมชนและสังคมยอมรับ เช่น คุณ ลัดดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์ ครูมุกดา อินตะสาร เป็นต้น

การทำให้สังคมยอมรับความรู้ความสามารถ เพื่อเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้หญิง ต้องเริ่ม จากตัวผู้หญิงเองที่มุ่งมั่นในการพัฒนาศักยภาพของตนให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม กล้า แสดงความคิดเห็นในสิ่งที่ถูกต้อง กล้าสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ต้องส่งเสริมและสนับสนุนผู้หญิงที่มี ความสามารถและความสนใจเข้ามาทำกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่น ผู้หญิงต้องเชื่อมั่นในตนเอง กล้า ปรับเปลี่ยนค่านิยมที่ฝังรากลึกมานานในสังคมไทย ต้องหาแนวร่วมให้ผู้ชายมีความรู้ ความเข้าใจ บทบาทความสัมพันธ์ของหญิงชายในครอบครัวและสังคม เพื่อให้เข้ามาเป็นแนวร่วมส่งเสริมความ เปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้หญิง เพื่อให้เกิดความเสมอภาคและความเท่าเทียมของหญิงชายอันจะ นำมาซึ่งสันติสุขในสังคมตลอดไป

ขอขอบคุณผู้ศึกษาวิจัยทุกท่าน ที่ช่วยให้เห็นพัฒนาของบทบาทผู้หญิงตั้งแต่ครั้ง ประวัติศาสตร์ ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๗ ของผู้หญิงพะเยาจนถึงปัจจุบัน หวังว่างานศึกษานี้จะ ได้เผยแพร่ไปสู่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาคประชาชนและภาคนโยบาย เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง อย่างสร้างสรรค์ในบทบาทหญิงชาย ในทุกมิติอย่างสมดุลย์นะคะ

## หมวด ๗

วัฒนธรรมก่อเกิดช่วงเวลาที่เป็นสุข

## ฤดูร้อนอันรื่นรมย์

ท่ามกลางข่าวสงครามในหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ และ TV ทุกช่อง ที่เป็นการถาโถม  
บรรพอากาศแห่งความรุนแรงสู่ผู้เสพข่าวทุกคน ดิฉันขอเชิญชวนให้ท่านผู้อ่านหันมาหาความสุขกับความงดงาม  
ของฤดูร้อน ซึ่งธรรมชาติมอบให้ทดแทนกับอากาศที่อบอ้าว ทั้งดอกไม้ที่มีสีสันสดใส ดอกไม้ที่มีกลิ่นหอม พืชผัก  
ที่ผลิใบรับฤดูร้อน เป็นอาหารที่เข้ากับฤดูกาลของภูมิภาคต่าง ๆ ได้อย่างดี

กรุงเทพฯ ในฤดูร้อนหอมกรุ่นด้วยดอกไม้เล็ก ๆ สีขาวที่กัทม. ปลุกไว้ริมถนนทั่วไป (เด็กรุ่นใหม่อาจไม่  
รู้จักดอกไม้ ซึ่งมีความหมายเป็นมงคลจากคำว่าวชิระคือความบริสุทธิ์ การหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งมวล)  
ดอกตะแบกสีชมพูอมม่วง ดอกชมพูพันธุ์ทิพย์ สีชมพูที่โรยลงสู่โคนต้นทำให้ถนนและคูคลองงดงาม สีเหลืองใส  
ของดอกคูณ



สีชมพูจางของดอกจามจุรี ฯลฯ บนต้นจามจุรี จักจั่นกำลังรำเรียงเสียงระงม บางทีก็ปล่อยหยาดน้ำลงสู่เบื้อง  
ล่างเหมือนหยดฝนที่แผ่วเบา ดอกมะม่วงกำลังแตกช่อคู่กับลูกอ่อนซึ่งบางต้นก็สุกกินได้แล้ว นกน้อยนานาชนิด  
ส่งเสียงร้องฟังเพลินใจ ช่วงที่ฝนตกหนักตอนค่ำ เสียงกบ เขียด คางคกในแหล่งน้ำซึ่งจะดังระงม จับคู่เพื่อสืบ  
ทอดขยายพันธุ์ เป็นชีวิตในธรรมชาติที่คนส่วนใหญ่ในเมืองกรุงมองข้ามไป

ที่เชียงใหม่มีดอกไม้บานสะพรั่ง ดอกเล็บมือนางสีขาวยชมพูแดง ดอกพวงคราม ดอกชมนาด  
(ดอกข้าวใหม่) ดอกการเวก ดอกลำดวน ดอกเหลืองอินเดีย นกตัวเล็กจิ๋วคล้ายนกฮัมมิงที่กระพือปีกถี่ยับ จงอย  
ปากเรียวยาวดูน้ำหวานจากเกสรดอกไม้ ผีเสื้อสีต่าง ๆ บินตอมดอกไม้ ทำให้ชีวิตและสีสันในธรรมชาติดูหลากหลาย  
ชวนให้ใจปิติสุขและเบิกบาน

ตลาดสดในหมู่บ้านมีอาหารประจำฤดูร้อนวางขายอย่างหลากหลาย ใบเสี้ยวอ่อน (พืชตระกูลขิงโค  
กาหลง) ยอดตำลึง ยอดส้มป่อย ใ้หรัสเปรี้ยวชุ่มคอ ยอดผักเหือด ใบบอน หัวปลี ยอดชะอม ปลาจากแม่น้ำใน  
ธรรมชาติ เช่นแม่น้ำอิง ซึ่งตลาดอำเภอเทิงเป็นแหล่งขายปลาพื้นเมืองนานาชนิด ที่จับโดยชาวประมงพื้นบ้าน  
จากเครื่องมือประมงที่สืบทอดภูมิปัญญากันมานับร้อย ๆ ปี ทำอาหารได้นานาชนิด โดยใช้สมุนไพรเป็นเครื่อง

ประกอบ เช่น ขิง ข่า ตะไคร้ หอม กระเทียม พริก เป็นทั้งอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและเป็นยาบำรุงสุขภาพชั้นเลิศ ซึ่งมีผลงานวิจัยของสถาบันวิชาการทั้งในประเทศไทยและนานาชาติยืนยันว่าการกินอาหารที่ผลิตในท้องถิ่น และเป็นอาหารที่มีตามฤดูกาลในธรรมชาติจะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้ร่างกาย (โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิคุ้มกันต้านมะเร็ง) โดยไม่ต้องใช้สารปรุงแต่งรส กลิ่น สี ที่เป็นสารเคมีชนิดใด ๆ ทั้งสิ้น

ความปิติอันยิ่งใหญ่อีกอย่างหนึ่งของดิฉัน เมื่อวันจันทร์ที่ 24 มีนาคม 2546 นี้ คือการได้รับความเมตตาจากท่านเจ้าคณะจังหวัดเชียงราย (พระราชสิทธินายก แห่งวัดพระสิงห์) ให้เข้าร่วมสัมมนาพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบล และรองเจ้าคณะตำบลจำนวนประมาณ 200 รูป ซึ่งท่านรองเจ้าคณะภาค 6 (พระเทพรัตนมุนี) ได้เมตตาแสดงธรรมแก่ที่ประชุมอย่างน่าประทับใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าที่หลักของเจ้าอาวาส 4 ประการคือ

1. ต้องรู้พระวัจนะ คือรู้หลักธรรมของพระพุทธองค์เพื่อนำมาสั่งสอนให้ชาวโลกได้ปฏิบัติให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีสติมีปัญญา และมีสันติสุข
2. ต้องรู้จักของชาวโลก ทนโลก ทนเหตุการณ์ ติดตามความเปลี่ยนแปลงของโลกให้ทัน ถ้าปรับเข้าเกินไป หรือปรับผิดทิศทางก็ไม่เหมาะไม่ควร
3. ต้องรู้ศิลปกรรม พระภิกษุทางเหนือควรรู้จักศิลปะล้านนาอย่างลึกซึ้ง รอบด้าน เพื่อนำศิลปะมาสูวัด ให้วัดเป็นที่หล่อหลอมจิตใจของกุลบุตร กุลธิดาสู่ความซาบซึ้งภาคภูมิใจในความงามของศิลปะ
4. ต้องรู้ตำรายา เพื่อช่วยให้มนุษย์ทุเลาเบาบาง หรือหายจากความทุกข์กาย ทุกข์ใจ



ท่านเจ้าคณะจังหวัดได้เมตตาให้โอกาสแก่ดิฉันและคณะอีก 3 คนคือ นายแพทย์ วิธาน ฐานะวุฑฒิ นายสยาม พิงอุดม และสลาอำนาจ บัวงาม (ศิลปินผู้เชี่ยวชาญด้านแกะสลักไม้ ซึ่งได้แกะสลักบานประตูวัดพระสิงห์ อย่างงดงาม) ถวายความเห็นแก่คณะพระสังฆาธิการ ซึ่งดิฉันได้กราบเรียนปรึกษาและเสนอต่อที่สัมมนา 3 ประเด็น คือ

1. ในสถานการณ์สงครามที่ประเทศอิรัก ซึ่งถ่ายทอดผ่านสื่อชนิดต่าง ๆ ก่อให้เกิดความหดหู่ เศร้าหมองต่อความรุนแรงจากการใช้อำนาจ และอาวุธที่มีอนุภาพทำลายสูง มีกระแสการคัดค้านสงคราม และเรียกร้องสันติภาพ ต่อมนุษยชาติอย่างกว้างขวางทั่วโลก พระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่จะมีบทบาทในการแสดงพลังแห่งเมตตาธรรมสู่ชาวโลกได้อย่างไร
2. ช่วงปิดภาคฤดูร้อนเด็กนักเรียนได้พักผ่อนอยู่บ้าน ส่วนหนึ่งมักใช้เวลาอยู่กับวีดีโอเกมส์ บางคนใช้เวลาเป็นหลายชั่วโมงติดต่อกัน โดยพ่อแม่หวังใจว่าลูกไม่ได้ไปเที่ยวเตร่เสียหายที่ไหน แต่หารู้ไม่ว่าเกมส์เหล่านี้ หากไม่ได้เลือกสรรให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก จะเป็นการปลูกฝังค่านิยม และพฤติกรรมด้านความรุนแรง เห็นการฆ่า การทำร้ายเป็นเรื่องธรรมดา ทั้งยังยั่วยุทางกามารมณ์ก่อนวัยอันสมควร ซึ่งมีผลเสียไม่แพ้ยาเสพติด ภาควิชาศาสนาควรร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ จัดกิจกรรมภาคฤดูร้อนเพื่อให้เด็กได้ใช้เวลาในการพัฒนาจิตใจของตนเอง ให้เข้าใจหลักธรรมสมกับวัย และนำไปปฏิบัติในวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม
3. ควรใช้สื่อเพื่อเผยแผ่ธรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ธรรมะซึมซาบสู่จิตใจชาวไทยทั้งหมดอย่างสม่ำเสมอ นายแพทย์วิธาน ฐานะวุฑฒิ ผู้เขียนหนังสือเรื่อง "หัวใจใหม่ ชีวิตใหม่"\* ได้ถวายเป็นความรู้แด่พระสังฆาธิการ ซึ่งมีสาระที่น่าสนใจดังนี้
  1. สมองของมนุษย์มีสามชั้นคือ สมองชั้นใน เป็นสมองระดับสัตว์เลื้อยคลาน ซึ่งใช้ความรุนแรงต่อสู้เพื่อการดำรงชีวิต ผู้แพตกเป็นอาหาร ผู้ชนะมีชีวิตรอดต่อไป  
สมองชั้นกลาง เป็นสมองของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม มีความรักความอบอุ่น แบบแม่กับลูก  
สมองชั้นหน้า เป็นสมองของมนุษย์ที่ให้เหตุให้ผล ใช้หลักธรรมะความเมตตา  
การพัฒนาคนด้วยการศึกษาและการสื่อสารวิธีการต่าง ๆ จึงควรส่งเสริม / กระตุ้นให้สมองชั้นกลางและสมองชั้นหน้าของมนุษย์เจริญมากขึ้น
  2. มีการศึกษาวิจัยเรื่องพลังงานของหัวใจ 4 ประการซึ่งสอดคล้องกับหลักพรหมวิหาร 4 และนำมาซึ่งความสุขและพลังสร้างสรรค์มาสู่มนุษย์ดังนี้  
พลังความศรัทธาชื่นชม (Appreciation)

\* จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์ปิติศึกษา จัดจำหน่ายโดย สายส่งเคล็ดไทย โทร.02-2259536

ศ.นพ.ประเวศ วะสี เขียนคำนำตอนหนึ่งไว้ว่า "หนังสือหัวใจใหม่ ชีวิตใหม่" โดย นายแพทย์วิธาน ฐานะวุฑฒิ เล่มนี้ได้เสนอวิธีที่จะนำท่านออกจากความบีบคั้น (จากโครงสร้างทางความคิดและโครงสร้างทางสังคม) โดยการมีมุมมองใหม่ และวิธีคิดใหม่ เพื่อหลุดจากโครงสร้างความคิดเก่า ๆ อันบีบคั้น ถ้าคิดเป็นนั่นก็หลุดพ้นสู่อิสระภาพ และความสุขอย่างฉับพลันทันที

การไม่ตัดสินเป็นถูกผิด เป็นดำ ขาว (Non-judgement)

การให้อภัย (Forgiveness)

ความรัก ความเมตตา (Love, Kindness)

คุณสยาม พิงอุดม ได้เสนอความเชื่อของชาวอาซาว่า มนุษย์ทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติใดล้วนเกิดมาจากพ่อแม่เดียวกันแล้วจึงกระจายกันไปอยู่ในถิ่นฐานต่าง ๆ ดังนั้น หลักความเชื่อของทุกเชื้อชาติจึงมุ่งสู่ความเมตตาอันเป็นสากล

ในวันรุ่งขึ้น (วันอังคารที่ 25 มีนาคม) การระดมความคิด เพื่อก่อตั้งสภาสันติภาพเชียงรายจึงเกิดขึ้นที่สำนักงานมูลนิธิพัฒนาชุมชนและเขตภูเขา โดยองค์กรและบุคคลที่ใส่ใจในสันติภาพ และศาสนิกชาวพุทธ มุสลิม คริสต์ ฮินดู และพี่น้องชาติพันธุ์ต่าง ๆ จะระดมพลังกันสร้างลานสันติภาพด้วยกิจกรรมทางศิลปะ ดนตรี และศาสนา ในวันเสาร์ที่ 29 มีนาคม 2546 ที่ลานวัฒนธรรมเชียงรายหน้าอนุสาวรีย์ล้านเกล้า ร.5 ตั้งแต่ 9.00 น.จนถึงเวลา 21.00 น. โดยกิจกรรมภาคเช้าเริ่มด้วยเด็กราว 500 คน วาดภาพเพื่อสันติภาพบนผืนผ้าในขนาดยาว 100 เมตร สลับกับดนตรีและวัฒนธรรมพื้นบ้านจากนั้นจิตรกรในจังหวัดเชียงรายร่วมกันเขียนภาพเพื่อสันติภาพ จากนั้นมีการแสดงดนตรี สลับการปราศรัยเพื่อสันติภาพ และตัวแทนศาสนาต่าง ๆ แสดงเจตนารมณ์ต่าง ๆ เพื่อยุติความรุนแรงและสงคราม ปิดท้ายด้วยการจุดเทียนสันติภาพของผู้ชุมนุมประมาณ 10,000 คน

ความรื่นรมย์ในฤดูร้อนเริ่มด้วยความชื่นชมในธรรมชาติในความดีงามของเพื่อนมนุษย์ และศาสนาธรรม เพื่อนำสู่สันติภาพอันเป็นสุดยอดของความสุขทั้งหมด ขอให้ชาวไทยใส่ใจในสันติภาพอย่างถ่วงน้ำหนักนะค่ะ

## ความสุขของครอบครัวคือสันติสุขของสังคม

ช่วงนี้โรงเรียนส่วนใหญ่ปิดเทอมแล้วเด็ก ๆ จะได้หยุดพักจากความเคร่งเครียดในการศึกษาเล่าเรียนที่โรงเรียน กลับมาสู่อ้อมกอดที่อบอุ่นของพ่อแม่และครอบครัวเป็นเวลาว่างเดือนกว่า ดิฉันมีโอกาสได้อ่านหนังสือดี ซึ่งพระไพศาล วิสาโล กรุณามอบให้คือหนังสือ "คู่มือชีวิต" โดยพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ซึ่งท่านเป็นเสาหลักที่แก้ปัญหาแก่ชาวพุทธและผู้ใฝ่ใจในธรรมในยุคนี้ จึงขอกราบอนุญาดำเนินบางส่วนจากบทที่ว่าด้วย "ความสุขของครอบครัว คือสันติสุขของสังคม" มาฝากท่านผู้อ่านเพื่อเป็นแนวทางที่ครอบครัวจะใช้ในการดูแลลูกหลานในช่วงปิดเทอมนี้และใช้อย่างต่อเนื่องตลอดไป



พ่อ แม่ เป็นเหมือนทิศตะวันออก คือทิศที่พระอาทิตย์ขึ้นซึ่งมีความสำคัญมาก คือ ดวงอาทิตย์ขึ้นมาก็ส่องแสงสว่างนำทางการดำเนินชีวิตของคนและสัตว์ทั้งหลาย ชีวิตของลูก พ่อ – แม่ ก็เป็นแบบอย่างและให้ความสว่าง คือให้ความรู้ ความเข้าใจบอกวิธีดำเนินชีวิตให้แม่แต่ชีวิตของลูก

พระพุทธเจ้าทรงแสดงฐานะของพ่อแม่ไว้ว่า

1. เป็นพระพรหม เป็นผู้ให้กำเนิด เป็นผู้สร้างชีวิตให้กับลูกแล้วก็เป็นผู้เลี้ยงลูกเป็นผู้แสดงโลกนี้แก่ลูก
2. เป็นบูรพาจารย์ของลูก คือ เป็นครูอาจารย์คนแรกสอนตั้งแต่ กิน ดื่ม นั่ง นอน เดิน พูด ทุกอย่างที่จะใช้ในการดำเนินชีวิต หรือเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเองต่อไป
3. เป็น อาหุไนย บุคคลของลูก อาหุไนยบุคคลนี้เป็นคำเรียกพระอรหันต์และพระอริยะทั้งหลาย ในสังคมไทยจึงเรียกพ่อแม่ง่าย ๆ ว่าเป็นพระอรหันต์ของลูก คือมีคุณธรรมอย่างน้อยท่านมีจิตใจบริสุทธิ์ต่อลูก รักลูกด้วยใจจริง ไม่มีอะไรเคลือบแฝง

ฐานะทั้ง ๓ ประการนี้ถือว่าเป็นสำคัญ ขอย้ำอีกครั้งว่า หนึ่งเป็นพระพรหม สองเป็น  
บูรพาจารย์ สามเป็นพระอรหันต์ของคุณ

คุณธรรมที่จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดี ข้อสำคัญคือเมื่อเป็นพระพรหม พ่อแม่ก็เลี้ยงลูก  
มาโดยมีหลักคือ พรหมวิหาร ๔ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ซึ่งโดยสาระสำคัญทั้ง ๔ ข้อ  
รวมแล้วก็มี ๒ ด้าน

ด้านที่หนึ่งคือ ด้านความรู้สึก หมายถึง ความรู้สึกที่ดีงามถ้าเรียกเป็นภาษาอังกฤษก็คือ  
Positive emotion คือ พ่อแม่โดยพื้นใจไม่มีความรู้สึกโกรธเคือง ชิงชัง รักเกียด คิดร้าย เอาเปรียบ  
เป็นต้น ต่อลูกมีแต่ความรู้สึกในทางที่ดี คือ เมตตา ความรัก ความปรารถนาดี กรุณา สงสาร คิดจะ  
ช่วยเหลือให้พ้นทุกข์ มุทิตา ยินดีด้วยเมื่อประสบความสุข ความสำเร็จ ทำอะไรให้ดีขึ้นชม แล้วก็  
ส่งเสริม ทั้งสามนี้เป็นความรู้สึกที่ดี ทำให้ชีวิตความสัมพันธ์ระหว่าง พ่อ – แม่ – ลูก รวมไปถึง  
ครอบครัวทั้งหมดมีความรัก ความอบอุ่น มีความร่าเริง ผ่องใส มีความอ่อนโยนเป็นสุข นี่เป็นด้าน  
ความรู้สึก

ส่วนอีกด้านหนึ่งก็คือ ด้านความรู้ พ่อ – แม่ จะมีเพียงด้านความรู้สึกไม่ได้ ต้องมีความรู้  
และรู้จักใช้ปัญญาด้วยเพราะหลักทั่วไปมีอยู่ว่าคนเรามีชีวิตซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติต้องเป็น  
ไปตามกฎธรรมชาติ และกฎที่เป็นของธรรมชาตินี้ ไม่เข้าใครออกใคร พ่อแม่จะใช้ความรู้สึกไปช่วย  
เหลืออย่างไร ก็ทำเกินกฎธรรมชาติไม่ได้ ด้านนี้แหละถ้าพ่อแม่รู้ล้าเข้าไปจะทำให้เสีย

คนเราทุกคนนี้มีความเป็นมนุษย์ ๒ ด้านในเวลาเดียวกันคือ

1. ด้านที่เป็นชีวิต ซึ่งเป็นไปตามกฎธรรมชาติ และ
2. ด้านที่เป็นบุคคล ซึ่งอยู่ร่วมกันในสังคม

พ่อแม่จะช่วยให้ลูกได้มากที่สุดก็คือด้านที่ลูกเป็นบุคคลผู้อยู่ในสังคม ซึ่งพ่อแม่เข้าถึงได้โดยตรง  
ในด้านนี้ พ่อแม่ควรส่งเสริมความรู้สึกที่ดีด้วยความสัมพันธ์ที่ดีงาม รัก ให้ความอบอุ่นให้มีความ  
สุขภาพ อ่อนโยน จิตใจดี

ส่วนด้านที่ลูกเป็นชีวิตซึ่งเป็นไปตามกฎธรรมชาตินั้น พ่อแม่เข้าถึงโดยตรงไม่ได้ จะให้แก่  
ความรู้สึกไม่ได้ แต่ต้องใช้ความรู้โดยสื่อผ่านปัญญาจึงจะโยงไปถึงด้านธรรมชาติของเขา ด้านที่  
เป็นธรรมชาติของชีวิตนั้นต้องใช้ปัญญา ความจริงนี้เป็นด้านสำคัญที่ลูกจะต้องพัฒนาเพื่อให้  
สามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง

ด้านที่หนึ่ง พ่อแม่มีความรู้สึกดีงาม รัก ผูกพัน จะคอยให้ความช่วยเหลือ และจะทำให้ แต่  
พอถึงด้านที่สอง ชีวิตของลูกเป็นของเขาเอง เข้าต้องอยู่กับความเป็นจริง เริ่มตั้งแต่ร่างกายของเขา  
ก็ต้องอยู่ในเกณฑ์ของธรรมชาติ ต้องกินอาหาร ต้องขับถ่าย ฯลฯ ถ้ากินอยู่ไม่ถูกต้องก็จะเจ็บป่วย  
หรือเสียสุขภาพ เขาต้องรู้จักเป็นอยู่ให้ถูกต้องและจะต้องรับผิดชอบชีวิตของเขาเองต่อไป เพราะ  
ฉะนั้นเขาจึงต้องได้รับการเตรียมความพร้อมที่จะให้รับผิดชอบตนเองได้ ต้องเติบโต เจริญออกงาม

ต้องมีคุณสมบัติ มีความรู้ความสามารถของตนเอง ซึ่งพ่อแม่ทำให้ไม่ได้ แต่พ่อแม่สามารถช่วยเหลือหนุน โดยใช้ปัญญาประสานกับอารมณ์หรือเอาความรู้มาประสานกับความรู้ลึก

ในเมื่อพ่อแม่มีความรู้ลึก เช่นรักลูกเป็นต้นแล้ว ก็โยงต่อไปสู่ด้านความรู้ คือเรารักเขา อยากให้เขาเป็นคนเก่ง คนดี มีความสุขต่อไป แต่ชีวิตเป็นของเขา ซึ่งเขาจะต้องรับผิดชอบตนเอง เราจะช่วยเขาได้อย่างไรก็ต้องใช้ปัญญาพิจารณาว่า เขาต้องทำอะไรบ้างต้องรับผิดชอบอะไรบ้าง และด้วยการใช้ความรู้ หรือใช้ปัญญา ก็คิดพิจารณาว่าจะเตรียมฝึกให้เขาทำอะไรอย่างไร

การใช้ปัญญาคิดไว้ล่วงหน้าจะทำให้เตรียมหาแบบฝึกหัดหรือเตรียมกิจกรรมเพื่อฝึกลูก อย่างหลากหลาย ตรงนี้ก็กลายเป็นว่าพ่อแม่ไม่ทำให้เขาแล้ว แต่เฉยเพื่อดูให้เขาทำ ตรงนี้แหละ เรียกว่าอุเบกขา คือข้อที่ ๔ ของพรหมวิหาร ๔

ฉะนั้นในพรหมวิหารจึงมี ๒ ภาคคือ ภาคความรู้ลึก ได้แก่สามข้อแรก แยกเป็น เมตตา กรุณา มุทิตา และภาคปัญญา ซึ่งแสดงออกที่อุเบกขา ได้แก่การวางท่าทีหรือวางตัวเฉยไว้ ไม่ทำหาคอยดูให้เขาทำ

อุเบกขา จึงหมายความว่า พ่อแม่คอยดูให้ลูกทำ โดยเป็นที่ปรึกษา คอยตอบ คอยแก้ คอยแนะ ให้เขาเรียนรู้ ให้เขาฝึก แต่พ่อแม่ไม่ทำให้ เพื่อให้เขาหัดทำด้วยตนเองตรงนี้แหละจะทำให้เด็กได้พัฒนามาก ดังนั้นอุเบกขาจึงเป็นข้อสำคัญที่ให้โอกาสแก่เด็ก เพื่อจะมีการพัฒนา

ถ้าเราเอาแค่อึดใจคือด้านความรู้ลึก โดยไม่มีเมตตา กรุณา มุทิตา เด็กก็จะพัฒนาในส่วนที่มีความรัก ความอบอุ่น เป็นคนอ่อนโยนละมุนละไม มีความสุข แต่จะอ่อนแอ และพึ่งพาทำอะไรไม่เป็น และถ้ามากเกินไปเด็กก็จะกลายเป็นนักเรียกร้อง ไม่รู้จักพอ ดังนั้นจึงต้องใช้ด้านปัญญาโดยเอาอุเบกขามาสร้างความสมดุลอะไรที่เด็กควรรับผิดชอบตนเองให้ได้หรือควรหัดทำให้เป็น พ่อแม่จะวางเฉยไม่ชวนชวนเขาทำแต่เฉยโดยคอยดูอยู่ คือเฉยมอง ไม่เฉยเมย เฉยเมิน หรือเฉยไม่รู้เรื่อง และเฉยไม่เอาเรื่อง ซึ่งกลายเป็นปัญญาอุเบกขา คือ เฉยใจ

พ่อ แม่ต้องช่วยให้การเจริญเติบโตของเด็กเป็นไปทั้ง ๒ ด้านอย่างมีดุลยภาพ เป็นการเจริญเติบโตอย่างพอดี คือ ทั้งมีความอ่อนโยน มีความสุข ความอบอุ่น และพร้อมกันนั้นก็มีความเข้มแข็งมีความสามารถ มีปัญญา รับผิดชอบตนเองได้

อุเบกขา นอกจากจะทำให้คนเข้มแข็ง รู้จักรับผิดชอบ และเจริญเติบโตพัฒนาได้ดีแล้ว ก็ยังรักษาความถูกต้องชอบธรรมในสังคมในสังคมเช่นรักษาความยุติธรรมได้ด้วย ดังนั้นสังคมก็จะอยู่ดีตั้งแต่สังคมในครอบครัว

นอกจากความสัมพันธ์กับพ่อแม่แล้ว เด็กจะได้รับการฝึกจากครอบครัวในด้านความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องด้วย โดยมี พ่อ – แม่ เป็นผู้นำ เริ่มตั้งแต่การนำในด้านความรู้ลึก และทัศนคติที่ดีงาม

ลูกที่ยังเป็นเด็ก ๆ ที่เป็นหญิง-ชาย เป็นพี่ – น้อง จะมีการสร้างความรู้สึกขึ้นแบบหนึ่ง คือ ความรู้สึกอย่างพี่อย่างน้อง ซึ่งเป็นความรู้สึกที่ดีงาม มีเมตตา คอยช่วยเหลือกัน ความรู้สึกแบบนี้ อยู่เหนือหรือข้ามพ้นความรู้สึกทางเพศ คือความเป็นพี่เป็นน้องนั้นเหมือนไม่มีเพศเหมือนไม่มี ความเป็นหญิงชาย ความรู้สึกอย่างพี่อย่างน้องนี้ จะมากลบหรืออย่างน้อยมาคานความรู้สึกทางเพศ ที่มองกันระหว่างหญิง – ชาย

ในสังคมไทยในขณะนี้ความรู้สึกที่พัฒนาจากความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างพ่อ แม่ ลูก และระหว่างพี่น้อง ซึ่งเรียกสั้น ๆ ว่าความรู้สึกฉันท์พ่อแม่ – ลูก และความรู้สึกมองกันอย่างพี่น้อง กำลังจะเลือนหายไป เพราะฉะนั้นเวลาออกไปอยู่สังคม ก็จะมีปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ เพิ่มขึ้น เพราะการที่คนมองกันด้วยความรู้สึกแบบญาติพี่น้องไม่มีมาช่วยดูแลหรือคานความรู้สึกที่หนักไปในด้านความรู้สึกทางเพศอย่างเดียว



ครอบครัวเป็นพื้นฐานของสังคมที่จะรุ่งสังคมไปในทางที่ดีเพราะฉะนั้นในพุทธศาสนา จึงมี คำสอนที่ท่านสอนพระไว้ว่า ถ้าพบผู้หญิงวัยสูงหน่อยก็ให้มองเป็นเหมือนแม่ ถ้าพบผู้หญิงที่อายุ มากกว่าหน่อยก็ให้มองเป็นพี่สาว ถ้าอายุน้อยกว่าก็ให้มองเป็นน้องสาวตรงนี้ก็คือการนำความรู้สึก แบบญาติพี่น้องมาชักนำคุณธรรมซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกดีงาม ถ้าโดยพื้นฐานมีครอบครัวอบอุ่น เลี้ยงดู ในครอบครัวที่ดี ความรู้สึกนี้ก็มาช่วยอย่างเป็นธรรมดาไปเองคือความสัมพันธ์แบบพี่น้องก็จะ เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตประจำวันที่เคยชินอยู่เป็นประจำ

ในวัฒนธรรมไทยที่ผ่านมาจะเห็นชัดว่า การเน้นความสัมพันธ์ด้วยความรู้สึกอย่างญาติพี่น้อง นี้ได้แสดงออกในทางภาษาเวลาพบหญิงชายอื่นก็จะใช้คำทักทายเรียกกันอย่างญาติพี่น้อง ตามอายุวัยของเขาคนอื่นที่อายุมากก็เรียกว่า คุณตา คุณยายหรือตาโน่น ยายนี่ คนที่อายุในระดับ ใกล้กับพ่อแม่ก็เรียกว่า ลุง ป้า น้า อา ถ้าอายุใกล้เคียงกับตัวเอง ก็เรียกพี่นั้น น้องนี้ ช่วยนำความรู้สึกอย่างพี่อย่างน้อง ขึ้นมาเหนือความรู้สึกอย่างหญิงอย่างชาย

แต่ปัจจุบันวัฒนธรรมนี้กำลังจะเลือนหายไป ไม่ค่อยได้ยินเรียกกัน คงจะเป็นเพราะวัฒนธรรมตะวันตกแผ่อิทธิพลเข้ามาครอบงำถ้ามองกว้างออกไปถึงระบบสังคมและการเมืองก็คือจะหัน

เข้าหาประชาธิปไตยได้อำนาจธุรกิจ ซึ่งเน้นเสรีภาพและความเสมอภาคแบบแก่งแย่งแบ่งแยก โดยละทิ้งหรือยอมสูญเสียเกียรติภาพแทนที่จะนำเอาเกียรติภาพที่มีอยู่ข้างดีแต่เดิมมาเป็นฐานในการพัฒนาประชาธิปไตย

ในสังคมของเราสืบ ๆ มา ลูกใกล้ชิดแม่มาก อยู่กับแม่ตลอดเวลา พ่อยังห่างกว่า สำหรับผู้ชายที่มีความรู้สึกซาบซึ้งประทับใจในพระคุณความรักของแม่อย่างลึกซึ้งแน่นแฟ้นอิทธิพลของความรูสึกนี้ จะมีความหมายสำคัญมาก เวลาพบผู้หญิงอื่นในที่ปลอดเปลี่ยว ใจของเขาจะประหวัดไปถึงแม่ หรือภาพของแม่ จะปรากฏขึ้นในใจ พร้อมทั้งความรู้สึกต่าง ๆ ความรูสึกนี้ก็เลยมาลบหรือมาทับความรู้สึกอย่างหญิงอย่างชายหรือความรู้สึกทางเพศ ทำให้จิตใจของคนทั่วไปเป็นธรรมดา เวลาพบหญิงอื่นชายอื่นก็จะมีแต่การมองกันด้วยความรูสึกในเชิงทางเพศ

ขอให้พ่อแม่และผู้ใหญ่ทุกคนดูแลเด็ก ๆ ทุกคนซึ่งเปรียบเสมือนลูกหลานของเราตามหลักธรรมดังกล่าวนี้ เพื่อให้ลูกหลานไทยเติบโตด้วยสันติสุขในจิตใจและนำมาซึ่งสันติสุขของสังคมตลอดไปค่ะ

## สุขใจในลาว

ก่อนที่จะเขียนถึงการเดินทางไปศึกษาดูงานที่ประเทศลาวของคณะกรรมการการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อจากคราวที่แล้ว ดิฉันขอเขียนเรื่องวันมาฆบูชาเพื่อเชิญชวนให้ชาวไทยปฏิบัติศาสนกิจในวันสำคัญยิ่งของพุทธศาสนา ดังนี้ วันมาฆบูชา<sup>1</sup> เป็นวันสำคัญยิ่งของชาวพุทธ จุดกำเนิดแห่งวันมาฆบูชา คือ เมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ของปีที่ ๒ แห่งการตรัสรู้ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้มีสาวกเดินทางมาเฝ้าพระพุทธองค์พร้อมกันโดยมิได้นัดหมายเป็นครั้งแรกถึง ๑,๒๕๐ รูป ณ พระเวฬุวันาราม ชานเมืองราชคฤห์ เมืองหลวงของแคว้นมคธ ประเทศอินเดีย การประชุมครั้งใหญ่ของสาวกครั้งนี้ มีลักษณะพิเศษ ๔ ประการ ซึ่งเรียกว่า "จาตุรงคสันนิบาต" กล่าวคือ

๑. เป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ หรือ มาฆมาส
๒. มีพระสงฆ์มาประชุมพร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย ๑,๒๕๐ รูป
๓. พระสงฆ์เหล่านี้ล้วนเป็นพระที่บวชโดยพระพุทธเจ้า
๔. พระสงฆ์เหล่านี้ล้วนเป็นพระอรหันต์

พระพุทธเจ้าได้ทรงประกาศหลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนา เสมือนหนึ่งรัฐธรรมนูญ ที่ใช้เป็นกฎหมายแม่บทสูงสุดของประเทศ คือ ทรงแสดงพระโอวาทปาฏิโมกข์ให้พระสงฆ์ถือเป็นหลักปฏิบัติเพื่อนำไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีเนื้อหา ๓ ประการ คือ

๑. อุดมการณ์ พระพุทธศาสนามีจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน คือ การดับสูญจากกิเลสและทุกข์ทั้งปวง ซึ่งจะสำเร็จได้จากการพากเพียรกระทำด้วยตัวเอง ไม่ใช่สำเร็จจากการอ่อนวอนร้องขอ
๒. หลักการ คำสอนอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน คือการไม่ทำความชั่วทั้งปวง ทำกุศลธรรมความดีให้พร้อม และทำจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ผ่องใส
๓. วิธีการที่สำคัญมี ๖ ประการ
  ๑. ไม่กล่าวร้ายใคร
  ๒. ไม่ทำร้ายใคร
  ๓. สำนวมนในปาฏิโมกข์
  ๔. รู้ประมาณในการบริโภค
  ๕. การอยู่ในที่อันสงบสงัด
  ๖. ฝึกฝนพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้นด้วย

ด้วยการบำเพ็ญสมาธิภาวนาอยู่เสมอ

การปฏิบัติพุทธศาสนกิจในวันมาฆบูชาที่นิยมโดยทั่วไป คือ

๑. ทำบุญตักบาตร หรือนำภัตตาหารไปถวายพระสงฆ์ แล้วกรวดน้ำแผ่ส่วนกุศล

<sup>1</sup> ข้อมูลจากเอกสารเผยแพร่วันมาฆบูชา ณ ห้องสนามหลวง ซึ่งจัดโดยสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร และสภาองค์กรพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

๒. บริจาคให้ทานแก่ผู้ด้อยโอกาสในสังคม
๓. ปล่อยสัตว์ เช่น นก ปลา เต่า โค กระบือ
๔. ฟังธรรมะ รักษาศีล ๕ ศีล ๘
๕. บำเพ็ญภาวนา เจริญสมาธิ เจริญกัมมัฏฐาน
๖. เวียนเทียนตามวัดหรือพุทธสถานต่าง ๆ

ในปีนี้นักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ร่วมกับสภาองค์กรพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทยและกรุงเทพมหานคร ได้จัดงานวันมาฆบูชา ณ ท้องสนามหลวง ในวันที่ศุกร์ที่ ๑๔ ถึงวันอาทิตย์ที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖ โดยมี ๒ เวทีคือ เวทีกลาง ซึ่งมีการบรรยายธรรม แข่งขันตอบปัญหาธรรมะ ประกวดร้องเพลงธรรมะ ฉายภาพยนตร์ธรรมะ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๐๐ ถึง ๒๑.๐๐ น. ทั้งสามวันกับลานธรรมปฏิบัติ ซึ่งเริ่มตั้งแต่ ๐๗.๐๐ ถึง ๒๑.๐๐ น. เริ่มด้วยการทำวัตรเช้า การบรรยายธรรม การทำวัตรเย็น และบำเพ็ญจิตภาวนา โดยพระสงฆ์และผู้บรรยายธรรมที่มีประสบการณ์ชั้นเยี่ยม จึงขอเชิญชวนประชาชนไปร่วมงาน เพื่อสร้างมหากุศลและความสงบร่มเย็นให้ตนเองและสังคมโดยทั่วกัน

ขอกลับมาเล่าเรื่องต่อจากเมื่อวันอาทิตย์ที่แล้ว ซึ่งดิฉันได้เขียนถึงภารกิจการเดินทางไปกระชับความสัมพันธ์และศึกษาดูงานกรณีการปรับปรุงแม่น้ำโขงเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ของคณะกรรมการการมีส่วนร่วมของประชาชน กับคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม วุฒิสภา ที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ระหว่างวันที่ ๒ - ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖ โดย ๒ วันแรกเป็นการศึกษาวีถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มแม่น้ำโขง แม่น้ำคานที่หลวงพระบาง เริ่มด้วยการไปกราบนมัสการท่านสาธุคุณคำจัน ที่วัดแสน เพื่อสนทนาธรรมกับคณะสงฆ์เรื่องศาสนากับวิถีชีวิตของประชาชน ท่านเมตตาเล่าว่า หลวงพระบางมีวัดจำนวนมากประมาณ ๔๐๐ วัด ประชาชนมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง ทุกเช้าพระสงฆ์จะเข้าแถวออกรับบิณฑบาตตั้งแต่แสงตะวันเริ่มรับอรุณ ท่านบอกว่า ชีวิตคนลุ่มแม่น้ำโขงไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก เพราะทำมาหากินเพียงแค่อพยพอกิน แต่ก็ดูแลพระ เณร และบำรุงรักษาทุกวัดให้อยู่ในสภาพที่ดีตลอดมา ท่านบอกว่า เมืองหลวงพระบางไม่มีปัญหาด้านยาเสพติด โรคเอดส์ หรือโสเภณี เพราะทุกคนอยู่ในศีลธรรมอันดี และทางการเข้มงวดเรื่องการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม โจรผู้ร้ายก็ไม่มี เพราะเป็นเมืองเล็กเกิดเหตุอะไรขึ้นทุกคนก็รู้กันหมด หนีไม่รอด จึงไม่มีใครกล้าทำผิด

ความประทับใจของคณะกรรมการต่อเมืองหลวงพระบาง คือ วัดและพระพุทธรูปที่งดงาม ชีวิตที่สงบสุขของผู้คนกับธรรมชาติ งานทอผ้าที่มีเอกลักษณ์ท้องถิ่น งานแกะสลักไม้ เครื่องเงินและโลหะผสม ซึ่งแสดงถึงภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดมาด้วยความภาคภูมิใจ รวมทั้งถ้อยคำในภาษาลาวที่สื่อสารได้อย่างตรงไปตรงมา ไม่ปรุงแต่งและซับซ้อนมาก เช่น "แม่นางเรือ" ที่ชาวเรือทุกคนกราบไหว้ทุกครั้งที่ใช้เรือเดินทาง กระทรวง "พั่วพันต่างประเทศ"

เย็นวันจันทร์ที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ คณะกรรมการฯ ได้เรียนเชิญท่านเจ้าแขวงหลวงพระบางและสหพันธ์แม่หญิงลาว มาร่วมรับประทานอาหารเย็น ซึ่งได้รับเกียรติจากท่านรองเจ้าแขวง คือ ท่านพาน วาจัน แม่นางบัวทอง และคณะ มาสนทนากันด้วยบรรยากาศแห่งมิตรไมตรีที่อบอุ่น โดยสหพันธ์แม่หญิงลาว แขวงหลวงพระบางได้เชิญคณะกรรมการไปเยี่ยมที่สำนักงานในวันรุ่งขึ้นด้วย

เช้าวันอังคารที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ คณะกรรมการฯ ตื่นกันแต่เช้า ออกจากโรงแรมวิลล่าสันติ เวลาตีห้าครึ่ง เพื่อไปยังถนนสายที่พระสงฆ์จะเดินแถวรับบิณฑบาตร เข้านี้อากาศเย็นสบาย มีสายหมอกบาง ๆ ปกคลุม เจ้าของร้านบัวสวรรค์ได้กรุณาเตรียมอาหารเช้าใส่บาตรไว้ให้ เป็นข้าวเหนียวหนึ่งใส่กระติบสานด้วยผิวไม้ (เหมือนกับทางเหนือและอีสานของไทย) พร้อมกับเตรียมผ้าสบู่ไว้ให้หมดด้วย พ่อเฒ่าแม่เฒ่าเจ้าของบ้าน พาคนปูเสื่อและเตรียมเก้าอี้ไว้ เมื่อพระสงฆ์เดินแถวมาถึง พุทธศาสนิกชนที่นั่งพับเพียบรออยู่ ก็ยื่นมือนำบิณฑบาตด้วยความอ่อนน้อม นับเป็นภาพงามที่ไทยเคยปฏิบัติอยู่เป็นปกติ แต่ด้วยสภาพชีวิตที่เร่งรีบมากขึ้น ทำให้ครอบครัวไทยที่อยู่ในเมืองใหญ่ ไม่สามารถใส่บาตรพระสงฆ์ได้เป็นประจำทุกวัน มีเพียงวันเสาร์-อาทิตย์ หรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่จะมีเวลาเพียงพอจะเตรียมอาหารเช้าใส่บาตรได้



แม่หญิง ๔-๕ คน หาบกระจาดใส่ขนมมาวางอยู่ข้างหลังบริเวณที่คณะสงฆ์ใส่บาตรอยู่ พลองยื่นขนมที่ห่อด้วยใบตองส่งให้ ขอให้พวกเราซื้อใส่บาตร ซึ่งคณะสงฆ์ก็พากันอุดหนุนจนหมด ปากฎว่าเมื่อใส่บาตรเสร็จ พวกเธอเรียกราคาขนมห่อละ ๒,๐๐๐ กีบ ซึ่งเจ้าของร้านบัวสวรรค์บอกว่า แพงกว่าราคาปกติ ซึ่งขายเพียงห่อละ ๑,๐๐๐ กีบ แต่เพราะไม่ได้ตกลงราคาไว้ก่อนซื้อ จึงถือว่าทำบุญร่วมกันไป ให้โอกาสแม่หญิงได้ขายของราคาดีและกลับบ้านได้เร็วสักวัน เมื่อเปิดห่อขนมออกรับประทาน ก็พบว่า เป็นข้าวเหนียวดำหนึ่ง โรยมะพร้าวซึ่งมีกลิ่นหอมกรุ่นและอร่อยคุ้มค่า

ตลาดเช้าภูสี คือเป้าหมายต่อไป เป็นตลาดที่มีผลผลิตทางเกษตรมาขายเหมือนตลาดเช้าในต่างจังหวัดของไทย มีผักพื้นเมืองมัดเป็นกำเล็ก ๆ รวมทั้งสาหร่ายน้ำจืด คือ ไค วางขายทั่วไป

ทั้งโคสดวางเป็นกอง กิโลกรัมละประมาณ ๓๐ บาท ไคแผ่นที่ผสมงาขาว กระเทียม มะเขือเทศ นำไปทอดหรือใส่แกงได้เลย พืชผักส่วนใหญ่คล้ายกับของประเทศไทย ราคาไม่แพงนัก แต่ส่วนที่เป็นเนื้อสัตว์ ไข่ ราคาค่อนข้างสูง มีอาหารปรุงเสร็จแล้ววางขายด้วย นับเป็นตลาดเช้าที่มีชีวิตชีวา ผู้คนซื้อขายของกันด้วยหน้าตายิ้มแย้ม

ข้ามถนนมาอีกด้านหนึ่ง มีเครื่องจักสานด้วยหวายวางขายอยู่ ทั้งเก้าอี้นั่งตัวเล็ก ๆ รูปกลม รูปสี่เหลี่ยม โตกที่ใช้วางอาหาร ซึ่งราคาไม่แพงเลย เก้าอี้นั่งตัวละ ๕๐ บาท โตกอันละ ๒๐๐ บาท ลวดลายของเก้าอี้และโตกดูเรียบง่ายสวยงาม แสดงถึงความมีศิลปะในหัวใจของพี่น้องชาวลาวที่ยังดำรงอยู่ ซึ่งเครื่องใช้ที่ทำด้วยหวายของไทยเราหายากเข้าทุกที เพราะวัตถุดิบคือ หวาย หาได้ยากขึ้น

จากนั้น สมาชิกเข้าชมพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ ซึ่งมีคฤหาสน์ก็อธิบายด้วยความเชี่ยวชาญ แล้วเดินทางไปทานอาหารกลางวัน คือ ก๋วยเตี๋ยวกับข้าวซอย ซึ่งเป็นร้านที่ดังมาก ทั้งก๋วยเตี๋ยวกับข้าวซอย รสอร่อย มีผักสดให้กินแกล้มด้วย คือ ผักกาดหอม โหระพา แดงกวา กับมีมะละกอดิบผานบาง นำมาดอง รสหอมเปรี้ยวอมหวาน อร่อยดี ให้กินแกล้มกับก๋วยเตี๋ยว ตบท้ายด้วยกาแฟลาวใส่นมข้นหวาน เป็นอาหารท้องถิ่นที่มีทั้งคุณค่าทางโภชนาการและรสชาติดีจริง ๆ

คณะกรรมการการมีส่วนร่วมของประชาชน เดินทางจากหลวงพระบางสูนครเวียงจันทน์ เพื่อเข้าสู่ภาคการเข้าพบกับคณะกรรมการแม่น้ำโขงฝ่ายลาวอย่างเป็นทางการ ซึ่งดิฉันจะไม่ขอเล่าในที่นี้ เนื่องจากต้องรายงานและพิจารณาในกรรมาธิการจนมีมติเป็นทางการเสียก่อนจึงจะนำมาเปิดเผยได้

เวลา ๔ วันในเมืองหลวงพระบางและเวียงจันทน์ ช่วงเป็นช่วงเวลาที่มีความสุขใจ ที่ได้เห็นประเทศเพื่อนบ้านของเรามีการพัฒนาอย่างสงบสุข รักษาธรรมชาติและวัฒนธรรมอันเป็นรากเหง้าของชาติไว้ได้อย่างดี ดิฉันขอแสดงความชื่นชมและขอส่งเสริมให้มีความสัมพันธ์ที่ดีทั้งภาคประชาชนและภาครัฐระหว่างไทย ลาว บนพื้นฐานของความเสมอภาคและสมานฉันท์ตลอดไป ดิฉันตั้งใจจะพาครอบครัวและผู้ร่วมงานไปเยี่ยมแขวงต่าง ๆ ของลาวเป็นการส่วนอีกให้ทั่วทุกแขวง ขอขอบคุณทุกท่านที่ดูแลพวกเราอย่างดีตลอดเวลา ๔ วันนี้นะ

## สุขแท้ที่แม่ฮ่องสอน

ช่วงวันที่ ๔ - ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๖ ดิฉันได้มีโอกาสเดินทางไปจังหวัดแม่ฮ่องสอนในฐานะ คณะกรรมการการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อรับฟังข้อมูลเรื่องผลกระทบของการปฏิบัติตาม นโยบายสงครามยาเสพติดต่อชุมชนชาวเขา รวมทั้งศึกษาวิถีชีวิตและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชน โดยคุณไพโรจน์ พรจมนัน ผู้ ประสานงานโครงการหัตถกรรมปกากะญอ (กะเหรี่ยง) แม่ฮ่องสอนเป็นผู้ประสานงานในการรับฟัง ประชาชนครั้งนี้

หมู่บ้านแรกที่ได้ไปรับฟังข้อมูล เรื่องผลกระทบจากการปฏิบัติตามนโยบายทำสงครามกับยา เสพติดคือบ้านใหม่สหพันธ์(บ้านน้ำฮู) อำเภอปาย ซึ่งเป็นชาวลีซู (ลีซอ) ได้ทราบว่าเป็นจังหวัด แม่ฮ่องสอนมีชาวลีซออยู่ ๓ อำเภอคือ อำเภอปาย ๒๐ หมู่บ้าน อำเภอปางมะผ้า ๘ หมู่บ้าน อำเภอ เมืองแม่ฮ่องสอน ๑ หมู่บ้าน ซึ่งทั้ง ๒๙ หมู่บ้านนี้ได้รวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายลีซออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยมีสมาชิกในจังหวัดเชียงใหม่ร่วมเป็นเครือข่ายด้วยอีก ๕ หมู่บ้านคือ อำเภอเวียง แขวง ๒ หมู่บ้าน อำเภอเชียงดาว ๑ หมู่บ้าน และอำเภอแม่แตง ๑ หมู่บ้าน สมาชิกเครือข่ายมีวัตถุประสงค์หลัก ๓ ด้านคือการรักษาสิ่งแวดล้อมอนุรักษ์วัฒนธรรม และแก้ไขปัญหายาเสพติดซึ่งได้ ทำงานร่วมกันมาเป็นเวลา ๔ - ๕ ปี แล้ว

ผลงานด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมคือการบวชป่า รักษาป่าตามประเพณีของลีซูได้แก่ ป่าชุมชน (ตีะจา ลือซอมี) ด้านเหนือของหมู่บ้าน และป่าของเทพเจ้าประจำหมู่บ้าน (อิตะมา ลือซอมี) ด้านซ้าย ของหมู่บ้าน โดยกำหนดเขตที่ทำกินอยู่ด้านล่างของหมู่บ้าน

ชาวลีซูบ้านน้ำฮูส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี รายได้หลักมาจากการเกษตรคือ การปลูก ข้าว คือถั่วเหลือง ถั่วแดงหลวง กระเทียม ลิ้นจี่ ส้มเขียวหวาน แครอท ขิง มีรายได้ปีละ ๕ - ๖ หมื่น ถึง ๒ - ๓ แสนบาทต่อปี บางครอบครัวมีลูกหลานไปทำงานที่ได้วันครั้งละ ๒ - ๔ ปี มีรายได้กลับมาครั้ง ละ ๓ แสนขึ้นไป ถ้าปีไหนพืชผลราคาดี เช่น ปีนี้ถั่วแดงหลวงราคาสูงมากถึงกิโลละ ๓๘ - ๔๐ บาท จากเดิมกิโลละเพียง ๑๐ กว่าบาท ชาวบ้านปลูกได้ ๓ - ๔๐๐ ถัง ก็ได้เงินเป็นแสน ซึ่งยังไม่รวมรายได้ จากพืชชนิดอื่นคือ กระเทียม ลิ้นจี่ เป็นต้น เมื่อรายได้ดีจึงสามารถสร้างบ้านถาวรแบบสมัยใหม่แทน การอยู่บ้านตามประเพณีเดิม ซึ่งฝาบ้านทำด้วยไม้ไผ่ หรือดิน ถ้าดูจากลักษณะบ้านเรือนหลังคามุง ด้วยหญ้าคา มีรถยนต์ มอเตอร์ไซด์ทุกครอบครัว เมื่อเข้ามาในหมู่บ้านจะไม่เห็นบ้านที่ปลูกแบบลีซู ดังเดิม มีแต่บ้านสมัยใหม่ (แต่ยังเห็นเอกลักษณ์ความเป็นลีซูจากการแต่งกายของผู้หญิงทั้งหญิงสาว และหญิงสูงอายุ ส่วนผู้ชายอาจนุ่งกางเกงแบบลีซูกับเสื้อยืด หรือเสื้อเชิ้ต ซึ่งหาซื้อได้ง่ายและราคาถูก)

ชาวบ้านน้ำเกลือว่าขณะนี้มือจกัดเรื่องที่ทำกินขยายไม่ได้ ต้องเช่าจากคนพื้นราบ จำนวนคนไม่มีที่ทำกิน ๔๐ % บางคนมีรายได้ดีก็เก็บเงินซื้อที่ดินจากคนพื้นราบ ดันทุนการเกษตรสูง ทั้งค่าเช่าที่ดิน ให้สารเคมี ฆ่าเชื้อรา ฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า ให้ฮอร์โมนเร่งผลผลิต กลุ่มอนุรักษ์ควบคุมการใช้สารเคมีในเขตต้นน้ำ โดยให้ปลูกชา ซึ่งไม่ต้องใช้สารเคมีแทน



การมีฐานะเศรษฐกิจดีเพราะมีหัตถการค้ามีสายสัมพันธ์ใกล้ชิดกับจีนฮ้อบ้านสันติชล (ช่างตีชุน) เป็นแหล่งที่นักเรียนชาวลีซูจากหมู่บ้านใกล้เคียง ๆ มาพำนักอยู่เพื่อเรียนหนังสือ เพราะสามารถเรียนได้ทั้งโรงเรียนไทยที่อำเภอป่าและเรียนภาษาจีนอย่างมีมาตรฐานที่บ้านสันติชล เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านน้ำเกลือมองจากทางการและสังคมภายนอกว่ามีความเกี่ยวข้องกับยาเสพติดทั้งเป็นทางผ่านและที่ขาย มีผู้ถูกขึ้นชื่อในบัญชีดำ ๕๐ - ๖๐ คน ซึ่งไปรายงานตัวแล้ว โดนอุ้มหายไป ๒ ราย ถูกยึดทรัพย์ ๓ บ้าน ภรรยาและลูกสาวเจ้าของบ้านถูกจับไปจำคุกที่เรือนจำแม่ฮ่องสอนเพราะตำรวจเข้าค้นบ้านพบยาบ้า ในรายที่สองซึ่งเจ้าของบ้านไม่ได้เข้ามาอยู่ในบ้านขณะถูกค้น กรณีผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๗ ตำบลเวียงใต้ อำเภอป่าถูกคำสั่งนายอำเภอ ผู้ว่าราชการให้พักงานด้วยเหตุเป็นผู้เกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติด และเป็นผู้ที่มีความสามารถไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง แม้ว่าลูกบ้านลงนามคัดค้านร้อยกว่ารายก็ยังไม่มีการทบทวนคำสั่ง ความเดือดร้อนเหล่านี้ชาวบ้านส่งหนังสือร้องเรียนฝากดิฉันมายังประธานวุฒิสภาหลายฉบับด้วยเห็นว่าการปฏิบัติการยึดทรัพย์อุ้มตัวไปไม่ได้ผ่านกระบวนการยุติธรรม และการมีชื่อในบัญชีดำ ผู้ต้องหามีอาจพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนได้

อาหารมือเที่ยงน้องสาวชาวลีซูมีน้ำใจจัดเตรียมอาหารแบบพื้นบ้านไว้ให้ เป็นข้าวไรที่เธอปลูกไว้กินเอง ข้าวเจ้าเม็ดเล็กนุ่มเหนียวคล้ายข้าวญี่ปุ่น กินกับยอดผักกูดที่เก็บจากริมแม่น้ำป่า นามาคัดน้ำมันใส่มะเขือเทศกับเต้าเจี้ยว เมนูเด็ดอีกจานหนึ่งคือ ผักกาดดองสับละเอียดแบบจีนฮ้อผัดกับเนื้อไก่สับและพริกแห้ง เป็นอาหารจานเด็ดกินกับข้าวสวยร้อน ๆ รสเปรี้ยว เค็ม เผ็ด ชวนให้กินข้าวอร่อยจนลืมอิมได้ทุกครั้ง

ชาวลิซูรุ่นใหม่มีการศึกษาดี โดยได้รับการส่งเสริมจากพ่อแม่หมู่บ้านน้ำฮู จึงมีผู้ได้รับการศึกษาระดับปริญญา และปวส. ปวช. มากถึง ๒๐ กว่าคน หญิงชาวลิซูยุคนี้จึงมีความทันสมัย กล้าพูดกล้าแสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะเพราะรับรู้ข่าวสารในยุคโลกาภิวัตน์อยู่เสมอ ทั้งยังมีส่วนในการสร้างรายได้ให้ครอบครัวโดยการทำงานฝีมือเป็นลวดลายเย็บผ้าสลัปสี และเสื้อผ้าตามเอกลักษณ์ของตนเพื่อขายให้นักท่องเที่ยวที่นิยมมาเที่ยวอำเภอปายในลักษณะทัวร์ธรรมชาติ

จากอำเภอปายดิฉันและคณะเดินทางสู่อำเภอปางมะผ้า เป็นระยะทางกว่า ๔๐ กม. สองข้างทางเป็นป่าที่ยังคงดงามสมบูรณ์ ใช้เวลาประมาณ ๑ ชั่วโมงก็มาถึงหมู่บ้านลิกข้าวหลาม ซึ่งเป็นชาวมูเซอดำ (ลาหู่เซเล) มีจำนวน ๘๐ หลังคาเรือนเป็นหมู่บ้านที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มในที่ลุ่มหุบเขา รอบหมู่บ้านถูกใช้เป็นที่ทำกินทำไร่ข้าว ข้าวโพด และอื่น ๆ ผู้หญิงมีอาชีพเสริมคือการทอผ้าในโครงการศิลปชีพพิเศษ ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ ซึ่งทรงเมตตาจัดอบรมการทอผ้า พระราชทานก็กระตุก และเส้นฝ้ายคุณภาพดีให้แม่บ้านที่มาเข้ากลุ่มอาชีพ มีรายได้จากการทอผ้าเมตรละ ๑๐๐ บาท โดยมูลนิธิศิลปชีพฯ จัดจำหน่ายให้ทั้งหมด ที่จุดชมวิวยิมทางมีร้านขายงานหัตถกรรมชาวล่าหู่ ซึ่งแม่เผ่ามีเทคนิคจูงใจลูกค้าทั้งไทย ฝรั่ง ด้วยการเป่าแคนน้ำเต้าให้ดูและชมเป็นขวัญตา เพื่อจะได้ช่วยซื้อสินค้าซึ่งเป็นแถบผ้าเย็บซ้อนกันอย่างละเอียดปราณีตด้วยโทนสีขาว เหลือง แดง ฟ้า เขียว ตามแบบฉบับของมูเซอดำ นำแถบมาเย็บติดขอบหน้าของเสื้อ ปลายแขนและชายกระโปรงยาวตึงเข้า ใส่แล้วดูงามสง่า กับทรงผมโกนด้านหน้าแล้วมวยด้านบนดูสะอาดตา



ผู้ใหญ่บ้านลิกข้าวหลามเล่าว่า ชาวบ้านมีความหนักใจเรื่องที่ทำกินซึ่งถูกจำกัดมาก ชาวบ้านปลูกข้าวไร่ ได้ผลผลิตไม่ดี ไม่พอกินตลอดปี เมื่อไฟฟ้าเข้าถึงหมู่บ้านความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวก ทีวี ตู้เย็น หม้อหุงข้าวไฟฟ้า รถมอเตอร์ไซด์ รถยนต์ ก็มีมากขึ้น ชาวบ้านบางรายต้องกู้ยืมเงินมาลงทุนและใช้จ่ายทำให้มีหนี้สินกันหลายรายจึงต้องทำงานหนักเพื่อหาเงินมาใช้หนี้

จากบ้านลิกข้าวหลาม คณะเดินทางต่อไปบ้านปกากะญอแม่อุ้มอง ซึ่งต้องเปลี่ยนจากพาหนะรถตู้เป็นรถกระบะเพราะเป็นทางลูกรังขึ้นเขาสูงห้วยคดเคี้ยว ถ้าฝนตกต้องพันโซ่ โซเฟอรจึงต้องเตรียมโซ่ไว้ท้ายรถเป็นประจำ ชาวปกากะญอเป็นกลุ่มชนที่รักป่า เคารพธรรมชาติ ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย รัก

ความสงบ ไม่มุ่งค้าขาย ไม่สะสมความมั่งมีทางวัตถุ ทำการเพาะปลูกเพื่อยังชีพ ที่เหลือจึงขายป่ารอบ ๆ หมู่บ้านจึงถูกรักษาไว้อย่างดี มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ครูไพโรจน์ พรจ่มั่น ขอลงรถเพื่อเก็บยอดเสี้ยวป่าและเครือเถาอีก ๒ - ๓ อย่างเพื่อลวกจิ้มน้ำพริกกินยามเย็น



มาถึงหมู่บ้านเกือบหกโมง ยังมีแสงแดดส่องสว่าง เพราะฤดูร้อนกลางวันยาวกว่ากลางคืน ดิฉันจึงเดินชมสภาพหมู่บ้านเป็นบ้านเล็กในป่าใหญ่จริง ๆ อากาศเย็นสบาย บ้านของชาวป่ากะญอสร้างด้วยไม้ไม่เป็นพื้นเรือน หลังคามุงด้วยตองตึงกับใบตองกือ พื้นบ้านเป็นไม้แป้นดูแข็งแรง ภายในบ้านดูโล่ง โปร่ง อยู่สบาย ชาวบ้านบางคนเมื่อกลับจากไร่ มีอาหารกลับมากินด้วย เป็นชุมชนเล็ก ๆ ที่อบอุ่นด้วยอรัญญาศัยไมตรีฉันท์พี่น้อง ชาวบ้านต้อนรับพวกเราด้วยน้ำชาใส่กระบอกไม้ไผ่ ใบหน้ายิ้มแย้ม โดยมีอดีตเจ้าหน้าที่จากโครงการพัฒนาที่สูงไทย - เยอรมัน คือคุณไพโรจน์ พรจ่มั่น กับคุณพยนต์ เป็นผู้เชื่อมความสัมพันธ์ที่ดี

ภรรยาผู้ใหญ่บ้านแม่อุ้มมองก่อเตาไฟต้ม "ข้าวเบือะ" ซึ่งเป็นอาหารที่ใช้ในพิธีสำคัญและการรับแขก ข้าวเบือะ คือ ข้าวเจ้าที่ปลูกในไร่ต้มกับกระดุกหมูผักกาดแห้งกับพริกเกลือ ระหว่างต้มต้องคอยคนไม่ให้ข้าวติดกันหม้อ รสชาติของเครื่องปรุงจึงเข้ากันดี อร่อยเป็นเลิศ ถือเป็นอาหารจานเด็ดของมือเย็นคู่กับน้ำพริกกะเหรี่ยงที่เรียกว่า "มุซาโตะ" กินกับผักลวกที่เก็บจากป่า ทำเอาแกงปลากรอบของครูไพโรจน์ต้องเป็นรอง ปลาหนึ่งซึ่งทั้งตลาดปางมะผ้ามีอยู่ ๗ แซ่รวม ๑๔ ตัว เขามาย่างกับเตาพื้นอร่อยกว่าปลาทอดหลายเท่าตัว กินกับข้าวหุงของชาวกะเหรี่ยง เป็นการกินข้าววงใหญ่ (ในห้องครัวซึ่งใช้เป็นห้องรับแขกเอนกประสงค์) ภายใต้อ่างแสงสว่างจากแผงโซล่าเซลล์ เป็นบรรยากาศที่อบอุ่นด้วยมิตรภาพของชาวป่ากะญอเจ้าถิ่นกับแขกผู้มาเยือน

เสร็จจากอาหารค่ำแล้วเป็นวงพูดคุยกันของชาวบ้านป่ากะญอกับกลุ่มวิจัยของ (ครูตี นิวัฒน์ ร้อยแก้ว และครูสมเกียรติ เขื่อนเชียงสา) ครูจะฮือ (พัลลภ ลาบา) ครูมิน สมเมือง จากมูลนิธิพัฒนาชุมชนและเขตภูเขา จ. เชียงราย ครูแมว (จันทราภา นนทวาสี) ผู้ปฏิบัติงานประจำตัวของครู

แดง (สว.เตือนใจ ดีเทศน์) กับลูกหว่า ลูกชายวัย ๑๖ ปี ของครูแดง มีตัวแทนจากหย่อมบ้านใกล้เคียง ๆ มา  
ร่วมคุยด้วย

ประเด็นสำคัญที่ชาวบ้านห่วงใยคือระบบการศึกษาที่รัฐบาลจัดให้เด็กไทยทุกคน ซึ่งเด็กจาก  
หมู่บ้านเล็ก ๆ ต้องจากครอบครัว ชุมชน เข้าไปเรียนในตัวอำเภอ กินนอนอยู่ที่นั่นตั้งแต่ชั้น ป.๑. อายุ ๖  
- ๗ ขวบ เพราะหมู่บ้านเล็กแค่ ๑๐ - ๓๐ หลังคาเรือน ทางการจัดครูมาไม่ถึง เด็กรุ่นใหม่จึงห่างเหิน  
จากวิถีชีวิต คุณค่า ความเชื่อ วัฒนธรรมที่ปลูกฝังถ่ายทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ไปเรียนรู้สิ่งใหม่  
จากสื่อยุคโลกาภิวัตน์ ความคิด พฤติกรรมต่างจากรุ่นพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เกิดช่องว่างระหว่างวัย  
เด็กดูถูกว่าผู้ใหญ่ไม่ทันสมัย

การปิดเทอมเปิดเทอมไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ช่วงฤดูฝนที่พ่อแม่ต้องทำงานหนัก  
เพาะปลูกพืชไร่ พืชสวน หรือช่วงฤดูเก็บเกี่ยวปลายฝนต้นหนาว กลับเป็นช่วงที่โรงเรียนเปิดเทอม แต่  
ฤดูร้อนซึ่งไม่ค่อยมีงานมากนัก กลับเป็นช่วงปิดเทอมยาวถึง 2 เดือนครึ่ง คนรุ่นพ่อแม่จึงเสนอว่าการ  
กำหนดเวลาเปิดเรียน เปิดเรียนให้ชุมชนกำหนดตามความเหมาะสมได้หรือไม่ โดยไม่ต้องเปิดปิดเรียน  
ในเวลาเดียวกันทั่วประเทศ

วิถีชีวิตของชุมชนเล็ก ๆ ที่สอดคล้องกับธรรมชาติสืบเนื่องมานานนับร้อยปี มีความสุขโดยไม่  
ต้องพึ่งพาวัตถุเทคโนโลยีที่ทันสมัยมากเกินไปจนควรทำให้ป่ารอบหมู่บ้านถูกรักษาไว้อย่างดี จนถูกประกาศ  
เป็นเขตอุทยานแห่งชาติหรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีพื้นที่ราบ 7,952,787 ไร่ ถูก  
ประกาศเป็นเขตอนุรักษ์ตามกฎหมายและมติ ครม. ถึง 6,144,800 ไร่ หรือ 89.5 % ของพื้นที่ทั้งจังหวัด  
ปัจจุบันเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 2 แห่ง คือ แม่เลา - แม่สะ และ กับสาละวิน เตรียมประกาศเป็นเขต  
รักษาพันธุ์สัตว์ป่าอีก 2 แห่งคือ ดอยเวียงหล้าและสันปันแกน กับเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ 2 แห่งคือ  
น้ำตกแม่สุรินทร์ กับห้วยน้ำดัง และเตรียมประกาศเป็นเขตอุทยานอีก 2 แห่งคือ แม่เงา กับถ้ำปลา  
ผาเสื่อ

ชาวบ้านปกากะญอจึงเสนอ ให้รัฐสำรวจและพิสูจน์การตั้งถิ่นฐาน การใช้พื้นที่ทำเกษตรอย่าง  
อนุรักษ์คือไร่นาหมุนเวียนและนาขั้นบันได โดยให้ประชาชนและนักวิชาการมีส่วนร่วม เพื่อกันที่อยู่ที่ทำ  
กินออกจากเขตอนุรักษ์ และส่งเสริมให้ชุมชนร่วมจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า อย่างยั่งยืนตามจารีต  
ประเพณีและตามหลักวิชาการเพื่อให้ธรรมชาติที่สมบูรณ์อยู่คู่แผ่นดินไทยตลอดไป

เสรีการพูดคุยเกือบห้าทุ่ม ดิฉันกลับมาอนที่บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ท่ามกลางดาวเต็มฟ้า  
และเดือนข้างขึ้น 3 ค่ำ เป็นท้องฟ้าที่งดงามกระจ่างตา เสียงแมลงกลางคืนขับกล่อมให้นอนหลับอย่าง  
เป็นสุข ขอฝากความสุขนี้ให้ชาวไทยและชาวโลกทั้งมวลนะค่ะ

## สงกรานต์สุขสันต์ สุขภาวะสดใส

สัปดาห์นี้ชาวไทยได้หยุดพักยาวถึง ๕ วัน เพื่อกลับสู่วรรณกรรมและชุมชน นับเป็นช่วงเวลาแห่งความสุขสันต์ หากทุกท่านจะได้ใช้ช่วงเวลาที่ได้พักจากภารกิจภาระงานประจำ เพื่อสร้างสุขภาวะให้กับตนเอง ทั้งสุขทางกาย สุขทางใจ สุขในมิติของจิตวิญญาณ อันจะนำมาสู่สุขของสังคมที่เทียบพร้อมด้วยศานติ เริ่มตั้งแต่สุขในครอบครัว สุขของชุมชน สุขของคนในประเทศ และประชากรโลกโดยรวม ด้วยความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลในหมู่มนุษยชาติ ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม

หลานชายแฝดอายุ ๗ ขวบ ครอบครัวยุ้ยแม่ และ “ป้าแดง” พาไปซื้อวาวที่สนามหลวง บอกว่า “ตั้งแต่เกิดมายังไม่เคยเล่นวาวเลย!!” ดิฉันเองมีความประทับใจในเทศกาลวาวที่สนามหลวงเป็นทุนอยู่แล้ว จึงพากันไปตามใจเด็ก ไปถึงตอนพลบค่ำ ท้องฟ้าใกล้หมดแสงตะวัน พระจันทร์ข้างขึ้นเริ่มส่องสว่าง ลมวาวโชยมาเย็นสบาย บนท้องฟ้ามืดวาวนานาชนิดหลากสี ดูสดใส เจ้าของวาวทั้งเด็ก พ่อแม่ นุ่มสาว ใจจดจ่อกับสายป่านวาว คอยกระตุกเชือกให้วาวต้านลม สีหน้าทุกคนล้วนเบิกบาน เห็นวัยรุ่นหญิงชายหลายคนสนุกสนานกับการเล่นวาวแล้วดิฉันรู้สึกชื่นใจ อยากเห็นเด็กไทยเติบโตด้วยการปลูกฝังให้ซาบซึ้งในวัฒนธรรมไทยโดยพ่อแม่ผู้ปกครอง วาววู ดูจะเป็นที่นิยมกว่าวาวชนิดอื่นๆ สีเขียว แดง เหลือง ส้ม ฟ้ำ ดูเด่นสะดุดตา ขนาดกลางตัวละ ๓๐ บาท ขนาดใหญ่ตัวละ ๕๐ บาท เป็นการสร้างรายได้ที่สืบสานภูมิปัญญาไทยให้ดำรงอยู่ หลานแฝดตื่นเต้นกับการเล่นวาวครั้งแรกในชีวิต พ่อแม่ก็สุขใจไปกับลูกด้วย ฤดูร้อนแบบนี้สนามหลวงจึงเป็นหัวใจของกรุงเทพฯ อย่างแท้จริง ที่ให้ความสุขราคาถูกแก่ชนทุกชั้น

ภาระของพ่อแม่ที่ต้องเลี้ยงดูให้การศึกษาที่ดีแก่ลูกในยุคนี้นับเป็นเรื่องที่หนักอกแก่ผู้ที่มีอาชีพหาเช้ากินค่ำ ดิฉันได้คุยกับคนขับแท็กซี่หลายรายได้ความตรงกัน ขอนำมาเล่าต่อเพื่อสะกิดใจรัฐบาลและหน่วยงานด้านสังคม เขาเล่าว่ามีลูกซึ่งล้วนต้องเสียค่าเทอม ค่ารถ ค่ากินอยู่ ภาระยาม้างไม่มีบ้าง คุณพ่อจึงเป็นคนเดียวที่หาเงินให้ครอบครัวโดยไม่เคยมีวันหยุด บางคนทำงานหนักมาเป็นเวลา ๗-๘ ปีแล้ว ไม่เคยอยู่บ้านพร้อมหน้าพร้อมตากันเลย แม้แต่จะกินข้าวด้วยกันสักมื้อระหว่างพ่อแม่ลูกก็ไม่มี ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างกิน มีลูกสาวที่คอยช่วยแม่ หุงข้าวทำอาหารซักรีดเสื้อผ้า ดูแลบ้าน ส่วนลูกชายมักอ้างว่าไปเรียน ไปทำกิจกรรม หรือไปเล่นเกมส์ หากผู้เป็นพ่อเจ็บป่วยหรือต้องจากไปก่อน ใครจะดูแลครอบครัว โชเฟอร์แท็กซี่ โชเฟอร์รถทัวร์ ผู้ใช้แรงงานไม่เคยมีหลักประกันใด ๆ ในชีวิตและครอบครัว เมื่อเจ็บป่วยหรือหยุดงานก็ไม่มียาได้ เมื่อเกิดอุบัติเหตุก็ต้องรับผิดชอบเอง หากพิการหรือขาดใจ แก่แก่ก็ไม่รับผิดชอบ เทศกาลสงกรานต์ซึ่งผู้มีอาชีพที่มีรายได้มั่นคงได้กลับมาสู่วรรณกรรม แต่สำหรับผู้หาเช้ากินค่ำเหล่านี้คงเป็นช่วงที่รายได้ลดลงไป ในขณะที่รายจ่ายคงที่ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้องคิดถึงคนกลุ่มนี้ ซึ่งน่าจะมากกว่า ๗๐% ของประชากรของประเทศให้มาก

เชื้อโรคหวัดมรณะที่นำความหวาดกลัวมาสู่ชาวโลกและชาวไทย คงจะทำให้กิจกรรมในช่วงสงกรานต์เปลี่ยนแปลงไป เป็นการใช้ชีวิตอย่างระมัดระวังในสุขภาพมากขึ้น ดีฉันดีใจที่นายแพทย์สองท่านได้เตือนสติชาวไทย นพ.สันต์ หัตถิรัตน์ ประธานคณะกรรมการพัฒนาระบบเวชศาสตร์ฉุกเฉิน มหาวิทยาลัยมหิดล ระบุว่า การแพร่ระบาดของหวัดมรณะ น่าจะเป็นจุดที่ทำให้มนุษย์หันกลับมาทบทวนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เพราะการรุกรานธรรมชาติ จนเกินความพอดีเป็นเหตุให้เกิดการแพร่เชื้อจากสัตว์มาสู่มนุษย์ และ นพ.บรรจบ ชุณหสวัสติกุล แห่งศูนย์ธรรมชาติบำบัดบับลวี ได้กล่าวว่า ความวิบัติของโลกมนุษย์ในปัจจุบัน เกิดจากการที่มนุษย์ทำลายความสมดุลของธรรมชาติ ผลจากระบบเกษตร-อุตสาหกรรมสมัยใหม่ ที่มุ่งเน้นผลิตสินค้าให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยไม่คำนึงถึงอันตรายที่จะเกิดในภายหลัง จะมีโรคใหม่ ๆ เกิดมาให้วุ่นวายในไม่ช้าอย่างแน่นอน ลัทธิบริโภคนิยม เช่น การเป็นทาสอาหารขยะ ฟาสต์ฟู้ด บะหมี่สำเร็จรูป กินผงชูรสมากเกินไป การนอนดึกตื่นสาย คือตัวการที่ทำให้ภูมิคุ้มกันต่ำลง ทางแก้ต้องสร้างภูมิต้านทานให้ชีวิต ๓ ประการ คือ

๑. กินอาหารที่กระตุ้นเม็ดเลือดขาวให้แข็งแรงต่อสู้ไวรัสได้ คือ ข้าวกล้อง ผักสด ผลไม้สด น้ำคั้นจากผลไม้สด ไม่ใช่กินแต่ยาอย่างเดียว

๒. ออกกำลังกายกลางแจ้งเป็นประจำ อย่างน้อยสัปดาห์ละ ๓ วัน ครั้งละ ๓๐ นาทีขึ้นไป

๓. พักผ่อนให้เพียงพอ รักษาจิตให้ผ่องใส ผ่อนคลายจากความเครียด (อ่านรายละเอียดได้จากหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวันหน้า ๑-๒ ฉบับวันจันทร์ที่ ๗ เมษายน ๒๕๔๖)

กิจกรรมช่วงสงกรานต์ที่สร้างสรรค์ ควรเลิกการออกมายืนสาดน้ำริมถนนสาธารณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งริมทางหลวงที่ยานพาหนะ แล่นด้วยความเร็วสูง อันเป็นส่วนที่ทำให้เกิดอุบัติเหตุ และเกิดความเจ็บป่วยจากการที่ยืนตากแดด เพื่อสาดน้ำหรือยืนบนท้ายรถเพื่อเล่นไปสาดน้ำกลางแดดจัด โดยเสื้อผ้าเปียกโชกทั้งวัน



รวมทั้งการไม่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ตามที่แพทย์แนะนำ การกินอาหารต้มสุกสะอาด มีคุณค่าทางโภชนาการ ดื่มน้ำสะอาด สนุกสนานอย่างมีสติสัมปชัญญะ การรดน้ำดำหัวควรเป็นกิจกรรมที่ประณีตงดงามด้วยความเคารพเมตตาต่อผู้ที่เราไปรดน้ำดำหัว โดยไปทำบุญที่วัดตาม

ประเพณี การโปรดนํ้าดำหัวเพื่อขอพรจากผู้ใหญ่ โดยเตรียมนํ้าอบ นํ้าปรุงอย่างไทยที่มีกลิ่นหอมกรุ่น มิใช่ใช้นํ้าจากคูลองข้างทางมาสดกัันอย่างไร้วัฒนธรรม รวมทั้งการแสดงความกตัญญูต่อพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ครูบาอาจารย์ ผู้มีพระคุณ ด้วยการนํ้าดำหัว และของขวัญที่มีประโยชน์ให้สอยไปฝากท่าน พ่อแม่ผู้ปกครองควรดูแลลูกหลานอย่างใกล้ชิด ในช่วงสงกรานต์นี้ และหน่วยงานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรช่วยกันป้องกันอุบัติเหตุอย่างเข้มแข็ง เพื่อให้ปี ๒๕๔๖ เป็นสงกรานต์แห่งความสุขสันต์ ไม่สูญเสียทรัพย์สิน ชีวิต ด้วยอุบัติเหตุ ด้วยความประมาทอย่างที่เคยเป็นมาในครั้งก่อน ๆ



ก่อนเทศกาลสงกรานต์ปีนี้ ชาวอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ร่วมกันจัดงานสืบชะตาแม่น้ำจัน ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักที่หล่อเลี้ยงชีวิต และเรียกสวนไร่่นา ซึ่งจัดเป็นประเพณีประจำ ชาวอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย นับเป็นปีที่ ๘ โดยอำเภอแม่จัน ประชาชนทุกชาติพันธุ์ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลทุกแห่งกับองค์กรพัฒนาเอกชน คือ มูลนิธิพัฒนาชุมชนและเขตภูเขา ปีนี้จัดเมื่อวันเสาร์ที่ ๕ เมษายน โดยนายธนรินทร์ พานิชกิจ ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงรายเป็นประธาน มีพิธีกรรมบูชาแม่น้ำของชาวลีซอ (ลีซอ) ล่าหู่ (มุเซอ) เมี่ยน (เย้า) อาข่า(อีก่อ) ชาวลัวะ และคนเมือง มีการอ่านโองการแข่งน้ำ โดยนายอำเภอแม่จัน (นายชูชาติ กีฬาแปง) เป็นการใช้ประเพณีเป็นตัวนำในการปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนที่อาศัยแม่น้ำเดียวกันเป็นที่หล่อเลี้ยงชีวิต ร่วมกันวางแผนการใช้ดิน น้ำ ป่า อย่างอนุรักษ์ อย่างเป็นกระบวนการต่อเนื่อง ทั้งการควบคุมการป้องกันไฟป่า การทำเกษตรเชิงอนุรักษ์ การจัดการขยะอย่างถูกต้อง การตรวจสอบคุณภาพของแม่น้ำ เป็นต้น

ขอแสดงความชื่นชมต่อองค์กรบริหารส่วนตำบลป่าตึง ที่เป็นแบบอย่างที่ดีของการกำหนดแผนงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเชื่อมโยงกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ขอให้รักษาความดีนี้ให้เจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป

สุขสันต์วันสงกรานต์ และขอให้สุภาพะเกิดขึ้นด้วยความร่วมมือของทุกคนนะคะ